

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ
НОВИ САД

**ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ФУНКЦИЈИ
СУЗБИЈАЊА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА У
РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

МЕНТОР:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ

КАНДИДАТ:

МАРИЈА СТАНКОВИЋ

НОВИ САД, 2020. ГОДИНА

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ
У НОВОМ САДУ

КЉУЧНИ ПОДАЦИ О ЗАВРШНОМ РАДУ

Врста рада:	Докторска дисертација
Име и презиме аутора:	Марија Станковић
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	Проф. др Мирко Кулић, редовни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Наслов рада:	Посебне доказне радње у функцији сузбијања организованог криминала у Републици Србији
Језик публикације (писмо):	Српски језик, ћирилица
Физички опис рада:	Унети број: Страница: 263 Поглавља: 6 Референци: 297 Табела: 0 Слика: 0 Графикона: 7 Прилога: 0
Научна област:	Кривичноправна ужа научна област
Предметна одредница, кључне речи:	Тајни надзор, симуловани послови, прикривени иследник, контролисана испорука, организовани криминал

Извод (апстракт или резиме) на језику завршног рада:

Почетком XX века долази до велике експанзије организованог криминала који поприма светске размере и превазилази државне границе. Да би се спречила таква организована делатност, држава је образовала одређене правне институције које имају за циљ да се супроставе сваком виду организованог криминала. Полазећи од сложености предмета истраживања, као научни циљ овог истраживања представаће *научна дескрипција, класификација и типологизација* општих теоријских ставова о организованом криминалу и употреби посебних истражних радњи у његовом сузбијању, првенствено у Републици Србији и одабраним земљама у њеном ближем и даљем окружењу, затим откриће и научно објашњење сличности и разлика у нормативном регулисању и примени посебних доказних радњи у кривичним законодавствима изабраних земаља. У конкретном случају, добијени емпиријски подаци ће се углавном анализирати, описивати, систематизовати, класификовати, објашњавати и доказивати према теоријском и концептуалном приступу датом у хипотетичком оквиру истраживања. Посебне доказне радње које су предвиђене домаћим законодавством су следеће: тајни надзор комуникација, тајно праћење и снимање, симуловани послови, рачунарско претраживање података, контролисана испорука и прикривени иследник.

У раду ће детаљно бити приказане посебне доказне радње, начин њихове примене, контролисања, као и на који начин долази до прекида примене посебних доказних радњи.

У погледу компаративног приказа, користиће се упоредноправна законодавства држава у окружењу у страним законима у погледу примене и постојања посебних доказних радњи и то држава Републике Хрватске, Републике Словеније, Босне и Херцеговине, Републике Немачке, Републике Италије и Руске Федерације. На систематичан начин су приказане посебне доказне радње, начин одређивања истих, трајање и спровођење у тим државама.

У погледу истраживачког пројекта, а у циљу свестранијег и јаснијег разумевања проблематике која се односи на сам предмет рада, спровешће се истраживање у вези са подацима на основу којих је могуће извући закључак о тренутном разумевању посебних доказних радњи као института у кривичнопроцесном законодавству Републике Србије и условима у којима функционише практично и искоришћавање њених пуних потенцијала у борби против

	<p>организованог криминала. Истраживањем ће се приступити сагледавању релевантних података који су показатељи тренутног стања и реалног окружења примене посебних доказних радњи у Србији. Кроз анкетни упитник, вршиће се тестирање јавности.. Управо у циљу бољег разумевања сложених статистичких података и табела које чине срж истраживачког рада, даје се коментар који представља својеврсну прелиминарну аналитику коришћених података.</p> <p>Предметно истраживање реализује се као системско и упоредно истраживање наведених података на основу чега ће се сагледати стање <i>de lege lata</i> у погледу позитивно правних решења и институционалног одговора релевантних државних органа и тела за борбу против организованог криминала посебно са аспеката безбедности Србије.</p> <p>У погледу студије случаја, приказаће се актуелна стања у европском законодавству у погледу пресуда пред Европским судом за људска права као и одлуке у домаћем законодавству, које се тичу примене посебних доказних радњи.</p>
Датум одбране:	
Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)	<ol style="list-style-type: none"> 1. проф. др Маја Ковачевић, ванредни професор, општеправна ужа научна област, изабрана у звање 17.04.2019. године на Факултету за економију и инжењерски менаџмент Универзитета Привредна академија у Новом Саду, <i>председник Комисије.</i> 2. проф. др Мирко Кулић, редовни професор, кривичноправна и јавноправна ужа научна област, изабран у звање 14.02.2013. године на Правном факултету за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија у Новом Саду, <i>ментор и члан Комисије.</i> 3. проф. др Милош Марковић, редовни професор, Кривичноправна ужа научна област, изабран у звање 13.12.2017. године, запослен на Правном факултету за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија у Новом Саду, члан Комисије.

Напомена:	

UNIVERSITY BUSINESS ACADEMY IN NOVI SAD
FACULTY OF LAW FOR COMMERCE AND JUDICIARY
IN NOVI SAD

KEY WORD DOCUMENTATION

Document type:	Doctoral dissertation
Author:	Marija Stankovic
Menthor (title, first name, last name, position, institution)	Phd. Mirko Kulic, full time professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad
Title:	Special investigation techniques in function of suppressing organized crime in the Republic of Serbia
Language of text (script):	Serbian language
Physical description:	Number of: Pages: 263 Chapters: 6 References: 297 Tables:0 Illustrations: 0 Graphs: 7 Appendices: 0

Scientific field:	Law (Specific field of science: <i>Criminal Law</i>)
Subject, Key words:	Secret surveillance, simulated jobs, undercover investigator, controlled delivery, organized crime
Abstract (or resume) in the language of the text:	<p>At the beginning of the 20th century, there was a great expansion of organized crime, which took on world proportions and transcended national borders. In order to prevent such organized activity, the state has formed certain legal institutions that aim to oppose all forms of organized crime. Starting from the complexity of the research subject, the scientific goal of this research will be the scientific description, classification and typology of general theoretical views on organized crime and the use of special investigative actions in its suppression, primarily in the Republic of Serbia and selected countries in its vicinity. a scientific explanation of the similarities and differences in the normative regulation and application of special evidentiary actions in the criminal legislations of selected countries. In this particular case, the obtained empirical data will be mainly analyzed, described, systematized, classified, explained and proved according to the theoretical and conceptual approach given in the hypothetical research framework. The specific evidentiary actions provided for by domestic law are the following: covert surveillance of communications, covert surveillance and recording, simulated operations, computer data retrieval, controlled delivery and undercover agent. The paper will present in detail the special evidentiary actions, the manner of their application, control, as well as the manner in which the interruption of the application of special evidentiary actions occurs. In terms of comparative presentation, the comparative legislation of the surrounding countries in foreign laws regarding the application and existence of special evidentiary actions will be used, namely the states of the Republic of Croatia, the Republic of Slovenia, Bosnia and Herzegovina. Republic of Germany, the Republic of Italy and the</p>

	<p>Russian Federation. Special evidentiary actions, the manner of determining them, duration and implementation in those states are presented in a systematic way. In terms of the research project, and in order to have a more comprehensive and clearer understanding of the issues related to the subject of the paper. research will be conducted on the data on the basis of which it is possible to draw a conclusion about the current understanding of special evidence as an institute in the criminal procedure legislation of the Republic of Serbia and the conditions in which it works practically and exploiting its full potential in the fight against organized crime. The research will approach the review of relevant data that are indicators of the current situation and the real environment of the application of special evidentiary actions in Serbia. Through the survey questionnaire, the public will be tested. Precisely in order to better understand the complex statistical data and tables that form the core of the research work, a commentary is given that represents a kind of preliminary analysis of the data used. The subject research is realized as a systematic and comparative research of the mentioned data, on the basis of which the state of de lege lata will be considered in terms of positive legal solutions and institutional response of relevant state bodies and bodies for fight against organized crime, especially from the aspect of Serbian security. With regard to the case study, the current situation in the European legislation regarding the judgments before the European Court of Human Rights as well as the decisions in the domestic legislation concerning the application of special evidentiary actions will be presented.</p>
<p>Defended: (The faculty service fills later.)</p>	

<p>Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Phd. Maja Kovačević , associate professor, Faculty Faculty of Economics and Engineering Management University Business Academy in Novi Sad - President of the Commission, 2. Phd. Mirko Kulić full time professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad, mentor and member of the Commission 3. Phd. Miloš Marković, full time professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad – member of the Commission
<p>Note:</p>	

САДРЖАЈ

САДРЖАЈ	2
УВОДНА РАЗМАТРАЊА	10
1. Предмет докторске дисертације	11
1.1 Теоријско одређење предмета истраживања	11
1.2 Операционално одређење предмета истраживања	17
1.2.1 Структурални чиниоци предмета истраживања	17
1.2.2 Временско, просторно и дисциплинарно одређење предмета истраживања... ..	18
2. Циљ истраживања	19
2.1. Научни циљеви истраживања	19
2.2. Друштвени циљ истраживања	19
2.3. Задатак истраживања	20
3. Хипотетезе од којих се полази у истраживању.....	20
3.1. Општа (генерална) хипотеза истраживања.....	20
Општа (генерална) хипотеза истраживања у докторској дисертацији гласи:	20
3.2. Посебне хипотезе истраживања.....	20
3.3. Генерални индикатори истраживања.....	23
4. Методе истраживања које ће се користити у изради докторске дисертације.....	23
5. Научна друштвена оправданост израде докторске дисертације.....	25
ПРВИ ДЕО	26
ОБЕЛЕЖЈА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА	26
ГЛАВА ПРВА	26
ДЕФИНИСАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА.....	26
1. Дефинисање организованог криминала.....	26
1.1 Организовани криминал и мафија	28
2. Основне карактеристике, врсте и особности организованог криминала.....	29
2.1 Врсте организованог криминалитета	30
2.1.1. Трговина наркотицима.....	32
2.1.2. Корупција.....	35
2.1.3. Прање и фалсификовање новца	36
2.1.4 Трговина људима.....	40

2.1.5 Рекетирање и остали видови организованог криминала.....	41
2.2 Карактеристике организованог криминала	42
2.2.1 Организоване криминалне групе.....	43
2.2.2 Члан криминалне организације.....	44
2.2.3 Дуготрајна делатност криминалне организације.....	45
2.2.4. Примена интерних правила и дисциплине.....	45
2.2.5 Међународна делатност организације.....	46
2.2.6 Хијерархијска устројеност	46
2.2.7 Примена привредних и пословних структура	47
2.2.9 Неидеолошки карактер криминалне организације.....	47
2.2.10 Склоност ка примени насиља.....	47
2.2.11 Коруптивне везе криминалне организације са појединим представницима државних органа.....	48
ГЛАВА ДРУГА.....	49
Организовани криминал у Републици Србији	49
1.....Историјски приказ настанка организованог криминала у Републици Србији	49
1.1 Нормативно-правни оквир борбе против организованог криминала	50
1.1.1 Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунски протоколи.....	51
1.1.2 Имплементација одредби из Конвенције УН донете у Палерму.....	52
1.1.3 Решења из Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела из 2002. године	61
1.1.4 Решења из Законика о кривичном поступку из 2006. године.....	65
1.1.5 Решења из важећег Законика о кривичном поступку из 2011. године.....	67
1.1.6 Решења из важећег Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције из 2016. године	70
1.1.7 Решења из Закона о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала	77
1.1.8 Заштита сведока у борби против организованог криминала	79
1.1.9 Имовина проистекла из вршења кривичних дела организованог криминала..	89
1.1.10 Национална стратегија за борбу против организованог криминала.....	92
2. Организација државних органа у сузбијању организованог криминалитета у Републици Србији	94

2.1	Улога Специјалног тужилаштва за борбу против организованог криминала	95
2.2	Улога Посебног Одељења Вишег суда у Београду.....	96
2.3	Улога Посебног одељења Апелационог суда у Београду	98
2.4	Организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминала	98
2.5	Улога Посебне притворске јединице Окружног затвора у Београду	99
2.6.	Улога Службе за борбу против организованог криминала Министарства унутрашњих послова	99
ДРУГИ ДЕО		102
ДОКАЗНЕ РАДЊЕ КАО ИНСТРУМЕНТИ У СУЗБИЈАЊУ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА		102
ГЛАВА ПРВА		102
ОПШТЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ		102
1.	Опште радње доказивања у кривичном законодавству Републике Србије	102
1.1	Саслушање окривљеног у кривичном поступку	103
1.2	Испитивање сведока у кривичном поступку.....	103
1.2.2	Заштићени сведок.....	105
1.3	Вештачење у кривичном поступку.....	107
1.4	Увиђај	108
1.5	Реконструкција догађаја.....	110
1.6	Исправе	110
1.7	Узимање узорака.....	111
1.8	Провера рачуна и сумњивих трансакција.....	113
1.9	Претресање стана и лица	115
1.10	Привремено одузимање предмета.....	119
ГЛАВА ДРУГА.....		122
ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ФУНКЦИЈИ СУЗБИЈАЊА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ		122
1.	Појам посебних доказних радњи у функцији сузбијања организованог криминала	122
1.1	Уопштено о посебним доказним радњама.....	124
1.2	Посебне доказне радње и задирање у људска права.....	126
2.0	Уопштено о надзору и снимању	127
2.1	Тајни надзор комуникације	128
2.1.1	Услови за примену радње.....	130

2.1.2	Одређивање лица за примену радње.....	130
2.1.3	Подношење предлога за покретање поступка за примену радње.....	132
2.1.4	Временско трајање радње.....	133
2.1.5	Спровођење радње наредбом суда.....	133
2.1.6	Достављање извештаја о предузетим активностима.....	134
2.1.7	Уништавање прикупљеног материјала.....	135
2.1.8	Поступање са случајним налазом.....	136
2.2	Тајно праћење и снимање.....	136
2.2.1	Услов за одређивање радње.....	136
2.2.2	Наредба судије за претходни поступак.....	137
2.2.3	Заштита приватности стана.....	137
2.2.4	Трајање радње.....	137
2.2.5	Врсте тајног праћења и снимања.....	138
2.2.6	Достављање извештаја о предузетим активностима.....	138
2.3	Симуловани послови.....	139
2.3.1	Услови за одређивање радње.....	139
2.3.2	Наредба о спровођењу мере.....	140
2.3.3	Временско трајање радње.....	140
2.3.4	Спровођење радње.....	140
2.3.5	Достављање извештаја о предузетим активностима.....	141
2.3.6	Допуштеност примене радње.....	141
2.3.7	Симулована делатност и симулована куповина.....	142
2.4	Рачунарско претраживање података.....	143
2.4.1	Услови примене радње.....	144
2.4.2	Временско трајање радње.....	144
2.4.3	Спровођење радње.....	144
2.4.4	Достављање извештаја о предузетим активностима.....	144
2.5	Контролисана испорука.....	145
2.5.1	Специфичност и услови за примену посебне доказне радње.....	145
2.5.2	Спровођење радње.....	146
2.5.3	Достављање извештаја о предузетим активностима.....	146
2.6	Прикривени иследник.....	146
2.6.1	Одређивање лица за прикривеног иследника.....	147

2.6.2 Прикривени иследник као сведок.....	147
2.6.3 Достављање извештаја о предузетим активностима.....	148
2.6.4 Одговорност прикривеног иследника за кривична дела која настану у току вршења радње	148
2.6.4 Спровођење радње	149
2.6.5 Однос прикривеног иследника и агента провокатора	149
2.6.6 Подстрекавање прикривеног иследника	150
3. Окривљени сарадник или тзв "сведок сарадник"	151
4. Посебна доказна радња полиције - Циљана потрага	152
5. Посебне доказне радње које примењује Безбедносно-информативна агенција	154
6. Посебне доказне радње које примењује Војно-безбедносна агенција.....	156
ТРЕЋИ ДЕО	161
КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ЗАКОНА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ У ДЕЛУ О ПОСЕБНИМ ДОКАЗНИМ РАДЊАМА У ОДРЕЂЕНИМ ДРЖАВАМА	161
1. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ ХРВАТСКЕ 161	
1.1 Врсте посебних доказних радњи.....	161
1.2 Кривична дела за која се могу одредити посебне доказне радње	162
1.3 Издавање налога (наредбе) од стране судије	163
1.4 Спровођење посебних доказних радњи.....	165
1.5 Успостављање телекомуникационог контакта као посебна доказна радња.....	166
2. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ ЦРНЕ ГОРЕ.....	166
2.1 Врсте посебних доказних радњи.....	166
2.2 Кривична дела за која се посебне доказне радње могу одредити	167
2.3 Лица према којима се не предузимају посебне доказне радње	168
2.4 Спровођење посебних доказних радњи.....	168
2.5 Временско трајање посебних доказних радњи	169
2.6 Одређивање посебних доказних радњи.....	169
2.7 Спровођење посебних доказних радњи.....	170
2.9 Незаконити докази	171
3. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ	172
3.1 Врсте посебних истражних радњи.....	173

3.2	Кривична дела за која се могу одредити посебне истражне радње.....	173
3.3	Надлежност и временско трајање посебних истражних радњи	174
3.4	Достављање материјала прикупљеног коришћењем посебних истражних радњи	175
3.5	Незаконити докази	176
4.	ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ НЕМАЧКЕ	176
4.1	Тајне операције	176
4.2	Информатор	177
4.3	Контролисана испорука	177
4.4	Надзор комуникација.....	178
4.5	Електронски надзор	178
4.6	Прислушкивање	179
4.7	Пресретање комуникација.....	179
5.	ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ ИТАЛИЈЕ	181
5.1	Пресретање комуникација.....	181
5.2	Прикривене активности	182
5.2	Прекогранични надзор	182
5.3	Информатори.....	183
5.4	Контролисана испорука	183
5.5	Надзор.....	184
5.6	Претраге.....	184
5.7	Симуловани послови.....	184
6.	ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ	185
6.1	Врсте посебних доказних радњи.....	185
6.2	Правни оквир.....	185
6.3	Спровођење посебних доказних радњи.....	186
7.	ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СЛОВЕНИЈЕ.....	187
7.1	Посебне мере које је наложио истражни судија.....	188
7.1.1	Тајни надзор.....	188
7.1.2	Добијање података о обављеним електронским комуникацијама.....	191
7.1.3	Надзор електронских комуникација са прислушкивањем и снимањем.....	195

7.1.4 Контрола писама и других пошиљки	198
7.1.5 Контрола рачунарског система банке или друге финансијске институције која обавља привредну делатност.....	198
7.1.6 Прислушкивање и снимање прислушкивање и снимање разговора уз пристанак најмање једне особе укључене у разговор	200
7.1.7 Контрола порука које се преносе путем е-поште или других облика информационе технологије.....	200
7.1.8 Прислушкивање и посматрање у страном стану или другим страним просторијама коришћењем техничких средстава документације и, по потреби, тајним уласком у поменуте просторије	201
7.1.9 Тајно (прикривено) деловање	202
7.1.10 Претрага електронских уређаја и са њим повезаних уређаја као носилаца електронских података(електронски уређај).....	203
7.1.12 Заплена електронских уређаја.....	204
7.2 Посебне доказне радње које прописује државни тужилац.....	205
7.3 Посебне доказне радње које прописује директор полиције	205
ИСТРАЖИВАЊЕ	207
ИСТРАЖИВАЊЕ НА СТУДИЈИ СЛУЧАЈА О ПРИМЕНИ ПОСЕБНИХ ДОКАЗНИХ РАДЊИ	208
Краслин против Француске (App.No.11801/85) од 24.04.1990.....	208
Хувиг против Француске (App. No. 11105/84 24.4.1990)	210
Драгојевић против Хрватске (App. No. 68955/11) од 15.01.2015.....	211
Малоне против Уједињеног Краљевства (App. No. 8691/79) од 02.08.1984	213
Ламберт против Француске (App.No. 88/1997/872/1084) од 24.08.1998.године	215
Цобан против Шпаније (App.No.17060/02) од 25.09.2006.године.....	216
Башић против Хрватске (App.No. 22251/13) од 25.10.2016. године	220
ИСТРАЖИВАЊЕ НА СТУДИЈИ СЛУЧАЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	223
Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 152/2016 од 03.03.2016.год.....	223
Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз ОК 13/2019 од 25.06.2019.год...	225
Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 1333/2018 од 12.12.2018.године.....	227
Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 1122/2018 од 17.10.2018.године	228
Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 1306/2017 од 19.12.2017. године.....	231
Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 1516/2016 од 25.01.2017. године.....	233
Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 315/2019 од 03.04.2019. године	236
Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 176/2016 од 16.03.2016.год.....	238

ИСТРАЖИВАЊЕ О ПОСЕБНИМ ДОКАЗНИМ РАДЊАМА У ПРАКСИ СПРОВЕДЕНО ПУТЕМ АНКЕТЕ	240
1. Да ли сте упознати са постојањем и условима примене посебних доказних радњи у Републици Србији?	242
2. Да ли по Вашем мишљењу висок степен друштвене опасности појединих кривичних дела оправдава примену посебних доказних радњи?	243
3. Када је реч о сузбијању организованог криминалитета, највише Вас забрињава...?	244
4. Примена које посебне доказне радње по Вашем мишљењу даје најбоље резултате у пракси?	245
5. Да ли бисте проширили круг кривичних дела у односу на која се могу применити посебне доказне радње?	246
6. Када је реч о условима примене посебних доказних радњи, да ли бисте их прописали рестриктивније у односу на актуелан законски третман, или бисте прошили могућност њихове примене?	247
7. Посебна доказна радња "прикривени иследник" сматра се најкомплекснијом мером зато што...?	248
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	249
ЛИТЕРАТУРА	253
МОНОГРАФИЈЕ, УЏБЕНИЦИ И НАУЧНИ ЧЛАНЦИ	253
СТРАНА ЛИТЕРАТУРА	258
КОНВЕНЦИЈЕ, ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ	259
ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ	261
СУДСКА ПРАКСА	262

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Почетком XX века долази до велике експанзије организованог криминала који поприма светске размере и превазилази државне границе. Да би се спречила таква организована делатност, држава је образовала одређене правне институције које имају за циљ да се супроставе сваком виду организованог криминала. Данас се организовани криминал не заснива само на трговини наркотицима, већ се налази у свим видовима делатности друштва, почев од трговине људима, проституције, прања новца, трговине оружјем, рекетирањем, трговине украденим возилима, уметнинама, као и недозвољеним трговинама лековима, алкохолном, цигаретама, нафтним дериватима, као и у друштву где је највише заступљен преко корупције одређених запослених на одређеним функцијама који имају утицај на развој организованог криминала. Држава преко својих институција развија одређене стратегије за борбу против организованог криминала тако што формира, обучава и опрема специјалне јединице које за искључиви циљ имају борбу против организованог криминала. Те јединице се налазе при Министарству унутрашњих послова, Министарству финансија и другим министарствима. Како је сама делатност одређене криминалне групе изузетно добро развијена, немогуће је починиоце кривичних дела и организаторе таквих група довести пред лице правде и осудити, јер је немогуће идентификовати ко је руководилац и налогодавац, ко извршилац, итд. Зато је Република Србија образовала Специјално јавно тужилаштво које има одређене шире надлежности од општег јавног тужилаштва. То тужилаштво сарађује са посебним одељењем Вишег суда у Београду и посебним одељењем Апелационог суда у Београду. Сам рад ових одељења је изузетно дискретан и тајан. Приступ информацијама које се прикупљају и поступцима који су у току су доступни само одређеном броју људи. При МУПу је образована јединица за заштиту сведока и других учесника у поступцима за дела организованог криминала. У кривичном законодавству Републике Србије, предвиђено је коришћење општих или редовних доказних радњи које полиција може свакодневно без посебних наредби користити и посебних или специјалних доказних радњи које је потребан пристанак и издавање наредбе од стране судије за претходни поступак или у одређеним посебним доказним радњама наредба јавног тужиоца. Код општих доказних радњи које се користе у свакодневном доказивању пред кривичним судовима су следеће радње:

Саслушање окривљеног у кривичном поступку, испитивање сведока у кривичном поступку, вештачење у кривичном поступку, увиђај, реконструкција догађаја, едиција исправа, узимање узорака, провера рачуна и сумњивих трансакција, претресање стана и лица и привремено одузимање предмета. То су радње које стоје на располагању тужилаштву и полицији да спроведу истрагу над починиоцима кривичних дела.

Посебне доказне радње предвиђене у нашем позитивном кривичном законодавству су: Тајни надзор комуникација, тајно праћење и снимање, симуловани послови, рачунарско претраживање података, контролисана испорука и прикривени иследник.

1. Предмет докторске дисертације

Предмет истраживања у докторској дисертацији су посебне доказне радње у функцији сузбијања организованог криминала у Републици Србији.

1.1 Теоријско одређење предмета истраживања

Организовани криминалитет у свету постоји још од давних времена. Први пут се јавља у Енглеској, затим на Сицилији где задржава корене до дана данашњег. Иако се развио на овим просторима, није се задржао само ту, већ се проширио на цео свет. Данас не постоји држава на свету која на неки начин није имала додира са организованим криминалом. У погледу порекла, теоретичари сматрају да се организовани криминалитет по први пут помиње у Енглеској почетком 18. века док је кажу у Италији примећена у 19. веку. У Енглеској у 18. веку, удружена група људи која се бавила крађама управо је називана баш тим именом. Њен предводник је био извезни Џонатан Вајлд. Група је имала одређене специфичности које су се огледале у томе што су њени припадници крали ствари које би затим Вајлд проналазио и враћао власницима уз новчану надоканду. Крајем 19. века на југу Италије јавља се најорганизованији облик деловања организованог криминала познат као мафија. Она убрзо постаје доминантан облик криминалне организације у свету уз огроман политички и друштвени утицај. Мафија се први пут помиње 1865. године у извештају управитеља италијанског града Палерма. Означавао је назив за тајно удружење на

Сицилији организовано ради заштите интереса својих чланова.¹ Кад год се спомиње појам организовани криминалитет исти се доводи у везу са појмом мафија. Данас се свако организовано криминално удружење поистовећује са мафијом иако није тако. Миграције из Јужне Италије и Сицилије почетком 20. века довеле су организована криминална удружења САД. И данас кад се спомиње организовани криминалитет одмах се ствара слика да је то Америка. На подручју САД-а данас функционише непознат број организованих криминалиних група. Не постоји тачан број, зато што се за неке још увек не зна да постоје, док се неке цепају и праве подгрупе. Специфично за ова удружења је што имају висок степен хијерархије, изузетно добро организован ланац руковођења са наградама и казнама за сваког од њих. Неке од криминалних организација које постоје у свету су италијанска мафија, јапанска мафија, кинеска мафија, руска мафија, албанска мафија, колумбијска мафија, мексичка мафија, итд.

Организовани криминал представља савремени изазов свих друштава, посебно оних у транзицији. Као важан друштвени и правни реалитет предмет је интересовања и разматрања државних органа, владиних и невладиних организација и највиших међународних институција, на челу са ОУН, које доношењем националних и међународних правних аката предузимају различите административне и оперативне активности у сузбијању овог друштвеног проблема.

Истовремено овај друштвени реалитет савременог света заокупља пажњу великог броја научних области и постаје предмет истраживања социолога, психолога, политиклога, безбедносних аналитичара, криминолога, правника и других, који овај проблем сагледавају из различитих углова. С обзиром на савремену природу кривичних дела организованог криминала и његових учинилаца, већ дуже време је познато да се применом само уобичајних доказних метода и радњи не могу постићи неопходни процесни ефекти у преткривичним и кривичним поступцима. Из тог разлога се крајем двадесетог и почетком двадесет и првог века јавља тенденција коришћења одређених посебних начина прибављања и прикупљања доказа у погледу кривичних дела организованог криминала, те се у законодавства готово свих земаља у свету уводе посебне доказне (истражне) радње.

¹ Јанковић. М, Јанковић. Б, (2014). Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности, НБП Журнал за криминалистику и право, Криминалистичко – Полицијска академија, Београд, бр. 3/2014, стр. 137

Све ове радње представљају активности државних органа да дођу до конкретних доказа како би се организоване криминалне групе довеле пред лице правде. Употреба посебних доказних радњи се строго контролише и дозвољава од стране судије само када су испуњена три услова која су предвиђена законом. Први услов је неопходно постојање основа сумње да је конкретно лице извршило неко од кривичних дела за које је Закоником предвиђена могућност примене посебне доказне радње. Друго, неопходно је искључење могућности прикупљања доказа на други начин или би њихово прикупљање било знатно отежано. Трећи услов је неопходност доношења одлуке надлежног органа да се примени нека од ових посебних доказних радњи.

Основни категоријални појмови у директној вези с предметом истраживања су: *организовани криминал* и *посебне истражне радње*. Из ових категоријалних појмова се изводе и тумаче сви остали појмови и термини.

а) Организовани криминал

У свету и код нас постоје различита мишљења у погледу дефинисања организованог криминала, тако да још увек не постоји универзална дефиниција овог појма. Међу ауторима који се баве овом проблематиком различита схватања јављају се у односу на то да ли сви облици организованог криминалног деловања представљају и организовани криминал, односно који су то битни услови који су нужни за постојање организованог криминала. Стога није изненађујуће што се у научним и стручним радовима страних и домаћих аутора могу наћи многе дефиниције организованог криминала, па се без обзира на неке њихове сличности, разлике или нејасноће, може слободно рећи да је присутно исто толико дефиниција организованог криминала колико и аутора који се баве овом проблематиком.²

Тако, *J. S. Albanese*, амерички теоретичар закључује да се на основу дефиниција организованог криминала већине аутора из ове области у последње три деценије, организовани криминал може дефинисати као „организовани злочин трајне криминалне организације која рационално ради остварујући профит од илегалних активности, а њено трајано постојање се одржава коришћењем силе, претње, монополске контроле, и/или корупције јавних званичника.”³

² Бошковић, М. (2004) *Организовани криминалитет и корупција*, „Висока школа унутрашњих послова”, Бања Лука, стр. 11.

³ Интернет страница: <http://www.organized-crime.de/OCDEF1.htm#albanese>, Извор: J. Albanese, *The Causes of Organized Crime*, Journal of Contemporary Criminal Justice, Thousand Oaks, 2000, стр. 411.

Други амерички теоретичар, *H. Abadinsky*, организовани криминал одређује као: „неидеолошко удружење једног броја лица, која међу собом остварују врло блиске друштвене интеракције, организовано на хијерархијској основи, од најмање три нивоа/ранга, а у циљу обезбеђења профита и моћи, захваљујући учешћу у незаконитим и законитим активностима. Позиције у хијерархији и позиције функционалне специјализације морају да буду пренесене (преузете) на основу сродства или пријатељства, или рационално пренесене (поверене) с обзиром на вештину онога коме се одређена позиција додељује. Сталност чланства се подразумева, а чланови теже да очувају интегритет свог удружења и активност у слеђењу циљева организације. Организација избегава надметање (конкуренцију) и тежи монополу у односу на одређену индустријску грану, односно на територијалној основи. Организација је вољна да употреби насиље или да се служи подмићивањем ради остварења својих циљева, или ради обезбеђења дисциплине. Чланство је рестриктивног карактера, мада нечланови могу да буду укључени у активности у изузетним ситуацијама. Постоје експлицитна правила, вербална или писана, чија се примена обезбеђује претњом одређеним санкцијама, што укључује и убиство.”⁴

Међу немачким теоретичарима запажа се став *K. H. Lehnard-a* у којем он објашњава да је „организовани криминал, ради постизања добити или моћи планско чињење кривичних дела, која су појединачно или у својој укупности од знатног значаја и када више се од двојице учесника у дужем или неодређеном периоду саучествују у подели рада – унутар хијерархијских и пословних структура, те уз примену насиља или других подесних начина застрашивања, као и уз утицај на политику, масовне медије, јавну управу, правосуђе или привреду.”⁵

Аутори са простора бивше СФРЈ у већини случајева истичу важност везе организованог криминала с државном структуром. *Ђорђе Игњатовић* организовани криминал дефинише као „врсту имовинског криминалитета кога карактерише постојање криминалне организације која обавља континуирану привредну делатност, користећи при том насиље и корупцију носилаца власти”.⁶ Према *Б. Симоновићу*,

⁴ Шкулић М., (2003) *Организовани криминалитет-појам и кривичнопроцесни аспекти*, „Досије”, Београд, стр. 38-39.; Извор: *H. Abadinsky, Organized Crime, Third Edition, „Nelson-Hall“ Chicago, 1990*, стр. 5.

⁵ *Ibid.*, стр. 35.; Извор: *K. H. Lehnard, Kriminalistik, Das organisierte Verbrechen, No. 3/91, Heidelberg, 1991*, стр. 228.

⁶ Игњатовић Ђ., (1998). *Организовани криминалитет, Други део – криминолошка анализа стања у свету*, „Полицијска академија”, Београд, стр. 25.

организовани криминал подразумева „криминалне делатности, тј. континуирано у виду пословне оријентације, систематско вршење кривичних дела усмерених на стицање профита, монопола и моћи коју организује и спроводи у дело група хијерархијски повезаних лица која делују у складу са унапред сачињеним планом и састоји се у обнављању правно недозвољених и дозвољених послова уз коришћење насиља, застрашивања, корупције и других облика утицаја на државне органе, појединце и остале облике социјалне контроле.”⁷

Милан Шкулић, одређујући организовану криминалну групацију, даје свеобухватну дефиницију организованог криминала. Према овом аутору „организована криминална групација или криминална организација представља тајно удружење више лица, која испуњавају потребне услове утврђене писаним или неписаним правилима којима се уређује функционисање организације и пристају на строго поштовање тих услова, која је основана ради професионалног и по правилу планског вршења кривичних дела (нарочито неких врста кривичних дела која су специфична за циљеве криминалне организације) и то тако да организација буде трајног карактера, а у циљу континуираног стицања имовинске користи или моћи, те остварења монопола на/у одређеном подручју (ради чега је склона уништењу конкуренције); заснована на хијерархијским принципима и уз строгу дисциплину својих чланова, по правилу и на принципима специјализације и поделе рада у вршењу криминалних активности, мада је организација по правилу, истовремено укључена и у одређене легалне активности (у погледу чега такође постоји специјализација и подела рада у оквиру њеног чланства); она је поред тога, начелно неидеолошког карактера, с тим да криминална организација широко практикује разноврсне видове насиља, те наглашено испољава спремност на употребу насиља, како у односу на спољно окружење, тако и према члановима који прекрше њена правила (располаже сопственим системом санкционисања), а посебно настоји да коруптивним методама оствари директан или индиректан утицај на органе државне власти, ради омогућавања или олакшања сопственог деловања и ширења непосредног или посредног утицаја.”⁸

⁷ Симоновић Б., (2004). *Криминалистика*, „Правни факултет у Крагујевцу”, Крагујевац, стр. 627.

⁸ Шкулић М., *op. cit.*, стр. 46.

У Законику о кривичном поступку Републике Србије⁹ у члану 2 став 1 тачка 34 прописано је да организовани криминал представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника.

б) Посебне истражне радње

Посебне истражне радње подразумевају посебно специјализоване методе супростављања организованом криминалу, које у члану 20 под називом „Специјалне истражне технике”, предвиђа и Конвенција Уједињених Нација против транснационалног организованог криминала. Ова Конвенција предвиђа примену специјалних истражних техника, тако што ће се ти методи примењивати ако то дозвољавају основни принципи домаћег правног система сваке земље потписнице, и то у оквиру могућности сваке државе и под условима прописаним њеним домаћим законодавством.

С признавањем потребе да се у спречавању и борби против најтежих друштвених изазова и облика криминала, морају користити одређене специфичне методе, које нису свакодневне и уобичајене код „класичног” или „конвенционалног” криминала, установљен је један корпус мера које се начешће називају специјалним истражним техникама или посебним доказним радњама. Ове истражне технике за потребе превентивног рада полиције или кривично - судских поступака (репресивног рада) се различито називају у упоредном кривичнопроцесном законодавству, чак и у бившим југословенским републикама где нема језичких баријера и различите правне традиције. Тако се, на пример, у Босни и Херцеговини за њих користи термин „посебне истражне радње” у Србији „посебне доказне радње”; у Црној Гори „мере тајног надзора”; у Хрватској „мере којима се привремено ограничавају уставна права и слободе ради прибављања података и доказа за спровођење кривичног поступка”, итд.¹⁰

Посебне истражне радње представљају новину у кривичнопроцесним законодавствима многих земаља. Суштински ради се о мерама којима се по поравилу дубоко задире у нека од основних права грађана, које се примјењују онда када друге радње доказивања нису, или не би могле имати ефекта у смислу прибављања доказа, односно када би прибављање доказа овим класичним радњама доказивања било

⁹ Законик о кривичном поступку Републике Србије, („Сл.Гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019) у даљем тексту ЗКП2011.

¹⁰ Милошевић М., Матић Д., (2007). *Посебне доказне радње у којима се задире у право на приватност – позитивноправни и упоредноправни аспекти*, „Безбедност”, бр. 1/07, стр. 10-11.

повезано с несразмерним тешкоћама. Управо због чињенице да се посебним истражним радњама по правилу дубоко задире у нека од основних права грађана, Законик о кривичном поступку не допушта нити један изузетак од правила да се оне могу применити искључиво по наредби суда.

Прихватајући обавезу из релевантних међународних конвенција, као и узимајући у обзир, поменуте разлоге, у Законнику о кривичном поступку Републике Србије¹¹ предвиђене су следеће посебне доказне радње, и то:

- 1) тајни надзор комуникације;
- 2) тајно праћење и снимање;
- 3) симуловани послови;
- 4) рачунарско претраживање података;
- 5) контролисана испорука, и
- 6) прикривени иследник.

1.2 Операционално одређење предмета истраживања

Да би овако одређен предмет истраживања могао бити потпуније научно истражен, епистемиолошки разлози налажу да се он рашчлани на следеће структуралне чиниоце.

1.2.1 Структурални чиниоци предмета истраживања

Први структурални чинилац предмета истраживања обухвата теоријско одређење организованог криминала с тежиштем на дефинисању појма организирани криминал, историјскоправном приказу настанка и развоја организованог криминала у свету и у Републици Србији, као и на реакцији и организацији државних органа на сузбијању организованог криминалитета у Републици Србији.

Други структурални чинилац предмета истраживања обухвата доказне радње као инструмент у сузбијању организованог криминала са тежиштем на појмовном дефинисању и врстама посебних доказних радњи и посебним доказним радњама које проводе полиција, Безбедносно-информативна агенција и Војно безбедносна агенција.

¹¹ ЗКП2011 од члана 161-187

Трећи структурални чинилац предмета истраживања обухвата компаративну анализу посебних доказних радњи у законодавствима Републике Хрватске, Црне Горе, Федерације БиХ, Савезне Републике Немачке, Републике Италије, Руске Федерације и Републике Словеније.

Четврто структурални чинилац предмета истраживања обухвата резултате емпиријског истраживања студија појединачних случајева примене посебних доказних радњи, анализом конкретних судских пресуда.

Емпиријско истраживање ће се базирати на студији случаја где ће се приказати како одређени судови поступају када су у тим поступцима коришћене посебне доказне радње. Биће приказне одређене пресуде иностраних судова где су посебне доказне радње помогле у расветљавању и процесуирању одређених криминалних организација и студије случајева где исте примењене посебне доказне радње нису прихваћене јер су коришћене, или без званичне дозволе надлежних органа, или су превише након протека рока, предложене као докази.

У овом делу дисертације биће анализирани и студије случајева који су процесуирани у домаћем законодавству пред Врховним касационим судом.

Посебно емпиријско истраживање биће посвећено пракси познавања института посебних доказних радњи, применом методе испитивања и њене технике анкетног испитивања, уз коришћење за ту прилику посебно конструисаног инструмента, анкетног упитника. Истраживање ће се спровести на узорку стручне јавности, односно узорку лица која се стручно баве овом облашћу у циљу прибављања релевантних података и чињеница које ће помоћи у расправама да ли је потребно важеће посебне доказне радње мењати и у ком смеру.

1.2.2 Временско, просторно и дисциплинарно одређење предмета истраживања

Временски, предмет истраживања обухвата период посматрања од 01. априла до 20. априла 2020. године.

Просторно, предмет истраживања обухвата територију Републике Србије и простор земаља одабраних за провођење компаративне анализе примене посебних доказних радњи у кривичним законодавствима тих земаља.

Дисциплинарно, предмет истраживања припада пољу друштвенохуманистичких наука, научној области правних наука, ужој научној области кривичноправних наука и

тежишно научним дисциплинама кривичног процесног и кривичног материјалног права, а у одређеном делу и криминалистици, безбедносној аналитици, управном и полицијском праву, па се може констатовати да је предмет истраживања мултидисциплинарног карактера.

2. Циљ истраживања

2.1. Научни циљеви истраживања

Полазећи од сложености предмета истраживања, научни циљ овог истраживања су *научна дескрипција, класификација и типологизација* општих теоријских ставова о организованом криминалу и употреби посебних истражних радњи у његовом сузбијању, првенствено у Републици Србији и одабраним земљама у њеном ближем и даљем окружењу, затим *откриће и научно објашњење* сличности и разлика у нормативном регулисању и примени посебних доказних радњи у кривичним законодавствима изабраних земаља.

У конкретном случају, добијени емпиријски подаци ће се углавном анализирати, описивати, систематизовати, класификовати, објашњавати и доказивати према теоријском и концептуалном приступу датом у хипотетичком оквиру истраживања.

2.2. Друштвени циљ истраживања

Друштвени циљ овог истраживања се реализују кроз све фазе остваривања научног циља, и то у две сфере:

а) у сфери практиковања научних истраживања у области организованог криминала;

б) у сфери унапређења праксе законите примене посебних истражних радњи од стране субјеката задужених за сузбијање организованог криминала, на начин који ће повећати ефикасност примене посебних доказних радњи уз поштовање основних људских права и слобода.

2.3. Задатак истраживања

Потреба за истраживањем и анализирањем долази сама по себи јер је експанзија организованог криминала све више заступљена и залази у све поре друштва. Данас је толико присутна да је немогуће пронаћи неку делатност која нема контакте који су у вези са неким видом организованог криминалитета. Зато је потребно образложити и на детаљнији начин приказати тренутне посебне доказне радње које се налазе у позитивном кривичном законодавству као и указати на неке нове актуелне светске тенденције у борби против организованог криминалитета. Неопходност излагања ове веома комплексне проблематике јесте и то што се тема организованог криминалитета није детаљно обрадила у погледу посебних доказних радњи, те ће стога научни и друштвени допринос овог рада бити од значаја научну и ширу јавност.

Организовани криминалитет је преживео све друштвено-економске напоре о његовом сузбијању, због чега је држава принуђена да изналази адекватне начине за његово сузбијање, што свакако даје посебан значај научном објашњењу посебних доказних радњи у правној теорији и пракси.

3. Хипотетезе од којих се полази у истраживању

Хипотетички оквир истраживања у овој докторској дисертацији чини једна општа (генерална) и четири посебне са њима припадајућим појединачним хипотезама и индикаторима.

3.1. Општа (генерална) хипотеза истраживања

Општа (генерална) хипотеза истраживања у докторској дисертацији гласи:

„Због карактеристика организованог криминала и његових етилошких обележја применом уобичајних доказних метода није могуће постићи неопходне процесне ефекте у преткривичним и кривичним поступцима, па се захтева употреба посебних истражних радњи за чију примену у републици Србији постоје нормативно-правне и методолошко-теоријско-искуствене претпоставке“

3.2. Посебне хипотезе истраживања

ПХ-1: „Постојећа теорија и нормативно правна регулатива о организованом криминалу у Србији је усклађени са савременом теоријом и законском регулативом у

овој области у свету, а организација и реакција државних органа у сузбијању организованог криминала је у највећем делу слична као и у развијеним земљама“.

Појединачне хипотезе:

1. Постојећа теорија и нормативно правна регулатива о организованом криминалу у Србији је усклађени са савременом теоријом и законском регулативом у овој области у свету.

Индикатори:

- искази у домаћој и иностраној научној и стручној литератури о организованом криминалу;
- искази у домаћој и иностраној нормативно-правној регулативи о организованом криминалу;
- искази домаћих и иностраних експерата о усклађености теорије о организованом криминалу у Републици Србији и земљама у ближем и ширем окружењу;

2. Организација и реакција државних органа Републике Србије на сузбијању организованог криминала је у највећем делу слична као и у развијеним земљама у Европи и свету.

Индикатори:

- искази у домаћој и иностраној научној и стручној литератури о организацији и реакцији државних органа у сузбијању организованог криминала;
- искази у домаћој и иностраној нормативно-правној регулативи о организацији и реакцији државних органа у сузбијању организованог криминала у Србији и изабраним земљама у њеном ужем и ширем окружењу;
- искази домаћих и иностраних експерата о организацији и реакцији државних органа у сузбијању организованог криминала у Србији и изабраним земљама у њеном ужем и ширем окружењу;
- резултати истражива о организацији и реакцији државних органа у сузбијању организованог криминала у Србији и изабраним земљама у њеном ужем и ширем окружењу;

- статистички подаци о организацији и реакцији државних органа у сузбијању организованог криминала у Србији и изабраним земљама у њеном ужем и ширем окружењу;

ПХ-2: „Увођењем посебних доказних радњи у правни систем Републике Србије створене су неопходне претпоставке субјектима задуженим за сузбијање организованог криминала да остваре своју друштвну улогу у борби против организованог криминала“.

Индикатори:

- искази у литератури о посебним истражним радњама;
- искази у законским прописима о посебним истражним радњама;
- искази експерата о посебним истражним радњама;
- статистички подаци о ефектима примене посебних истражних радњи у сузбијању организованог криминала.

ПХ-3: „У постојећим законским прописима у Републици Србији посебне истражне радње су нормиране аналогно решењима у развијеним демократским земљама и земљама у окружењу“.

Индикатори:

- искази у домаћој литератури о посебним истражним радњама;
- искази у иностраној литератури о посебним истражним радњама;
- искази у законским прописима у Србији о посебним истражним радњама;
- искази у законским прописима у изабраним земљама о посебним истражним радњама;
- искази експерата о сличностима и разликама нормативноправног уређења посебних истражних радњи у Србији и изабраним земљама у њеном ближем и ширем окружењу.

ПХ-4: „Што су земље развијеније, то је судска пракса у примени посебних истражних радњи у њима уједначенија“.

Индикатори:

- искази у судским пресудама Врховног касационог суда о примени посебних истражних радњи;

- искази у судским пресудама највиших судских инстанци у изабраним земљама о примени посебних истражних радњи;

3.3. Генерални индикатори истраживања

Генерални индикатори истраживања, сагласно методама истраживања, ће бити:

- а) писани искази о посебним истражним радњама у документима укључујући и све врсте видео и аудио-визуелних снимака и
- б) усмени искази експерата који се баве посебним истражним радњама.

4. Методе истраживања које ће се користити у изради докторске дисертације

Будући да је ово истраживање претежно теоријско - емпиријско, његови извори и манифестације су:

- а) постојећа литература из области организованог криминала и употребе посебних истражних радњи у његовом сузбијању и
- б) писани искази у виду нормативних одредби законских текстова, међународних правних аката, конвенција, протокола, споразума, уговора, и других облика текстова датих у стратегијама, доктринама, акционим плановима, извјештајима итд.

У жељи да се што потпуније научно истражи проблематика посебних доказних радњи и у теоријском и у емпиријском погледу, а у циљу да се дође до што поузданијих резултата, у изради докторске дисертације биће примењене различите методе. Правилан избор метода у докторској дисертацији треба да обезбеди све атрибуте научног мишљења а то су објективност, општост, поузданост, прецизност и систематичност. Будући да организовани криминал и примена посебних истражних радњи у његовом сузбијању представља комплексну друштвену појаву, истраживање ове појаве захтева мултидисциплинарни приступ.

Начин истраживања проблема и предмета у овом раду подразумева синтетички приступ - без приклањања само једном методолошком правцу, као и примену следећих метода:

У докторској дисертацији биће примјењене готово све **основне аналитичке и синтетичке методе сазнања**, али ће тежиште бити на методама *анализе, синтезе, класификације и генерализације, као и на индуктивно-дедуктивној методи.*

Од **општенаучних метода** у докторској дисертацији ће се применити:

1) *Хипотетичко-дедуктивна метода* као конструисано уопштено искуствено сазнање садржано у широко прихваћеним ставовима који гласе „по правилу организовани криминал је...“, „организовани криминал се најчешће испољава...“ итд. Ти ставови имају нека својства аксиоматизације, односно теорема.

2) *Општенационална статистичка метода* из разлога што више теоријских, законских и нормативних извора директно или индиректно третирају и регулишу област организованог криминала и употребе посебних истражних радњи у његовом сузбијању. Сви ти извори су састављени из мноштва исказа, теоријских и нормативних одредби разноврсног садржаја, форми и односа, а у том процесу постоји мноштво елемената – субјеката безбедности који се ангажују у борби против организованог криминала. Све то захтијева одређена пребројавања-квантификацију квантитативних исказа.

3) *Компаративна метода* за упоредноправну анализу посебних истражних радњи у Србији и изабраним земљама у њеном ближем и даљем октужењу.

Будући да је ово истраживање теоријско-емпиријског карактера оно захтева примену *методу анализе (садржаја) докумената*, као оперативне метода за прикупљање података. Она ће се примењивати у анализи садржаја докумената који имају својство теоријске грађе и међународних и државних прописа који регулишу области предмета истраживања, што подразумева изучавање

- свих домаћих и страних докумената који се односе на употребу специјалних метода у супростављању организованом криминалу,
- статистичких података и
- одабране литературе чији се попис даје у прилогу.

Поред оперативне методе анализе садржаја докумената у докторској дисертацији ће бити примењена и *метода испитивања* типа благог испитивања, применом неусмереног, слободног интервјуа.

Постављене општа, посебне и појединачне хипотичке претпоставке ће бити проверене (доказиване и оповргаване) научним и сазнајним чињеницама до којих се буде дошло истраживањем.

5. Научна друштвена оправданост израде докторске дисертације

Научна оправданост овог истраживања, као и очекивани резултати и научни допринос, произилазе из научног значаја друштвене појаве која чини предмет истраживања, а која је на овим просторима у последње време све присутнија, актуелнија и значајнија.

Са епистемиолошког становишта истраживање има за циљ да сагледа и конкретније утврди улогу посебних истражних радњи у сузбијању организованог криминала у републици Србији, кроз сагледавање кривичнопроцесних аспеката њихове примене, уз упоредноправни приказ законских решења у другим земљама, са освртом на искуства из праксе. С тог аспекта ће се указивати на одређени степен прогнозе даље оправданости примене ових метода у сузбијању организованог криминала.

Овим истраживањем могу се сагледати најважније карактеристике и етиолошка обележја организованог криминала, те утврдити или проценити степен и обим доприноса примене посебних истражних радњи, укупној борби против организованог криминала, у чему се огледа друштвени значај овог истраживања и његова евентуална практична употребљивост.

Истраживање организованог криминала као друштвене појаве и метода у његовом супротстављању омогућава научну критику праксе и усавршавање научних сазнања о модалитетима испољавања, што у крајњем има за резултат побољшање постојећих законских решења у погледу борбе против организованог криминала, те повећање ефикасности примене посебних доказних радњи.

Научна применљивост овог истраживања се огледа у употпуњавању научних сазнања о посебним доказним радњама, како у Републици Србији, тако и у упоредном законодавству анализираних земаља.

Друштвена оправданост овог истраживања је у вези са научном оправданошћу. Друштвена оправданост израде докторске дисертације се огледа и у томе што ће резултати истраживања допринети бољем схватању и разумевању самих института посебних доказних радњи као и модалитете њихове практичне примене. У том смислу, ово истраживање представља почетну основу за даља истраживања ефеката примене посебних доказних радњи у сузбијању организованог криминала у Републици Србији.

ПРВИ ДЕО

ОБЕЛЕЖЈА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

ГЛАВА ПРВА

ДЕФИНИСАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

1. Дефинисање организованог криминала

Дефиниције организованог криминала су неуједначене. Организовани криминал се дефинише на преко стотину начина. Опште дефинице су претрпеле обимне развојне промене, и те промене су још увек у току. Прве дефиниције организованог криминала почеле су се помињати у САД деведесетих година прошлог века. Почетне дефиниције организованог криминала су се углавном оријентисале пре свега у односу на починиоце оних кривичних дела која се могу описати као организовани криминал. У тој перспективи да је нека криминална активност била одређена као организовани криминал било би потребно да група починилаца делује заједно чинећи кривична дела током релативног дугог периода и на тај начин фактички представља криминалну организацију.¹² Али за сваку дефиницију заједничко је да то удруживање двоје и више људи, којима је заједнички интерес стицање имовинске материјалне добити или моћи, која се опет своди на новац.

Дефиниција организованог криминала требало би да представља структурирану групу од три или више особа, која постоји током одређеног времена и која делује заједно са циљем да једно или више тешких кривичних дела, како би се директно или индиректно прибавила финансијска или материјална корист.¹³

¹² Зиројевић, М., et al (2012), Традиционална схватања о криминалу, организованом криминалу и транснационалном организованом криминалу, Зборник организовани криминалитет - изазов XXI века, уредници Бјелајац, Ж., и Зиројевић, М., Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, стр. 19-20

¹³ Више о организованом криминалу: Савет Европе - Одбор министара, Препорука REC(2001)11 Комитета министара државама чланицама у вези водећих принципа у борби против организованог криминала (Усвојен од стране Комитета министара 19.09.2001. на 765.састанку заменика министара)

Препорука РЕЦ(96)8 Савета Европе¹⁴ - Одбор министара, Комитета министара државама чланицама у вези политике злочина у Европи у времену промена (Усвојена од стране Комитета министара 5.09.1996. на 572. састанку заменика министара) наводи шта је потребно да владе држава имплементирају у своје домаће законодавство у борби против организованог криминала. Владе би требало да размотре могућност санкционисања припадања групи или сваког вида подржавања организованог криминалној организацији. Такође би требало да развију проучавање карактеристика криминалних организација и да то знање деле са владама других земаља чланица. Требало би да делују на основу стратегије, нарочито коришћењем обавештајних података и анализе криминала за постизање утврђених циљева. Да се оформе специјализоване полицијске, истражне и тужилачке структуре и обезбеде средства за спровођење финансијских истрага и система анализе. Да се обезбеди одговарајућа заштита сведоцима и другим учесницима у поступцима који се односе на борбу против организованог криминала. Треба предвидети и пресретање комуникација и телекомуникација и директних комуникација како би се боље носили са захтевима борбе против злочиначких организација. Прање новца треба учинити кривичним делом и предвидети одредбе за претрес, заплену и одузимање добити стечене криминалним активностима. Такође да се предвиди могућност пружања истражног/кривичног гоњења надлежним за читаву националну територију или осигурати успостављање централног координационог тела.

Према професору Шкулићу, дефиниција организоване криминалне организације гласи "Организовано тајно удружење више лица, која испуњавају потребне услове утврђене писаним или неписаним правилима којима се уређује функционисање организације и пристају на строго поштовање тих услова, која је основана ради професионалног и по правилу планског вршења кривичних дела (нарочито неких врста кривичних дела) која су специфична за циљеве криминалне организације) и то тако да организација буде трајног карактера а са циљем континуираног стицања имовинске користи или моћи, те остварења монопола на одређеном подручју (ради чега је склона уништењу конкуренције); заснована на хијерархијским принципима и уз строгу дисциплину својих чланова, по правилу и на принципима специјализације и поделе рада у вршењу криминалних активности мада је организација по правилу истовремено

¹⁴ Препорука РЕЦ(96)8 Савета Европе - Одбор министара, Комитета министара државама чланицама у вези политике злочина у Европи у времену промена (Усвојена од стране Комитета министара 5.09.1996. на 572.састанку заменика министара, стр. 47

укључена и у одређене легалне активности (у погледу чега такође постоји специјализација и подела рада у оквиру њеног чланства); она је поред тога начелно неидеолошког карактера, с тим да криминална организација широко практикује разноврсне видове насиља, те наглашено испољава спремност на употребу насиља како у односу на спољно окружење, тако и према члановима који прекрше њена правила (располаже сопственим системом санкционисања) а посебно настоји да коруптивним методама оствари директан или индиректан утицај на органе државне власти ради омогућавања или олакшавања сопственог деловања и ширења непосредног или посредног утицаја."¹⁵

Према проф. Бјелајцу, организовани криминалитет је активност криминалних група или организација чији је циљ нелегално обављање послова, односно вршење кривичних дела због стицања профита или превласти у одређеним областима друштвеног живота.¹⁶

1.1 Организовани криминал и мафија

Пре него што кренемо у анализу саме дефиниције организованог криминала треба да направимо појмовну разлику између мафије коју често поистовећују са организованим криминалом, међутим то нису синоними. "Организовани криминал и мафија нису синоними нити су потпуно супротни појмови. Мафија се може сврстати у један посебан део онога што је познато као организовани криминал. Од шездесетих година прошлог века студије мафије могу се поделити у два главна правца схватања а то су традиционално и модерно схватање. Традиционално схватање мафије заступа Хес, који каже да на мафију гледа као организацију на чијем је челу чврста рука, бос или мафиозо. Он тврди да је мафијашка структура таква врста моћи да изједначава мафију са организованим криминалом. Модерно схватање према Гамбети је да је мафија специфично економско предузеће, индустрија која производи, промовише и продаје приватну заштиту. Тврди да је роба са којом су држава и мафија најуже повезани је заштита, а не насиље. Прави јасну разлику између организоване криминалне групе која покушава незаконито регулисати и контролисати производњу и

¹⁵ Шкулић, М., (2018). Организовани криминалитет, појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, друго измењено и допуњено издање, Београд, Сл. гласник, стр. 66

¹⁶ Бјелајца, Ж., (2013). Организовани криминалитет - Империја зла, Нови Сад, Правни факултет за привреду и правосудје, Универзитет Привредна академија Нови Сад, стр. 34

дистрибуцију одређене робе или услуга и мафијашке групе која је врста организоване криминалне групе која покушава да контролише пружање заштите"¹⁷

"Године 1890, сицилијанска организација позната као мафија први пут је постала позната након убиства надзорника полиције Њу Орлеанса Давида Хенесија. У деценијама које су следиле мафија је концепт организованог криминала попела на потпуно нови ниво. Организовање појединаца у банде био је само први корак. Следеће је дошло када су се банде ујединиле и радиле заједно. Такве организације су постајале изузетно моћне. А како толико људи ради заједно, злочине које је починила таква организације, полицији је било тешко да их открије и нападне. Сицилија је острво са лошим тлом и оштром климом. Кроз његову историју освајачке армије су га надвладале. Влада је скоро увек била корумпирана. Временом су се домороци који су углавном били сиромашни почели осећати беспомоћно. Из те атмосфере, настала је мафија, тајно друштво, које је грађанима нудило заштиту од владе у замену за накнаду. Они су своје друштво назвали *La Cosa Nostra*, што значи *Наша Ствар*, док термин мафија користе странци."¹⁸

И поред свега наведеног можемо видети да је мафија специфична структура која делује у оквиру неког од облика организованог криминала. Њу треба посматрати као организацију која има монопол власти и способност да спроведе у дело споразуме примењујући претњу насиљем.¹⁹

2. Основне карактеристике, врсте и особености организованог криминала

Да би се што боље разумела дефиниција организованог криминалитета, пожељно је поједноставити дефиницију до опште познатих термина ради што јаснијег схватања. Основни проблем односи се на прецизност појма организовани који може имати више значења. Организованим се може сматрати било који тим џепароша и лопова, унутар којег све функције и односи чине део заједничког посла организације, организовање криминалних банди и група, ради вршења кривичних дела поред неких

¹⁷ Wang, Peng, (2017). *The Chinese Mafia - Organized Crime, Corruption and Extra-legal protection*, Oxford, Oxford University Press, стр. 5-6

¹⁸ Benson, Michael, (2008). *Criminal Investigations - Organized Crime*, New York, Infobase Publishing, стр. 14

¹⁹ Матијашевић, Ј., Ђукановић, Д., (2012), Појам мафије и њена битна обележја, Зборник организовани криминалитет - изазов XXI века, уредници Бјелајац, Ж., и Зиројевић, М., Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, стр.103

сличности не може се поистоветити са криминалним организацијама.²⁰ Организовани криминалитет, зависно од правца деловања има различите циљеве за своје организовање, па ће се у раду образложити и неке од подела тј. врста организованог криминалитета. Већина криминалних организација има структуру сличну већини легалних организација. Криминалне организације су усмерене ка остваривању одређених циљева, оне планирају и доносе одлуке и имају ланац руковођења, али имају и проблеме са којима се суочава сваки јавни или приватни ентитет који функционише у друштвеном окружењу.²¹

2.1 Врсте организованог криминалитета

Организовани криминалитет нема јасну поделу у смислу облика организовања већ постоје различите врсте зависно од добара којим желимо пружити заштиту.

Конгрес Уједињених нација у вези превенције криминала и третмана преступника се одржава на сваких 5 година. Први конгрес је одржан 1955. године. Четрнаести конгрес би требало да се одржи 2020. године. На Петом конгресу Уједињених нација у вези превенције криминала и третмана преступника, који је одржан 1975. године у Женеви, у акту број А/CONF-56/10, приказане су следеће врсте криминала:²²

1. професионални криминал на националном и транснационалном нивоу - организовани криминал, криминал белог оковратника и корупција,
2. преступи који укључују уметничка и друга културна добра,
3. криминалитет у вези злоупотребе алкохола и наркотика,
4. међународно насиље,
5. транснационално насиље,
6. криминалитет у вези са моторизованим саобраћајем,

²⁰ Манојловић, Д., Ђорђевић, Д., (2017), Организовани криминал - криминолошки и криминалистички аспекти, Универзитет Џон Хезбит, Београд, стр.57

²¹ Бошковић, Г., Мијалковић, С. (2008), Специфичности организационе структуре криминалних организација, Наука Безбедност Полиција, Београд Год. 13, број 1, стр.92

²² Више у: *United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Fifth United Nations Congress of the preventions of crime and the treatment of offenders, Geneva, September 1-12, 1975. United Nations New York, 1976, Chapter II, Deliberation of the Congress, Report on Agenda item 5. Changes in forms and dimensions of criminality - transnational and national*, str. 9-10

7. криминалитет у вези миграција и бекства од природних катастрофа и непријатељстава,

8. криминалитет према женама,

9. еколошки криминалитет.

Најчешћа дискусија је о криминалу као послу на националном и транснационалном нивоу у погледу организованог криминала, корупције и криминала белог оковратника у погледу примена најбољих техника за контролу криминала као посла, концентрисаног на питање колико кривично право треба да буде проширено и колико би било корисно примењивати кривичне санкције за класични криминал. У неколико развијених земаља, потврђено је да је све више случајева наглог богаћења, намештања тендера, подмићивања него неких других облика традиционалног насилног или имовинског криминала.²³ Имајући у виду ову велику поделу, која је усвојена 1976. године, можемо закључити да се још тада увелико размишљало о начинима сузбијања криминала који је већ тада био разгранат и подељен на наведене области. Конкретно, прва подела је подела одакле све потиче и одакле се све развија у погледу садашњег схватања организованог криминала.

Много аутора има различите поделе према делатности, али су уобичајене две поделе према делатности обављања: 1) професионални криминал и 2) финансијски криминал, преваре и прање новца.

У професионални криминал спадају трговина и други илегални послови организованог криминала, као што је корупција и подмићивање полицијских службеника, конзумни криминал - наркотици, коцкање и проституција, високотехнолошки криминалитет - пиратерија у електроници, музици и компјутерском софтверу, криминална трговина украденим моторним возилима, криминална трговина и трговина потрошачким производима који су фалсификати, трговина наркотицима на велико, рекетирање нафтним дериватима, пореске преваре са нафтним дериватима и илегални извоз нафтних деривата - шверцовање, међународна порнографска трговина са порнографијом, међународним секс туризмом, организовање илегалног клађења, бављење лихварењем, илегална трговина дијамантима и другим вредним материјалима, међународна трговина мушкарцима, женама и децом, наручена убиства - убице по

²³ Нав.дело, стр. 11

уговору, трговина људским органима и деловима, трговина украденим уметничким делима, антиквитетима и културним добрима²⁴.

У финансијски криминал, преваре и прање новца спадају рачунарски упади и крађе производа интелектуалне својине, преваре са кредитима, осигурањем и обезбеђењем, преварна лична банкротирања, страна економска шпијунажа, крађе и трговина високотехнолошких пословних тајни, коришћење офшор финансијских средстава, итд.

Можемо видети да су сви аспекти људског друштва обухваћени криминалом, да не постоји ни једна активност у коју се није умешала нека криминална група.

Свака организована криминална група има своју делатност којом се претежно бави, специјализује се за обављање те делатности и уско се држи тога. Имајући у виду наведена схватања, као и међународна документа, можемо рећи да у делатности организованог криминалитета спадају: трговина наркотицима, корупција, прање новца, трговина људима, рекетирање и остали видови криминалитета²⁵. Поред наведених активности организоване криминалне групе се баве и шверцом алкохола, шверцом оружја, организовањем коцкања и игара на срећу, отмицама и професионалним убиствима, итд.²⁶ Ово је нека већа подела према радњама које обавља сама организована криминална група.

2.1.1. Трговина наркотицима

Трговина наркотицима један је од најраспрострањенијих видова организованог криминалитета. Не може се са сигурношћу тврдити да ли је и највећи, јер још увек није могуће проверити колико у свету има организованих криминалних организација и чиме све се они баве. Став о томе да је најраспрострањенија указују извештаји органа унутрашњих послова о прекретању и одузимању приликом кријумчарења разних врста наркотика. Наркотици су присутни у сваком делу света, а најчешће потичу из Јужне Америке, Колумбије. У неким подручјима не постоје облици државне регулативе ове појаве или постоји политички и привредни интерес за производњу и извоз дроге. То су

²⁴ Много више у: Shanty, F., (2008). Organized Crime from trafficking to terrorism, volume one, ABC Clio, Oxford, England, стр.6

²⁵ О врстама организованог криминалитета више на: http://ipf.rs/organizovani-kriminal/#_Точ444110298 (приступила дана 30.03.2020.)

²⁶ Шупут, Д., (2005). Однос тероризма и организованог криминала, Наука Безбедност Полиција, Београд, Год 11, број 2, стр. 63

простори у зони Златног троугла (Бурма, Лаос, Тајланд), односно Златног полумесеца (Севернозападни Пакистан и погранични авганистански појас), у којима се мак и конопља неометано узгајају и прерађују у опијум и хашиш и експортују у друге земље. Илегална трговина дрогом одвија се по систему уређене организације и мреже која функционише по принципу хијерархије, од произвођача, купаца, власника складишта, па све до транспортне мреже и организације за прераспodelу у потрошачким подручјима.²⁷ Да би лица могла да буду оптужена у смислу прописа о организованом криминалу морају у дужем периоду по унапред утврђеним задацима да врше кривично дело неовлашћено стављање у промет опојних дрога.²⁸ Уједињене нације су донеле више Конвенција за борбу против производње и дистрибуције наркотика и психотропних супстанци.

Конвенција у вези наркотичких дрога донета је 30. марта 1961. године у Њујорку²⁹. Она дефинише термине канабиса, коке (кокаина), илегалног промета, производње, коришћења наркотичких дрога, итд. У којој мери се могу извозити, превозити и користити наркотици. Ко сме производити и продавати наркотице и у којој мери. Ко их контролише и надзорише.

Конвенција у вези психотропних супстанци донета 21. фебруара 1971. године у Бечу³⁰ дефинише психотропне супстанце, дефинише појам амфетаминa, његову производњу, и дистрибуцију.

Конвенција за борбу против недозвољеног промета наркотицима и психотропним супстанцама донета је 1988. године.³¹ Сврха ове Конвенције је да промовише сарадњу међу уговорним странама како би они ефикасније решавали различите аспекте илегалног промета опојних дрога и психотропних супстанци који имају међународну димензију. У извршавању својих обавеза према Конвенцији, стране ће предузети неопходне мере, укључујући законодавне и административне мере, у складу са основним одредбама свог домаћег законодавног система. Стране ће извршавати своје обавезе према овој Конвенцији на начин који је у складу са

²⁷ Балтич, А., Добовшек, Б., (2012), Кријумчарење дрога и нарко - тероризам, Зборник организовани криминалитет - изазов XXI века, уредници Бјелајац, Ж., и Зиројевић, М., Правни факултет за привреду и правосудје, Нови Сад, стр. 167

²⁸ Чејовић, Б., (2008), Кривично право у судској пракси, посебни део, Лион Марк, Крагујевац стр. 616

²⁹ Више: United Nations, Single Convention on narcotic drugs, 1961 As amended by the 1972 Protocol amending the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961

³⁰ Више у: United Nations Convention on psychotropic substances, 1971

³¹ Више: United Nations Convention against illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substances, Vienna 20.12.1988.

принципима суверене једнакости и територијалног интегритета држава и не-интервенције у унутрашње ствари других држава. Стране не предузимају на територији друге уговорнице вршење надлежности и вршење функција које су по домаћем закону искључиво резервисане за власти те друге странке.³² Оно што је најважније, Конвенција налаже да ће стране осигурати да њихови судови и други надлежни органи који су надлежни могу да узму у обзир чињеничне околности које чине кривично дело³³ овог члана нарочито озбиљним, као што су:

- а) умешаност у кривично дело организована криминална група којој преступник припада;
- б) учешће починиоца у другим међународним организованим криминалним активностима;
- ц) умешаност починиоца у друге незаконите радње олакшане извршењем кривичног дела;
- д) насиље од стране починиоца;

³² United Nations Convention against illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substances, Vienna 20.12.1988, члан 2

³³ United Nations Convention against illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substances, Vienna 20.12.1988, члан 3., "Свака страна ће усвојити мере које су неопходне да би се утврдило да су кривична дела према њеном домаћем закону, ако су намерно почињена:

1.а) производња, вађење; припрема, понуда, понуда на продају, дистрибуција, продаја, испорука под било којим условима, посредовање, отпрема, отпрема у транзиту, транспорт, увоз или извоз било које опојне дроге или било које психотропне супстанце супротно одредбама Конвенције из 1961., 1961. Конвенција са изменама или Конвенција из 1971. године;

1.) гајење опијумског мака, кока грма или биљке канабиса ради производње опојних дрога супротно одредбама Конвенције из 1961. и Конвенције из 1961., како је измењена;

3) поседовање или куповина било које опојне дроге или психотропне материје у сврху било које од активности

4) производњу, транспорт или дистрибуцију опреме, материјала или супстанци, знајући да ће се они користити у незаконитом гајењу, производњи или производњи опојних дрога или психотропних супстанци; организација, управљање или финансирање било којег од кривичних дела овде наведених у 1), 2), 3) или 4)

И) Претварање или пренос имовине, знајући да таква имовина потиче из било којег дела или дела утврђеног у складу са подставом овог става, или из дела учествовања у таквом делу или прекршају, у сврху прикривања. или прикривање недозвољеног порекла имовине или помагање било којем лицу које је укључено у извршење таквог кривичног дела како би избегло правне последице својих поступака;

II) прикривање или прикривање праве природе, извора, локације, располагања, кретања, права у вези или власништва над имовином, знајући да је таква имовина изведена из кривичног дела или дела утврђеног у складу са подставом овог става или из дела учествовања у таквом делу или прекршају;

Подложно уставним начелима и основним концептима његовог правног система:

А) стицање, поседовање или употреба имовине, знајући у тренутку пријема да је таква имовина изведена из кривичног дела или дела утврђеног у складу са подставком а) овог става или из дела учествовања у таквом делу или прекршају;

Б) Поседовање опреме или материјала или супстанци знајући да се они користе или ће се користити у или за незаконито гајење, производњу или

Ц) Јавно потицање или навођење других, на било који начин, на почињење било које од кривичних дела утврђених у складу са овим чланом или незаконита употреба опојних дрога, психотропних супстанци;

Д) учествовање у удруживању или завера за извршење, покушај извршења и помагање, подржавање, олакшавање и саветовање извршења било ког дела утврђеног у складу са овим чланом."

е) чињеница да преступник обавља јавну функцију и да је кривично дело повезано са предметном канцеларијом;

ф) виктимизација или употреба малолетника;

г) чињеница да је дело почињено у установи или у образовној установи или установи социјалне службе или у њиховој непосредној близини или на другим местима у која се школска деца и ученици прибегавају образовним, спортским и друштвеним активностима;

х) претходна осуда, посебно за слична кривична дела, било страна или домаћа, у мери у којој је допуштено домаћим законом једне странке³⁴

Наш Кривични Законик дефинише у члану 246³⁵ неовлашћену производњу и промет опојних дрога.

2.1.2. Корупција

Корупција се сматра највећом слабошћу модерног друштва и једним од облика организованог криминалитета. Данас постоје разне конвенције Савета Европе и УН за борбу против корупције. Корупција је присутна у свим сферама друштва и изузетно тешка за борбу. Корупција не би била могућа да не нуди новац у замену за услугу и прима новац и омогућава услугу. Од почетка примене Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције 1. марта 2018. године, оптужено је 1.007 особа за коруптивна кривична дела, од чега је 614 правноснажно осуђено. Од 1. марта до јула 2018. године било укупно 628 пресуда, од којих је и 12 ослобађајућих и две одбијајуће. Антикоруптивна одељења су формирана при вишим судовима и јавним тужилаштвима у Београду, Новом Саду,

³⁴ United Nations Convention against illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substances, Vienna 20.12.1988, члан 3. став 5.

³⁵ Кривични Законик ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019), (у даљем тексту Кривични Законик) у члану 246 је нормирано: Ко неовлашћено производи, прерађује, продаје или нуди на продају или ко ради продаје купује, држи или преноси или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено ставља у промет супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге, казниће се затвором од три до дванаест година.

(2) Ко неовлашћено узгаја опијумски мак или психоактивну конопљу или друге биљке из којих се добија опојна дрога или које саме садрже опојну дрогу, казниће се затвором од две до осам година.

(3) Ако је дело из става 1. овог члана извршено од стране групе, или је учинилац овог дела организовао мрежу препродаваца или посредника, учинилац ће се казнити затвором од пет до петнаест година

(7) Ко неовлашћено прави, набавља, поседује или даје на употребу опрему, материјал или супстанце за које зна да су намењене за производњу опојних дрога, казниће се затвором од две до осам година.

(8) Опојне дроге и средства за њихову производњу и прераду одузеће се.

Краљеву и Нишу³⁶. Србија није имала специјализовану и независну јавну организацију за борбу против корупције до 2001. године. Оснивање и рад Савета за борбу против корупције Владе Републике Србије био је први корак у напорима Србије у спречавању и сузбијању корупције. Иако је имао веома опште задатке и био готово без овлашћења, Савет је одиграо изузетно важну улогу у подизању осетљивости и освешћености становништва Србије, које је почело да верује да се против корупције може борити. Активности Савета су утрле пут свим будућим законодавним, институционалним и практичним остварењима у борби против корупције у земљи и њихов резултат се осећа и данас. Након оснивања Савета, Србија има знатно шири спектар механизма за борбу против корупције на располагању. Међутим, утисак становништва и његово поверење у искрене напоре државе у борби против корупције и даље су на почетном нивоу. Поред тога, после веома обећавајућег почетка, активности и углед још једне специјализоване организације за спречавање корупције, Агенције за борбу против корупције Србије, готово да су били нарушени нереаговањем других јавних тела, унутрашњим свађама и спољним покушајима да непрописно утичу на њен рад. Није дошло ни до значајних промена у законодавном оквиру Савета, нити промена у његовом функционисању, што је прилично изненађујуће имајући на уму значај његових задатака и улоге у постављању антикорупцијске структуре државе. Релевантне смернице које су дате Србији у процесу придружења Европској унији такође су узете у обзир које су садржане у Акционом плану за Поглавље 23.³⁷ Република Србија направила је Националну стратегију за борбу против корупције у Републици Србији као и Акциони план за спровођење Националне стратегије за борбу против корупције у Републици Србији.³⁸

2.1.3. Прање и фалсификовање новца

Прање новца редовно прати след околности у вези са организованим криминалитетом, јер се том нелегалном делатношћу стиче огроман новчани капитал. Термин прање новца настаје у САД у периоду прохибиције тридесетих година прошлог

³⁶ Више на: <https://www.mpravde.gov.rs/vest/26237/ilic-za-godinu-i-po-dana-1007-optuzenih-za-koruptivna-krivicna-dela-.php> (приступила дана 02.02.2020. године)

³⁷ Више: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/22568/nacrt-revidiranog-akcionog-plana-za-poglavlje-23-analize.php>, (приступила дана 02.02.2020. године), у Савет за борбу против корупције Владе Републике Србије, стр. 5

³⁸ Више о Националној стратегији и Акционом плану на: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/22534/nacionalna-strategija-za-borbu-protiv-korupcije-arhiva.php>, (приступила 03.02.2020. године).

века, кад су криминалци зарађени новац од илегалне производње и кријумчарења алкохолних пића приказивали као зараду коју су остварили у ланцу својих перioniца за прање рубља и аутомобила. Након те појаве почео је да се употребљава термин прање новца одакле га је преузела криминолошка наука.³⁹ Како су криминалне организације тајне, имају дуготрајну делатност бављења том активношћу, морали су развити и механизме којима ће "опрати" нелегално стечен новац и пребацити га у легалне токове. То се може радити на безброј начина и скоро свака привредна делатност може послужити тој сврси. (разне грађевинске фирме, за одржавње путева, извођење великих грађевинских подухвата, финансирање у спорт, разне клубове...).

Прање новца и фалсификовање новца су такође један од заступљенијих видова организованог криминалитета. Република Србија је донела Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма⁴⁰ којим нормира борбу уперену против прања нелегално стеченог новца и стављањем у легалне токове. Поред тога је донела и Стратегију за борбу против прања новца и финансирања тероризма за период од 2020-2024. године. "Прање новца представља процес прикривања имовине стечене криминалним активностима којим се криминалцима омогућава да такву имовину користе у регуларном привредном пословању. Корупција и организовани криминал, као што су трговина наркотицима, оружјем и људима, стварају велике количине нелегалне имовине, и прање такве имовине може нарушити привреду и угрозити интегритет финансијског система. Финансирање тероризма, тј. употреба средстава ради пружања подршке извршењу аката тероризма и терористичким групама, неизоставан је део терористичке активности на глобалном нивоу, чиме се угрожава мир и напредак. Отуда је Република Србија посвећена изградњи делотворног система борбе против прања новца и финансирања тероризма кроз примену мера које предвиђа Радна група за финансијску акцију, међудржавно тело које на међународном нивоу поставља стандарде у овој области."⁴¹

³⁹ Марковић, П. (2006), Прање новца, Правни живот, Удружење правника Србије број 9/2006 стр. 1065

⁴⁰ Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, ("Службени гласник РС", бр. 113 /17 и 91 /19.

⁴¹ Стратегија за борбу против прања новца и финансирања тероризма за период од 2020-2024. <http://www.apml.gov.rs/srp/file/?conid=2894>, (приступила 01.04.2020.), више на страни 1

Кривични законик инкриминише прање новца у члану 245, финансирање тероризма у члану 393 и фалсификовање новца⁴² у члану 241.

Кривичним закоником прописано је да имовина која је предмет прања новца не мора да потиче из предикатног *кривичног дела*. Закон је преузео решење из међународних конвенција које је потписала и потврдила Република Србија, па је сада прописано да имовина која је предмет прања новца треба да потиче из *криминалне делатности*. Оваквим начином инкриминисања радњи извршења кривичног дела прања новца, проширен је простор његове примене и створена могућност кривичног гоњења без претходне осуде за предикатно кривично дело. Штавише, коришћење појма „криминална делатност” у законској дефиницији прања новца, као кривичног дела, дозвољава да претходно (предикатно) дело не мора бити појединачно утврђено, а још мање је потребно да претходно постоји правоснажна пресуда за то дело. Довољно је за потребе конкретног случаја утврдити да су новац или имовина прибављени таквом делатношћу, а чијим вршењем се остварује биће неког противправног дела.⁴³

У суштини, прање новца је изузетно компликован вид организованог криминала који захтева више операција које се спроводе у три етапе. Прва етапа је етапа где се узима готов новац који је стечен криминалним активностима и где се покушава прикрити његово порекло. У овој етапи долази до прекида криминалне активности и укључивања новца у легалне токове. Затим у другој етапи се тај новац меша са легалним новцем кроз разне фирме које послују легално или до оснивања фантомских фирми које се обично налазе у другим државама које имају слабије механизме за борбу против прања новца, где те нове фирме достављају фингиране рачуне које прималац плаћа. Та трговина у физичком смислу не постоји. Трећа етапа је етапа интеграције где је новац опран и где се порекло новца доводи у везу са законом дозвољеним делатностима.

⁴² Фалсификовање новца је инкриминисано у члану 241КЗ " Ко направи лажан новац у намери да га стави у оптицај као прави или ко у истој намери преиначи прави новац, казниће се затвором од две до дванаест година и новчаном казном. Ко прибавља лажан новац у намери да га стави у оптицај као прави или ко лажан новац ставља у оптицај, казниће се затвором од једне до десет година и новчаном казном. Ако је делом из ст. 1. и 2. овог члана направљен, преиначен, стављен у промет или прибављен лажан новац у износу који прелази милион и петсто хиљада динара, односно одговарајући износ у страном новцу, учинилац ће се казнити затвором од пет до петнаест година и новчаном казном. Ко лажан новац који је примио као прави, па сазнавши да је лажан, стави у оптицај или ко зна да је начињен лажан новац или да је лажан новац стављен у оптицај, па то не пријави, казниће се новчаном казном или затвором до три године. Лажан новац одузеће

⁴³ Стратегија за борбу против прања новца и финансирања тероризма за период од 2020-2024. <http://www.apml.gov.rs/srp/file/?conid=2894>, више на страни 2

Прање новца пролази кроз три фазе које су наведене, али начин на који се то врши може бити различит, са истим циљем да се "опере" новац и прикрије његов нелегални извор коришћењем легалних токова. Готово да је немогуће потпуно сагледати све системе прање новца, због његових сталних трансформација. У току једног дана, новац може да промени већи број рачуна широм света, што успорава откривање да се ради о "прљавом" новцу. Постоји више система "прања" новца:

а) Кријумчарење новца један је од основних система којима се пере новац, а циљ му је избегавање откривања извора добијања новца из неке криминалне делатности од стране надлежних органа и омогућавање прања новца кроз финансијски систем неке друге државе. Новац се најчешће кријумчари из земље која има строге прописе, у либералније земље, кроз оснивање offshore компанија, кроз које се новац легализује. Тако опран новац најчешће се враћа у земљу порекла.

б) Депоновање прљавог стеченог новца код банака у мањим износима, од стране више лица која се укључује у депоновање, од оних који су законом одређени као максимум, како би се избегло да се утврђује идентитет депонента и о њима обавештава надлежни орган. Исто тако, могуће је да се више пута уплаћује готов новац у мањим износима, износи у готовини који је стечен законитом делатношћу, уз дужну пажњу да тај максимум, поново, не обавезује на пријаву надлежном органу.

ц) Оснивање фиктивног привредног друштва, преко кога се полаже нелегално прибављен новац, који се касније депонује у банкама, у мањим износима, које не подлежу пријави надлежном органу. Ова привредна друштва се не оснивају због рада већ да би се преко рачуна вршила уплата и пребацивање незаконито стеченог новца, а затим се исти преко трансакција прикривао.

д) Електонски пренос новца, најчешће се користи за пренос средстава са једног рачуна на други, код друге банке, у националним и међународним размерама. Прошло је време када се новац пребацивао у ташнама преко границе, такав начин преноса новца, данас готово и да се не користи. Данас су банкарске институције опремљене компјутерском опремом за трансфер података и то до најудаљенијих дестинација. Овакав начин трансфера је за откривање компликован, јер се ради о постојању

најчешће посредничких банака, уколико се не захтева трансфер унутар исте банке, што онемогућава утврђивање да се ради о прању новца.⁴⁴

2.1.4 Трговина људима

Трговина људима је такође један од видова организованог криминала. Трговина људима је сложена појава угрожавања безбедности заснована на историјским институцијама ропства и експлоатације, односно на поступању према човеку као да је роба или ствар с циљем експлоатације његове радне снаге, знања и вештина, телесног и полног интегритета и индетитета ради задовољења личних или туђих нагонских, здравствених или емоционалних потреба или стицања директне или индиректне материјалне користи за себе или другог.⁴⁵ Оно је инкриминисано у члану 388 Кривичног законика. Трговина људима је глобални феномен који погађа државе у политичкој и економској транзицији. Људе који су у тешкој материјалној ситуацији као магнет привлачи могућност унапређења услова за животну егзистенцију које нуде богатије земље. Истовремено у земљама дестинације постоји константна и растућа потреба за јефтином радном снагом у неформалним секторима рада и лошије плаћеним областима званичне привреде.⁴⁶ "Трговина људима је једна од највећих и најпрофитабилнијих глобалних криминалних активности, заједно са трговином наркотицима, оружјем и прањем новца"⁴⁷. Уједињење нације кроз члан 3. став (а) Протокола о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људима дефинишу трговину људима на следећи начин (а) "трговина људским бићима" значи врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, у циљу експлоатације. Експлоатација обухвата, као минимум, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос

⁴⁴ Вучковић. Б., Вучковић. В., (2012), Појам, карактеристике и облици испољавања феномена прања новца, Зборник организовани криминалитет - изазов XXI века, уредници Бјелајац, Ж., и Зиројевић, М., Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, стр. 273 - 274

⁴⁵ Мијалковић, С. (2006) Трговина људима као облик организованог криминала - основна феноменолошка обележја, Наука Безбедност Полиција, Београд Год 12, број 1, стр. 109.

⁴⁶ Бјелајац, Ж., (2014), Трговина људима, Злочин против човечности, Нови Сад, Правни факултет за привреду и правосуђе, стр.57

⁴⁷ Више о трговини људима на: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/17551/sta-je-trgovina-ljudima.php>. (приступила дана 04.02.2020.год)

сличан ропству, сервитут или уклањање органа."⁴⁸ Овај протокол примењује се, осим како је другачије наведено, на спречавање, истрагу и кривично гоњење кривичних дела утврђених у протоколу, када су та дела транснационалне природе и укључују организовану криминалну групу, као и на кривично дело заштита жртава таквих дела.

Људима се тргује ради: експлоатације рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције, друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, одузимања органа или дела тела и коришћења у оружаним сукобима.⁴⁹

2.1.5 Рекетирање и остали видови организованог криминала

Рекетирање је основна и може се рећи почетна делатност сваке организоване криминалне групе. Рекетирање је један од првобитних послова организованог криминалитета и страни аутори сматрају да се првобитна мафија бавила искључиво пружањем заштите од државе у виду новчане накнаде. Рекетирање је инкриминисано у Кривичном законнику у члану 214 као изнуда.

Остали видови криминалитета, (а који нису набројани овде јер теоретичари сматрају да су ових пет наведених примарни облици делатности организованог криминала) су: зеленашење, лажна банкротства, преваре у осигурању, високотехнолошки криминал, крађе идентитета преко интерентеа, сајбер криминалитет, прављење и уношење вируса у софтвере, пиратерија, трговина ретким животињама и биљкама, трговина оружјем, еколошки криминал, крађа интелектуалне својине, крађа и кријумчарење моторних возила, организоване клађења и коцке, рекетирање синдиката, избегавање пореза, изнуде, отмице итд. Нису набројани посебно јер то набрајање не би било исцрпно и превише би оптеретило овај рад чиме би изашао из своје постављене хипотезе.

⁴⁸ Више о самом Протоколу на сајту: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/protocoltraffickinginpersons.aspx> (приступила дана 04.02.2020.год)

⁴⁹ Више о трговини људима на: <http://mup.gov.rs/wps/portal/sr/gradjani/saveti/Trgovina+Ijudima> (приступила дана 06.02.2020. год)

2.2 Карактеристике организованог криминала

У погледу карактеристика организованог криминала постоје разна схватања наших истакнутих аутора. Организовани криминал одликује висок степен организованости, тајност у организовању и деловању, интернационализација деловања и вршења утицаја, планско вршење злочина, радикализација метода деловања и све већа насилност и бруталност, прибегавање прању новца и корупцији јавних службеника и носилаца власти, тежња ка инфилтрирању у структуре власти и стицању политичког утицаја, тежња ка контролисању националних економича и међународне економске размене, велика финансијска моћ, злоупотреба високе технологије у криминалне сврхе, подривање демократије, политичког и економског поретка, угрожавање људских слобода и права, слабљење поверења грађана у државне институције.⁵⁰

На међународном плану, односно у бројним међународним актима, дефиниције углавном садрже формална обележја, односно услове који морају бити испуњени да би се дело сматрало активношћу организованог криминала. У документима прихваћеним на нивоу држава чланица Европске уније који се баве овим питањем, наводи се десет кључних одлика организованих криминалних група:

- 1) учествовање више од двоје људи;
- 2) постојање одређених улога;
- 3) деловање у дужем или неодређеном периоду
- 4) коришћење неких облика дисциплине или контроле
- 5) вршење тежих кривичних дела
- 6) коришћење насиља и других средстава застрашивања
- 7) умешаност у прање новца

⁵⁰ Мијалковић, С.,(2012), Карактеристике и доминантна обележја савременог организованог криминалитета, Зборник организовани криминалитет - изазов XXI века, уредници Бјелајац, Ж., и Зиројевић, М., Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, стр. 55

8) вршење утицаја на правосудне органе, управу, медије, привреду

10) тежња за профитом или моћи⁵¹

И Национална стратегија Владе Републике Србије из 2009. године дефинише одређене карактеристике организованог криминала. То су:

- сваки члан криминалне организације има унапред одређени, односно очигледно одредиви задатак или улогу;
- делатност криминалне организације планирана је на дужи време или за неограничени временски период;
- делатност организације заснива се на примени одређених правила унутрашње контроле и дисциплине чланова;
- делатност организације планира се и врши у међународним размерама;
- у вршењу делатности примењује се насиље, застрашивање или да постоји спремност за њихову примену;
- у вршењу делатности користе се привредне или пословне структуре, праће новца и незаконито стечене добити;
- постоји утицај организације или њеног дела на политичку власт, средства јавног информисања, законодавну, извршну или судску власт или на друге важне друштвене или економске чиниоце.

2.2.1 Организоване криминалне групе

Организовано деловање два и више лица је било инкриминисано као посебан облик саучесништва. Организатор се сматрало лице које је створило или искористило организацију, банду, заверу, групу или друго удружење ради вршења кривичних дела. Да би постојала организована криминална група потребно је да буду испуњена три услова: Прво, потребно је да неко лице ради вршења кривичних дела, створи неко удружење било ког облика, или да за ту сврху искористи неко већ постојеће удружење. Затим, да постоји план злочиначког удружења и треће да у остваривању делатности

⁵¹ Јанковић, М., Јанковић, Б., (2014). Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности, Наука Безбедност Полиција, Београд, број 3, стр. 137-138

злочиначког удружења треба да буде учињено једно или више кривичних дела.⁵² Данас, постојање злочиначког удружења поприма другачије схватање. Напушта се претходно схватање да је то облик саучесништва у класичном смислу, већ добија потпуно ново обележје. Да би се деловање организоване групе⁵³ подвело под кривично дело организованог криминалитета, потребно је да та кривична дела врши организована криминална група или њени припадници. Организована криминална група је група од најмање три лица, која постоји једно одређено време, делује споразумно, у циљу вршења једног или више кривичних дела за које је прописана казна затвора од четири године или тежа казна и ради стицања добити. Организована криминална група може да постоји иако још она и њени припадници нису извршили ниједно кривично дело, али организованог криминала нема без извршених кривичних дела. Из законске дефиниције организоване криминалне групе произилази да се она не може формирати ради вршења кривичних дела за која је предвиђена казна затвора мања од четири године.(нпр. ради вршења ситних крађа).⁵⁴

2.2.2 Члан криминалне организације

Да би лице могло да се доведе у везу са криминалном организацијом, мора бити њен члан или припадник те организације. Чланови се бирају по одређеном критеријуму, зависно од потребе саме организације. У организацији је хијерархијски уређена потреба за одређеним пословима, па се сходно томе врбују и чланови. Да би лице постало пуноправни члан криминалне организације, претходно мора проћи разне тестове и ако задовољава, прима се у организацију. Хијерархијска структура је да новопримљени чланови крећу од задњег места у тој хијерархији. Након позитивних резултата "на терену" и годинама служења, могу напредовати ка вишем положају, где му се поверавају и конкретнији послови и радње, као и руковођење одређеним секторима или пословима. Тада ти чланови добијају одређену улогу у самој

⁵² Срзентић, Н., Стајић, А., (1968). Кривично право, општи и посебни део, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, стр.189-190

⁵³ Кривични Законик ("Сл. Гласник РС", бр.85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009,111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 96/2016.) у чл.112, ст.35 - Организована криминална група је група од три или више лица која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за које је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи. (Важећи ЗКП више нема одредбу о организованом криминалу, па она сада постоји само у материјалном пропису, док за време важења претходног ЗКПа била паралелно и у процесном и у материјалном закону идентична одредба о дефиницији организованог криминала.)

⁵⁴ Васиљевић, Т., Грубач, М., (2010). Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, Службени Гласник, стр.969

организацији са унапред одређеним задацима. Највиши ранг који могу добити није одређен, па се у прошлости дешавало да чланови који су примљени у неку криминалну организацију на крају били шефови те исте организације.

2.2.3 Дуготрајна делатност криминалне организације

Није довољно само да се окупи већи број чланова који би се удружио ради извршења једног кривичног дела и потом распао. Да би постојала одређена криминална организација која би потпала под одредбе о организованом криминалитету, потребан је континуитет у њеном постојању, са одређеном криминалном делатношћу који је планиран на дуже време или на неограничено време. (неке криминалне организације у Јапану или Кини постоје вековима).

2.2.4. Примена интерних правила и дисциплине

Свака криминална организација почива на одређеним правилима која је сама уредила. Она могу бити неписана или у писаној форми. Али каква год била, од свих чланова се захтева обавезно покораване тим правилима. Најлакше је схватити криминалну организацију као једно велико предузеће, где свако има свој опис посла и своју делатност. Такође, са тим описом посла долази и одговорност. Једно од таквих правила је и "омерта" или код нас позната као "закон ћутања". Када припадник или члан криминалне организације буде ухапшен, од њега се подразумева да не одаје било какве информације које могу довести до саме криминалне организације. Да ли да одаје имена чланова и припадника, сарадника, врсте послова и делатности, поседе и сигурне куће или да се на било који начин нагоди за своју добробит тако што ће потказати на криминалну организацију у било ком погледу. У случају да не каже информације, он ће бити цењен у тој организацији и његов живот као и животи чланова његове породице биће заштићени од стране припадника те криминалне организације. Ако пак поступи другачије, и да информације које могу пореметити или утицати на саму криминалну организацију, тада ће то лице које је одало информације као и чланови његове породице наћи на удару те криминалне организације.

Криминална организација како је хијерархијски устројена, само највиши по рангу у тој организацији могу доносити одлуке о томе ко је под заштитом те организације а ко није. Такође, и само они могу доносити одлуке о својим члановима

који се не покорављају интерним правилима и који грубо крше дисциплину која је уређена у тој организацији. То значи да је та организација тако уређена да нема мешања спољног света у ту организацију. Она је тајног карактера тако да никакве информације не напуштају ту организацију. Она спроводи суђење, санкционисање и извршење санкција било на својим непокорним члановима и припадницима или према другим организацијама или државним органима који јој се супростављају.

2.2.5 Међународна делатност организације

Данас, скоро свака криминална организација има контакте и обавља послове на територији више држава и то јој даје међународни карактер. Тек са препорукама Савета Европе, да се направе међународне полицијске организације, као што је ИНТЕРПОЛ и остале, чији циљ ће бити међународна координација и сарадња у борби против организованог криминалитета. Оснивањем оваквих организација би се лакше могло доћи до информација о пословима, кретању људи као и о самој роби која је предмет пословања криминалне организације. Ова врста криминалитета се назива и транснационални криминалитет.

2.2.6 Хијерархијска устројеност

Као што смо већ напоменули, свака озбиљна криминална организација има устројство које је тако уређено да личи на устројство у одређеним привредним друштвима, државној управи или војсци. Али свакако, како год било уређење, свако од чланова има унапред јасно дефинисану позицију као и опис послова које ће обављати. На врху те хијерархијске лествице је шеф, "бос", који издаје наређења само непосредним члановима који су по рангу испод њега. Затим ти чланови, који су непосредно испод главног шефа, имају своје одсеке којима су они непосредно надређени. Тада они преносе задатак на чланове испод себе, све док тај задатак не дође до непосредног извршиоца. Оваквим поступањем се штити непосредни члан који је при врху те хијерархијске лествице, јер извршилац не зна ко је издао то наређење за извршење тог задатка, већ му је само пренето, а са друге стране, немогућност прескања у ланцу командовања показује и да не постоји могућност подривања ауторитета непосредном члану који је изнад тог члана који извршава, јер он не зна ко је издао

наређење за извршење тог задатка, па не може прескакати то лице и обраћати се непосредно вишем члану од члана који му је издао ту наредбу.

2.2.7 Примена привредних и пословних структура

Сматра се да је устројство криминалне организације слично као што је то у привредним и пословним структурама. Чак, неретко криминалне организације поседују одређене привредне структуре које им служе као параван за обављање илегалних послова. Поседују бродове или танкере за превоз легалног терета, а уз то кријумчаре и нелегални, или поседују разне привредне структуре за увоз и извоз разних роба из разних крајева света.

2.2.9 Неидеолошки карактер криминалне организације

Криминалне организације немају за циљ да се баве политиком, нити да се поистовећују са одређеним верским идеологијама. Њихова идеологија, њихова верска припадност је стицање новца. Они прилазе политичарима, помажу њихове кандидатуре, улажу средства у њихове кампање са само једним циљем. Да сутра, када буду ти политичари на власти, дозволе обављање одређених криминалних делатности на одређеним подручјима или државама. Оне саме немају претензија да буду део легалне власти, већ желе потпору у власти у виду помоћи и дозволи да несметано обављају своје делатности. (легализација коцке, проституције, дроге..)

2.2.10 Склоност ка примени насиља

Насиље је једна од одлика која је врло често у употреби код криминалних организација која се баве нелегалним активностима у виду организованог криминала. Постоје различити видови примене насиља. Насиље може бити основно средство којом та криминална организација остварује профит као што је рекетирање, затим насиље може бити средство којим се разрачунава са противничким криминалним организацијама у борби за превласт у одређеним делатностима, територији или људству. И на крају, насиље се може користити и унутар саме организације, како би се очувао кредибилитет и ауторитет саме организације и хијерхијске структуре.

2.2.11 Коруптивне везе криминалне организације са појединим представницима државних органа

Као једна од најчешћих активности криминалних организација јесте довођење у везу са представницима државних органа. Они то раде због обезбеђивања несметаног рада своје организације. Корупцијом добијају преко потребне информације о кретању полицијских снага, као и тужилаштва и судова у домену сузбијања организованог криминалитета, као и саме криминалне организације. Они задужују припаднике државних органа, разним средствима, новцем, уценама (долажењем до експлицитних фотографија, видео записа припадника државних органа и разних функционера са промискуитетним особама), чињењем услуга (уклањањем противника, колега, и сл.)

ГЛАВА ДРУГА

Организовани криминал у Републици Србији

1. Историјски приказ настанка организованог криминала у Републици Србији

Постоје различита тумачења када је организовани криминал настао у Србији. Према професору Момчилу Грубачу, организовани криминал је појава која се јавља деведесетих година прошлог века, након распада СФРЈ и економских санкцијама које даје снагу за процват организованог криминала. У временима пре деведесетих се нису евидентирали злочини који би се сада могли подвести под организовани криминал нити су постојале организоване криминалне групе. Разлог томе је тоталитарни модел државног управљања који није дозвољавао развитак организованих криминалних група. Прве организоване криминалне групе у СР Југославији се развијају на простору Косова и Метохије где су шиптарске банде почеле да врше дистрибуцију наркотика из Турске и Албаније у Европске земље. Та делатност се називала балкански пут. Поред наркотика ова организована криминална група бави се проституцијом, трговином људима, кријумчарењем украденим аутомобила, трговином оружја, итд. Тек ратовима деведесетих година, распадом СФРЈ почињу да се јављају одређене криминалне групе који почињу да се баве одређеним криминалним активностима. Поменуте организоване криминалне групе на Косову и Метохији након рата 1999.године, се спајају са организованим криминалним групама у Албанији и у Македонији где долази до формирања најјаче организоване криминалне групе. "У бившој Југославији постојали су поједини рудиментарни облици организованог криминала, нпр. трговина дрогама, али према обиму и према степену организованости далеко иза данас постојећих. Други облици организованог криминала (прање новца, трговина људима, илегални промет оружја, кријумчарење енергената и људских органа) нису уопште постојали или скоро да нису постојали. Неким од тих делатности (нпр. трговина оружјем) бавила се сама држава, а не посебна криминална удружења."⁵⁵ Развој шверца

⁵⁵ Грубач, М., (2009). Организовани криминал у Србији, Сплит, Зборник радова Правног факултета у Сплиту, год. 46, 4/2009, стр. 702

дувана и енергената никада није био већи а све из разлога економских санкција које су уведене Србији због рата у СФРЈ.

Након опсежних реформи правосуђа, које су кренуле од 2000. године, као и активностима Народне скупштине и Владе Републике Србије у погледу доношења сета прописа којима се изражава тенденција за борбу против организованог криминала, кренуло се у борбу против свих учесника криминалних организација. У Србији појава организованог криминала је новијег датума која је са ратним 90-им годинама ХХ века, добила свој пуни обим. Мерама које се предузимају неретко се дира у право на приватност, као и на право на поштовање породичног живота, која су загарантована људска права.⁵⁶ Донети су први закони који су обрађивали и нормирали начине за борбу против организованог криминала. Почиње са инкриминисањем и дефинисањем кривичних дела која се доводе у везу са кривичним делима организованог криминала. Доноси се Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела као први закон те врсте у држави. У Законику о кривичном поступку се нормира цела глава која се посвећује борби против организованог криминала. У њој се детаљно обрађује појам организованог криминала, поступак пред судовима, формирају посебне доказне радње које се могу предузимати у поступку.

1.1 Нормативно-правни оквир борбе против организованог криминала

Овакво понашање организованих криминалних група у Србији довело је до реакције државе која доноси законске прописе, којима жели да стане на пут активностима тих организованих криминалних група. Можемо уочити чврсту решеност државе да стане на пут организованом криминалу. Опет, у оваквим законодавним решењима видећемо да се води рачуна само о репресији према учиниоцима кривичних дела, а не о превенцији за будуће деловање.

⁵⁶ Марковић, М., Глушчевић, Ј.,(2016) Специјалне истражне технике и оправданост њиховог задирања у људска права, Зборник радова са XIII традиционалног научног скупа "Правнички дани проф. др Славко Царић", Нови Сад, стр 248-249

1.1.1 Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунски протоколи

Закон који би се могао тумачити као подлога за формирање сета законодавних прописа у борби против организованог криминала би био Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола. Основна Конвенција којим се уређује борба против организованог криминала усвојена је у Палерму 2000.године, Србија је ратификовала ову Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала и допунских протокола 2001.године.⁵⁷ Сврха ове Конвенције да се на што ефикаснији начин унапреди сарадња у погледу спречавања и борбе против транснационалног организованог криминала. У члану 20 су нормиране специјалне истражне технике које је потребно да се имплементирају у домаће законодавство. Држава, у оквиру својих могућности и под условима прописаним њеним домаћем законодавством предузима неопходне мере да омогући одговарајуће коришћење контролисане испоруке и тамо где процени да је то целисходно коришћење других специјалних истражних техника као што је електронско праћење или други облици надзора и тајне операције од стране надлежних органа на територији за потребе ефикасне борбе против организованог криминала. За сврхе истраге у кривичним делима која су обухваћена овом Конвенцијом државе се подстичу да закључе када је потребно одговарајуће билателарне или мултилателарне споразуме или аранжмане за коришћење таквих специјалних истражних активности у контексту сарадње на међународном нивоу. Такви споразуми или аранжмани се закључују и примењују уз пуно поштовање принципа суверене једнакости држава и спроводе се строго у складу са одредбама тих споразума или аранжмана. У њиховом одсуству одлуке о коришћењу тих специјалних истражних техника доносе се од случаја до случаја и могу када је то потребно да узму у обзир финансисјке аранжмане и договоре у односу на вршење јурисдикције од стране дотичних држава потписница. Одлуке о коришћењу контролисане испоруке на међународном нивоу уз пристанак држава потписница које су у питању да обухвате и методе као што је пресретање робе и дозвољавање да роба продужи нетакнута или да буде уклоњена или замењена у целини или делимично.

⁵⁷ Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 6/2001)

1.1.2 Имплементација одредби из Конвенције УН донете у Палерму

1. Први законски пропис који је нормирао чланове везано за борбу против организованог криминалитета је Законик о кривичном поступку из 2001. године са задњом изменом и допуном из 2009. године. Он је у посебној глави XXIXа нормирао чланове који се специјално односе на организовани криминалитет. Како је овде накнадно убачена цела глава о организованом криминалу, искоришћен је само један члан, и то члан 504, који је добијао слова од "а до п" као суфикс уз број члана 504. Одредбе ове главе садрже поједина посебна правила поступка за кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела. Тиме је по први пут, у домаће законодавство уведена глава која се детаљно бави темом организованог криминала. По тој дефиницији, "Организовани криминал представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника. Надаље, под организованом криминалном групом подразумева се група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради стицања, посредно или непосредно, финансијске или друге користи.

По први пут, таксативно је побројао сва кривична дела на која се односи ова глава и где се могу применити ове одредбе у погледу организованог криминала. У кривична дела корупције и ако нису резултат деловања организоване криминалне групе, спадају кривична дела: злоупотреба службеног положаја, трговина утицајем, примање мита и давање мита. Остала таксативно наведена кривична дела су: убиство, тешко убиство, отмица, разбојништво, изнуда, фалсификовање новца, прање новца, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије, недозвољена производња, ношење, држање и промет оружја и експлозивних материја, недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи, трговина људима, трговина малолетним лицима ради усвојења, међународни тероризам, узимање талаца, и финансирање тероризма.

У овим делима, поступак захтева хитност од стране државних органа и службених лица која учествују у таквим поступцима. Чланом 504в је нормирано да "подаци о преткривичном и истражном поступку за кривична дела овог законика представљају службену тајну. Осим службених лица те податке не могу одавати ни

други учесници поступка којима они постану доступни. Службено лице пред којим се води поступак дужно је да учесника поступка обавести о дужности чувања тајне". Ти подаци о преткривичном и истражном поступку који се односе на кривична дела могу се објавити само на основу писменог одобрења надлежног јавног тужиоца, односно истражног судије.

У погледу функционалне надлежности, полази се од озбиљности самог поступка, који представља један поступак, са изузетно доста учесника, као и мноштво доказа, па је потребно да у таквом поступку учествује у првом степену веће састављено од тројице судија, а у другом степену веће састављено од петорице судија.

Приликом сазнања за постојање дела из групе кривичних дела организованог криминала, органи унутрашњих послова су дужни да о томе одмах обавесте надлежног јавног тужиоца. Јавни тужилац може од њих захтевати предузимање одређених мера или радњи у одређеном року са захтевом обавезног обавештавања о току тих предузетих активности. Сви докази који се прикупе у таквом поступку, могу се користити у кривичном поступку пред судом, али се пресуда не сме само на њима заснивати.

Овај законик је предвиђао одређене посебне доказне мере, које су дефинисане као " Мере органа гоњења за откривање и доказивање кривичних дела". Те мере су касније добиле назив посебне доказне радње, а у неким законодавствима имају назив посебне истражне радње. Овај законик је предвиђао следеће мере:

- 1) надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникације;
 - 2) пружање симулованих пословних услуга и пружање симулованих правних послова
 - 3) контролисана испорука
 - 4) аутоматско рачунарско претраживање личних и других са њима повезаних података
- Као посебне доказне мере органа гоњења за откривање и доказивање кривичних дела која су извршена од стране организоване криминалне групе или њених припадника
- 5) прикривени иследник
 - 6) сведок сарадник

2. Надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникације нормирано је чланом 504е ЗКП2001. Сам поступак коришћења ове мере може се применити након писменог и образложеног предлога јавног тужиоца. Истражни судија може наредити надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима и оптичка снимања лица за које постоје основи сумње да је учинило кривично дело из делокруга кривичних дела за организовани криминал, ако се на други начин не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Могу се одредити и ако постоје основи сумње, као први стадијум сумње о припремању кривичног дела. Ово је једна од позитивних одлика ове мере, зато што се овде може увидети и превентивни карактер мере, а не само репресивни, какве су иначе кривичне мере. Законодавац је повео рачуна о томе, да се ова мера може користити и ако дело није изведено, већ само постоје основе сумње да ће дело бити изведено или да се дело припрема. И ове мере одређује истражни судија са образложеном наредбом. Наредба исцрпно и садржински поседује све основне податке да би се по њој могло поступати. Она садржи податке о лицу према којем се мера примењује, основе сумње, начин спровођења, обим и трајање мера. Мере могу трајати најдуже шест месеци, а због важних разлога могу бити продужене још највише два пута у трајању од по три месеца, или у укупном трајању од 12 месеци. То указује да карактер ове мере задире у приватност субјекта над којим се спроводи и због тога је ограниченог трајања. Иста се прекида чим престану разлози за њену примену. Саму примену ове мере извршавају органи унутрашњих послова, БИАе или ВБАе, који сачињавају дневне извештаје и заједно са прикупљеним снимцима, достављају истражном судији и јавном тужиоцу на њихов захтев.

Поштанска, телеграфска и друга предузећа, привредна друштва и лица регистрована за преношење информација дужна су да органима унутрашњих послова, Безбедносно-информативној агенцији и Војно-безбедносној агенцији омогуће извршење ове мере. Снимања се по наредби истражног судије могу обавити и на јавним местима и у просторијама које нису станови. Док мера траје, наредба истражног судије и поступак њеног извршења сматрају се службеном тајном. По извршењу мере, органи унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције и Војно-безбедносне агенције доставиће истражном судији снимке и посебан извештај који садржи: време почетка и завршетка мере, податке о службеном лицу које је меру спровело, опис техничких средстава која су примењена, број и идентитет лица

обухваћених мером и оцену о сврсисходности и резултатима примењене мере. Истражни судија може одредити да се снимци добијени употребом техничких средстава у целини или делимично препишу и опишу. Истражни судија ће доставити јавном тужиоцу сав материјал добијен спровођењем мера. Ако јавни тужилац не покрене кривични поступак у року од шест месеци од дана када се упознао са материјалом или ако изјави да га неће користити у поступку, односно да против осумњиченог неће захтевати вођење поступка, истражни судија ће донети решење о уништењу прикупљеног материјала. О доношењу решења истражни судија може обавестити лице према коме су спровођене мере уколико је у току спровођења мере утврђен његов идентитет. Материјал се уништава под надзором истражног судије. О овим предузетим радњама истражни судија ће саставити записник⁵⁸.

2) Пружање симулованих пословних услуга и пружање симулованих правних послова је друга мера која је нормирана у члану 504и. И код ове мере, ако постоје основи сумње да је учињено кривично дело истражни судија може, на захтев јавног тужиоца, одобрити пружање симулованих пословних услуга и склапање симулованих правних послова, ако се на други начин не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Мера се може одредити и ако постоје основи сумње да се припрема неко од кривичних дела, а околности случаја указују да се на други начин дело не би могло открити, спречити или доказати, или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност. Истражни судија издаје наредбу, која садржи податке о лицу према којем се мера спроводи, законски назив и опис кривичног дела, начин, обим, место и трајање мере. Мера може трајати шест месеци, а може се продужити за још три месеца. Мери извршавају овлашћена службена лица органа унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције, Војно-безбедносне агенције или друго лице које, на предлог органа унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције или Војно-безбедносне агенције, одреди истражни судија. О извршењу мере овлашћено службенолице сачињава дневне извештаје које заједно са прикупљеном документацијом доставља истражном судији и јавном тужиоцу. И у овом случају, након извршења мере орган унутрашњих послова, Безбедносно-информативна агенција или Војно-безбедносна агенција доставља истражном судији и јавном тужиоцу посебан извештај у коме се наводи: време почетка и завршетка мере, подаци о лицу које је спровело меру, опис техничких средстава која

⁵⁸ Више о мери: ЗКП2001, чланови од 504Е до 504Ж

су примењена, број и идентитет лица обухваћених мером и резултати примењене мере. Уз извештај орган унутрашњих послова, Безбедносно-информативна агенција или Војно-безбедносна агенција доставља јавном тужиоцу целокупну документацију о предузетој мери, видео, звучне или електронске записе и све друге доказе који су прикупљени применом мере.⁵⁹

Специфичност ове мере, је у ослобађању лица које спроводи ову меру. Лице које извршавајући наредбу истражног судије пружа симуловане пословне услуге и склапа симуловане правне послове не чини кривично дело, ако је радња коју предузима Кривичним закоником предвиђена као радња кривичног дела. И код ове мере, ако јавни тужилац у року од шест месеци не отпочне са поступком, сав прикупљени материјал се уништава.

3) Контролисана испорука као трећа нормирана мера у члану 504л, се спроводи када Републички јавни тужилац, односно други јавни тужилац надлежан за територију Републике Србије одобри контролисану испоруку, којом се дозвољава да незаконите или сумњиве пошиљке изађу, пређу или уђу на територију једне или више држава, уз знање и под надзором њихових надлежних органа у циљу прикупљања доказа и идентификовања лица умешаних у извршење кривичног дела. Меру спроводе органи унутрашњих послова или други државни органи које одреди Републички јавни тужилац, односно други јавни тужилац надлежан за територију Републике Србије.

Контролисана испорука се спроводи уз сагласност надлежних органа заинтересованих држава и на основу узајамности, у складу са потврђеним међународним уговорима, којима се детаљније уређује садржај ове мере. Мера се може предузети ако откривање и лишење слободе осумњичених, који су укључени у вршење кривичних дела, на други начин не би било могуће, или би било знатно отежано, нарочито у случајевима незаконитог превоза опојних дрога, оружја и других предмета проистеклих из вршења кривичних дела или који служе као средства за вршење кривичних дела.

Републички јавни тужилац, односно други јавни тужилац надлежан за територију Републике Србије одређује начин спровођења мере. По извршењу мера овлашћено службено лице органа унутрашњих послова, односно другог државног

⁵⁹ Више о симулованим пословима и симулованим радњама видети у члану 504И ЗКП2001.

органа, подноси Републичком јавном тужиоцу, односно другом јавном тужиоцу надлежном за територију Републике Србије извештај који садржи: податке о времену почетка и завршетка мере, податке о службеном лицу које је спровело меру, опис примењених техничких средстава, податке о броју и идентитету обухваћених лица и резултатима примењене мере.⁶⁰

4. Четврта мера је аутоматско рачунарско претраживање личних и других са њима повезаних података стипулисана у члану 504љ. Предузимање аутоматског рачунарског претраживања личних и других са њима повезаних података и њихова електронска обрада може се предузети ако постоје основи сумње да је учињено кривично дело из дела за које се гоне одредбама за организовани криминал, ако се на други начин не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Мера се може одредити и ако постоје основи сумње да се неко дело припема.

Мера се састоји у аутоматском претраживању већ похрањених личних и других, са њима непосредно повезаних података и у њиховом аутоматском поређењу са подацима који се односе на кривично дело из делокруга кривичних дела организованог криминала и на осумњиченог, да би се као могући осумњичени искључила лица у погледу којих не постоји вероватноћа да су повезана са кривичним делом. Меру наређује истражни судија, на предлог јавног тужиоца. Наредба истражног судије садржи: законски назив кривичног дела, опис података које је потребно аутоматски прикупити и проследити, означавање државног органа који је дужан да аутоматски прикупља тражене податке и доставља их јавном тужиоцу и органу унутрашњих послова, обим посебне доказне радње и време њеног трајања. Трајање мере је одређено на шест месеци, а изузетно се може продужити за још три месеца. Меру спроводе органи унутрашњих послова, Безбедносно-информативна агенција, Војно-безбедносна агенција, органи царинске службе или други државни органи, односно друга правна лица која на основу закона врше одређена јавна овлашћења. Ако јавни тужилац не покрене кривични поступак у року од шест месеци од дана када се упознао са подацима прикупљеним применом мере или ако изјави да их неће користити у

⁶⁰ О контролисаној испоруци видети у члану 504Л ЗКП2001

поступку, односно да против осумњиченог неће захтевати вођење поступка, истражни судија ће исте доказе уништити.⁶¹

Као пета наведена и најтеже примењива мера је мера прикривеног иследника, у члану 504м. Она је у овом закону била посебно наведена и од других мера као посебна мера за праћење и гођење, поред сведока сарадника. Њу одређује истражни судија, на захтев јавног тужиоца, да се ангажује прикривени иследник када постоје основи сумње да је учињено кривично дело ако се на други начин не могу прикупити докази за кривично гођење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Мера се изузетно може одредити и ако постоје основи сумње да се припрема неко од кривичних дела, а околности случаја указују да се на други начин дело не би могло открити, спречити или доказати, или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност. Писмена и образложена наредба истражног судије којом се одређује мера садржи податке о лицима и групи према којима се примењује, опис могућих кривичних дела, начин, обим, место и трајање мере.⁶²

Прикривеног иследника под псеудонимом или шифром одређује министар надлежан за унутрашње послове, директор Безбедносно-информативне агенције или директор Војно-безбедносне агенције, односно лице које они овласте. Прикривени иследник је, по правилу, овлашћено службено лице органа унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције или Војно-безбедносне агенције, а ако то захтевају посебне околности случаја и друго обучено лице које, под условом узајамности, може бити и страни држављанин. Прикривени иследник не може бити лице против кога је у току кривични поступак или је правноснажно осуђивано за кривично дело које се гони по службеној дужности, нити лице за које постоје основи сумње да је припадник организоване криминалне групе.⁶³

Трајање мере није прецизирано у месецима, али траје колико је потребно да се прикупе докази, а најдуже годину дана. На образложен предлог јавног тужиоца истражни судија може продужити трајање мере за најдуже шест месеци. За време спровођења мере, ради заштите идентитета прикривеног иследника, надлежни органи могу изменити податке у базама података, као и издати личне исправе са измењеним подацима у циљу заштите идентитета прикривеног иследника и спровођења ове мере.

⁶¹ Више у члану 504Љ ЗКП2001

⁶² Више у члану 504М ЗКП2001

⁶³ Члан 504М став 4 и став 5, ЗКП2001

Ови подаци представљају службену тајну. Прикривени иследник може на основу наредбе истражног судије употребити техничка средства за снимање разговора, односно средства за фотографисање или звучно и видео снимање. Прикривени иследник током трајања мере подноси периодичне извештаје свом непосредном старешини. Изузетно, извештаји се неће подносити ако би то угрозило безбедност прикривеног иследника или других лица. По завршетку мере, старешина је дужан да поднесе извештај истражном судији и јавном тужиоцу. Извештај садржи: време почетка и завршетка мере, шифру или псеудоним прикривеног иследника, опис примењених поступака и техничких средстава, податке о броју и идентитету лица обухваћених мером и опис постигнутих резултата. Уз извештај јавном тужиоцу се достављају фотографије, звучни и видеоснимци, прикупљена документација и сви докази који су прибављени применом мере. Забрањено је и кажњиво да прикривени иследник подстрекава другог на извршење кривичног дела. Прикривени иследник се под шифром или псеудонимом може изузетно испитати у кривичном поступку као сведок. Испитивање ће се обавити тако да се странкама не открије идентитет прикривеног иследника. Истоветност прикривеног иследника непосредно пре његовог испитивања суд ће утврдити на основу изјаве старешине. Подаци о идентитету прикривеног иследника који се испитује као сведок представљају службену тајну. Испитивање прикривеног иследника ће се обавити сходном применом правила о испитивању заштићених сведока. Прикривени иследник се позива преко старешине. Судска одлука се не може заснивати само на исказу прикривеног иследника⁶⁴.

Сведок сарадник као шеста мера, која је такође издвојена као посебна мера за гоњење учинилаца кривичних дела. Јавни тужилац може суду предложити да се уз одређене погодности као сведок испита припадник организоване криминалне групе, који је признао да јој припада, против кога се води кривични поступак из области организованог криминала, под условом да је у потпуности признао извршење кривичног дела, и ако је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање других кривичних дела организоване криминалне групе претежнији од последица кривичног дела које је учинио⁶⁵.

О предлогу јавног тужиоца у истрази и до почетка главног претреса одлучује решењем веће првостепеног суда, а на главном претресу веће пред којим се држи

⁶⁴ Више у члану 504М став 6 до 8 и члан 504Н и 504Њ

⁶⁵ Више о сведоку сараднику у мери 504О.

главни претрес. Одлука се доноси у року од 30 дана од дана подношења предлога. На седницу већа ће се позвати јавни тужилац, лице предложено за сведока сарадника и његов бранилац. Седница већа се држи без присуства јавности. Против решења већа којим се предлог јавног тужиоца одбија жалбу може изјавити јавни тужилац у року од 48 сати од часа достављања решења. Одлуку о жалби доноси непосредно виши суд у року од три дана од достављања жалбе и списка првостепеног суда. Ако прихвати предлог јавног тужиоца, веће ће одредити да се из списка издвоје записници и службене белешке о ранијим исказима сведока сарадника које је дао као осумњичени или окривљени. Приликом испитивања сведока сарадника јавност је искључена, осим ако веће на предлог јавног тужиоца и уз сагласност сведока сарадника не одлучи друкчије. Пре доношења одлуке, председник већа ће уз присуство браниоца упознати сведока са предлогом јавног тужиоца и обавестити га о његовом праву да буде испитан без присуства јавности. Изјава сведока сарадника да буде испитан уз присуство јавности унеће се у записник. Сведоку сараднику који је суду дао исказ у складу са обавезама, утврђује се минимална казна прописана Кривичним закоником за кривично дело које је признао и за које је у поступку доказано да га је учинио, а затим се тако утврђена казна изриче умањена за једну половину, с тим што не може бити мања од 30 дана затвора. Узимајући у обзир значај исказа сведока сарадника, околности кривичних дела која му се стављају на терет, његово држање пред судом, ранији живот и друге битне околности, суд може изузетно, на предлог јавног тужиоца, сведока сарадника огласити кривим и изрећи му блажу казну или га ослободити од казне. Ако сведок сарадник не поступи у складу са обавезама или пре правноснажно окончаног поступка изврши ново кривично дело, јавни тужилац ће наставити кривично гоњење или предузети кривично гоњење за ново кривично дело. На основу изјаве јавног тужиоца суд ће укинути решење о давању статуса сведока сарадника. Осим дужности да исказује истину и да не прећути ништа што му је о предмету суђења познато, сведок сарадник има сва права која по овом закону припадају окривљеном. Јавни тужилац може предложити суду за сведока лице које је правноснажно осуђено за кривично дело, под условом да је значај његовог исказа откривање, доказивање или спречавање кривичних дела претежнији од последица кривичног дела за које је осуђен. Сведок не може бити лице које је правноснажно осуђено као организатор организоване криминалне групе или је

правноснажно осуђено на казну затвора од четрдесет година. На испитивање сведока сходно се примењују одредбе о испитивању сведока сарадника.⁶⁶

1.1.3 Решења из Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела из 2002. године

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела.⁶⁷ је донет 2002. године и био први закон ове врсте који је детаљно регулисао надлежност државних органа у поступку сузбијања организованог криминала. Овим законом уређивало се образовање, организација, надлежност и овлашћења посебних организационих јединица државних органа, ради откривања и кривичног гоњења учинилаца кривичних дела одређених овим законом. Ради откривања и кривичног гоњења учинилаца следећих кривичних дела, кад је присутан елемент организованог криминала:

- 1) против уставног уређења или безбедности Савезне Републике Југославије;
- 2) против човечности и међународног права;
- 3) фалсификовање и прање новца, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, недозвољена трговина, недозвољена трговина оружјем, муницијом или експлозивним материјама, трговина људима, разбојништво, разбојничка крађа, давање и примање мита, изнуда и отмица;
- 4) друга кривична дела за која је као најмања запрећена казна затвора у трајању од најмање пет година.

⁶⁶ Више о сведоку сараднику у мери 504Ћ

⁶⁷ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, ("Сл. гласник РС" бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004-др.закон, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011-др.закон и 101/2011-др.закон.) у даљем раду ЗОНДОСККТК

Елемент организованог криминала, постоји када постоји неки од елемената дела удруживања ради вршења кривичних дела одређених савезним законом, договор за извршење кривичног дела одређеног савезним законом или злочиначко удруживање.⁶⁸

Овим законом је образовано специјално тужилаштво, па је за поступање у предметима кривичних дела из у овом закону наведених дела, било надлежно Окружно јавно тужилаштво у Београду за територију Републике Србије. У Окружном јавном тужилаштву у Београду образовало се Посебно одељење за сузбијање организованог криминала. На Специјално тужилаштво примењивале су се одредбе закона којим се уређивало јавно тужилаштво. Радом Специјалног тужилаштва руководио је Специјални тужилац за сузбијање организованог криминала⁶⁹.

Специјалног тужиоца је постављао Републички јавни тужилац из реда јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца који су испуњавали услов за избор за окружног јавног тужиоца, уз писмену сагласност лица које се постављало. Он је постављан на период од две године и могао је опет бити постављен на ту функцију. Специјалном тужиоцу, пре него што је постављен Републички јавни тужилац подносио је решење о упућивању тог лица у Специјално тужилаштво. Контролу над радом специјалног тужиоца је имао Републички јавни тужилац, који је могао да разреши Специјалног тужиоца и пре истека рока на који је биран. Када му се заврши или истекне мандат Специјалног тужиоца, он се враћа на претходну функцију коју је обављао пре постављења. Специјални тужилац, када сазна за постојање кривичних дела из делокруга организованог криминалитета, обраћа се Републичком јавном тужиоцу са захтевом да му повери или преда у надлежност за поступање у таквим поступцима. Окружни јавни тужилац, доноси акт о унутрашњој систематизацији и организацији радних места у специјалном тужилаштву, уз сагласност министра надлежног за правосуђе. Лица која се упућују на рад у специјално тужилаштво са других радних места могу се упутити најдуже на девет месеци, уз могућност продужења. Специјални тужилац може од државног органа или организације да затражи упућивање запосленог на рад у Специјално тужилаштво. Руководилац органа или организације дужан је да без одлагања одлучи о захтеву Специјалног тужиоца. Упућивање на рад врши се уз сагласност запосленог и траје најдуже годину дана.

⁶⁸ ЗОНДОСККТК, члан 3

⁶⁹ ЗОНДОСККТК, члан 4

Ради обављања послова органа унутрашњих послова у вези са кривичним делима, образује се у оквиру министарства надлежног за унутрашње послове Служба за сузбијање организованог криминала. Служба поступа по захтевима Специјалног тужиоца, у складу са законом. Министар надлежан за унутрашње послове поставља и разрешава старешину Службе, по прибављеном мишљењу Специјалног тужиоца и ближе уређује њен рад, у складу са законом. Министар надлежан за унутрашње послове може одредити да у спречавању и откривању кривичног дела тероризма учествује организациона јединица министарства надлежног за унутрашње послове - Жандармерија⁷⁰.

Сви државни органи и организације дужни су да на захтев Службе или Специјалног тужиоца:

- 1) без одлагања омогуће употребу сваког техничког средства којим располажу;
- 2) обезбеде благовремено одазивање сваког свог припадника, односно запосленог, укључујући и старешине органа или организације, ради давања обавештења и саслушања у својству осумњиченог или сведока;
- 3) без одлагања предају Служби свако писмено или други доказ који поседују, или на други начин саопште информације које могу да помогну у расветљавању кривичних дела.⁷¹

Ради уједначавања судске праксе, као и концентрисања судија који су посебно специјализовани за овакве кривичне поступке, према Закону о уређењу судива врши се делегација надлежности и за поступање у предметима кривичних дела који су таксативно наведени у овом закону надлежан је Окружни суд у Београду, као првостепени, за територију Републике Србије, док је за другостепене поступке у предметима кривичних дела надлежан Апелациони суд у Београду. Сукоб надлежности између редовних судова за поступање у предметима кривичних дела решава Врховни суд Србије. То се врши образовањем Посебног одељења за поступање у предметима кривичних дела. Радом Посебног одељења Окружног суда руководи председник Посебног одељења Окружног суда. Председника Посебног одељења Окружног суда поставља председник Окружног суда у Београду из реда судија распоређених на рад у

⁷⁰ ЗОНДОСККТК, члан 10

⁷¹ ЗОНДОСККТК, члан 11

Посебно одељење Окружног суда. Судије у Посебно одељење Окружног суда распоређује председник Окружног суда у Београду, на време од две године, из реда судија тог суда или судија других судова упућених на рад у тај суд, уз њихову сагласност. Председник Окружног суда у Београду ближе уређује рад Посебног одељења Окружног суда. У Апелационом суду у Београду образује се Посебно одељење за поступање у предметима кривичних дела. Радом Посебног одељења Апелационог суда руководи председник Посебног одељења Апелационог суда. Председника Посебног одељења Апелационог суда поставља председник Апелационог суда у Београду из реда судија распоређених на рад у Посебно одељење Апелационог суда. Судије у Посебно одељење Апелационог суда распоређује председник Апелационог суда у Београду, на време од две године, из реда судија тог суда или судија других судова упућених на рад у тај суд, уз њихову сагласност. Председник Апелационог суда у Београду ближе уређује рад Посебног одељења Апелационог суда.

72

Како поступци организованог криминала изискују појачане мере чувања притворених лица, у Окружном затвору у Београду образује се посебна притворска јединица за издржавање притвора.

Потребно је предупредити и спречити корупцију која се може јавити код лица која врше функцију, односно обављају послове и задатке у посебним организационим јединицама, па су та лица дужна да пре ступања на рад у писаној форми доставе потпуне и тачне податке о свом имовном стању и о имовном стању свог брачног друга, крвних сродника у правој линији, а у побочној линији до трећег степена крвног сродства и у тазбинском сродству до другог степена, у складу са актом који доноси Влада Републике Србије. Подаци јесу службена тајна. Безбедносне провере и провере имовног стања лица могу се обавити без знања тих лица пре ступања на рад, током рада и годину дана по престанку рада⁷³. Обавеза чувања свих информација до који се дође у поступку против организованог криминалитета, било непосредним или посредним сазнањем или опажањем, представља службену тајну за сва лица која учествују. Чување службене тајне се ближе уређује посебним актима.

⁷² ЗОНДОСККТК, чланови од 12 - 14

⁷³ ЗОНДОСККТК, члан 16

У погледу зарада, овај закон је прописивао троструку плату у односу на исту плату коју има лице које обавља исти посао у Окружном јавном тужилаштву. Лица која врше функцију, односно обављају послове и задатке у посебним организационим јединицама из овог закона имају право на плату која не може бити већа од троструког износа плате коју би остварила на функцији, односно пословима са којих су ступила на рад у те организационе јединице. Плате лица уређује Влада Републике Србије. Судије распоређене у Посебно одељење Окружног суда и Посебно одељење Апелационог суда, Специјални тужилац, јавни тужиоци и њихови заменици распоређени, односно упућени на рад у Специјално тужилаштво, имају право на стаж осигурања који се рачуна са увећаним трајањем, и то тако што се 12 месеци проведених на раду у посебним одељењима, односно Специјалном тужилаштву рачуна као 16 месеци стажа осигурања⁷⁴.

Министарство надлежно за правосуђе обезбеђује одговарајуће просторије и све друге техничке услове потребне за ефикасан и безбедан рад Специјалног тужилаштва, Посебног одељења Окружног суда, Посебног одељења Апелационог суда и Посебне притворске јединице. Средства за рад Специјалног тужилаштва, Посебног одељења Окружног суда, Посебног одељења Апелационог суда, Службе и Посебне притворске јединице обезбеђују се у буџету Републике Србије⁷⁵.

1.1.4 Решења из Законика о кривичном поступку из 2006. године

Специфичност Законика о кривичном поступку из 2006. године је да он никада није ступио на правну снагу⁷⁶. Законодавац је посебне доказне радње "сместио" међу чланове који регулишу ток поступка. У глави 18-ој у члану 232 Законика нормирана је прва мера – надзор и снимање телефонских и других разговора. Према овој одредби, истражни судија, на писмени и образложени предлог државног тужиоца може

⁷⁴ ЗОНДОСККТК, чланови 18 - 19

⁷⁵ ЗОНДОСККТК, члан 20

⁷⁶ Законик о кривичном поступку, "Службени лист СР Југославије" бр. 70/2001, 68/2002 и "Сл. гласник Републике Србије" бр. 58/2004, 85/2005 и 115/2005, који је требало да ступи на снагу осмог дана од дана објављивања у Службеном гласнику Републике Србије, а одредбе члана 12 ст.2 и члана 14 овог закона примењивале почев од 01.01.2007. године. Vacatio legis је померен, тако да ове измене и допуне никада нису ни ступиле на правну снагу, већ су донете нове измене и допуне Законика о кривичном поступку у Службеном гласнику Републике Србије бр. 49/2007 и бр. 72/2009.

наредити надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима и оптичка снимања лица за која постоје основи сумње да су сама или са другим извршила кривична дела:

1) против уставног уређења или безбедности

2) против човечности и међународног права,

3) са елементима организованог криминала (фалсификовање и "прање" новца, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, недозвољена трговина оружјем, муницијом или експлозивним материјама, трговина људима) давање и примање мита, изнуде и отмице.

Ове мере је одређивао истражни судија образложеном наредбом. У наредби је наводио податке о лицу против којег се мера примењује, основи сумње, начин спровођења, обим и трајање мере. Мере су могле трајати најдуже три месеца, а због важних разлога су могле бити продужене за још три месеца. Употреба мера се прекидала одмах након престанка разлога за њихову примену. Ову наредбу су могли да извршавају органи унутрашњих послова и Безбедносна информативна агенција. Овде видимо да је законодавац хтео да одступи од претходног схватања где је примену поред ова два органа могла да извршава и Војно безбедносна агенција. Овде поступа мало рестриктивније и надлежност за спровођење ових мера препушта само министартву унутрашњих послова и Безбедносно информативној агенцији. Друга државна предузећа, као што су Поште, телеграфска предузећа, телефоније, морају омогућити органима унутрашњих послова и Безбедносно информативној агенцији њихово коришћење, као и снимања обављати и у просторијама које нису станови. Коришћење материјала добијеног у овој посебној доказној мери одређивао је истражни судија. Он је након добијања извештаја од стране органа унутрашњих послова и Безбедносно информативне агенције могао да нареди да се одређени материјал препише и опише делимично или у целости. Затим је упознавао јавног тужиоца са добијеним материјалом. Добијени материјал се сматрао службеном тајном.

Другу меру – достављање података о стању пословних или личних рачуна осумњиченог, одређивао је истражни судија решењем на предлог јавног тужиоца. " Кад постоји сумња да је извршено кривично дело за које је законом прописана казна затвора од најмање четири године, истражни судија може на писани и образложени

предлог државног тужиоца наредити банкарској, финансијској или другој организацији да достави податке о стању пословних или личних рачуна осумњиченог. Он може да нареди и привремено обустави извршење финансијских трансакција за које постоји сумња да представљају кривично дело или да су намењене чињењу кривичног дела, прикривању кривичног дела или добити остварене кривичним делом. Он налаже тим организацијама да пребаце та финансијска средства или готов новац на посебне рачуне на којима ће се чувати до окончања поступка, када ће се одлучити да ли ће се финансијска средства вратити или трајно одузети.⁷⁷ Као остале посебне доказне мере или радње, овај Законик је у члану 504љ предвиђао и пружање симулованих пословних услуга, склапање симулованих правних послова и ангажовање прикривених иследника.

Ове мере су могле трајати шест месеци. На образложени предлог јавног тужиоца могле су бити продужене за још два пута по три месеца. Укупно трајање би износило годину дана. У члану 504о, нормирани су услови коришћења мере – контролисана испорука, којом се дозвољавало да нелегалне или сумњиве пошиљке изађу, пређу или уђу на територију једне или више држава уз знање и под надзором њихових надлежних органа у циљу спровођења истраге и идентификовања лица умешаних у извршење кривичног дела, одобрено од стране јавног тужиоца а спроведено од стране органа унутрашњих послова. Писмено одобрење јавни тужилац издаје за сваку испоруку посебно. Контролисана испорука се спроводи по правилима из члана 11 Конвенције Уједињених народа против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци уз сагласност заинтересованих држава и на основу принципа реципроцитета.⁷⁸

1.1.5 Решења из важећег Законика о кривичном поступку из 2011. године

Важећи Законик о кривичном поступку је донет 2011. године⁷⁹. У члану 2 су дефинисани поједини изрази, па је тако у тачки 33 "организована криминална група" дефинисана као група од три или више лица, која постоји одређено време и делује

⁷⁷ члан 234, а исто и у члану 504К Законика о кривичном поступку "Службени лист СР Југославије" бр. 70/2001, 68/2002 и "Сл. гласник Републике Србије" бр. 58/2004, 85/2005 и 115/2005, с тим што овде јавни тужилац сам може да наложи проверу рачуна и других финансијских средстава на рачуну осумњиченог, а затим да наложи привремену исплату односно издавање сумњивог новца, вредносних папира или предмета.

⁷⁸ Члан 504о Законика о кривичном поступку "Службени лист СР Југославије" бр. 70/2001, 68/2002 и "Сл. гласник Републике Србије" бр. 58/2004, 85/2005 и 115/2005

⁷⁹ Законик о кривичном поступку, "Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019 у даљем тексту ЗКП2011.

споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи. Према тачки 34 "организовани криминал" представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника. У претходном ЗКП2001 ове тачке нису постојале, па овде видимо тенденцију законодавца да одмах, на самом почетку разјасни одређене термине ради бољег разумевања.

Мере посебног надзора у овом закону добијају нови назив – посебне доказне радње. Посебне доказне радње могу се одредити према лицу за које постоје основи сумње да је учинило кривично дело из групе дела организованог криминала која су таксативно наведена у члану 162, а на други начин се не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано⁸⁰. Такође, могу се одредити и према лицу за које постоје основи сумње да припрема неко од кривичних дела, а околности случаја указују да се на други начин кривично дело не би могло открити, спречити или доказати или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност. Приликом одлучивања о одређивању и трајању посебних доказних радњи орган поступка ће посебно ценити да ли би се исти резултат могао постићи на начин којим се мање ограничавају права грађана.

Кривична дела у односу на која се примењују посебне доказне радње су нормирана у члану 162, а то су:

1) дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности;

2) тешко убиство, отмица, приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију, разбојништво, изнуда, злоупотреба положаја одговорног лица, злоупотреба у вези са јавном набавком, примање мита у обављању привредне делатности, давање мита у обављању привредне делатности, фалсификовање новца, прање новца, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, угрожавање независности, угрожавање територијалне целине, напад на уставно уређење, позивање на насилну промену уставног уређења, диверзија, саботажа, шпијунажа, одавање државне тајне,

⁸⁰ ЗКП2011, члан 161

изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости, повреда територијалног суверенитета, удруживање ради противуставне делатности, припремање дела против уставног уређења и безбедности Србије, тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије, недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја, недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење људи, злоупотреба службеног положаја, трговина утицајем, примање мита, давање мита, трговина људима, угрожавање лица под међународном заштитом и кривично дело из Закона о тајности података;

3) спречавање и ометања доказивања ако је учињено у вези са кривичним делом групе дела за организовани криминал.

Ако јавни тужилац не покрене кривични поступак у року од шест месеци од дана када се упознао са материјалом прикупљеним коришћењем посебних доказних радњи или ако изјави да га неће користити у поступку, односно да против осумњиченог неће захтевати вођење поступка, судија за претходни поступак ће донети решење о уништењу прикупљеног материјала. О доношењу решења судија за претходни поступак може обавестити лице према коме је спроведена посебна доказна радња ако је у току спровођења радње утврђена његова истоветност и ако то не би угрозило могућност вођења кривичног поступка. Материјал се уништава под надзором судије за претходни поступак који о томе саставља записник.⁸¹

Ако је предузимањем посебних доказних радњи прикупљен материјал о кривичном делу или учиниоцу који није био обухваћен одлуком о одређивању посебних доказних радњи, такав материјал се може користити у поступку само ако се односи на кривично дело из групе дела организованог криминала.⁸²

У члану 165, предлог за одређивање посебних доказних радњи и одлука о предлогу бележе се у посебном уписнику и чувају се заједно са материјалом о спровођењу посебних доказних радњи у посебном омоту списка са назнаком "посебне доказне радње" и ознаком степена тајности, у складу са прописима који уређују тајне податке.

⁸¹ ЗКП2011, члан 163

⁸² ЗКП2011, члан 164

Подаци о предлагању, одлучивању и спровођењу посебних доказних радњи представљају тајне податке. Податке су дужни да чувају као тајне и друга лица која их у било ком својству сазнају.

Посебне доказне радње које су предвиђене у овом закону су:

1. тајни надзор комуникације;
2. тајно праћење и снимање;
3. симуловани послови;
4. рачунарско претраживање података;
5. контролисана испорука, и
6. прикривени иследник

Овде видимо да је законодавац, када је одустао од радикалне измене ЗКП из 2006. године преуредио одредбе ЗКП из 2011. године, као и посебне доказне радње, па тако видимо рачунарско претраживање података, уместо претраге у банкарским и другим финансијским организацијама, која је доста делотворнија и која у себи садржи банкарско и финансијско претраживање.

1.1.6 Решења из важећег Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције из 2016. године

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције⁸³ је донет 2016. године. Овим законом уређује се образовање, организација, надлежност и овлашћења државних органа и посебних организационих јединица државних органа, ради откривања, кривичног гоњења и суђења за кривична дела одређена овим законом.

Кривична дела на које се закон примењује су нормирана у члану 2, а то су:

- 1) кривична дела организованог криминала;

⁸³ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције ("Сл. гласник РС", бр. 94/2016 и 87/2018 - др. закон) (у даљем тексту ЗОНДОСОКТК)

2) кривично дело убиство представника највиших државних органа и кривично дело оружане побуне,

3) кривична дела против службене дужности и кривично дело давање и примање мита у вези са гласањем;

4) кривична дела против привреде (чл. 223, 223а, 224, 224а, 227, 228, 228а, 229, 230, 231, 232, 232а, 233, члана 235. став 4, чл. 236. и 245. Кривичног законика);

5) кривично дело тероризам, кривично дело јавно подстицање на извршење терористичких дела, кривично дело врбовање и обучавање за вршење терористичких дела, кривично дело употреба смртоносне направе, кривично дело уништење и оштећење нуклеарног објекта, кривично дело финансирање тероризма и кривично дело терористичко удруживање;

6) кривична дела против државних органа и кривична дела против правосуђа.

Кривична дела за која поступају државни органи надлежни за сузбијање организованог криминала и тероризма су:

1) кривична дела из горе наведеног члана 2 тач. 1, 2 и 5;

2) кривичних дела против службене дужности када је окривљени, односно лице којем се даје мито, службено или одговорно лице које врши јавну функцију на основу избора, именовања или постављења од стране Народне скупштине, председника Републике, Владе, опште седнице Врховног касационог суда, Високог савета судства или Државног већа тужилаца;

3) кривична дела ако вредност имовинске користи прелази 200.000.000 динара, односно ако вредност јавне набавке прелази 800.000.000 динара;

4) кривична дела из горе наведеног члана 2. тачка б ако су извршена у вези са кривичним делима из тач. 1 до 3;

5) кривично дело прања новца у случају ако имовина која је предмет прања новца потиче из кривичних дела из групе која се могу подвести под дела организованог криминала.

Државни органи надлежни за поступање у предметима кривичних дела организованог криминала и тероризма су:

- 1) Тужилаштво за организовани криминал;
- 2) Министарство унутрашњих послова - организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминала;
- 3) Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминал;
- 4) Посебно одељење Апелационог суда у Београду за организовани криминал;
- 5) Посебна притворска јединица Окружног затвора у Београду.

Лица која обављају послове и задатке у државним органима имају право на плату која не може бити већа од двоструког износа плате коју би остварила лица запослена на одговарајућим пословима и задацима у Тужилаштву за организовани криминал, Вишем суду у Београду, Апелационом суду у Београду, министарству надлежном за унутрашње послове и Окружном затвору у Београду.

Увећање плате лица запослених у Тужилаштву за организовани криминал, Посебном одељењу Вишег суда у Београду за организовани криминал, Посебном одељењу Апелационог суда у Београду за организовани криминал и Посебној притворској јединици Окружног затвора у Београду уређује Влада, на предлог министра надлежног за послове правосуђа. Судије распоређене у Посебно одељење Вишег суда за организовани криминал и Посебно одељење Апелационог суда за организовани криминал, као и Тужилац и његови заменици, имају право на стаж осигурања који се рачуна са увећаним трајањем, и то тако што се 12 месеци проведених на раду у посебним одељењима тих судова, односно Тужилаштву за организовани криминал рачуна као 16 месеци стажа осигурања.

Надлежни органи за поступање су:

- 1) посебна одељења виших јавних тужилаштава за сузбијање корупције;
- 2) Министарство унутрашњих послова - организациона јединица надлежна за сузбијање корупције;

3) посебна одељења виших судова за сузбијање корупције.

За поступање у предметима ових кривичних дела, надлежна су виша јавна тужилаштва у Београду, Краљеву, Нишу и Новом Саду у којима се образују посебна одељења за сузбијање корупције. Посебно одељење Вишег јавног тужилаштва у Београду за сузбијање корупције, поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Београду. Посебно одељење Вишег јавног тужилаштва у Краљеву за сузбијање корупције, поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Крагујевцу. Посебно одељење Вишег јавног тужилаштва у Нишу за сузбијање корупције, поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Нишу. Посебно одељење Вишег јавног тужилаштва у Новом Саду за сузбијање корупције, поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Новом Саду.

Радам посебног одељења вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције, руководи руководиоца одељења кога поставља виши јавни тужилац. Руководилац одељења и заменици јавног тужиоца постављају се, распоређују, односно упућују у посебно одељење вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције из реда заменика јавних тужилаца. Приликом постављења руководиоца одељења, односно распоређивања или упућивања заменика јавних тужилаца у посебно одељење вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције, води се рачуна о поседовању потребних стручних знања и искустава из области борбе против привредног криминала и сузбијања кривичних дела против службене дужности и корупције.

За постављење руководиоца одељења, односно упућивање заменика јавних тужилаца у посебно одељење вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције неопходна је сагласност заменика јавног тужиоца у случају да се поставља, односно упућује из јавног тужилаштва у којем није образовано посебно одељење вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције. Координацију рада посебних одељења виших јавних тужилаштва за сузбијање корупције врши Тужилац за организовани криминал. У циљу координације рада, Тужилац сазива састанке, на којима учествују сви руководиоци посебних одељења, најмање једном месечно.

Полицијске послове у вези са кривичним делима корупције обавља Министарство унутрашњих послова - организациона јединица надлежна за сузбијање корупције. Организациона јединица надлежна за сузбијање корупције поступа по

захтеву надлежног вишег јавног тужиоца, у складу са законом. У оквиру организационе јединице надлежне за сузбијање корупције одредиће се по један полицијски службеник као координатор свих надлежних јединица полиције, ради поступања по захтевима надлежног јавног тужиоца. Рокови, начин поступања и начин службене комуникације посебних одељења виших јавних тужилаштава и организационе јединице надлежне за сузбијање корупције уређују се актом који заједно доносе министар надлежан за послове правосуђа и министар надлежан за унутрашње послове. Министар надлежан за унутрашње послове доноси акт којим ближе уређује рад и организацију организационе јединице надлежне за сузбијање корупције.

За поступање у предметима кривичних дела корупције у првом степену месно надлежни су виши судови у Београду, Краљеву, Нишу и Новом Саду, као првостепени.

Виши суд у Београду, поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Београду. Виши суд у Краљеву, поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Крагујевцу. Виши суд у Нишу, поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Нишу. Виши суд у Новом Саду, поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Новом Саду.

У Вишим судовима у Београду, Краљеву, Нишу и Новом Саду образују се посебна одељења за поступање у предметима кривичних дела корупције. Радом посебног одељења вишег суда за сузбијање корупције руководи председник тог одељења. Председника посебног одељења вишег суда за сузбијање корупције поставља председник вишег суда из реда судија распоређених на рад у то одељење на време од четири године. Судије у посебно одељење вишег суда за сузбијање корупције распоређује председник вишег суда, на време од шест година, уз њихову писмену сагласност. Високи савет судства може упутити судију из другог суда на рад у посебно одељење за сузбијање корупције, на време од шест година, уз његову писмену сагласност. Председник вишег суда ближе уређује рад посебног одељења вишег суда за сузбијање корупције.

У Тужилаштву за организовани криминал и посебним одељењима виших јавних тужилаштава може се образовати служба финансијске форензике. Послове службе финансијске форензике обављају финансијски форензичари. Финансијски форензичар је лице које помаже јавном тужиоцу у анализи токова новца и финансијских

трансакција у циљу кривичног гоњења. Финансијски форензичар је државни службеник који поседује посебна стручна знања из области финансија, рачуноводства, ревизије, банкарског, берзанског и привредног пословања, а који је завршио и специјализовану обуку у Правосудној академији из области кривичног права.

Пореска управа - Пореска полиција, Управа царина, Народна банка Србије, Управа за спречавање прања новца, Агенција за привредне регистре, Централни регистар депо и клиринг хартија од вредности, Државна ревизорска институција, Републички геодетски завод, Агенција за борбу против корупције, Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање, Републички фонд за здравствено осигурање, Републичка дирекција за имовину Републике Србије и Управа за јавне набавке морају да одреде најмање једног службеника за везу, ради остваривања сарадње и ефикаснијег достављања података тих органа и организација Тужилаштву за организовани криминал и посебних одељења виших јавних тужилаштва за сузбијање корупције у циљу кривичног гоњења за кривична дела.

У случају потребе, службеници за везу који имају статус државног службеника могу бити привремено премештени у Тужилаштво за организовани криминал и посебно одељење вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције. Привремени премештај траје најдуже три године. Решење о привременом премештају доноси орган из кога се запослени упућује, уз писмену сагласност запосленог и надлежног јавног тужиоца.

У Тужилаштву за организовани криминал и посебним одељењима виших јавних тужилаштва за сузбијање корупције могу се формирати ударне групе, са циљем да раде на откривању и гоњењу кривичних дела која су предмет рада ударне групе. Ударна група се образује одлуком Тужиоца, односно одлуком надлежног вишег јавног тужиоца, по прибављеној сагласности Републичког јавног тужиоца. Одлуком о образовању уређује се састав ударне групе, начин рада, задатак, период за који се образује и друга питања од значаја за рад ударне групе. Ударном групом која се образује у Тужилаштву за организовани криминал руководи Тужилац или његов заменик. Ударном групом која се образује у посебном одељењу вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције руководи јавни тужилац, руководилац посебног одељења или заменик јавног тужиоца распоређен у посебно одељење вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције. У састав ударне групе именују се чланови из реда

запослених у државним и другим органима, зависно од предмета рада утврђеног одлуком о образовању ударне групе. Запослени се могу именовати у састав ударне групе само уз њихову сагласност и сагласност руководиоца органа из којег се именује запослени. Запослени може бити потпуно или делимично ослобођен обављања редовног посла у државном и другом органу у којем су запослени, на основу споразума надлежног јавног тужиоца и руководиоца у државном и другом органу. Носиоци правосудних функција који врше функцију у судовима и јавним тужилаштвима, односно њиховим одељењима прописаним, дужни су да похађају програм сталне обуке коју спроводи Правосудна академија.

Припадници полиције који обављају послове и задатке, дужни су да похађају програм сталне обуке коју спроводи Правосудна академија у сарадњи са другим институцијама.

Лица која врше функцију, односно обављају послове и задатке у државним органима и посебним организационим јединицама дужна су да пре ступања на функцију, односно рад, доставе Агенцији за борбу против корупције, у писаној форми, потпуне и тачне податке о својој имовини и имовини супружника или ванбрачног партнера, као и малолетне деце уколико живе у истом породичном домаћинству. Евидентирање и проверу података врши Агенција за борбу против корупције, у складу са посебним законом. Безбедносно проверавање лица која врше функцију, односно обављају послове и задатке у државним органима и посебним организационим јединица спроводе министарство надлежно за унутрашње послове, у сврху утврђивања постојања сметњи са становишта заштите јавног поретка и Безбедносно-информативна агенција, у сврху утврђивања постојања сметњи са становишта безбедности Републике Србије. Безбедносно проверавање, на писмени захтев руководиоца државних органа или посебних организационих јединица може се обавити без знања лица која се проверавају, и то пре ступања на рад, односно функцију, током вршења функције, односно обављања послова, као и годину дана по престанку вршења функције, односно обављања послова. Безбедносно проверавање се врши обављањем разговора са грађанима, прикупљањем података од правних лица, других органа власти или увидом у регистре, евиденције, збирке и базе података који се воде на основу закона, као и предузимањем других мера у складу са законом и прописима донетим на основу закона. О спроведеном безбедносном проверавању сачињава се извештај који се

доставља државном органу или посебним организационим јединицама који су упутили захтев за безбедносно проверавање. У извештају се не могу налазити подаци на основу којих би се откриле методе и поступци коришћени у прикупљању података, идентификовали извори података или припадници министарства надлежног за унутрашње послове, односно Безбедносно-информативне агенције који су учествовали у безбедносном проверавању. Подаци прикупљени безбедносним проверавањем евидентирају се, чувају и штите у складу са законом којим се уређује тајност података и законом којим се уређује заштита података о личности, а користе се само у сврху за коју су прикупљени.

Сва лица која извршавају послове и задатке у оквиру надлежности државних органа у сузбијању кривичних дела дужна су да податке и сазнања до којих дођу приликом обављања тих послова и задатака чувају као тајне податке, у складу са прописима којима се уређује тајност података. Без одобрења надлежног јавног тужиоца не могу се јавно износити подаци из предистражног поступка и истраге у поступцима за кривична дела. Подаци су тајни подаци одређени у складу са законом којим се уређује тајност података.

1.1.7 Решења из Закона о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала

Законом о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала⁸⁴ се уређује образовање, организација, надлежност и овлашћења посебних организационих јединица државних органа ради откривања, кривичног гоњења и суђења за кривична дела која су одређена у овом закону.

Високотехнолошки криминал, у смислу овог закона, представља вршење кривичних дела код којих се као објекат или средство извршења кривичних дела јављају рачунари, рачунарски системи, рачунарске мреже, рачунарски подаци, као и њихови производи у материјалном или електронском облику. Под производима у електронском облику посебно се подразумевају рачунарски програми и ауторска дела која се могу употребити у електронском облику. Изрази: рачунар, рачунарски податак, рачунарски програм, рачунарски вирус, рачунарски систем и рачунарска мрежа користе се у овом закону и имају значење у смислу одредаба Кривичног законика.

⁸⁴ "Сл. гласник РС", бр. 61/2005 и 104/2009

Овај закон примењује се ради откривања, кривичног гоњења и суђења за:

1) кривична дела против безбедности рачунарских података одређена Кривичним закоником;

2) кривична дела против интелектуалне својине, имовине, привреде и правног саобраћаја, код којих се као објекат или средство извршења кривичних дела јављају рачунари, рачунарски системи, рачунарске мреже и рачунарски подаци, као и њихови производи у материјалном или електронском облику, ако број примерака ауторских дела прелази 2000 или настала материјална штета прелази износ од 1.000.000 динара;

3) кривична дела против слобода и права човека и грађанина, полне слободе, јавног реда и мира и уставног уређења и безбедности Републике Србије, која се због начина извршења или употребљених средстава могу сматрати кривичним делима високотехнолошког криминала.

За поступање у предметима кривичних дела из овог закона надлежно је Више јавно тужилаштво у Београду за територију Републике Србије. У Вишем јавном тужилаштву у Београду образује се посебно одељење за борбу против високотехнолошког криминала. Ако овим законом није другачије одређено, на Посебно тужилаштво примењују се одредбе закона којим се уређује јавно тужилаштво. Радом Посебног тужилаштва руководи посебни тужилац за високотехнолошки криминал. Посебног тужиоца поставља Републички јавни тужилац из реда заменика јавних тужилаца који испуњавају услове за избор за заменика вишег јавног тужиоца, уз писмену сагласност лица које се поставља. Предност имају заменици јавних тужилаца који поседују посебна знања из области информатичких технологија. Посебни тужилац поставља се на четири године и може бити поново постављен. Републички јавни тужилац пре постављења Посебног тужиоца доноси решење о упућивању тог лица у Посебно тужилаштво. Посебног тужиоца Републички јавни тужилац може разрешити и пре истека времена на које је постављен. По престанку функције Посебни тужилац враћа се на функцију коју је вршио пре постављења. Посебни тужилац има права и дужности као јавни тужилац. Кад дође до сазнања да се у једном кривичном предмету постоје елементи кривичног дела из овог закона, Посебни тужилац се у писменој форми обраћа Републичком јавном тужиоцу, захтевајући од њега да му повери или пренесе надлежност. Републички јавни тужилац може, на предлог Посебног тужиоца, да упути у Посебно тужилаштво заменика јавног тужиоца, уз писмену сагласност

упућеног лица. Упућивање траје најдуже две године, а може бити продужено одлуком Републичког јавног тужиоца, на предлог Посебног тужиоца, уз писмену сагласност упућеног лица.

Ради обављања послова органа унутрашњих послова у вези са кривичним делима из овог закона, образује се у оквиру министарства надлежног за унутрашње послове служба за борбу против високотехнолошког криминала. Служба поступа по захтевима Посебног тужиоца, у складу са законом. Министар надлежан за унутрашње послове, по прибављеном мишљењу Посебног тужиоца, поставља и разрешава старешину Службе и ближе уређује њен рад, у складу са законом.

За поступање у предметима кривичних дела из овог закона надлежан је Виши суд у Београду, за територију Републике Србије. За одлучивање у другом степену надлежан је Апелациони суд у Београду. У Вишем суду у Београду за поступање у предметима кривичних дела из овог закона образује се Одељење за борбу против високотехнолошког криминала. Судије у Одељење распоређује председник Вишег суда у Београду из реда судија тог суда, уз њихову сагласност. Предност имају судије које поседују посебна знања из области информатичких технологија. Председник Вишег суда у Београду може распоредити у Одељење и судије других судова упућених на рад у тај суд, уз њихову сагласност. Распоређивање траје најдуже две године, а може бити продужено одлуком председника Вишег суда у Београду, уз писмену сагласност распоређеног лица.

Министарство надлежно за послове правосуђа обезбеђује одговарајуће просторије и све друге техничке услове потребне за ефикасан рад Посебног тужилаштва и Одељења. Средства за рад Посебног тужилаштва, Службе и Одељења обезбеђују се у буџету Републике Србије.

1.1.8 Заштита сведока у борби против организованог криминала

У Закону о програму заштите учесника у кривичном поступку ("Сл. гласник РС" бр. 85/2005)⁸⁵ се нормирају услови и поступак за пружање заштите и помоћи

⁸⁵ Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку ("Сл. гласник РС" бр. 85/2005)

учесницима у кривичном поступку и њима блиским лицима, који су услед давања исказа или обавештења значајних за доказивање у кривичном поступку изложени опасности по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину. Заштита лица обезбеђује се спровођењем програма заштите. Овај закон је потребно новелирати јер у себи садржи термине који више нису у употреби као што је истражни судија, (у тексту је прилагођен садашњем термину - судија за претходни поступак), затим користи се термин Врховни суд Србије, док је тренутно у употреби Врховни Касациони суд Србије, итд.

Програм заштите је скуп мера предвиђених законом које се примењују у циљу заштите живота, здравља, физичког интегритета, слободе или имовине заштићеног лица.

Програм заштите може се спровести пре, у току и након правноснажног окончања кривичног поступка, према учеснику у кривичном поступку и блиским лицима. Програм заштите се спроводи ако су учесници у кривичном поступку и блиска лица услед давања исказа или обавештења значајних за доказивање у кривичном поступку изложена опасности по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину, а без тог исказа или обавештења било би знатно отежано или немогуће доказивање у кривичним поступцима за кривична дела:

- 1) против уставног уређења и безбедности;
- 2) против човечности и других добара заштићених међународним правом;
- 3) организованог криминала.

Државни органи и службена лица која обезбеђују и пружају заштиту учесника у кривичном поступку дужни су да спроводе поступак и поступају хитно. Подаци у вези са програмом заштите су поверљиви и представљају службену тајну. Осим службених лица ове податке не могу саопштавати ни друга лица којима подаци постану доступни. Службено лице је дужно да друго лице обавести да ови подаци представљају тајну.

Одлуку о укључењу, продужењу, обустави и престанку програма заштите доноси Комисија за спровођење програма заштите, која има три члана. Једног члана

Комисије именује из реда судија Врховног Касационог суда Србије председник тог суда, другог члана именује из реда својих заменика Републички јавни тужилац, а руководиоца Јединице за заштиту члан је Комисије по положају. Чланови Комисије имају по једног заменика, које именује председник Врховног Касационог суда Србије из реда судија тог суда односно Републички јавни тужилац из реда заменика Републичког јавног тужиоца. Заменик руководиоца Јединице за заштиту замењује по положају руководиоца и у Комисији. Стручне и административне послове за потребе Комисије обавља Јединица за заштиту.

Чланови Комисије и заменици, осим руководиоца Јединице за заштиту и његовог заменика, именују се на пет година и могу бити поново именовани:

- 1) престанком дужности судије Врховног Касационог суда Србије или заменика јавног тужиоца;
- 2) престанком радног односа руководиоца Јединице за заштиту односно његовог заменика односно распоређивањем на друго радно место;
- 3) на захтев члана или заменика;
- 4) због непридржавања прописа о спровођењу Програма заштите;
- 5) истеком времена именовања.

Руководиоцу Јединице за заштиту односно његовом заменику не може престати чланство у Комисији на сопствени захтев. О престанку својства члана Комисије или заменика одлучује старешина органа који је именовао члана Комисије или заменика.

Радам Комисије руководи председник. Председник Комисије је судија Врховног Касационог суда Србије, а у случају његове спречености замењује га његов заменик. Комисија одлучује на седници већином гласова. Члан Комисије који је поднео захтев не може учествовати у одлучивању.

Комисија доноси пословник о раду. Комисија подноси годишњи извештај о раду надлежном одбору Народне скупштине.

Јединица за заштиту је специјализована организациона јединица Министарства унутрашњих послова која спроводи програм заштите и обавља друге послове у складу са законом. У спровођењу програма заштите Јединица за заштиту обезбеђује

заштићеном лицу и потребну економску, психолошку, социјалну и правну помоћ. Сви државни органи, организације и службе дужни су да пруже помоћ Јединици за заштиту и да на њен захтев изврше радње из своје надлежности потребне за спровођење програма заштите. Министар унутрашњих послова доноси посебан акт о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у Јединици за заштиту. Министар унутрашњих послова распоређује руководиоца Јединице за заштиту у складу са законом.

У оквиру програма заштите примењују се следеће мере:

- 1) физичка заштита личности и имовине;
- 2) промена пребивалишта или премештање у другу заводску установу;
- 3) прикривање идентитета и података о власништву;
- 4) промена идентитета.

У току спровођења програма заштите може се применити једна или више мера с тим што се мера промене идентитета може применити само када се циљ програма заштите не може остварити применом других мера. Мере физичке заштите личности и имовине, промене пребивалишта или премештања у другу заводску установу и прикривање идентитета и података о власништву могу се применити као хитне мере. Јединица за заштиту самостално примењује мере. Према заштићеном лицу које је лишено слободе Јединица за заштиту примењује ове мере у сарадњи са Министарством правде. Када се на други начин не могу применити мере, Јединица за заштиту у обављању послова из свог делокруга може прикрити идентитет својих припадника, као и податке о власништву над стварима којима се служи у примени одређене мере. Јединица за заштиту у току примене мера пружа економску и социјалну помоћ заштићеном лицу до тренутка његовог осамостаљења. Ова помоћ не може бити већа од износа који је неопходан за покривање животних трошкова и укључење заштићеног лица у нову друштвену средину. Мера физичке заштите личности и имовине састоји се од спречавања противправног угрожавања живота, здравља, физичког интегритета, слободе или имовине заштићеног лица употребом физичко-техничких мера. Мера промене пребивалишта састоји се од привременог или трајног пресељења заштићеног лица из места пребивалишта или боравишта у место које одреди Јединица за заштиту. Мера премештања у другу заводску установу састоји се од упућивања заштићеног лица

које је лишено слободе из заводске установе у којој се налази у заводску установу коју одреди Јединица за заштиту у договору са Министарством правде. Мера прикривања идентитета и података о власништву састоји се од израде и употребе личне исправе или исправе о власништву заштићеног лица у којој су привремено измењени изворни подаци. Исправу израђује Јединица за заштиту. Примена мере може имати за последицу измену изворних података који се воде у службеним евиденцијама.

Приликом закључења правних послова који могу имати утицај на трећа лица, заштићено лице може употребити исправу уз сагласност Јединице за заштиту. Ако

Јединица за заштиту не да сагласност за закључење правних послова, заштићено лице може одредити, уз сагласност Јединице за заштиту, пуномоћника који ће у његово право име закључити ове послове. Мера промене идентитета састоји се од потпуне или делимичне измене личних података заштићеног лица. Уз ову меру може бити одређена и промена физичких карактеристика заштићеног лица.

Промена идентитета може имати утицаја на права и обавезе заштићеног лица само у мери у којој је то неопходно ради спровођења програма заштите и не утиче на обавезе заштићеног лица према трећим лицима. Након промене идентитета Јединица за заштиту одобрава и надзире приступ изворним подацима о идентитету заштићеног лица. Јединица за заштиту води рачуна и о свим статусним и другим правима и обавезама који су у вези са изворним идентитетом заштићеног лица. Ако је одређена мера промене идентитета, Јединица за заштиту позива заштићено лице да изврши своје доспеле обавезе према трећим лицима. Након извршења обавеза, надлежни орган, организација или служба на основу података које достави Јединица за заштиту одмах издаје личну исправу или документ. Поступак издавања личне исправе или документа не разликује се од поступка издавања оригиналне личне исправе или документа. Подаци у личној исправу или документу не смеју бити идентични са подацима другог лица. Након издавања личне исправе или документа, надлежни орган Министарства унутрашњих послова на захтев Јединице за заштиту уноси у евиденцију о изворним подацима о заштићеном лицу примедбу да о свим питањима у вези са идентитетом мора бити обавештена Јединица за заштиту. Евиденција надлежног органа Министарства унутрашњих послова водиће се на начин да се на основу података о изворном идентитету заштићеног лица не може утврдити његов измењени идентитет. Приликом закључења правних послова већег значаја, заштићено лице може употребити личну исправу или документ уз сагласност Јединице за заштиту. Заштићено лице може

одредити пуномоћника у циљу остварења права и испуњења обавеза насталих пре промене идентитета. Ако сазна за постојање обавезе која је настала пре промене идентитета, Јединица за заштиту позива заштићено лице да преко пуномоћника испуни обавезу. Ако је у својству сведока позвано пред суд поводом кривичног дела учињеног пре промене идентитета, заштићено лице учествује у кривичном поступку са изворним идентитетом. У другом поступку пред судом или државним органом у којем је неопходна употреба изворног идентитета, заштићено лице може учествовати само уз сагласност Јединице за заштиту. Ако Јединица за заштиту не да сагласност, заштићено лице врши своја права у поступку преко пуномоћника. Ако заштићено лице учини кривично дело након промене идентитета, Јединица за заштиту обавештава надлежног јавног тужиоца и Комисију.

Израда и употреба исправа и докумената извршена у складу са законом у циљу примене мера прикривања идентитета и власништва и промене идентитета заштићеног лица не представља кривично дело. Оригинале исправе и документи заштићеног лица чувају се у Јединици за заштиту.

Надлежни јавни тужилац, судија за претходни поступак или председник већа може по службеној дужности или на предлог учесника у кривичном поступку поднети Комисији захтев за укључење учесника у кривичном поступку и блиских лица у програм заштите. Након правноснажног окончања кривичног поступка захтев може поднети и Јединица за заштиту. Захтев за укључење у програм заштите садржи:

- 1) податке о лицу за које се захтева заштита;
- 2) опис и законски назив кривичног дела поводом кога се захтева заштита;
- 3) оцену значаја исказа или обавештења за поступак;
- 4) околности које указују да постоји опасност за лице за које се захтева заштита.

Уз захтев за укључење у програм заштите доставља се упитник о личним подацима, имовинским приликама, кругу блиских лица и другим подацима који попуњава лице за које се захтева заштита.

Пре одлучивања о захтеву Комисија ће затражити од Јединице за заштиту да у року од 15 дана достави процену:

- 1) опасности која прети лицу за које се захтева заштита;
- 2) опасности којој би била изложена заједница у случају укључења у програм заштите;
- 3) здравственог стања лица за које се захтева заштита;
- 4) потребних мера заштите.

Ако надлежни јавни тужилац, судија за претходни поступак или председник већа оцени да постоји непосредна опасност по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину учесника у кривичном поступку или блиског лица, обавестиће Јединицу за заштиту о потреби примене хитних мера. Руководилац Јединице за заштиту наређује примену хитних мера, уз сагласност учесника у кривичном поступку односно блиског лица. Сагласност у име малолетног лица или лица потпуно лишеног пословне способности даје законски заступник или старалац.

Руководилац Јединице за заштиту одмах обавештава председника Комисије и надлежног јавног тужиоца, судија за претходни поступак или председника већа о примењеним хитним мерама. Примена хитних мера траје до доношења одлуке Комисије о захтеву за укључење у програм заштите. По пријему процене коју доставља Јединица за заштиту председник Комисије одмах, а најкасније у року од три дана, заказује седницу Комисије.

Комисија одмах, а најкасније у року од осам дана, доноси решење којим усваја или одбија захтев за укључење у програм заштите. О одлуци Комисија одмах обавештава подносиоца захтева. Одлука Комисије је коначна.

Ако усвоји захтев за укључење у програм заштите Комисија налаже руководиоцу Јединице за заштиту да са лицем чија заштита је одобрена закључи споразум о укључењу у програм заштите. Програм заштите се спроводи од дана закључења споразума. Примена хитних мера траје до почетка програма заштите. Примена хитних мера престаје по доношењу решења о одбијању захтева за укључење у програм заштите. Споразум о укључењу у програм заштите садржи:

- 1) споразумне стране;
- 2) изјаву заштићеног лица о добровољном укључењу у програм заштите;

3) изјаву заштићеног лица да су подаци наведени у упитнику истинити и да у случају њихове неистинитости споразум може бити раскинут;

4) обавезе заштићеног лица: да се придржава упутстава Јединице за заштиту у току спровођења програма заштите; да обавести Јединицу за заштиту о свакој промени околности која би могла да утиче на спровођење програма заштите; да наведе своје рачуне, правне послове, финансијске и друге обавезе; да пре закључења правних послова већег значаја затражи сагласност Јединице за заштиту; да предузме све неопходне мере ради постизања финансијске самосталности до истека споразума;

5) обавезе Јединице за заштиту: да спроводи програм заштите само уз неопходно потребна ограничења основних слобода и права заштићеног лица; да одреди време трајања и обим економске помоћи заштићеном лицу; да заштићеном лицу пружи потребну психолошку, социјалну и правну помоћ;

6) време трајања програма заштите;

7) услове за раскид споразума;

8) клаузулу да је споразум закључен у једном примерку, да се чува код Јединице за заштиту, да је за време трајања програма заштите доступан само Комисији, да се обавезе проистекле из споразума не могу оспоравати у судском поступку, изјаву заштићеног лица да разуме садржај споразума и да је упознато са међусобним обавезама;

9) датум закључења споразума и потпис споразумних страна.

Споразум у име малолетног лица или лица потпуно лишеног пословне способности закључује законски заступник или старалац.

Надлежни јавни тужилац, судија за претходни поступак или председник већа може по службеној дужности или на предлог Јединице за заштиту или заштићеног лица поднети Комисији захтев за продужење програма заштите. Након правноснажног окончања кривичног поступка захтев може поднети и Јединица за заштиту. Захтев за продужење Програма заштите подноси се најкасније 30 дана пре истека времена на које је закључен споразум о укључењу у програм заштите. Приликом одлучивања о захтеву за продужење програма заштите сходно се примењују законске одредбе.

Захтев за продужење програма заштите садржи:

- 1) означење решења о укључењу у програм заштите;
- 2) податке о заштићеном лицу;
- 3) опис и законски назив кривичног дела поводом кога се захтева продужење заштите;
- 4) околности које указују да и даље постоји опасност по заштићено лице.

Пре одлучивања о захтеву Комисија ће затражити од Јединице за заштиту да у року од 15 дана достави процену:

- 1) опасности која прети заштићеном лицу;
- 2) опасности којој би била изложена заједница у случају продужења програма заштите;
- 3) здравственог стања заштићеног лица;
- 4) потребних мера заштите.

Програм заштите се обуставља:

- 1) ако више не постоји потреба за заштитом;
- 2) ако против заштићеног лица буде покренут кривични поступак за кривично дело које доводи у питање оправданост спровођења програма заштите;
- 3) ако постоји изјава заштићеног лица да су подаци наведени у упитнику истинити и да у случају њихове неистиности споразум може бити раскинут;
- 4) ако заштићено лице без оправданог разлога не испуњава своје обавезе из споразума и тиме доведе у опасност или онемогући спровођење програма заштите;
- 5) на захтев стране државе на чију територију је премештено заштићено лице.

Надлежни јавни тужилац, судија за претходни поступак или председник већа може по службеној дужности или на предлог Јединице за заштиту поднети Комисији захтев за обуставу програма заштите. Након правноснажног окончања кривичног поступка захтев може поднети и Јединица за заштиту. Приликом одлучивања о захтеву

за обуставу програма заштите сходно се примењују законске одредбе. Захтев за обуставу програма заштите садржи:

- 1) означање решења којим је одобрен програм заштите;
- 2) податке о заштићеном лицу;
- 3) опис и законски назив кривичног дела поводом кога је заштита одобрена;
- 4) околности које указују да постоји неки од разлога где може доћи до престанка пружања заштите.

Уз захтев за обуставу програма заштите, зависно од разлога из којег се подноси, доставља се:

- 1) мишљење Јединице за заштиту о постојању разлога предвиђеног овим законом;
- 2) правноснажна одлука суда о покретању кривичног поступка против заштићеног лица;
- 3) упитник о подацима заштићеног лица;
- 4) захтев стране државе.

Програм заштите престаје:

- 1) истеком времена на које је споразум закључен;
- 2) смрћу заштићеног лица;
- 3) изјавом заштићеног лица или законског заступника или стараоца да се одриче заштите;
- 4) доношењем решења о обустави програма заштите.

Јединица за заштиту по службеној дужности подноси Комисији захтев за престанак програма заштите. На седници Комисије се доноси решење о престанку програма заштите.

Захтев за престанак програма заштите садржи:

- 1) означање решења којим је одобрен програм заштите;

- 2) податке о заштићеном лицу;
- 3) опис и законски назив кривичног дела поводом кога је заштита одобрена.

Уз захтев за престанак програма заштите, зависно од разлога из којег се подноси, доставља се:

- 1) споразум о укључењу у програм заштите или о његовом продужењу;
- 2) умрлица заштићеног лица;
- 3) изјава заштићеног лица или законског заступника или стараоца.

Међународна сарадња у спровођењу програма заштите остварује се на основу међународног споразума или узајамности. Јединица за заштиту:

- 1) подноси молбу страниј држави за прихват заштићеног лица и примену мера,
- 2) поступа по молби стране државе за прихват заштићеног лица и примену мера заштите у Републици Србији.

Руководилац Јединице за заштиту одобрава и надзире приступ подацима у вези са програмом заштите. Одлуку о престанку тајности података доноси Комисија. Подаци о заштићеном лицу коме је промењен идентитет трајно се чувају у евиденцијама Јединице за заштиту. Средства за спровођење обезбеђују се у буџету Републике Србије. Члановима Комисије и заменицима за рад у Комисији припада посебна накнада коју утврђује уредбом Влада Републике Србије.

1.1.9 Имовина проистекла из вршења кривичних дела организованог криминала

Законом о одузимању имовине проистекле из кривичног дела⁸⁶ нормирају се услови, поступак и органи надлежни за откривање, одузимање и управљање имовином физичких и правних лица проистеклом из кривичног дела. Имовином се сматра добро сваке врсте у Републици Србији или иностранству, материјално или нематеријално, покретно или непокретно, процењиво или непроцењиво велике вредности, удели у

⁸⁶ Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела ("Сл. гласник РС", бр. 32/2013, 94/2016 и 35/2019)

правном лицу и исправе у било којој форми којима се доказује право или интерес у односу на такво добро. Имовином се сматра и приход или друга корист остварена, непосредно или посредно, из кривичног дела, као и добро у које је она претворена или са којим је помешана. Имовином проистеклом из кривичног дела сматра се имовина власника која је у очигледној несразмери са његовим законитим приходима. Одузимањем се сматра привремено или трајно одузимање од власника имовине проистекле из кривичног дела.

Странке у поступку одузимања имовине проистекле из кривичног дела су јавни тужилац и власник. Ако одузимање имовине проистекле из кривичног дела није могуће, одузеће се друга имовина која одговара вредности имовине проистекле из кривичног дела. Ако одредбама није друкчије прописано, сходно се примењује Законик о кривичном поступку.

Органи надлежни за откривање, одузимање и управљање имовином проистеклом из кривичног дела су јавни тужилац, суд, организациона јединица Министарства унутрашњих послова надлежна за финансијску истрагу и Дирекција за управљање одузетом имовином. Надлежност јавног тужиоца и суда у поступку одређује се према надлежности суда за кривично дело из кога потиче имовина.

Организациона јединица надлежна за финансијску истрагу специјализована организациона јединица Министарства унутрашњих послова која открива имовину проистеклу из кривичног дела и врши друге послове, у складу са законом. У оквиру Јединице образује се Канцеларија за повраћај имовине која обрађује примљене и послате захтеве у оквиру међународне сарадње, за откривање и идентификовање имовине проистекле из кривичног дела, са циљем њеног привременог или трајног одузимања. Послове Јединица врши по службеној дужности или по одлуци јавног тужиоца или суда.

Државни и други органи, организације и јавне службе дужни су да без одлагања Јединици доставе тражене податке.

Дирекција за управљање одузетом имовином је орган у саставу Министарства правде, који обавља послове предвиђене законом. Послове из своје надлежности Дирекција врши по службеној дужности или по одлуци јавног тужиоца или суда.

Државни и други органи, организације и јавне службе дужни су да без одлагања поступе по захтеву Дирекције. Дирекција:

- 1) управља привремено и трајно одузетом имовином проистеклом из кривичног дела, имовином привремено одузетом по наредби јавног тужиоца, предметима кривичног дела, имовинском користи прибављеном кривичним делом, имовином датом на име јемства у кривичном поступку и предметима привремено одузетим у кривичном поступку, као и имовином чије је располагање ограничено у складу са одлукама Уједињених нација и других међународних организација чији је Република Србија члан;
- 2) врши процену вредности одузете имовине проистекле из кривичног дела;
- 3) складишти, чува и продаје привремено одузету имовину проистеклу из кривичног дела и управља тако добијеним средствима у складу са законом;
- 4) води евиденције о имовини којом управља и о судским поступцима у којима је одлучивано о одузимању имовине проистекле из кривичног дела;
- 5) учествује у пружању међународне правне помоћи и управља имовином проистеклом из кривичног дела одузетом на основу одлуке иностраног органа;
- 6) учествује у обуци државних службеника у вези са одузимањем имовине проистекле из кривичног дела;
- 7) обавља друге послове у складу са законом.

Послове Дирекција обавља и у вези са имовинском користи проистеклом из привредног преступа, односно прекршаја, у складу са законом.

Дирекција има својство правног лица. Седиште Дирекције је у Београду. Дирекција може имати посебне организационе јединице изван свог седишта. Дирекцијом руководи директор кога поставља и разрешава Влада, на предлог министра надлежног за правосуђе.

За директора може бити постављено лице које испуњава опште услове за рад у органима државне управе, има завршен правни или економски факултет и најмање девет година радног искуства. Директор има положај државног службеника, у складу са прописима о државним службеницима. Директор не може бити члан органа

политичке странке. На директора се примењују одредбе прописа који уређују питања сукоба интереса. За свој рад и рад Дирекције директор одговара министру надлежном за правосуђе.

На рад, унутрашње уређење и систематизацију радних места у Дирекцији примењују се прописи о државној управи, а на решавање у управним стварима прописи о општем управном поступку. На права и обавезе запослених у Дирекцији примењују се прописи о државним службеницима и намештеницима.

Директор и запослени у Дирекцији који раде на пословима извршења имају службену значку и легитимацију, чију садржину и изглед прописује министар надлежан за правосуђе. Средства за рад Дирекције обезбеђују се у буџету Републике Србије и из других извора, у складу са законом. Надзор над радом Дирекције врши министарство надлежно за правосуђе.

1.1.10 Национална стратегија за борбу против организованог криминала

Организовани криминал представља најсложенију и најопаснију врсту криминала у сваком друштву и једну од највећих претњи савременом човечанству. Република Србија је одлучна у намери да, стратешким приступом и уз помоћ међународне заједнице, развије националне капацитете и потенцијале за ефикасну борбу против свих облика организованог криминала, а посебно против различитих облика коруптивног повезивања и утицаја његових носилаца у структурама државне власти. Доношење и имплементација Националне стратегије за борбу против организованог криминала је од најширег значаја за све грађане Републике Србије и важан је корак у процесу придруживања Европској унији. Влада ће створити све неопходне политичке и правне претпоставке за успешну примену Стратегије са тежиштем на три основна принципа: примени и развијању превентивног, репресивног деловања и одузимања имовине проистекле из кривичних дела. Такође, Влада ће преко својих институција активно развијати поверење и сарадњу са грађанима и приватним сектором, ради повезивања свих снага и потенцијала заједнице у борби против организованог криминала. Стратегијом Влада утврђује политику у области успостављања ефикасног система за борбу против организованог криминала, којом дефинише стратегијске циљеве, улоге и одговорност државних субјеката и одређује оквире за израду планова имплементације. Такође, Стратегијом се стварају додатни услови за ефикасније укључивање Републике Србије у регионални, европски и светски

концепт борбе против организованог криминала. Она је у чврстој концепцијској и функционалној вези са одређеним стратегијама у Републици Србији, које се односе на различите области: борба против корупције, праће новца и финансирање тероризма, трговина људима, интегрисано управљање границом, недозвољена трговина дрогама и супротстављање илегалним миграцијама . Основни циљеви Националне стратегије јесу да у складу са међународним стандардима и препорукама, у дужем временском периоду предвиђају могући трендови и правци развоја организованог криминала и дефинишу одговарајући основни циљеви и могућности Републике Србије за његово предупређење и смањивање на најмању могућу меру. Такође, Стратегијом се дефинише политика, правац и методологија државних органа у борби против организованог криминала.

На основу предвиђања даљег кретања и развијања организованог криминала у Републици Србији, као и процене расположивих националних капацитета и могућности за борбу против те појаве, потребно је предузети одређене мере.

Потребно је формулисати јединствену законску дефиницију организованог криминала која ће бити усклађена са европским и међународним критеријумима и омогућити већу ефикасност у борби против те појаве; Треба проценити нормативно правни оквир у смислу ревидирања постојећих закона и усвајања нових и наставити са приступањем Републике Србије међународним конвенцијама са потпуном и доследном применом међународних препорука, иницијатива и стандарда за борбу против организованог криминала ; Неопходно је донети нове законе којима ће се регулисати рад Безбедносно-информативне агенције и Војнобезбедносне агенције, уз уважавање специфичности да је до даљњег потребно да наведене службе безбедности задрже одређена полицијска овлашћења; Треба развијати институционалне услове за ефикасно откривање и доказивање кријумчарења наркотика, људи, возила, лаког оружја и других добара, прања новца, коруптивних и кривичних дела у области високе технологије и доследно одузимање имовине стечене извршењем кривичних дела.; Унапређивати све облике сарадње и координације државних органа надлежних за спровођење Стратегије на свим нивоима како у Републици Србији тако и на регионалном и међународном нивоу; Унапређивати превенцију у борби против организованог криминала, са тежиштем на изучавању узрока и последица у сарадњи државних органа са високообразовним установама и институцијама у земљи и иностранству; Неопходно је

обезбеђивати и развијати квалитетне кадрове у државним органима одговорним за спровођење Стратегије, са тежиштем на објективним и високим критеријумима селекције, попуни, развоју и напредовању у каријери заснованим на способностима и резултатима рада, потребној специјализацији, мотивацији и награђивању, едукацији и обуци и развијати систем управљања и руковођења и њихове организационе компетенције; Развијати процес проактивних истрага ради ефикасног доказивања и процесуирања кривичних дела организованог криминала; Обезбеђивати и развијати материјално-техничке и финансијске капацитете државних органа који су одговорни за спровођење Стратегије. Учествовати у заједничким пројектима са медијима, локалном заједницом и другим партнерима Стратегије; Развијати специјалне истражне, оперативно-тактичке, криминалистичко-обавештајне и аналитичко-оперативне методе борбе против организованог криминала; Стварати заједничке истражне тимове и спроводити координисане акције; Успоставити и развијати систем ефикасних инструмената за стратегијску анализу; Успоставити нове и развијати постојеће организационе јединице за борбу против организованог криминала.⁸⁷

2. Организација државних органа у сузбијању организованог криминалитета у Републици Србији

Према позитивном законодавству Републике Србије, за борбу против организованог криминала формирана је Служба за борбу против организованог криминала, затим Специјално јавно тужилаштво за организовани криминал при Вишем јавном тужилаштву у Београду, Посебно одељење Вишег суда у Београду као искључиво стварно надлежно за поступање у кривичним делима организованог криминалитета. Као другостепена инстанца, формирано је Посебно одељење при Апелационом суду у Београду као инстанционо надлежно за поступање у поступцима за дела против организованог криминала. Овом делатношћу баве се и други субјекти, као што је Безбедносно информативна агенција, затим Јединица за заштиту при МУПу Републике Србије и др.

⁸⁷ Национална стратегија за борбу против организованог криминала 05 број 02-1806/2009-1 „Службени гласник РС“, број 23/09.

2.1 Улога Специјалног тужилаштва за борбу против организованог криминала

Тужилаштво за организовани криминал чине тужилац за организовани криминал, заменици тужиоца, виши саветници тужиоца, самостални саветници, портпарол, секретар, тужилачки помоћници и остали запослени. Тужиоца за организовани криминал бира Народна скупштина Републике Србије. Тужилац за организовани криминал као и заменици морају бити лица која испуњавају услове за избор на ту функцију. Морају да поседују високи морални углед и непристрасност као и стручност, оспособљеност и достојност носиоца јавнотужилачке функције. Предност у избору односно постављењу имају лица која поседују знање и искуство из области борбе против организованог криминала и корупције⁸⁸. Запослена лица у Тужилаштву дужна су да савесно и непристрасно врше своје послове као и да чувају углед Тужилаштва.⁸⁹

Тужилац за организовани криминал предузима све радње у оквиру надлежности Тужилаштва за организовани криминал као јавног тужилаштва посебне надлежности, на начин како је то регулисано Уставом Републике Србије, законом и подзаконским актима. Тужилац за организовани криминал поступа пред надлежним судовима у првом и другом степену и врши друге послове у складу са законом. Тужилац за организовани криминал је носилац управе у Тужилаштву за организовани криминал и одговоран је за правилан и благовремен рад Тужилаштва, у складу са законом и Правилником о управи у јавним тужилаштвима.⁹⁰

У складу са Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, Тужилаштво за организовани криминал је надлежно за:

- 1) кривична дела организованог криминала,
- 2) кривично дело убиство највиших државних представника (члан 310 Кривичног законика) и кривично дело оружане побуне (члан 311 Кривичног законика),

⁸⁸ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције ("Сл.гласник РС", бр.94/2016 и 87/2018 - др.закон), у даљем раду ЗОНДОСОКТК, члан 5

⁸⁹ Тужилаштво за организовани криминал, (2019). Информатор о раду Тужилаштва за организовани криминал Републике Србије, стр.4

⁹⁰ Тужилаштво за организовани криминал, нав.дело, стр.14

3) кривична дела против службене дужности (чл. 359, 366, 367 и 368 Кривичног законика),и кривично дело давање и примање мита у вези са гласањем (члан 156 Кривичног законика).

4) кривична дела против привреде (члан 223, 223а, 224, 224а, 227, 228, 228а, 229, 230, 231, 232, 232а 233, 235 став 4 Кривичног законика, чл. 236 и 245 Кривичног законика)

5) кривично дело тероризам (члан 391 Кривичног законика), кривично дело јавно подстицање на извршење терористичких дела (члан 391а Кривичног законика), кривично дело врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (члан 391б Кривичног законика), кривично дело употреба смртоносне направе (члан 391в Кривичног законика), кривично дело уништење и оштећење нуклеарног објекта (члан 391г Кривичног законика), кривично дело финансирање тероризма (члан 393 Кривичног законика) и кривично дело терористичко удруживање (члан 393а Кривичног законика)

6) кривична дела против државних органа (члан 322 ст. 3 и 4 и члан 323 ст. 3 и 4 Кривичног законика) и кривична дела против правосуђа (чл. 333 и 335, члан 336 ст. 1, 2 и 4 и чл. 336б, 337 и 339 Кривичног законика).

2.2 Улога Посебног Одељења Вишег суда у Београду

Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминал је нормирано у члану 7 Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала,тероризма и корупције.⁹¹ За поступање у предметима кривичних дела из члана 3⁹² надлежан је Виши суд у Београду као

⁹¹ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала,тероризма и корупције (Сл.гласник „РС“ бр. 94/2016 и 87/2018-др.закон). у даљем тексту ЗОНДОСОКТК

⁹² ЗОНДОСОКТК, Члан 2, кривична дела на које се закон примењује:Овај закон се примењује ради откривања, кривичног гоњења и суђења за:

1) кривична дела организованог криминала;

2) кривично дело убиство представника највиших државних органа (члан 310 Кривичног законика) и кривично дело оружане побуне (члан 311 Кривичног законика);

3) кривична дела против службене дужности (чл. 359 и чл. 361 до 368. Кривичног законика) и кривично дело давање и примање мита у вези са гласањем (члан 156 Кривичног законика);

4) кривична дела против привреде (чл. 223, 223а, 224, 224а, 227, 228, 228а, 229, 230, 231, 232, 232а, 233, члана 235 ст. 4, чл. 236 и 245 Кривичног законика);

5) кривично дело тероризам (чл. 391 Кривичног законика), кривично дело јавно подстицање на извршење терористичких дела (члан 391а Кривичног законика), кривично дело врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (члан 391б Кривичног законика), кривично дело употреба смртоносне направе (члан 391в Кривичног законика), кривично дело уништење и оштећење нуклеарног објекта

првостепени, за територију Републике Србије. Надлежност врши Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминал. Радом Посебног одељења Вишег суда за организовани криминал руководи председник Одељења. Председника Посебног одељења Вишег суда за организовани криминал поставља председник Вишег суда у Београду из реда судија распоређених на рад у то Одељење, на време од четири године. Председник Посебног одељења Вишег суда за организовани криминал мора имати најмање десет година професионалног искуства у области кривичног права. Судије у Посебно одељење Вишег суда за организовани криминал распоређује председник Вишег суда у Београду, на време од шест година, уз њихову писмену сагласност. Судија Посебног одељења Вишег суда за организовани криминал мора имати најмање осам година професионалног искуства у области кривичног права. Изузетно од одредаба Закона о судијама, Високи савет судства може упутити судију из другог суда на рад у Посебно одељење Вишег суда за организовани криминал на време од шест година, уз његову писмену сагласност. Судија који се упућује мора испуњавати услове предвиђена ЗОНДОСОКТК⁹³. Приликом распоређивања, односно упућивања у Посебно одељење Вишег суда за организовани криминал, предност имају судије које поседују стручна знања и искуство из области борбе против организованог криминала и корупције. Председник Вишег суда у Београду ближе уређује рад Посебног одељења Вишег суда за организовани криминал.⁹⁴

(члан 391г Кривичног законика), кривично дело финансирање тероризма (чл. 393 Кривичног законика) и кривично дело терористичко удруживање (члан 393а Кривичног законика);

б) кривична дела против државних органа (члан 322 ст. 3 и 4 и члан 323 ст. 3 и 4 Кривичног законика) и кривична дела против правосуђа (чл. 333 и 335, члан 336 ст. 1, 2 и 4 и чл. 336б, 337 и 339 Кривичног законика), ако су извршена у вези са кривичним делима из тач 1-5 овог члана.

У члану 3 су нормирана кривична дела за која поступају државни органи надлежни за сузбијање организованог криминала и тероризма и то су:

1) кривична дела из члана 2 тачка 1,2 и 5;

2) кривичних дела против службене дужности (чл. 359, 366, 367 и 368 Кривичног законика), када је окривљени односно лице којем се даје мито, службено или одговорно лице које врши јавну функцију на основу избора именована или постављена од стране Народне скупштине, председника Републике, Владе, опште седнице Врховног касационог суда, Високог савета судства или Државног већа тужилаца;

3) кривична дела из члана 2 тачка 4 овог закона ако вредност имовинске користи прелази 200.000.000 динара, односно ако вредност јавне набавке прелази 800.000.000 динара;

4) кривична дела из члана 2 тачка 6 овог закона ако су извршена у вези са кривичним делима из тачке 1 до 3 овог члана;

5) кривично дело прања новца (члан 245 Кривичног законика) у случају ако имовина која је предмет прања новца потиче из кривичних дела из тачке 1 до 4 овог члана.

⁹³ Видети више у ЗОНДОСОКТК, члан 5

⁹⁴ ЗОНДОСОКТК, члан 7

2.3 Улога Посебног одељења Апелационог суда у Београду

У члану 8⁹⁵ ближе су уређене одредбе о Посебном одељењу Апелационог суда у Београду за организовани криминал. За одлучивање у другом степену у предметима кривичних дела из члана 3⁹⁶ надлежан је Апелациони суд у Београду, за територију Републике Србије. Надлежност врши Посебно одељење Апелационог суда у Београду за организовани криминал. Радом Посебног одељења руководи председник тог одељења. Председника Посебног одељења поставља председник Апелационог суда у Београду из реда судија распоређених на рад у то одељење на време од четири године. Председник Посебног одељења мора имати најмање 12 година професионалног искуства у области кривичног права. Судије у Посебно одељење распоређује председник Апелационог суда у Београду на време од шест година, уз њихову писмену сагласност. Судија Посебног одељења мора имати најмање десет година професионалног искуства у области кривичног права. Изузетно од одредаба Закона о судијама, Високи савет судства може упутити судију из другог суда на рад у Посебно одељење Апелационог суда за организовани криминал, на време од шест година уз његову писмену сагласност. Приликом распоређивања, односно упућивања у Посебно одељење предност имају судије које поседују потребна стручна знања и искуство из области борбе против организованог криминала и корупције. Председник Апелационог суда у Београду ближе уређује рад Посебног одељења Апелационог суда за организовани криминал.⁹⁷

2.4 Организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминала

Организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминала обавља полицијске послове који су у вези са кривичним делима из члана 3 ЗОНДОСОКТК. Организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминала поступа по захтевима тужиоца, у складу са законом. Министар надлежан за унутрашње послове, уз прибављено мишљење тужиоца, поставља и разрешава старешину организационе јединице надлежне за сузбијање организованог криминала и доноси акт којим ближе уређује организацију и рад организационе јединице надлежне за сузбијање организованог криминала и доноси акт којим ближе уређује организацију

⁹⁵ ЗОНДОСОКТК, члан 8

⁹⁶ ЗОНДОСОКТК, члан 3

⁹⁷ ЗОНДОСОКТК, члан 8.

и рад организационе јединице надлежне за сузбијање организованог криминала у складу са законом.⁹⁸

2.5 Улога Посебне притворске јединице Окружног затвора у Београду

Притвор одређен у кривичном поступку за кривична дела из члана 3 ЗОНДОСОКТК издржава се у Посебној притворској јединици Окружног затвора у Београду. Министар надлежан за правосуђе ближе уређује организацију, рад и поступање са притвореницима у Посебној притворској јединици.⁹⁹

2.6. Улога Службе за борбу против организованог криминала Министарства унутрашњих послова

Управа за борбу против организованог криминала - УПБОК, а касније Служба за борбу против организованог криминала - СПБОК¹⁰⁰ је основана за борбу против организованог криминала. Управа за борбу против организованог криминала основана је 1. октобра 2001. године. УБПОК је у свом изворном саставу имао оперативна одељења за истраге у областима финансијског криминала и свих видова класичног организованог криминала, као и јединице логистичке подршке у истрагама, попут оперативне аналитике, полицијске опсервације, прикупљања обавештајних података, асистенције у операцијама хапшења високог ризика. Управа за борбу против организованог криминала је првобитно била издвојена из тадашњег Ресора јавне безбедности, а начелник Управе био је непосредно одговоран министру унутрашњих послова за рад Управе. Децембра 2005. године УБПОК је припојен Управи криминалистичке полиције, преименован у Службу за борбу против организованог криминала, задржавши само оперативне истражне јединице, док су логистичке службе издвојене и стављене у функцију Управе криминалистичке полиције. Праћењем кретања и развоја криминала препознате су нове тенденције, услед чега су током времена у СБПОК-у формиране и нове организационе јединице – Одељење за борбу против високотехнолошког криминала (2007) и Једница за финансијске истраге (2009). У својим истрагама Служба за борбу против организованог криминала блиско сарађује са Тужилаштвом за организовани криминал и Посебним одељењем за организовани

⁹⁸ ЗОНДОСОКТК, члан 6.

⁹⁹ ЗОНДОСОКТК, члан 10.

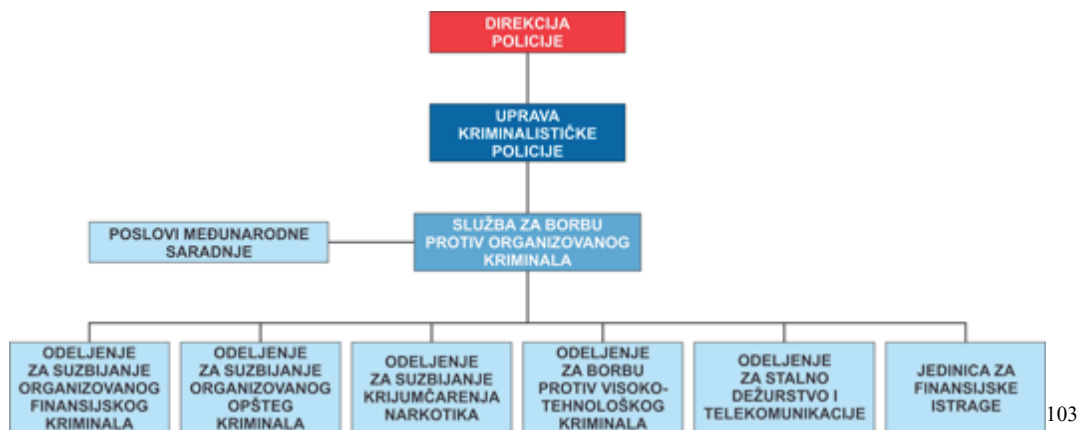
¹⁰⁰ http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/UKP.nsf/SBPOK_istorijat%20razvoja%20sluzbe.h (приступила дана 03.04.2020.)

криминал Вишег суда у Београду, под чијом координацијом и поступа у складу са својим полицијским овлашћењима.¹⁰¹ СБПОК настоји да примењује принцип да обавештајна информација иницира вођење истраге, кроз постепено уграђивање метода тзв. рада полиције вођеног обавештајним сазнањима у своје свакодневно поступање. Служба је један од пионира у примени савремених метода истрага организованог криминала: специјалне истражне методе, употреба прикривених иследника, контролисаних испорука, криминалистичко-обавештајне анализе у својим истрагама, паралелне истраге са другим државама, проактивне истраге, иницијативе за увођење праксе заједничких истражних тимова

Служба за борбу против организованог криминала¹⁰² је организациона јединица Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Управе криминалистичке полиције. Као форма криминала која се најбрже трансформише, организовани криминал чини посебан изазов за модерну полицију. Стручност запослених у СБПОК-у је кључ у борби против организованог криминала, па Служба настоји да својим припадницима омогући редовно похађање обука на тему борбе против организованог криминала, у земљи и иностранству. Уз обуке, приоритет је и обезбеђивање најсавременијих средстава за рад, у складу са расположивим буџетским средствима и кроз донације уз подршку међународних организација и страних полиција. Кроз своје специјализоване јединице СБПОК се бави сузбијањем свих до сада уочених облика организованог криминала: кријумчарење наркотика, трговина људима и илегалне миграције, кријумчарење оружја и експлозива, међународно кријумчарење крадених моторних возила, отмице, изнуде, уцене са елементима организованог криминала, прање новца, корупција, фалсификовање новчаница, преваре са платним картицама, високотехнолошки криминал (кривична дела у вези злоупотреба рачунарских система, злоупотреба и кршења права интелектуалне својине, дечја порнографија).

¹⁰¹ http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/UKP.nsf/SBPOK_metodologija%20rada.h (приступила дана 03.04.2020.)

¹⁰² http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/UKP.nsf/sbpok.h (приступила дана 03.04.2020.)

Кључни међународни уговор за ову област је Конвенција Уједињених Нација о трансакционалном организованом криминалу са доданим протоколима: Протоколом о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом, Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом и Протокол против незаконите производње и трговине ватреним оружјем, њиховим деловима и муницијом. Уз њу, једнако значајни међународни уговори који регулишу појединости деловања у различитим областима организованог криминала, као и многа питања у вези програмске политике и институционалних механизма државе у превенцији и супротстављању организованом криминалу су: Конвенција о узајамној помоћи у кривичним питањима са допунским протоколима, посебно Другим додатним протоколом; Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода од криминала и о финансирању тероризма; Конвенција Уједињених Нација против корупције; Кривично-правна конвенција Савета Европе о корупцији; Грађанско-правна конвенција Савета Европе о корупцији; Конвенција Уједињених Нација о опојним дрогама; Конвенција Уједињених Нација о психотропним супстанцама; Конвенција Уједињених Нација против кријумчарења опојних дрога и психотропних супстанци; Конвенција Савета Европе о компјутерском криминалу; Конвенција Савета Европе о високотехнолошком криминалу који се односи на инкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система са припадајућим Другим додатним протоколом; Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима.

¹⁰³ http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/UKP.nsf/sbpok.h (приступила дана 03.04.2020.)

ДРУГИ ДЕО

ДОКАЗНЕ РАДЊЕ КАО ИНСТРУМЕНТИ У СУЗБИЈАЊУ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

ГЛАВА ПРВА

ОПШТЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

1. Опште радње доказивања у кривичном законодавству Републике Србије

У погледу утврђивања чињеница, ради доношења мериторне одлуке, најважнији део поступка је доказивање. „Доказивање је веома сложена и разноврсна делатност кривичнопроцесних субјеката која се предузима с циљем остваривања кривичнопроцесног задатка, тј. са циљем расветљења и решења кривичне ствари. У непосредној је вези са доказима, доказним средствима и чињеницама које се утврђују у кривичном поступку.“¹⁰⁴ Законик о кривичном поступку нормира општи доказни поступак у седмој глави, од чл. 82. до чл. 160.¹⁰⁵ Тиме се може видети да је законодавац посветио велику пажњу доказном поступку, да је детаљно регулисао поступак доказивања са циљем утврђивања истине на несумњив и недвосмислен начин. Доказне радње можемо поделити на опште и посебне. Да би што боље разумели посебне доказне радње, у којим се случајевима користе, у вези с којим кривичним делима, потребно је претходно погледати које су то опште доказне радње које се користе у доказном кривичном поступку пред надлежним судовима. Општих доказних радњи има десет и оне су нормиране у ЗКП-у:

- Саслушање окривљеног (чл. 85 ЗКПа)
- Испитивање сведока (чл. 91 ЗКПа)
- Вештачење (чл. 113 ЗКПа)
- Увиђај (чл. 133 ЗКПа)

¹⁰⁴ Бејатовић, С., (2014), Кривично процесно право, Службени гласник, Београд, стр. 279

¹⁰⁵ Законик о кривичном поступку Републике Србије, ("Сл.Гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019), у даљем делу текста ЗКП2011

- Реконструкција догађаја (чл. 137 ЗКПа)
- Исправа (чл. 138 ЗКПа)
- Узимање узорка (140 ЗКПа)
- Провера рачуна и сумњивих трансакција (чл. 143 ЗКПа)
- Привремено одузимање предмета (чл. 147 ЗКПа)
- Претресање (чл. 152 ЗКПа)

1.1 Саслушање окривљеног у кривичном поступку

Осумњичени је лице за које постоје индиције да је извршило кривично дело. Окривљени је лице према коме постоји оправдана сумња да је извршио одређено кривично дело. Биће тако означен све док оптужница не ступи на правну снагу, када добија назив оптужени. Осуђени је након доношења правноснажне осуђујуће кривичне пресуде. „Саслушање окривљеног се садржински састоји у изјави окривљеног у односу на кривично дело за које се терети (активна одбрана окривљеног), или у његовом уздржавању од давања изјаве (пасивна одбрана окривљеног), уколико се он брани ћутањем, након што је упознат са својим правима и дужностима у кривичном поступку, те му је дата могућност да исказује.“¹⁰⁶

1.2 Испитивање сведока у кривичном поступку

Сведок је лице које је чулним непосредним опажањем присуствовало неком догађају.

Једна од фундаменталних разлика које је потребно правити између парничног и кривичног поступка јесте код одабира термина за испитивање и саслушање. У парничном поступку саслушавају се странке и сведоци. У кривичном поступку, окривљени као странка се саслушава, а сведоци се испитују. Разлика је у томе што окривљени има диспозитивно право понашања пред судом, где није потребно његово активно учешће у поступку. Окривљени може да се брани ћутањем, може се бранити

¹⁰⁶ Шкулић, М. (2010), Кривично процесно право, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, стр. 207.

лагањем, а може имати и активну улогу у поступку. Те његове делације ће се ценити посебно код одмеравања кривичне санкције. Са друге стране сведоци су обавезни да говоре истину и због тога се на дате околности ради утврђивања истинитости или неистинитости тврђења да су се одређене чињенице збиле или ниси збиле, они подвргавају испитивању. Испитивање се врши у судници, пред првостепеним већем, тако што сведок претходно положи заклетву да је обавезан да говори истину. Након тога се приступа испитивању, где прво тужилац поставља питања судији, који одобрава или не одобрава то питање сведоку. Ако одобри, он га цитира сведоку и налаже му да одговори. Када тужилац заврши са постављањем питања сведоку, онда на ред долази окривљени или његов бранилац, зависно да ли има истог.

1.2.1 Посебно осетљиви сведоци

Чланом 103 ЗКП2011 је прописано да сведоку који је с обзиром на узраст, животно искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин или последице извршеног кривичног дела, односно друге околности случаја посебно осетљив, орган поступка може по службеној дужности, на захтев странака или самог сведока одредити статус посебно осетљивог сведока. Решење о одређивању статуса посебно осетљивог сведока доноси јавни тужилац, председник већа или судија појединац. Ако сматра да је то потребно ради заштите интереса посебно осетљивог сведока, орган поступка ће донети решење о постављању пуномоћника сведоку, а јавни тужилац или председник суда ће поставити пуномоћника по редоследу са списка адвоката који суду доставља надлежна адвокатска комора за одређивање бранилаца по службениј дужности.

Посебно осетљивом сведоку питања се могу постављати само преко органа поступка који ће се према њему односити са посебном пажњом, настојећи да се избегну могуће штетне последице кривичног поступка по личност, телесно и душевно стање сведока. Испитивање се може обавити уз помоћ психолога, социјалног радника или другог стручног лица, о чему одлучује орган поступка. Ако орган поступка одлучи да се посебно осетљиви сведок испита употребом техничких средстава за пренос слике и звука, испитивање се спроводи без присуства странака и других учесника у поступку у просторији у којој се сведок налази. Посебно осетљиви сведок може се испитати и у

свом стану или другој просторији, односно у овлашћеној институцији која је стручно оспособљена за испитивање посебно осетљивих лица. Посебно осетљиви сведок не може бити суочен са окривљеним, осим ако то сам окривљени захтева, а орган поступка то дозволи водећи рачуна о степену осетљивости сведока и о правима одбране.¹⁰⁷

1.2.2 Заштићени сведок

Ако постоје околности које указују да би сведок давањем исказа или одговором на поједина питања себе или себи блиска лица изложио опасности по живот, здравље, слободу или имовину већег обима, суд може решењем о одређивању статуса заштићеног сведока одобрити једну или више мера посебне заштите. Мере посебне заштите обухватају испитивање заштићеног сведока под условима и на начин који обезбеђују да се његова истоветност не открије јавности, а изузетно ни окривљеном и његовом браниоцу, у скаду са закоником.¹⁰⁸

Мере посебне заштите којима се обезбеђује да се истоветност заштићеног сведока не открије јавности су искључење јавности са главног претреса и забрана објављивања података о истоветности сведока. Мери посебне заштите којом се окривљеном и његовом браниоцу ускраћују подаци о истоветности заштићеног сведока суд може изузетно одредити ако након узимања изјава од сведока и јавног тужиоца утврди да је живот, здравље или слобода сведока или њему блиског лица у тој мери угрожена да то оправдава ограничење права на одбрану и да је сведок веродостојан. Истоветност заштићеног сведока која је ускраћена, суд ће открити окривљеном и његовом браниоцу најкасније 15 дана пре почетка главног претреса.¹⁰⁹

Покретање поступка за одређивање статуса заштићеног сведока је нормирано у члану 107 ЗКП2011. Суд може одредити статус заштићеног сведока по службеној дужности, на захтев јавног тужиоца или самог сведока. Захтев садржи: личне податке о сведоку, податке о кривичном делу о коме се сведок испитује, чињенице и доказе који указују да у случају сведочења постоји опасност по живот, тело, здравље, слободу

¹⁰⁷ ЗКП2011, члан 104

¹⁰⁸ ЗКП2011, члан 105

¹⁰⁹ ЗКП2011, члан 106

или имовину већег обима сведока или њему блиских лица и опис околности на које се сведочење односи. Захтев се подноси у запечаћеном омоту на коме је назначено "заштита сведока - строго поверљиво" и предаје се у току истраге судији за претходни поступак, а након потврђивања оптужнице председнику већа.

О одређивању статуса заштићеног сведока решењем одлучује у току истаге судија за претходни поступак, а након потврђивања оптужнице веће. Приликом одлучивања на главном претресу искључује се јавност У решењу којим се одређује статус заштићеног сведока наводи се псеудоним заштићеног сведока, трајање мере и начин на који ће бити спроведена: измена или брисање из списка података о истоветности сведока, прикривање изгледа сведока, испитивање из посебне просторије уз промену гласа сведока, испитивање путем техничких средстава за пренос и промену звука и слике.¹¹⁰

Испитивање заштићеног сведока је нормирано у члану 109 ЗКП2011. Када решење о одређивању статуса заштићеног сведока постане правноснажно, суд ће посебном наредбом, која представља тајну, на поверљив начин обавестити странке, браниоца и сведока о дану, часу и месту испитивање сведока. Пре почетка испитивања заштићени сведок се обавештава да се његова истоветност неће никоме открити осим суду, странкама и браниоцу, или само суду и јавном тужиоцу и упознаје се са начином на који ће бити испитан. Суд ће упозорити све присутне да су дужни да чувају као тајну податке о заштићеном сведоку и њему блиским лицима и о другим околностима које могу довести до откривања њихове истоветности и да одавање тајне представља кривично дело. Упозорење и имена присутних лица унеће се у записник. Суд ће забранити свако питање које захтева одговор који би могао да открије истоветност заштићеног сведока. Ако се испитивање заштићеног сведока обавља путем техничких средстава за промену звука и слике, њима рукује стручно лице. Заштићени сведок потписује записник псеудонимом.

Подаци о истоветности заштићеног сведока и њему блиских лица и о другим околностима које могу довести до откривања њихове истоветности, затвориће се у посебан омот са назнаком "заштићени сведок - строго поверљиво", запечатити и предати на чување судији за претходни поступак. Запечаћени омот може отварати

¹¹⁰ ЗКП2011, члан 108

само суд који одлучује о правном леку против пресуде. На омоту ће се назначити разлог, дан и час отварања и имена чланова већа који су упознати са подацима. Након тога омот ће се поново запечатити, са назначењем на омоту датума и часа печачења, и вратити судији за претходни поступак. Подаци представљају тајне податке. Осим службених лица ове податке су дужна да чувају и друга лица која их у било ком својству сазнају.¹¹¹

1.3 Вештачење у кривичном поступку

Једно од можда најважнијих доказних средстава, која има широку примену у кривичном поступку је вештачење. „Вештачење је посебно доказно средство које се састоји у утврђивању чињеница важних за кривични поступак и давању мишљења о запаженим чињеницама (односно и једно или друго) на основу стручног знања или вештине лица која су незаинтересована у поступку, и то у оним случајевима када опште знање судије и његова стручна спрема за тако нешто нису довољни.“¹¹² Вештак може обављати две операције, некада само једну од њих, а неретко се дешава да су обе истовремене. Прва операција је *давање налаза* вештака, то је откривање чињеница релеватних за сам кривични поступак, друга је *давање мишљења*, стручно објашњење о откривеним чињеницама. Сам акт који даје вештак се назива налаз вештака, ако је у питању само откривање чињеница, а ако је у питању само мишљење о откривеним чињеницама онда се назива мишљење вештака, а ако је комплетно онда носи назив налаз и мишљење вештака. Ангажовање самог вештака долази у случају када су потребна посебна знања и вештине за разјашњење и утврђење спорних чињеница. Судија, иако располаже одређеним посебним вештинама и знањем, је у обавези да ангажује вештака. Постоје стални судски вештаци и вештаци по позиву. Вештаци полажу заклетву пред судијом или јавним тужиоцем, зависно од фазе поступка. Стални судски вештаци се само опомињу на већ дату заклетву. Вештаку се издаје наредба са тачним упуством о чињеницама које је потребно вештачити. Према чл. 118 ЗКП, наредба о вештачењу садржи: назив органа који је наредио вештачење, име и презиме лице које је одређено за вештака, односно назив стручне установе или државног органа коме је поверено вештачење, означање предмета вештачења, питања на која треба одговорити, обавеза да изузете и обезбеђене узорке, трагове и сумњиве материјале

¹¹¹ ЗКП2011, члан 110

¹¹² Бејатовић, С., *op.cit*, стр. 317

преда органу поступка, рок за подношење налаза и мишљења, обавезу да налаз и мишљење достави у довољном броју примерака за суд и странке, упозорење да чињенице које је сазнао приликом вештачења представљају тајну, упозорење на последице давања лажног налаза и мишљења.¹¹³

Права и дужности вештака су нормиране у ЗКП2011¹¹⁴. Дужности су: одазивање позиву суда или другог органа ради давања свог налаза и мишљења у одређеном року, као и одазивање на позиве надлежног органа ради присуствовања одбрани његовог налаза и мишљења. Постоје законом прописани услови када вештак може тражити изузеће и искучење од обавезе вештачења. Права су: упознавање са предметом за вештачење, присуствовању извођења неких других доказа ако су од значаја за правилно вештачење спорних чињеница, право да затражи ангажовање још вештака за области које није стручан, ради употпуњавања налаза и мишљења, као и право на накнаду и награду трошкова приликом вештачења.

Странке имају могућност ангажовања стручног саветника, којег могу пуномоћјем овластити. Стручни саветник је лице које располаже стручним знањем из области у којој је одређено вештачење. Вештак га обавештава о свим предузетим радњама у погледу вештачења спорних чињеница, на којима присуствује и сам стручни саветник.

У ЗКПу су наведене посебне случајеви вештачења: вештачење телесних повреда, вештачење леша и психијатријско вештачење.

На крају, суд није обавезан налазом и мишљењем вештака, нити мора поступити по истом, већ има право да сам слободном оценом доказа донесе пресуду. Вештак није судија, те његов налаз и мишљење само помажу судији да расветли спорне чињенице и да их судија подведе под мериторну одлуку суда.

1.4 Увиђај

Увиђај спада у категорију редовних доказних радњи. Он се састоји у непосредном чулном опажању чињеница које су важне за остваривање кривичнопроцесног задатка, предузет од стране органа који води поступак и у законом

¹¹³ ЗКП2011, чл. 118

¹¹⁴ ЗКП2011, чл. 115

предвиђеној форми.¹¹⁵ Предузима се када је за утврђење или разјашњење чињеница у поступку потребно непосредно опажање органа поступка. То значи да би тај орган поступка заузео исправан став приликом оцене одређене чињенице он мора непосредним опажањем да се увери у истинитост или неистинитост те тврдње. Зато се узима за битну повреду поступка, ако поступајући орган не изврши непосредни увид у предмет увиђаја већ то цени посредно или узима да та твдња није или јесте истинита путем других сазнања. Увиђај као доказно средство може се извести посредно само замолним путем, преко другог органа поступка само ако је то целисходно за даље вођење поступка и тај записник се узима као доказ и чита пред органом који је започео поступак. Сам предмет увиђаја могу бити лица, ствари или место.¹¹⁶ Увиђај лица¹¹⁷ је дефинисан у Законнику, тако што је одређено да ће се увиђај окривљеног предузети и без његовог пристанка ако је потребно да се утврде чињенице важне за поступак. Увиђај других лица може се без њиховог пристанка предузети само ако се мора утврдити да ли се на њиховом телу налази траг или последица кривичног дела. У вези с увиђањем ствари¹¹⁸, прописано је да се увиђај предузима над покретним и непокретним стварима окривљеног или других лица. Увиђај леша се предузима ако су испуњени услови. Свако је дужан да органу поступка омогући приступ стварима и пружи потребна обавештења. Под условима¹¹⁹ законика, покретне ствари се могу привремено одузети. Увиђај места¹²⁰ или "лица места, се предузима на месту извршења кривичног дела или другом месту на којем се налазе предмети или трагови кривичног дела. Орган поступка може задржати лице затечено на месту увиђаја под условима предвиђеним Закоником¹²¹.

¹¹⁵ Бејатовић, С., (2014), Кривично процесно право, Службени гласник, Београд, стр. 289

¹¹⁶ ЗКП2011, чл.133

¹¹⁷ ЗКП2011, чл.134

¹¹⁸ ЗКП2011, чл.135

¹¹⁹ ЗКП2011, чл.147, предмети који се по кривичном законнику морају одузети или који могу послужити као доказ у кривичном поступку, орган поступка ће привремено одузети и обезбедити њихово чување. Одлуку о привременом одузимању средстава која су предмет сумњиве трансакције и њиховом стављању на посебан рачун ради чувања доноси суд. У предмете спадају и уређаји за аутоматску обраду података и уређаји и опрема на којој се чувају или се могу чувати електронски записи.

¹²⁰ ЗКП2011, чл.136

¹²¹ ЗКП2011, чл.290, полиција може лица затечена на месту извршења кривичног дела упутити јавном тужиоцу или их задржати до његовог доласка, ако би та лица могла да дају податке важне за поступак и ако је вероватно да њихово испитивање касније не би могло извршити или би било скопчано са знатним одуговлачењем другим тешкоћама.

1.5 Реконструкција догађаја

"Реконструкција кривичног догађаја је истражна радња, предвиђена ЗКП-ом, која се састоји у понављању радњи или ситуација у условима под којима се према изведеним доказима догађај одиграо, у циљу проверавања изведених доказа или утврђивања чињеница које су од значаја за разјашњење предмета доказивања, или евентуалног поновног извођења доказа, на основу материјалних чињеница које су фиксирани преваходно увиђајем, али и на основу других доказних информација прикупљених у поступку."¹²² Сама реконструкција је нормирана само у једном члану законика¹²³. Потреба за реконструкцијом је у проверавању чињеница у реалном времену, да би се створила слика код органа поступка, користећи се чињеницама и доказима којима се располаже. Реконструкцијом се утврђује могућност извршења одређене радње, могућност опажања појаве или чињеница, проверавају професионалне и друге навике човека, установљава механизам образовања трагова и утврђује могућност настанка неког догађаја, појаве, процеса или промене.¹²⁴

1.6 Исправе

Исправе представљају доказна средства које се користе у сузбијању кривичних делаи које помажу у идентификовању извршилаца тих кривичних дела. Исправе као доказно средство су нормиране у ЗКП2011 у члану 138. Сам поступак доказивања исправом се врши читањем, гледањем, слушањем или увидом у садржај исправе на други начин.

Исправа коју је у прописаном облику издао државни орган у границама своје надлежности, као и исправа коју је у таквом облику издало лице у вршењу јавног овлашћења које му је поверено законом, доказује веродостојност онога што је у њој садржано.¹²⁵ Даље, у истом члану, је дозвољено да се садржај доказује из наведених исправа ако није веродостојан или да исправа није правилно састављена. А та се веродостојност садржаја осталих исправа утврђује извођењем других доказа.

¹²² Радосављевић-Милинковић, А., (2015), Реконструкција кривичног догађаја у кривичном процесном праву Републике Србије, Правне теме, год 3, број 6, стр. 240-241

¹²³ Више о реконструкцији у чл.137 ЗКП2011

¹²⁴ Радосављевић-Милинковић, А., нав.дело, стр.240

¹²⁵ ЗКП2011, члан 138.

Исправа по службеној дужности или на предлог странака прибавља орган поступка или подносе странке по правилу у оригиналу. Ако лице или државни орган одбије да на захтев органа поступка добровољно преда исправу, поступиће се у складу са одредбама члана 147, а то је да предмете који се по Кривичном законнику морају одузети или који могу послужити као доказ у кривичном поступку, орган поступка ће привремено одузети и обезбедити њихово чување. Ако је оригинал исправе уништен, нестао или га није могуће прибавити, може се прибавити копија исправе. Орган поступка ће у записник унети садржај исправе и направити њену копију, а у случају потребе оригинал ће вратити подносиоцу.

1.7 Узимање узорака

Узимање узорака, као доказна радња је нормирано у члановима 140, 141 и 142. Законик је дефинисао три врсте узимања узорака. Постоји биометријско узимање узорака, биолошко узимање узорака и узимање узорака за форензичко-генетичку анализу.

Узимање биометријских узорака је дефинисано у члану 140. У циљу утврђивања чињеница у поступку од осумњиченог се могу и без пристанка узети отисци папиларних линија и делова тела, букални брис и лични подаци, саставити лични опис и направити фотографије. Ова доказна радња представља један вид идентификације осумњиченог, где се осумњиченом води картон при органу унутрашњих послова, као један вид досијеа и уносе основне карактеристике физиономије тела. Слика се из профила и са стране, пописује се тренутна висина, килажа, као и видљиви знаци маркације, тј. да ли има неке видљиве тетоваже, ожиљке и деформитете. Такође му се узимају и отисци свих прстију са обе шаке, који се депонују у картон. Кад је то неопходно ради утврђивања истовестности или у другим случајевима од интереса за успешно вођење поступка, суд може одобрити да се фотографија осумњиченог јавно објави¹²⁶. Та фотографија се узима из досијеа органа унутрашњих послова, и јавно објављује, ако то захтева хитност, ради спречавања даљег деловања и хватања осумњиченог. Слика се објављује у свим средствима јавног информисања, као и у свим станицама органа унутрашњих послова. Ради отклањања сумње о повезаности са кривичним делом, од оштећеног или другог лица затеченог на месту кривичног дела

¹²⁶ ЗКП2011, члан 140.ст.2

могу се и без пристанка узети отисци папиларних линија и делова тела и букални брис.¹²⁷ Сва лица која се затекну на месту извршења кривичног дела, подложна су узимању отисака прстију, као и отисака са гардеробе, стопала, као и брис унутрашње стране образа. За узимање ових узорака није потребна сагласност нити пристанак тих лица, као ни посебне наредбе из суда и тужилаштва због могућности злоупотребе и губљења тих доказа ако се не узму по хитном поступку. За остале ситуације ове радње по наредби јавног тужиоца или суда предузима стручно лице, које је обучено, а то су обично криминалистички техничари и припадници службе хитне помоћи.

Узимање узорака биолошког порекла нормирано је у члану 141. Узимању узорака биолошког порекла и предузимању других медицинских радњи које су по правилу медицинске науке неопходне ради анализе и утврђивања чињеница у поступку, може се приступити и без пристанка окривљеног, изузев ако би због тога наступила каква штета по његово здравље. За разлику од биометријских узорака, који сами по себи не могу направити штету лицу од кога се узимају, јер су исти без могућности угрожавања интегритета личности тог лица, биолошки узорци су узорци који се узимају из крви и излучевина лица. То ипак угрожава физички интегритет лица, али се исти могу узети без пристанка тог лица. Биолошки узорци се могу узети на лицу места, када постоји окривљени, ради упоређивања са биолошким узорцима нађених на лицу места. Зависно од кривичног дела које је извршено, узимају се потребни узорци. Ако је приликом извршења кривичног дела дошло до крварења, па је окривљени рањен и на неки други начин има ране на телу, а крв је нађена на лицу над којим је извршено кривично дело, онда се узима брис и вади крв лица које је осумњичено. Ако је извршено кривично дело силовања или неке друге недозвољене полне радње, онда се од осумњиченог узимају биолошки узорци сперме и других телесних излучевина ради биолошке анализе. Ако је потребно утврдити постојање трага или последице кривичног дела на другом лицу, узимању узорака биолошког порекла и предузимању других медицинских радњи може се приступити и без пристанка лица, изузев ако би наступила каква штета по његово здравље. Од окривљеног, оштећеног, сведока или другог лица може се ради утврђивања чињеница у поступку узети узорак гласа или рукописа ради упоређивања¹²⁸. Ове радње може извршити здравствени радник јер захтевају одређено знање из струке. Лице које без

¹²⁷ ЗКП2011, члан 140, ст.3

¹²⁸ ЗКП2011, члан 141, ст.2

основа одбије да да узорак гласа или рукописа, суд може новачно казнити. О жалби против решења којим је изречена новчана казна, одлучује веће. Жалба не задржава извршење решења.

Узимање узорака за форензичко-генетичку анализу је нормирано у члану 142. Ако је потребно ради откривања учиниоца кривичног дела или утврђивања других чињеница у поступку, јавни тужилац или суд може наредити узимање узорка за форензичко-генетичку анализу:

- 1) са места кривичног дела и другог места на коме се налазе трагови кривичног дела;
- 2) од окривљеног и оштећеног, а под условима предвиђеним у Законнику у члану 141;
- 3) од других лица ако постоји једна или више карактеристика која их доводи у везу са кривичним делом.

У одлуци о изрицању кривичне санкције која се састоји у лишењу слободе, првостепени суд може по службеној дужности одредити да се узорак за форензичко-генетичку анализу узме од:

- 1) окривљеног коме је за кривично дело учињено са умишљајем изречена казна затвора преко једне године;
- 2) окривљеног који је оглашен кривим за умишљајно кривично дело против полне слободе;
- 3) лица коме је изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења.

1.8 Провера рачуна и сумњивих трансакција

Општа доказна радња проверавање рачуна и сумњивих трансакција представља увид у рачуне и сумњиве трансакције осумњичених. Сама радња се своди на прибављање података, надзор над сумњивим трансакцијама и привремено обустављање сумњиве трансакције.¹²⁹ Провера рачуна и сумњивих трансакција је нормирана у члану 143. Ако постоје основи сумње да осумњичени за кривично дело за које је прописана казна затвора од четири године или тежа казна,

¹²⁹ Шкулић, М., (2014). Кривично процесно право, седмо измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Службени Гласник, Београд, стр. 236.

Провера обухвата:

- 1) прибављање података;
- 2) надзор над сумњивим трансакцијама;
- 3) привремено обустављање сумњиве трансакције.

Јавни тужилац банци или другој финансијској организацији може наредити прибављање података и које су у обавези да у одређеном року доставе тражене податке:

- 1) о рачунима које осумњичени има или контролише и средствима која на њима држи;
- 2) из евиденције података.

Банка или финансијска организација дужна је да чува као тајну податак да је поступила. Ако не покрене кривични поступак у року од шест месеци од дана када се упознао са прикупљеним подацима или ако изјави да против осумњиченог неће захтевати вођење поступка или ако сматра да прикупљени подаци нису потребни за вођење поступка, јавни тужилац ће донети решење о уништењу прикупљеног материјала. О доношењу решења јавни тужилац ће обавестити лице према коме је спроведена доказна радња. Материјал се уништава под надзором јавног тужиоца који о томе саставља записник.¹³⁰

Надзор над сумњивим трансакцијама је нормиран у члану 145. Јавни тужилац може захтевати да суд одреди надзор над сумњивим трансакцијама. Надзор одређује образложеном наредбом судија за претходни поступак. У наредби се наводе подаци о осумњиченом, ознака рачуна, обавеза банке или финансијске организације да доставља периодичне извештаје јавном тужиоцу и трајање надзора. Надзор може трајати најдуже три месеца, а због важних разлога може бити продужен највише за још три месеца. Надзор се обуставља чим престану разлози за његову примену. Ако у наредби није другачије одређено, банка или друга финансијска организација је дужна да пре сваке трансакције обавести јавног тужиоца да ће трансакција бити извршена и да наведе рок у којем ће се извршити. Ако због природе трансакције није могуће поступити, банка или друга финансијска организација ће обавестити јавног тужиоца одмах после извршења трансакције и навешће разлоге кашњења. Банка или финансијска организација дужна је да чува као тајну податак да је поступила. Ако јавни тужилац не покрене кривични поступак у року од шест месеци од дана када се упознао са

¹³⁰ ЗКП2011, члан 144

подацима добијеним надзором или ако изјави да против осумњиченог неће захтевати вођење поступка или ако сматра да прикупљени подаци нису потребни за вођење поступка, судија за претходни поступак ће уништити добијени материјал и о томе сачинити записник.¹³¹

Привремено обустављање сумњиве трансакције је нормирано у члану 146. Ако постоје основи сумње да осумњичени обавља трансакцију, на писани и образложени захтев јавног тужиоца судија за претходни поступак може наредити банци или другој финансијској организацији да привремено обустави извршење сумњиве трансакције. Мера привременог обустављања може трајати најдуже 72 часа, а у случају да трајање мере обухвата и нерадне дане може се по наредби суда продужити највише за још 48 часова. Банка или друга финансијска организација дужна је да чува као тајну податак да је поступила¹³².

1.9 Претресање стана и лица

Претресање стана је као доказна радња нормирано у члану 152 Законика о кривичном поступку. Овом одредбом је прописано да се претресање стана и других просторија или лица може предузети ако је вероватно да ће се претресањем пронаћи окривљени, трагови кривичног дела или предмети важни за поступак. Претресање стана и других просторија или лица се предузима на основу наредбе суда или изузетно без наредбе, на основу законског овлашћења. Претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме на којој се чувају или се могу чувати електронски записи предузима се на основу наредбе суда и, по потреби, уз помоћ стручног лица. Овде се полази од претпоставке да је стан неповредива својина и од уставног начела неповредивости стана. Међутим, ако је у току потера за осумњиченим, који је приликом бекства побегао у стан или кућу, припадници органа унутрашњих послова могу без налога да изврше улазак у стан или кућу. Ако је у току припремање уласка у непокретност у својини осумњиченог, потребна је наредба суда. Тада осумњичени не сме да спречава лица да изврше претресање стана. У Законнику је нормирано да органи унутрашњих послова који улазе у непокретност могу ангажовати и стручно лице, ако је та непокретност закључана или осумњичени не жели да сарађује и не дозвољава улазак. И

¹³¹ ЗКП2011, члан 145

¹³² ЗКП2011, члан 146

тада се води рачуна о самој штети која може настати, па се улазак врши са што мање материјалне штете. Код претресања лица, претресање се врши водећи рачуна о телесном интегритету лица над којим се врши претресање. Ако је потребно, претресање лица могу вршити и здравствени радници, ако се сумња да се у лицу, унутар телесних шупљина, или гутањем, у желуцу, налазе одређени недозвољени предмети.

Привремено одузимање предмета и исправа је нормирано у члану 153 Законика. Приликом претресања, одузеће се привремено предмети и исправе који су у вези са сврхом претресања. Ако се приликом претресања нађу предмети који нису у вези са кривичним делом због кога је претресање предузето, али који указују на друго кривично дело за које се гони по службеној дужности, они ће се описати у записнику и привремено одузети, а о одузимању ће се одмах издати потврда. Ако претресање није предузео јавни тужилац, нити је њему присуствовао, орган који је извршио претресање о томе ће одмах обавестити јавног тужиоца. Ако јавни тужилац нађе да нема основа за покретање кривичног поступка или ако престану разлози због којих су предмети привремено одузети, а не постоје разлози за њихово трајно одузимање, предмети ће се одмах вратити лицу од кога су одузети.¹³³

Поступање са стварима непознатог власника је нормирано у члану 154. Ако се приликом претресања пронађе ствар за коју се не зна чија је, орган поступка објавиће оглас на табли скупштине јединице локалне самоуправе на чијем подручју је претресање предузето и на чијем је подручју кривично дело учињено, а ако се ради о стварима веће вредности и у средствима јавног информисања, у коме ће описати ствар и позвати власника да се јави у року од једне године од дана објављивања огласа, уз упозорење да ће у противном ствар бити продата. Ако је ствар подложна квару или је њено чување везано са знатним трошковима, она ће се продати по одредбама које важе за извршни поступак, а новац предати на чување у судски депозит, односно депозит јавног тужилаштва. Ако се у року од једне године нико не јави за ствари или за новац добијен од продаје ствари, суд ће донети решење да ствар постаје државна својина, односно да се новац унесе у буџет Републике Србије. Власник ствари има право да у

¹³³ ЗКП2011, члан 153

парници тражи повраћај ствари или новца добијеног од продаје ствари. Застаревање овог права почиње да тече од дана објављивања огласа.¹³⁴

Наредба о претресању је нормирана у члану 155. На образложени захтев јавног тужиоца претресање наређује суд. Наредба о претресању садржи:

- 1) назив суда који је наредио претресање;
- 2) означавање предмета претресања;
- 3) разлог претресања;
- 4) назив органа који ће предузети претресање;
- 5) друге податке од значаја за претресање.

Претресање ће започети најкасније у року од осам дана од дана издавања наредбе. Ако не започне у наведеном року, претресање се не може предузети и наредба ће се вратити суду. Претпоставке за претресање су дефинисане у члану 156. После предаје наредбе о претресању, држалац стана и других просторија или лице на коме ће се претресање предузети позива се да добровољно преда лице, односно предмете који се траже. Држалац или лице поучиће се да има право да узме адвоката, односно браниоца који може присуствовати претресању. Ако држалац или лице захтева присуство адвоката, односно браниоца, почетак претресања ће се одложити до његовог доласка, а најдуже за три часа. Претресању се може приступити и без претходне предаје наредбе, као и без претходног позива за предају лица или предмета и поуке о праву на браниоца, односно адвоката, ако се претпоставља оружани отпор или друга врста насиља или ако се очигледно припрема или је отпочело уништавање трагова кривичног дела или предмета важних за поступак или је држалац стана и других просторија недоступан. Држалац стана и других просторија позваће се да присуствује претресању, а ако је он одсутан, позваће се да у његово име претресању присуствује неко од пунолетних чланова његовог домаћинства или друго лице.

Када се претресају војни објекти, просторије државних органа, предузећа или других правних лица, позваће се њихов руководилац или лице које он одреди, односно одговорно лице да присуствује претресању. Ако позвано лице не дође у року од три часа од часа пријема позива, претресање се може обавити и без његовог присуства. Када се претреса адвокатска канцеларија или стан у којем живи адвокат, позваће се

¹³⁴ ЗКП2011, члан 154

адвокат кога одреди председник надлежне адвокатске коморе. Ако адвокат кога је одредио председник адвокатске коморе не дође у року од три часа, претресање се може обавити и без његовог присуства. Претресању присуствују два пунолетна грађанина као сведоци који ће се пре почетка претресања упозорити да пазе на ток претресања, као и да имају право да пре потписивања записника о претресању ставе своје приговоре на веродостојност садржине записника. Ако су испуњени услови, претресање се може предузети и без присуства сведока. Када се спроводи претресање лица, сведоци и лице које спроводи претресање морају бити лица истог пола као и лице које се претреса¹³⁵.

Претресање које је нормирано у члану 157., се врши обазриво, уз поштовање достојанства личности и права на интимност и без непотребног ремећења кућног реда. Претресање се врши по правилу дању, а изузетно и ноћу, односно између 22 и 6 часова, ако је дању започето па није довршено или је то одређено наредбом за претресање. Закључане просторије, намештај или друге ствари отвориће се силом само ако њихов држалац није присутан или неће добровољно да их отвори или то одбије да учини присутно лице. Приликом отварања избегаваће се непотребно оштећење. Ако се врши претресање уређаја и опреме, држалац предмета или присутно лице осим окривљеног, дужно је да омогући приступ и да пружи обавештења потребна за њихову употребу.

О сваком претресању ће се сачинити записник у коме ће се тачно описати предмети и исправе који се одузимају и место на коме су пронађени, а посебно ће се образложити због чега се претресање врши ноћу. У записник се уносе и примедбе присутних лица. Записник о претресању потписују присутна лица. У случају да лице одбије да потпише записник, то ће се посебно навести. О одузетим предметима ће се сачинити потврда која ће се одмах издати лицу од кога су предмети, односно исправе одузете. Ток претресања може се тонски и оптички снимити, а предмети пронађени током претресања могу се посебно фотографисати, а ако се претресање врши без присуства сведока или без представника адвокатске коморе, снимање и фотографисање је обавезно. Снимци и фотографије ће се приложити записнику о претресању¹³⁶.

Претресање без наредбе, претресање стана и других просторија је стипулисано у члану 158. Јавни тужилац или овлашћена службена лица полиције могу изузетно без

¹³⁵ ЗКП2011, члан 156

¹³⁶ ЗКП2011, члан 157

наредбе суда ући у стан и друге просторије и без присуства сведока предузети претресање стана и других просторија или лица која се ту затекну:

- 1) уз сагласност држаоца стана и друге просторије;
- 2) ако неко зове у помоћ;
- 3) ради непосредног хапшења учиниоца кривичног дела;
- 4) ради извршења одлуке суда о притварању или довођењу окривљеног;
- 5) ради отклањања непосредне и озбиљне опасности за људе или имовину.

Ако након уласка у стан и друге просторије није предузето претресање, држаоцу просторија или присутном лицу одмах ће се издати потврда у којој ће се назначити разлог улажења и унети примедбе држаоца или присутног лица. Ако је након уласка у стан и друге просторије предузето претресање, о уласку у просторије и извршеном претресању без наредбе суда и присуства сведока биће сачињен записник у коме ће се назначити разлози уласка и претресања¹³⁷.

Претресање лица је прописано чланом 159. Овлашћена службена лица полиције могу без наредбе суда за претресање и без присуства сведока предузети претресање лица приликом лишења слободе или приликом извршења наредбе за довођење, ако постоји сумња да то лице поседује оружје или оруђе за напад или ако постоји сумња да ће одбацити, сакрити или уништити предмете које треба од њега одузети као доказ у поступку¹³⁸.

Кад јавни тужилац или овлашћена службена лица полиције предузму претресање стана и других просторија или лица без наредбе о претресању дужна су да о томе одмах поднесу извештај судији за претходни поступак који цени да ли су били испуњени услови за претресање.¹³⁹

1.10 Привремено одузимање предмета

Предмете који се морају одузети или који могу послужити као доказ у кривичном поступку, орган поступка ће привремено одузети и обезбедити њихово

¹³⁷ ЗКП2011, члан 158

¹³⁸ ЗКП2011, члан 159

¹³⁹ ЗКП2011, члан 160

чување. Одлуку о привременом одузимању средстава која су предмет сумњиве трансакције и њиховом стављању на посебан рачун ради чувања доноси суд. У предмете спадају и уређаји за аутоматску обраду података и уређаји и опрема на којој се чувају или се могу чувати електронски записи¹⁴⁰.

Лице које држи предмете дужно је да органу поступка омогући приступ предметима, пружи обавештења потребна за њихову употребу и да их на захтев органа преда. Пре одузимања предмета орган поступка ће по потреби у присуству стручног лица прегледати предмете. Лице које одбије да омогући приступ предметима, да пружи обавештења потребна за њихову употребу или да их преда, јавни тужилац или суд може казнити новчано до 150.000 динара, а ако и после тога одбије да испуни своју дужност, може га још једном казнити истом казном. На исти начин поступиће се према одговорном лицу у државном органу, војном објекту, предузећу или другом правном лицу. О жалби против решења којим је изречена новчана казна, одлучује судија за претходни поступак или веће. Жалба не задржава извршење решења¹⁴¹.

Од дужности предаје предмета ослобођен је:

- 1) окривљени;
- 2) лице које би својим исказом повредило дужност чувања тајног податка, док надлежни орган, односно лиц органа јавне власти не опозове тајност података или га не ослободи те дужности и лице које би својим исказом повредило дужност чувања професионалне тајне (верски исповедник, адвокат, лекар, бабица, итд.), осим ако је ослобођено те дужности посебним прописом или изјавом лица у чију корист је установљено чување тајне¹⁴².

Лицу од кога су предмети одузети, издаје се потврда у којој ће се они описати, навести где су пронађени, подаци о лицу од кога се предмети одузимају, као и својство и потпис лица које радњу спроводи. Списи који могу да послуже као доказ ће се пописати, а ако то није могуће, списи ће се ставити у омот и запечатити. Власник списка може на омот ставити и свој печат. Лице од кога су списи одузети позваће се да присуствује отварању омота. Ако се оно не одазове позиву или је одсутно, орган

¹⁴⁰ ЗКП2011, члан 147

¹⁴¹ ЗКП2011, члан 148

¹⁴² ЗКП2011, члан 149

поступка ће омот отворити и прегледати и пописати списе. При прегледању списка мора се водити рачуна да њихов садржај не сазнају неовлашћена лица.¹⁴³

Предмети који су у току поступка привремено одузети, вратиће се држаоцу ако престану разлози због којих су предмети привремено одузети, а не постоје разлози за њихово трајно одузимање. Ако је предмет неопходно потребан држаоцу, он му се може вратити и пре престанка разлога због којег је одузет, уз обавезу да га на захтев органа поступка донесе. Јавни тужилац и суд пазе по службеној дужности на постојање разлога за привремено одузимање предмета¹⁴⁴.

¹⁴³ ЗПП2011, члан 150

¹⁴⁴ ЗПП2011, члан 151

ГЛАВА ДРУГА

ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ФУНКЦИЈИ СУЗБИЈАЊА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1. Појам посебних доказних радњи у функцији сузбијања организованог криминала

Конвенционална доказна средства су превазиђена у оваквим случајевима јер су ограничена на одређену територију или на одређену групу доказних средстава која нису у могућности да прикупе доказни материјал који ће бити валидан на суду.¹⁴⁵ Због тога је држава морала да прибегне изналажењу доказних средстава која могу да парирају развоју организованог криминала. Те мере или посебне доказне радње су прописане у Законнику о кривичном поступку Републике Србије и нормиране су од члана 161 до члана 187. "Посебне доказне радње, односно специфичне технике прикупљања доказа су карактеристичне за преткривични поступак (док је код нас деценијама постојао као посебна претходна фаза), односно предистражни поступак у складу са Закоником о кривичном поступку из 2011. године. За посебне доказне радње се често користи атрибут истражне у смислу посебне истражне технике и оне се и формално у већини законодавстава спроводе у истрази, која се може водити како против познатог осумњиченог тако и против непознатог учиниоца кривичног дела."¹⁴⁶

Услови за њихово одређивање су да постоје основи сумње да је одређено лице учинило кривично дело или да припрема неко од кривичних дела, а ни на један други начин се не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано¹⁴⁷. Приликом одлучивања о одређивању посебних доказних радњи и њиховом трајању, суд ће посебно ценити да ли би се исти резултат могао постићи на неки други начин где би се мање ограничавала права грађана.

У погледу примене посебних доказних радњи ЗКП2011 је у члану 162 таксативно навео у којим се случајевима све могу користити. Оне се могу користити

¹⁴⁵ Станковић, М, Бореновић, Д, (2019), О посебним доказним радњама у кривичном законодавству Републике Србије и у неким државама југоисточне Европе, Зборник радова са међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава југоисточне Европе", Нови Сад, 14.новембар 2019.године, стр 590

¹⁴⁶ Шкулић, М., (2016). Посебне доказне радње у функцији сузбијања тероризма и основни правни аспекти противтерористичког деловања војних снага, Војно дело, бр.6/2016, стр.276

¹⁴⁷ Законик о кривичном поступку РС (Сл. гласник РС) бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019)

за: сва она дела за које је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности, затим за тешко убиство из члана 114 КЗ, отмица из члана 134 КЗ, приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (чл. 185 КЗ), разбојништво из члана 206 КЗ, изнуда из члана 214 КЗ, злоупотреба положаја одговорног лица из члана 227КЗ, злоупотреба са јавном набавком из члана 228 КЗ, примање мита у обављању привредне делатности из члана 230 КЗ, давање мита у обављању привредне делатности из члана 231 КЗ, фалсификовање новца из члана 241 КЗ, прање новца из члана 245 КЗ, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246 КЗ, угрожавање независности из члана 305 КЗ, угрожавање територијалне целине из члана 307 КЗ, напад на уставно уређење из члана 308 КЗ, позивање на насилну промену уставног уређења из члана 309 КЗ, диверзија из члана 313 КЗ, саботажа из члана 314 КЗ, шпијунажа из члана 315 КЗ, одавање државне тајне из члана 316 КЗ, изазивање националне, расне и верске мржње инетрепелјивости из члана 317 КЗ, повреда територијалног суверенитета из члана 318 КЗ, удруживање ради противуставне делатности из члана 319 КЗ, припремање дела против уставног уређења и безбедности Србије из члана 320 КЗ, тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије из члана 321 КЗ, недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја (члан 348 КЗ) недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење људи из члана 350 КЗ, злоупотреба службеног положаја из члана 359 КЗ, трговина утицајем (члан 366 КЗ) примање мира из члана 367 КЗ, давање мита из члана 368 КЗ, трговина људима из члана 388 КЗ, угрожавање лица под међународном заштитом (члан 392 КЗ) и ко неовлашћено непозваном лицу саопшти, преда или учини доступним податке или документа који су му поверени или до којих је на други начин дошао или прибавља податке или документ, а који представљају тајне податке са ознаком интерно или поверљиво према члану 98 Закона о тајности података.

Овако исцрпно регулисање и таксативно набрајање појединачних кривичних дела при чијем доказивању се могу одредити посебне доказне радње само показује озбиљност и решеност државе у сузбијању криминалитета. Ништа није препуштено или недоречено и остављено на слободну оцену правосудним органима.

Због самог начина на који се посебне доказне радње примењују, због изузетног задирања у људска права, прикупљени материјал који се неће користити се уништава.

Уништење прикупљеног материјала је регулисано у члану 163 ЗКП2011. Судија за претходни поступак може решењем наложити уништење прикупљеног доказног материјала ако је јавни тужилац у року од 6 месеци од дана када се упознао са тим материјалом изјавио да га неће користити у поступку или да је одустао од вођења поступка. Материјал се уништава под надзором судије за претходни поступак који о томе саставља записник. Тајност података је регулисана у члану 165 ЗКП2011 тако да се предлог за одређивање посебних доказних радњи и одлука о предлогу бележе у посебном уписнику и чувају заједно са материјалом о спровођењу посебних доказних радњи у посебном омоту са назнаком "посебне доказне радње" и ознаком степена тајности.

Највећи проблем код саме примене доказних радњи представља ограничавање слободе човека. Наиме, како приликом одређивања неког понашања криминалним, тако и приликом избора средстава за његово сузбијање мора се водити рачуна о људским правима а пре свега о право на слободу у најширем смислу. Ограничавање слободе човека кроз забране одређених понашања, оправдано је само када та понашања несумњиво представљају друштвено штетна понашања. Принцип поштовања људских права захтева, такође да приликом избора средстава сузбијања неког понашања то буде оно средство којим се најмање задире у права и слободе човека.¹⁴⁸

1.1 Уопштено о посебним доказним радњама

Принципи поштовања основних права човека су регулисани у Уставу Републике Србије и због тога је примена посебних доказних радњи под изузетним притиском како самих правосудних институција тако и страних. "Коришћење техничких средстава у борби против неких врста криминала данас је постало нужно. Савремени криминал, нарочито организовани, поставља пред органе кривичног гоњења сложене задатке који не могу бити успешно извршени без коришћења савремених техничких средстава. Лишени употребе тих средстава ти би органи били неравноправни у односу на учиниоце кривичних дела, који та средства широко користе, нарочито при вршењу тешких кривичних дела. Коришћени под законом строго утврђеним условима, само у неопходним случајевима, по одлуци суда и уз добро организовану контролу, ти методи стицања доказа за кривични поступак сами по себи не доводе у питање слободе и права

¹⁴⁸ Чејовић, Б., (2008). Принципи кривичног права, Досије, Београд стр. 280

грађана, а ни окривљениково право на одбрану, јер тако прибављен исказ није ни изнуђен, ни стечен обманом."¹⁴⁹ Први међународни документ који је предвидео примену једне овакве мере јесте Конвенција УН против незаконитог промета опојних дрога из 1988. године, која предвиђа примену неке од посених истражних радњи као што је радња контролисаних испорука на међународном нивоу.¹⁵⁰ Одређене посебне доказне радње имају основну заједничку особину да представљају одређени правно дозвољени начин потајног прикупљања података који могу имати доказни значај, те служење извесним облицима Закоником дозвољеног лукавства, обмане, односно преваре, што би се нарочито, када је у питању прикривени иследник могло поистоветити и са једном врстом шпијунаже, односно прикривеног прикупљања важних података, али не у односу на другу државу и њене органе, њену војску, легалне организације и сл. већ првенствено, у односу на припаднике организованог криминала.¹⁵¹ И примена посебних доказних радњи се не доводи у питање у случају најтежих и најсложенијих кривичних дела, а посебно када су у питању кривична дела организованог криминала.¹⁵²

Посебне доказне радње које су нормиране у Закону о кривичном поступку су:

- тајни надзор комуникација (од члана 166 до члана 170 ЗКП2011)
- тајно праћење и снимање (од члана 171 до члана 173 ЗКП2011)
- симуловани послови (од члана 174 до члана 177 ЗКП2011)
- рачунарско претраживање података (од члана 178 до члана 180 ЗКП2011)

¹⁴⁹ Васиљевић, Т., Грубач, М., (2010), Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, Службени гласник, стр. 974

¹⁵⁰ Скакавац, З., Скакавац, Т.,(2017). Кривичнопроцесна регулација посебних доказних радњи у Републици Србији и њихова примена у савременој пракси, *Civitas*, Београд, бр.7/2 - 2017 године, стр.39-40

¹⁵¹ Шкулић, М., (2016). Посебне доказне радње у функцији сузбијања тероризма, Мађународни научни скуп "Кривичноправни инструменти супростављања тероризму и другим кривичним дјелима насилничког карактера", Министарство правде Републике Српске, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Интернационална асоцијација криминалиста Бања Лука, Теслић 22-23 април 2016 стр. 96

¹⁵² Радисављевић, М., Ђетковић, П., (2014). Посебне доказне радње у тужилачкој истрази у Србији, Тужилачка истрага - регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБСа у Србији, Београд, стр. 165

- контролисана испорука (од члана 181 до члана 182 ЗКП2011)

- прикривени иследник (члан 183 до члана 187 ЗКП2011)

1.2 Посебне доказне радње и задирање у људска права

Посебним доказним радњама се ограничавају одређена уставна права грађана. Посебна доказна радња тајни надзор комуникације као и остале посебне доказне радње се могу примењивати само на основу јасно и прецизно дефинисаног правног основа. Правни основ у већини земаља представљају устав и закон. Устав је битан код примене тајног надзора комуникација, јер је у његовим одредбама наведено у којим случајевима може доћи до ограничавања основних људских права. Закони који регулишу примену тајног надзора комуникација су најчешће кривичнопроцесне природе, али се мора додати да правни основ такође чине и закони којима се регулише рад служби безбедности.¹⁵³ Правни услови за примену посебних доказних радњи регулисани су применом начела поступности тако да се на првом месту одређује граница између, Уставом и међународним документима о људских правима признатих и заштићених права, те заједничког интереса који се не сме прећи, затим утврђивање граница у којима неко основно право у случајевима сукоба са другим основним правима грађана и/или заједничког интереса може ићи, и треће да се одреде нивои основних права у случајевима њиховог међусобног преклапања или сукоба са заједничким интересом.¹⁵⁴

Задирања могу бити у погледу права на приватност, права на приватни живот, право на приватност породичног живота, право на поштовање приватности дома, право на приватност преписке, итд.

Та ограничења се испољавају код претресања стана и лица када се то претресање врши са или без судске наредбе. Такође до повреде права на приватност се долази када се врши надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима, као и ограничења права на приватност увидом у фотографије, слушањем звучних снимака увидом у звучне и видео снимке

¹⁵³ Лечић, Б., (2017). Улога и значај посебне доказне радње тајног надзора комуникација у истрази кривичног дела тероризма, *Civitas*, Београд, број 7/2 - 2017, стр. 98

¹⁵⁴ Глушчић, С.,(2012). Посебне доказне радње, Полиција и сигурност, Загреб година 21, број 3, стр. 555

који су настали тајним снимањем. Повреда права на приватност настаје и праћењем електронских комуникација и комуникација које се одвијају путем рачунара, у погледу електронског надзора. Ограничење Уставних права долази и код повреде приватности писама, телеграма и других поштиљки.¹⁵⁵

2.0 Уопштено о надзору и снимању

Израз „електронски надзор“ обухвата низ могућности у пракси. Да би се боље разумело шта се подразумева под електронским надзором, корисно је да се подели на делове. Надзор је претходно дефинисан на основу прикривених / отворених разлика или је одређен на основу нивоа контакта са метом, било даљинског или директног. Ове разлике могу, вероватно, створити лажну дихотомију, посебно у контексту савремених технологија надзора, где наглашене / прикривене линије. Стога је оквир заснован на функцији можда кориснији.¹⁵⁶

- Аудио праћење може бити: телефонско прислушкивање, прислушкивање разговора путем интернет протокола VoIP, прислушкивање коришћењем бубица и других средстава физичког прислушкивања.

- Видео праћење може бити: надзор коришћењем сакривених видео уређаја, видео уређај постављен у колима, видео уређаји на телу лица, термичко инфрацрвени снимање, CCTV - снимање коришћењем класичног видео надзора.

- Надзор праћењем: праћење коришћењем ГПС сигнала (систем за глобално позиционирање), праћење мобилних телефона, идентификација уређаја путем радио сигнала RFID, биометријска информациона технологија (скенирање мрежњаче на аеродромима итд)

- Надзор података: праћење компјутера-интернета коришћењем вируса, спајвера и колачића, праћење блекбери мобилних телефона и праћење приступа компјутерима.

Вредност коришћења електронског надзора у истрази неких облика тешког криминала, посебно организованог криминала, не доводи се у питање. Омогућује се

¹⁵⁵ Синђелић, Ж., (2012). Право на приватност - кривичноправни, кривичнопроцесни и криминалистички аспекти, Докторска дисертација, Правни факултет Унивезитета у Београду, Београд, стр.8-21

¹⁵⁶ United Nations Office on Drugs and Crime, (2009). Current practices in electronic surveillance in the investigation of serious and organized crime, Vienna, pg.2

прикупљање информација недоступних другим средствима. Неке земље су одувек користиле скривени електронски надзор. За друге је то новија појава, а неке га још увек не користе. Употреба електронског надзора не би требало да буде првокласно истражно средство, већ би се његова употреба требало размотрити када се друга мање наметљива средства покажу као неефикасна или када не постоји разумна алтернатива за добијање кључних информација или доказа. Чак и када је електронски надзор прикладан, он ће се генерално морати користити заједно са другим методама истраге како би био најефикаснији.¹⁵⁷

Прекогранични надзори представљају јединствене изазове за спровођење закона и друге истражне органе. Употреба електронског прикупљања доказа у другој надлежности захтеваће истражне надлежности у земљи у којој се предвиђа да ће се догодити надзор. Та држава ће вероватно спровести истрагу само ако је релевантно дело такође кривично дело према сопственом кривичном закону. Практично је то често случај. Међутим, текуће прикупљање електронских доказа из једне надлежности у другу ретко је глатко или брзо. У стварном покретању електронског прикупљања доказа, бирократски поступци и бирократија могу проузроковати релативно дуготрајна одлагања..¹⁵⁸

2.1 Тајни надзор комуникације

Прва посебна доказна радња која је прописана у ЗКП2011 је тајни надзор комуникација. Нормирана је у ЗКП2011 од члана 166 до члана 171. Тајни надзор комуникације представља једну од најчешће коришћених посебних истражних радњи. Ова посебна доказна радња се у свакодневном разговору најчешће назива прислушкивање, али она обухвата много више од слушања разговора између два лица. Поред тајног надзора разговора ова посебна доказна радња обухвата и тајни надзор над неговорном комуникацијом односно над разменом порука путем мобилних телефона, апликација за размену порука и путем електронске поште.¹⁵⁹ Развојем савремених комуникационих технологија омогућено је да се примена тајног надзора прошири са класичног надзора над стационарним телефонским уређајима, на надзор мобилних

¹⁵⁷ Ibid. стр. 1

¹⁵⁸ Ibid. стр.9

¹⁵⁹ Кршић, Ж., (2017). Криминалистички и кривично процесни аспекти тајног надзора и снимања комуникација у Босни и Херцеговини Зборник, радова XVII Дани криминалистичких наука, Међународна научна конференција, Crimen, Forensis, Securitas, Сарајево 5-6 октобар, 2017, стр. 276

техничких и електорнских уређаја, односно свих савремених средстава за комуникацију и на тај начин да се добију значајне информације о потенцијалним извршиоцима кривичних дела у смислу њихових навика, начина живота, склоности, врлина, мана, слабости, идеја, као и многи други подаци који у првом плану омогућавају ефикасније спречавање а потом и сузбијање извршења кривичног дела. Тајни надзор комуникација пружа онолико информација колико лица према којима се надзор спроводи износи путем комуникација и колико органи који извршавају надзор те информације интезивно и са великом пажњом анализирају и повезују.¹⁶⁰ Да је тајни надзор комуникације важна специјална доказна, односно истражна техника, чијом се применом могу прикупити значајни доказни резултати који ће имати посебну улогу у покренутом кривичном поступку, указује данашње позитивноправно законско решење, које се у односу на некадашње, у коме је први пут установљена ова посебна доказна радња, разликује по битно проширеном кругу инкриминација у односу на које се допушта.¹⁶¹

Међутим, имајући у виду велике могућности за злоупотребу мере тајног надзора од посебне је важности вршити сталну контролу и развијати механизме надзора над њиховом применом. Упркос томе мере тајног надзора које се примењују у кривичном поступку у потпуности су ван сфере занимања свих нивоа контроле, а самим тим и свих облика одговорности.¹⁶² Међутим, личности које се обраћају ширем аудиторијуму, могу бити снимане без икакве дозволе. То представља њихову јавну сферу. Приватна сфера обухвата обраћања већем броју људи, али широј јавности би требало да остану недоступне. У том смислу, не штити се та личност од опажања тог броја људи, него од тога да се то не шири даље у јавност. На тај начин, тајни снимак је дозвољен, само ако није намењен објављивању.¹⁶³ Задатак ове посебне доказне радње је техничким средствима забележити збивања у надзираном простору на основу прикупљеног

¹⁶⁰ Лечић, Б., (2017). Улога и значај посебне доказне радње тајног надзора комуникација у истрази кривичног дела тероризма, *Civitas*, Београд, број 7/2 - 2017, стр. 98

¹⁶¹ Живановић, К., (2018). Посебна доказна радња тајног надзора комуникације - пракса Европског суда за људска права у случају необразложене наредбе суда, *Наука Безбедност Полиција, Криминалистичко полицијска академија*, Београд, број 3, стр.294

¹⁶² Пиповић, Н.,(2013). Методи тајног надзора у сузбијању организованог криминала, *Годишњак студената, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву*, год. I, бр. 2/2013, стр.54

¹⁶³ Младеновић, Н., (2016). Тајни надзор и праћење, *Мастер рад, Правни факултет Универзитета у Нишу*, Ниш, стр. 29

материјала извршити идентификацију активности, а све ради документовања криминалних активности и успешног вођења кривичног поступка.¹⁶⁴

2.1.1 Услови за примену радње

Услови за покретање и коришћење ове посебне доказне радње су одређени у члану 161 ЗКП2011. "Посебне доказне радње могу се одредити према лицу за које постоје основи сумње да је учинило кривично дело које је ЗКП2011 таксативно нормирао да се могу применити Посебне доказне радње, а на други начин се не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано." То нам говори да се ове посебне доказне радње могу користити само изузетно, са одређеним роком трајања јер се тиме задире у уставна права грађана. Свакоме је гарантовано право на слободан вид обављања комуникација, па свако нарушавање је у директном сукобу са Уставом¹⁶⁵. Зато се и овај вид посебних доказних радњи само експлицитно примењује. Као и свака друга посебна доказна радња, потребно је да буде одобрена од стране органа који води поступак. Орган поступка, у овом случају судија за посебни поступак ће посебно ценити да ли се исти резултат могао постићи другачије, да би тиме избегло задирање у права грађана. Само ако се учини вероватним да се другачије не би могло постићи обезбеђење доказа онда се приступа тајном надзору комуникација.

2.1.2 Одређивање лица за примену радње

Посебне доказне радње се одређују према лицу за које постоје основи сумње да је учинило кривично дело за које се могу применити посебне доказне радње, а на други начин се не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Тајни надзор комуникација се изузетно може одредити и према лицу за које постоје основи сумње да припрема неко од кривичних дела а околности случаја указују да се на други начин кривично дело не би могло открити, спречити или доказати или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност.¹⁶⁶ Овде би се

¹⁶⁴ Лукач, Д., и др. (2015). Посебне истражне радње - законска регулатива и критички освр, Безбједност - Полиција- Грађани, Бања Лука, година IX, број 1-2/15, стр.14

¹⁶⁵ У Уставу Републике Србије, у члану 41, тајност писама и других средстава комуникације је неповредива. Одступања су дозвољена само на одређено време и на време и на основу одлуке суда, ако су неопходна ради вођења кривичног поступка или заштите безбедности Републике Србије, на начин предвиђен законом.

¹⁶⁶ ЗКП2011, чл.161. ст.2

можда и најлогичније могла користити ова посебна доказна радња, јер се њоме не врши било какав вид коришћења сложенијих посебних доказних радњи, а тиме испуњава основна функција Законика о кривичном поступку у смислу превенције настанка кривичних дела које би можда имале несагледиве последице по грађане. Коришћење ове посебне доказне радње се оправдава и тиме што се не би могло другачије сазнати или пратити активности одређене организоване криминалне групе, која је затвореног типа и на тај начин предупредиле њихове криминалне активности. Наравно, упоредо са развојем технологија, долази до усавршавања и технике која омогућава коришћење ове посебне доказне радње. Некада је, 1970-их, 1980-их, 1990-их било потребно физички озвучити телекомуникационе уређаје, а то је некада било тешко изводљиво. Морало се противправно улазити у просторије тих лица, физички постављати средства за прислушкивање разговора директно у телефоне и друге телекомуникационе уређаје, а онда због немогућности снимања на веће даљине, било потребно налазити се у непосредној близини тих просторија, у импровизованим покретним објектима, који би се понашали као рисивери и примали те разговоре. Тада је било потребно и ангажовати велики број људства, да би се покрила једна таква тајна операција. Касније, било је тешко користити тај добијени материјал пред судом због самог начина набављања и снимања тих разговора. Упоредо са развојем интернет технологија, и бежичних комуникација, развијала су се и средства која би омогућавала да се на што ефикаснији начин обавља тајни надзор комуникација. У све већој мери, почетком XXI века јавља се употреба мобилних телефона, који са ценом постају све приступачнији, па се морало приступити и развоју средстава који би могли да парирају овој технологији. Сада се мало теже могло приступити постављању буџица у саме мобилне уређаје јер су они по физичкој конструкцији доста мањих габарита па је просто било немогуће уметнути такве прислушне уређаје у њих. Због тога, приступа се снимању разговора са другачијим средствима којима није потребно да се прислушни уређај налази у самом уређају, већ на основу сигнала из мреже се врши пресретање самог сигнала и његово праћење, где им је за овакву радњу био потребан број мобилног телефона лица. Касније су оперативци могли да врше праћење самог уређаја путем ГПС сигнала којим су лоцирали ИМЕИ код самог уређаја. То је било у почетку док су мобилни уређаји имали одређену цену. Данас, припадници организоване криминалне групе користе те уређаје једнократно, са једним обављеним позивом, или послатом смс поруком, где затим физички уништавају број телефона, као и сам уређај, јер је вредност набављања таквих уређаја врло јефтина и изузетно доступна. Могу се

купити на било којој трафици, без узимања личних података, а тиме и немогућности евиденције саме куповине. Тиме се доста отежава приступ тајном надзору комуникација, јер се отежавају извори одакле вршити тајни надзор комуникација. У задњих пар година, више се као средство којим се обавља тајни надзор комуникација не представља примарни начин праћења, већ се употребом најсавременијих технолошких средстава користи праћење на сам глас лица над којим се врши тајни надзор комуникација, па тако уопште није потребно имати број телефона, ИМЕИ број самог уређаја, већ је довољно имати снимљен глас и на основу њега се врши надзор комуникација, чим се боја гласа у разговору тог лица поклопи са бојом гласа коју имају у архиви лица над којим се врши тајни надзор праћења комуникација. Боја гласа сваког лица на планети је јединствена као и папиларне линије на прстима. Не постоје две исте боје гласа на планети. И овде се налазе начини за заобилажење ове процедуре па се користе разни вокодери и уређаји који мењају боју гласа па се не може са сигурношћу тврдити чији је глас који је снимљен приликом праћења.

Међутим, под посебном доказном радњом не мора се тумачити само мера прислушкивања телефонских разговора, или другим телекомуникационим средствима, већ се она може спровести и на физичко снимање живих разговора између лица над којим се спроводи радња, коришћењем уређаја за оптичко и магнетофонско снимање.

2.1.3 Подношење предлога за покретање поступка за примену радње

Покретање поступка тајног надзора комуникација, се врши на образложени и писани предлог јавног тужиоца, где судија за претходни поступак одређује коришћење посебне доказне радње образложеном наредбом. Опет, потребно је доказати да је ово најсврходнији начин прибављања доказа, па јавни тужилац, који подноси предлог за одређивање ове мере мора да образложи предлог. Довољно је само имати основ сумње, да би се могла тражити допуштање коришћења ове посебне доказне радње. Суд затим наредбом одређује надзор и снимање комуникације која се обавља путем телефона или других техничких средстава или надзор електронске или друге адресе осумњиченог и заплону писама и других пошиљки. Наредба садржи расположиве податке о лицу према којем се тајни надзор комуникација одређује, затим законски назив кривичног дела, означање познатог телефонског броја или адресе осумњиченог, односно телефонског броја или адресе за коју постоје основи сумње да их осумњичени користи,

разлоге на којима се заснива сумња, начин спровођења, обим и трајање посебне доказне радње.¹⁶⁷

2.1.4 Временско трајање радње

Посебне доказне радње имају ограничено трајање. Препорука је да трају што краће, да се прекине са њиховом применом одмах по добијању доказа. Посебна доказна радња тајни надзор комуникације може трајати три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа се може продужити за највише три месеца. За одређена кривична дела¹⁶⁸, тајни надзор се може изузетно продужити још највише два пута у трајању од по три месеца. Када саберемо укупно трајање које може бити примењено за ову посебну доказну радњу долазимо до збира од годину дана. То је изузетно дугачак период примене тајног надзора комуникација и задирања у приватност тог лица. Спровођење ове посебне доказне радње се прекида чим престану разлози за његову примену.

Претходни Законик који је регулисао кривичну материју из 2001 године, у члану 504е је регулисао да мере могу трајати најдуже шест месеци, а због важних разлога могу бити продужене још највише два пута у трајању од по три месеца и извођење тих мера се прекида чим престану разлози за њихову примену. Овде можемо видети да је тренутно важећи Законик о кривичном поступку задржао сличну одредбу само је прецизирао да се првобитно одређује мера у трајању од три месеца, а затим продужење за још три месеца. У осталом делу овог члана је остало непромењено.

2.1.5 Спровођење радње наредбом суда

Да би примена посебне доказне радње уопште била могућа, потребно је да постоји наредба суда. Када суд донесе наредбу о примени посебне доказне радње тајног надзора комуникација, примену мере спроводи полиција, Безбедносно-информативна агенција или Војнобезбедносна агенција. О самом спровођењу тајног надзора сачињавају се извештаји на дневном нивоу, који се заједно са прикупљеним снимцима комуникације, писмима и другим пошиљкама које су упућене осумњиченом

¹⁶⁷ ЗКП2011, чл.167, ст.2

¹⁶⁸ Додатни продужетак времена се односи на кривична дела из чл.162 ст.1 тачка.1 ЗКП2011.

или које он шаље достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу на њихов захтев¹⁶⁹.

Поштанска, телеграфска и друга предузећа, друштва и лица регистрована за преношење информација дужна су да државном органу који извршава наредбу омогуће спровођење надзора и снимања комуникације и да уз потврду пријема, предају писма и друге пошिल्ке.¹⁷⁰ И све време трајања ове посебне доказне радње, она има карактер службене тајне.

Ако току спровођења тајног надзора комуникација дође до сазнања да осумњичени користи други телефонски број или адресу, државни орган ће проширити тајни надзор комуникације и на тај телефонски број или адресу и о томе ће одмах обавестити јавног тужиоца. По пријему обавештења, јавни тужилац ће одмах поднети предлог да се накнадно одобри проширење тајног надзора комуникације. О предлогу одлучује судија за претходни поступак у року од 48 часова од пријема предлога и о томе саставља белешку у записнику. Ако усвоји предлог, судија за претходни поступак ће накнадно одобрити проширење тајног надзора комуникације, а ако одбије предлог, материјал који је прикупљен се уништава¹⁷¹.

2.1.6 Достављање извештаја о предузетим активностима

Достављање извештаја и материјала је нормирано у члану 170 ЗКП2011. Одређено је да по завршетку тајног надзора комуникације орган доставља судији за претходни поступак снимке комуникације, писма и друге пошिल्ке и посебан извештај који садржи: време почетка и завршетка надзора, податке о службеном лицу које је надзор спровело, опис техничких средстава која су примењена, број и расположиве податке о лицима обухваћеним надзором и оцену о сврсисходности и резултатима примене надзора. Судија за претходни поступак ће приликом отварања писама и других пошилки пазити да се не повреди печати и да се омоти и адресе сачувају. О отварању ће се саставити записник. Сав материјал добијен спровођењем тајног надзора комуникација доставиће се јавном тужиоцу. Јавни тужилац ће одредити да се снимци добијени употребом техничких средстава у целини или делимично препишу и

¹⁶⁹ ЗКП2011, чл. 168

¹⁷⁰ ЗКП2011, чл. 168, ст.2

¹⁷¹ ЗКП2011, чл. 169. ст.1, ст.2

опису¹⁷². Тај материјал орган унутрашњих послова доставља судији за претходни поступак, заједно са извештајем, а судија наређује да се снимци у целини или делимично препишу и опишу, а затим га доставља јавном тужиоцу ради предузимања кривичног гоњења. Не преписују се снимци оних разговора који се не односе на осумњичене већ на трећа лица (чланове породице) или се односе на осумњичене али немају везе са кривичним делом. Јавни тужилац има право не само да се упозна са материјалом већ и да га добије ради анализе и предузимања даљих мера.¹⁷³

2.1.7 Уништавање прикупљеног материјала

Основна и једина функција примене посебних доказних радњи јесте прикупљање доказног материјала који се ни на један блажи начин није могао прикупити. Материјал који је прикупљен има функцију доказа пред судом против тог лица. Када тај материјал не представља доказ, или се неће користити као доказ обавезно се уништава. Ако јавни тужилац не покрене кривични поступак у року од шест месеци од дана када се упознао са материјалом прикупљеним коришћењем посебних доказних радњи или ако изјави да га неће користити у поступку, односно да против осумњиченог неће захтевати вођење поступка, судија за претходни поступак ће донети решење о уништењу прикупљеног материјала. О доношењу решења о уништавању прикупљеног материјала судија за претходни поступак може обавестити лице према коме је спроведена посебна доказна радња надзор и снимање комуникације која се обавља путем телефона или других техничких средстава или надзор електронске адресе осумњиченог и заплену писама и других пошиљки, ако је у току спровођења радње утврђена његова истоветност и ако то не би угрозило могућност вођења кривичног поступка. Материјал се уништава под надзором судије за претходни поступак који о томе саставља записник.¹⁷⁴

Ако је приликом предузимања посебних доказних радњи поступљено супротно одредбама које су нормиране у ЗКП2011, или наредби органа поступка, на прикупљеним подацима се не може заснивати судска одлука, а са прикупљеним

¹⁷² ЗКП2011, чл. 170.

¹⁷³ Васиљевић, Т., Грубач., М., нав.дело, стр. 978

¹⁷⁴ ЗКП2011, члан 163, ст.1 и ст.2

материјалом се поступа тако што се незаконити докази чувају до правноснажност окончања судског поступка који се води због прибављања таквих доказа¹⁷⁵.

2.1.8 Поступање са случајним налазом

Ако је приликом предузимања посебних доказних радњи прикупљен материјал о кривичном делу или учиниоцу који није био обухваћен одлуком о одређивању посебних доказних радњи, такав материјал се може користити само ако се односи на кривично дело из члана 162 ЗКП2011.¹⁷⁶

2.2 Тајно праћење и снимање

Тајно праћење и снимање је нормирано у члану 171. Ова посебна радња није била уређена у претходном Законику о кривичном поступку већ је била у склопу посебне доказне радње тајни надзор комуникација. Тајно праћење и снимање као посебна доказна радња може да буде од великог значаја за откривање кривичног дела и учиниоца али и значајно средство чијом применом се могу обезбедити материјални докази за покретање и вођење кривичног поступка. Применом посебне доказне радње може се доћи до откривања кривичног дела и учиниоца, односно хватања учиниоца при извршењу кривичног дела, хватања учинилаца при подели кривичним делом стечене имовинске користи, откривања њихових саучесника, проналажења средстава извршења кривичних дела и предмета прибављених кривичним делом, утврђивања боравишта и пребивалишта, места састајања и правца кретања лица која су обухваћена тајним праћењем и снимањем, до проналажења трагова у вези са кривичним делом као и до прикупљења других корисних информација у вези са криминалном делатношћу.¹⁷⁷

2.2.1 Услов за одређивање радње

Услов за одређивање ове мере је такође образложени предлог јавног тужиоца, где суд одређује тајно праћење и снимање осумњиченог и то за:

1. откривање контаката или комуникације осумњиченог на јавним местима и местима на којима је приступ ограничен или у просторијама, осим у стану. (Места или

¹⁷⁵ ЗКП2011, члан 163, ст. 3

¹⁷⁶ ЗКП2011, члан 164

¹⁷⁷ Димитријевић, О., (2016). Тајно праћење и снимање, Мастер Рад, Правни факултет Универзитета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици, стр.22-23

просторије, односно превозна средства других лица могу бити предмет тајног надзора и снимања само ако је вероватно да ће осумњичени ту бити присутан или да користи та превозна средства)

2. утврђивања истоветности лица или лоцирања лица или ствари.

2.2.2 Наредба судије за претходни поступак

Ову посебну доказну радњу одређује судија за претходни поступак образложеном наредбом. Наредба о тајном праћењу и снимању садржи податке о осумњиченом, законски назив кривичног дела, разлоге на којима се заснива сумња, означавање просторија, места или превозног средства, овлашћење за улазак и постављање техничких уређаја за снимање, начин спровођења, обим и трајање ове посебне доказне радње.

2.2.3 Заштита приватности стана

Устав Републике Србије нормира неповредивост стана, у чл. 40, па наводи да је стан неповредив. Нико не може без писмене одлуке суда ући у туђи стан или друге просторије против воље њиховог држаоца, нити у њима вршити претрес. Држалац стана и других просторија има право да сам или преко свога заступника и уз још два пунолетна сведока присуствује претресању. Ако држалац стана или његов заступник нису присутни, претресање је допуштено у присуству два пунолетна сведока. Без одлуке суда, улазак у туђи стан или друге просторије изузетно и претресање без присуства сведока, дозвољени су ако је то неопходно ради непосредног лишења слободе учиниоца кривичног дела или отклањања непосредне и озбиљне опасности за људе или имовину, на начин предвиђен законом.

2.2.4 Трајање радње

Тајно праћење и снимање може трајати три месеца због неопходности даљег прикупљања доказа може се продужити за највише три месеца. Ако је реч о кривичним делима из групе кривичних дела за које се могу одредити посебне доказне радње, тајно праћење и снимање може се изузетно продужити још највише два пута у трајању од по три месеца. Спровођење праћења и снимања се прекида чим престану разлози за

његову примену.¹⁷⁸ У овом члану видимо да су задржани исти услови као што су и у члану који нормира тајни надзор комуникације. И у погледу спровођења задржана су иста решења као и у претходним посебним доказним радњама, па тако наредбу за спровођење посебне доказне радње тајно праћење и снимање врши полиција, Безбедносно-информативна агенција или Војнобезбедносна агенција. О спровођењу тајног праћења и снимања сачињавају се дневни извештаји који се заједно са прикупљеним снимцима достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу на њихов захтев.

2.2.5 Врсте тајног праћења и снимања

Постоји више врста праћења, па се тако према субјекту који га реализује разликује праћење од стране овлашћених службених лица органа унутрашњих послова што представља уобичајени и редовни облик вршења ове криминалистичке радње и праћење од стране добронамерних грађана или сарадника полиције што представља изузетак који се примењује врло ретко и то само ако не постоје услови да ту меру обаве органи унутрашњих послова. Према начину на који се врши праћење, постоје две основне врсте праћења, праћење пешачењем и праћење коришћењем неког превозног средства (најчешће аутомобила, а ређе бицикла, мотоцикла, теретног аутомобила или неког другог возила). Према простору у коме се предузима, разликује се праћење у отвореном простору, (на улици, ауто-путу, јавним површинама, итд.) и праћење у затвореном простору (нпр. средствима јавног превоза, ресторанима, хотелима, итд.). Ова два вида праћења се у пракси најчешће међусобно комбинују и смењују, зависно од кретања лица које представља објект праћења, уз паралелно стављањетога лица под присмотру.¹⁷⁹

2.2.6 Достављање извештаја о предузетим активностима

По завршетку посебне доказне радње тајног праћења и снимања, примењују се одредбе које регулишу посебну доказну радњу тајни надзор комуникација. Па тако, достављање извештаја и материјала је нормирано у члану 170 ЗКП2011, где по завршетку тајног праћења и снимања, орган доставља судији за претходни поступак снимке направљене праћењем, снимањем и посебан извештај који садржи: време

¹⁷⁸ ЗПП2011, чл. 172

¹⁷⁹ Алексић, Ж., Шкулић, М., (2000).Криминалистика, Досије, Београд, стр. 87

почетка и завршетка надзора, податке о службеном лицу које је надзор спровело, опис техничких средстава која су примењена, број и расположиве податке о лицима обухваћеним надзором и оцену о сврсисходности и резултатима примене надзора. Сав материјал добијен спровођењем тајног праћења и снимања доставиће се јавном тужиоцу. Јавни тужилац ће одредити да се снимци добијени употребом техничких средстава у целини или делимично препишу и опишу¹⁸⁰. Тај материјал орган унутршњих послова доставља судији за претходни поступак, заједно са извештајем, а судија наређује да се снимци у целини или делимично препишу и опишу, а затим га доставља јавном тужиоцу ради предузимања кривичног гоњења.

2.3 Симуловани послови

Симуловани послови су следећа посебна доказна радња која је предвиђена у важећем Закону о кривичном поступку из 2011. године. Симуловани послови су у претходном ЗКП2001 у члану 504и били регулисани као пружање симулованих пословних услуга и пружање симулованих правних послова. Важећи ЗКП2011 нормира симуловане послове у члану 174.

2.3.1 Услови за одређивање радње

И овде на образложени предлог јавног тужиоца, суд може одредити:

1. симуловану куповину, продају или пружање пословних услуга
2. симуловано давање или примање мита

Пружање симулованих услуга, долази у обзир посебно код доказивања кривичног дела примања и давања мита, а симуловано склапање правних послова код трговине дрогама и трговине људима. Услуге које се нуде или траже могу бити недозвољене или дозвољене. Недозвољене су најчешће сексуалне услуге (проституција, педофилија и сл.), а дозвољене су из свих друштвених делатности (здравства, просвете, трговине) увек праћене давањем или примањем мита, или неким другим деликтом којим се стиче корист или другоме наноси материјална штета. Код симулованог давања и примања мита "купац услуге" може да буде грађанин који је полицији пријавио да му је нуђено или тражено мито, уместо службеног лица.

¹⁸⁰ ЗКП2011, чл. 170.

Симулован послови су у првом реду куповина и продаја ствари. Ствари које се нуде или траже могу бити ван промета или у промету под посебним условима и контролом (дрога, оружје и др), или у слободном промету уз плаћање пореза или друге дажбине. Мера се користи нарочито за прикупљање доказа о трговини, људима, наркотичним средствима, оружјем и муницијом. Симулирати се може и продаја и куповина.¹⁸¹

2.3.2 Наредба о спровођењу мере

Наредба о закључењу симулованих послова је нормирана у члану 175 ЗКП2011, па тако и ову посебну доказну радњу одређује судија за претходни поступак у образложеној наредби. Та наредба садржи податке о осумњиченом, законски назив кривичног дела, разлоге на којима се заснива сумња, начин спровођења, снимање, документовање, обим и трајање посебне доказне радње.

2.3.3 Временско трајање радње

Сама радња може трајати три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа може се продужити највише за три месеца. Ако је реч о кривичним делима за које је предвиђена примена посебних доказних радњи, закључење симулованих послова се може изузетно продужити још највише два пута у трајању од по три месеца. Закључење симулованих послова се прекида чим престану разлози за њихову примену.

2.3.4 Спровођење радње

Спровођење ове посебне доказне радње симуловање послова се одређује у члану 176 ЗКП2011. Наредбу извршава по правилу овлашћено лице полиције, Безбедносно-информативне агенције или Војнобезбедносне агенције, а ако то захтевају посебне околности случаја друго овлашћено лице. О спровођењу симулованих послова сачињавају се дневни извештаји који се заједно са прикупљеним снимцима достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу на њихов захтев. У овом случају, овлашћено лице које закључује симуловани посао не чини кривично дело ако је радња коју предузима кривичним законом предвиђена као радња кривичног дела. Забрањено је и кажњиво да лице подстрекава другог на извршење кривичног дела.¹⁸²

¹⁸¹ Васиљевић, Т., Грубач. М., нав.дело., стр. 980

¹⁸² ЗКП2011, чл. 176

У пракси одређивање примене посебне доказне радње закључивања симулованих послова повлачи са собом и одређивање посебне доказне радње ангажовања прикривеног иследника. Уколико би се поступило другачије и ако би се симуловани послови закључивали на стварно име неког физичког лица, касније то лице би доспело на црну листу банака због симулованих послова којих су криминалног карактера. То би значило да кредитна способност тог лица би била уништена у било којој банци у земљи, јер би његове генералије доспеле у сваки систем банке. Други проблем који би могао да се јави што би право име и праве генералије тог лица које закључује симуловане послове било компромитовано па би то лице и његова породица трпели репресалије од стране припадника организоване криминалне групе као чин револта због таквог поступања тог лица.¹⁸³

2.3.5 Достављање извештаја о предузетим активностима

Достављање извештаја и прикупљеног материјала је исто као и у претходним посебним доказни радњама. По закључењу симулованих послова државни орган који извршава наредбу доставља судији за претходни поступак целокупну документацију о предузетој посебној доказној радњи, оптичке, тонске или електронске записе и друге доказе и посебан извештај који садржи време закључења симулованих послова, податке о лицу које је симуловане послове закључило осим ако је то учинио прикривени иследник, опис техничких средстава која су примењена, број и расположиве податке о лицима укљученим у закључење симулованих послова. Судија за претходни поступак ће материјал и извештај доставити јавном тужиоцу на даље поступање¹⁸⁴.

2.3.6 Допуштеност примене радње

Да би симуловани посао могао да буде коришћен као посебна доказна радња, претходно се морају испунити одређени услови. Да би дошло до симуловане куповине, продаје или пружања пословних услуга или до симулованог давања или примања мита државни органи не морају да имају сазнања о постојању таквих кривичних дела за која се може искористити ова посебна доказна радња.

¹⁸³ Матијашевић Обрадовић, Ј., (2017). Симуловани послови - посебна доказна радња у актуелном кривичном процесном законодавству и пракси, Гласник адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, број 9-12/2017, стр 400

¹⁸⁴ ЗКП2011, чл. 177

На пример, ако би неко лице од кога се тражи да да мито или да прими мито, а која се налази на одређеним функцијама које су од значаја и то лице пријави полицији или тужилаштву да неко жели да учини такво кривично дело. Ако је то лице пријавило полицији онда полиција обавештава јавног тужиоца који образложеним предлогом обраћа судији за претходни поступак и предлаже да овај донесе наредбу за спровођење те посебне доказне радње. Тада судија за претходни поступак доноси наредбу у којој детаљно образлаже саму меру према ком лицу се иста користи и колико дуго ће трајати. Онда, лица која ће спроводити ту радњу предузимају следеће активности тако што обучавају лице које је пријавило цео случај како да изврши давање мита, обележавају новчанице и уређују средину у којој ће се вршити давање мита. Затим долази до саме радње тако што лице приступа давања мита лицу које је то тражило а недуго затим се појављују органи унутрашњих послова које хапсе и приводе то лице. Код лица проналазе обележени новац чиме је јасно доказано да је то лице узело мито. Ово је само један пример на који начин се може користити посебна доказна радња.

Долазимо до једног проблема који се јавља у теорији, а то је због чега лице које је дало мито не одговара за кривично дело давање мита, већ само лице које је мито примило. Постоје нека објашњења да лице које је давало мито није имало за циљ остварање тог кривичног дела те није поступило са директним умишљајем. Друго објашњење је одсуство воље лица која даје мито.

2.3.7 Симулована делатност и симулована куповина

Као форма симуловане делатности углавном је предвиђена псеудо куповина, а не продаја предмета кривичног дела, зато што ова прва подразумева делатност тајног агента (прикривеног иследника), купује одређене ствари које му овај нуди. Након куповине такве ствари долазе у државину истражних органа који их или уништавају (нпр. опојне дроге) или врћају власницима (украдене ствари) - у сваком случају су под контролом. Код псеудо продаје такве ствари би након продаје биле на располагању самим преступницима који их би у случају да одмах након тога не буду лишени слободе ставили у оптицај (нпр. опојне дроге) или задржали за себе. Осим тога, по дефиницији да би нека роба или предмети били продати они морју бити и понуђени што је много већа опасност од провокације у односу на псеудо куповину.¹⁸⁵

¹⁸⁵ Маринковић, Д., Ђурђевић, З., (2006). Симуловани послови и услуге као доказна радња и облик навођења на кривична дела, Правни живот, Удружење правника Србије, Београд, број 9/2006, стр. 1029

Симулована куповина може се односити на предмете чији је промет забрањен нпр кад се ради о опојним дрогама, односно наркотицима, а она се може вршити и у погледу предмета који могу бити у правном и пословном промету али само под одређеним условима као што је то случај са купопродајом наоружања и војне опреме, експлозива, отровних или радиоактивних материја и томе слично. На овај начин се могу куповати и људи тј лица када се ради о прикупљању доказа у односу на кривично дело трговине људима.¹⁸⁶

2.4 Рачунарско претраживање података

Рачунарско претраживање података је посебна доказна радња по важећем ЗКП2011 или аутоматско рачунарско претраживање личних и других са њима повезаних података према старом ЗКП2001. године. Нормирано је у члану 178 ЗКП2011. Ова мера се односи на компјутерско претраживање већ обрађених личних и других података садржаних у евиденцијама које воде различити органи и организације ради упоређивања са полицијским подацима који се односе на одређена кривична дела, на одређене осумњичене или на начине како је дело извршено. То могу бити подаци о преласку границе, листинзи телефонских разговора, подаци о имовини, о приходима, итд.¹⁸⁷ Рачунарско претраживање података се најчешће користе као програмске или растер претраге. Оне представљају метод који је нашао широку примену у борби против организованог криминала у Немачкој, САД-у, Аустрији, итд. Ова посебна доказна радња се састоји у аутоматском компјутерском претраживању идентификационих података одређених лица, који имају индицијални значај, односно сужавају круг осумњичених или упућују на евентуалног учиниоца кривичног дела. Растер претраживање података је коришћење података који се налазе у приватним или јавним банкама података према унапред предвиђеним криминалистичким критеријумима у циљу откривања осумњиченог и проналажења других лица и предмета.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Шкулић, М., (2011). Коментар Законика о кривичном поступку, Службени гласник, Београд, стр. 1238

¹⁸⁷ Плазинић, М., Стојковић, М., (2015). Примена посебних доказних радњи и механизми њихове контроле, Тужилачка реч, Гласило Удружења тужилаца Србије, број 28, стр.19

¹⁸⁸ Матић, Г., (2006). Упоредноправни приказ специјалне истражне технике аутоматског рачунарског претраживања личних и других података (компјутерске растер претраге) са освртом на стање у Србији, Научно стручно саветовање Зитех, Тара, Србија 2006, стр. 2-3

2.4.1 Услови примене радње

Ова доказна радња се покреће се на образложени предлог јавног тужиоца, када суд може одредити посебну доказну радњу рачунарско претраживање података већ обрађених личних и других података и њихово поређење са подацима који се односе на осумњиченог и кривично дело. Наредба садржи исто као и претходне наредбе за посебне доказне радње. У члану 179 ЗКП2011 прописано је да ову доказну радњу одређује судија за претходни поступак образложеном наредбом. Наредба садржи податке о осумњиченом, законски назив кривичног дела, опис података, које је потребно рачунарски претражити и обрадити, означавање државног органа који је дужан да спроведе претрагу тражених података, обим и време трајања посебне доказне радње.

2.4.2 Временско трајање радње

Време трајања ове доказне радње уређено је другачије у односу на друге радње. Наиме, рачунарско претраживање података може трајати највише три месеца, а због неопходности даљег прикупљања доказа може се изузетно продужити још највише два пута у трајању од по три месеца. Спровођење ове радње се прекида чим престану разлози за његову примену.

2.4.3 Спровођење радње

Спровођење¹⁸⁹ ове посебне доказне радње извршава полиција, Безбедносно-информативна агенција, Војнобезбедносна агенција, царинске, пореске или друге службе или други државни орган, односно правно лице које на основу закона врши јавна овлашћења.

2.4.4 Достављање извештаја о предузетим активностима

По завршетку, као и у осталим посебним доказним радњама, државни орган, односно правно лице доставља судији за претходни поступак извештај који садржи податке о времену, почетка и завршетка рачунарског претраживања података, податке који су претражени и обрађени, податке о службеном лицу које је спровело посебну доказну радњу, опис примењених техничких средстава, податке о обухваћеним лицима

¹⁸⁹ ЗКП2011, члан 179

и резултатима примењеног рачунарског претраживања података. Судија за претходни поступак ће овај извештај проследити јавном тужиоцу¹⁹⁰.

2.5 Контролисана испорука

Контролисана испорука као посебна доказна радња је нормирана у члану 181 ЗКП2011. Као истражна техника, контролисана испорука је незаменљива када је реч о илегалном транспорту опојних дрога, али је веома погодна и за откривање кријумчарења свих других роба, попут оружја, аутомобила, фалсификованог новца и сл. ЗКП2011 иначе прави разлику између незаконите и сумњиве пошиљке. Под незаконитом пошиљком подразумева се пошиљка која садржи ствари чији је промет забрањен (нпр. дрогу) или је под посебним режимом (нпр. оружје). Сумњива пошиљка би била она за коју постоје основи сумње да је под видом законите испоруке скрива незакониту испоруку.¹⁹¹ Да би једна оваква операција успела потребно је да земље које у њој учествују, имају законску могућност примене таквих мера. Полицијске власти и правосуђе морају бити веома добро координисани што подразумева развијен и уређен систем комуникације и на крају сама лишења слободе лица која врше превоз испоруке која се контролише као и њихових налогодаваца. Ово у свим земљама треба да буду учињено истовремено.¹⁹² Ова посебна доказна радња се најчешће примењује код откривања и доказивања кривичних дела незаконитог промета опојним дрогама, превоза нуклеарног отпада и сл. Контролисана испорука предмета кривичног дела представља заправо полицијско надзирање илегалног транспорта са одложеном интервенцијом.¹⁹³

2.5.1 Специфичност и услови за примену посебне доказне радње

Контролисана испорука је једина посебна доказна радња коју покреће Републички јавни тужилац, односно јавни тужилац посебне надлежности. Она се може одредити ради прикупљања доказа за кривични поступак и откривање осумњичених.

¹⁹⁰ ЗКП2011, члан 180

¹⁹¹ Илић, Г., Матић Бошковић, М., (2015). Посебне мере тајног надзора прикупљања података у кривичном поступку: поглед из правосуђа, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, стр. 21

¹⁹² Бугарски, Т. (2014). Доказне радње у кривичном поступку, друго измењено издање, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, стр.82

¹⁹³ Лукић, Т., (2005). Откривање и доказивање кривичних дела организованог криминала у Србији - контролисан превоз и испорука предмета кривичног дела као посебна мера откривања и доказивања кривичних дела организованог криминала, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, број 3, стр.85

Њоме се одређује контролисана испорука којом се дозвољава да, уз знање и под надзором надлежних органа, незаконите или сумњиве пошиљке:

- 1) буду испоручене у оквиру територије Републике Србије;
- 2) уђу, пређу или изађу са територије Републике Србије.

2.5.2 Спровођење радње

Јавни тужилац наредбом одређује начин спровођења контролисане испоруке. У ЗКП2011 је нормирано да контролисану испоруку спроводи полиција и други државни органи које одреди јавни тужилац. Контролисана испорука се спроводи уз сагласност надлежних органа заинтересованих држава и на основу узајамности, у складу са потврђеним међународним уговорима којима се детаљније уређује њен садржај¹⁹⁴.

2.5.3 Достављање извештаја о предузетим активностима

По извршењу контролисане испоруке, полиција односно други државни орган доставља јавном тужиоцу извештај који садржи податке о времену почетка и завршетка контролисане испоруке, податке о службеном лицу које је спровело радњу, опис примењених техничких средстава, податке о обухваћеним лицима и резултатима примењене контролисане испоруке.¹⁹⁵

2.6 Прикривени иследник

Законик о кривичном поступку из 2011 године прописује да на образложени предлог јавног тужиоца суд може одредити ангажовање прикривеног иследника ако се коришћењем других посебних доказних радњи не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано.¹⁹⁶ Прикривени иследник представља једну врсту агента односно лица које на притајен крајње дискретан начин прикупља податке о одређеној организованој криминалној групи или криминалним групама, односно уопште о организованом криминалу до којих се долази тако што се у

¹⁹⁴ ЗКП2011, члан 182

¹⁹⁵ ЗКП2011, члан 182

¹⁹⁶ ЗКП2011, члан 183

ствари убацује у криминалну групу или на неки други прикривени начин повезује са члановима криминалне организације.¹⁹⁷

2.6.1 Одређивање лица за прикривеног иследника

ЗКП2011 нормира да прикривеног иследника под псеудонимом или шифром одређује министар надлежан за унутрашње послове, директор Безбедносно-информативне агенције или директор Војнобезбедносне агенције, односно лице које они овласте. Прикривени иследник је, по правилу, овлашћено службено лице органа унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције или Војнобезбедносне агенције, а ако то захтевају посебне околности случаја и друго лице, које може бити и страни држављанин. Ради заштите идентитета прикривеног иследника, надлежни органи могу изменити податке у базама података и издати личне исправе са измењеним подацима. Ови подаци представљају тајне податке. Забрањено је и кажњиво да прикривени иследник подстрекава на извршење кривичног дела.¹⁹⁸ Већ смо навели да се код примене посебних доказних радњи залази у приватност лица и да се Уставом загарантована права лица тиме сужавају. Прикривени иследник је једна од најсложенијих посебних доказних радњи због саме примене те радње, јер у овој радњи користи се лице које је у већини случајева припадник неке од државних служби, ређе је то неко друго лице, коме се мењају све генералије од основних личних идентификационих података па до фингиране животне ситуације. То лице се представља као неко друго лице, покушава да уђе у ту организацију, прати и прикупља доказе о тој организацији, да би на крају помогло тужилаштву и судству приликом санкционисања и уништавања те организације.

2.6.2 Прикривени иследник као сведок

ЗКП2011 прописује да се прикривени иследник може саслушати као сведок, али се на само његовом исказу не може заснивати одлука. У овом раду смо обрадили и навели да су организоване криминалне групе на изузетном нивоу хијерархије, да имају устројство слично државним и привредним субјектима, да свако од лица у тој организацији има тачно наведену делатност и опис послова. Када је та организована

¹⁹⁷ Делибашић, В., (2016). Прикривени иследник, Наука Безбедност Полиција, Криминалистичко полицијска академија, Београд, број 1. стр.83

¹⁹⁸ ЗКП2011, члан 185

криминална група затвореног типа, да су сва лица унутар ње проверена и да не одају информације спољашњем свету, потребно је "убацити" лице које би сазнало те информације. То са собом носи велики ризик, постоји могућност откривања тог лица са којим би се та организована криминална група обрачунала на крајње ригорозан начин, најчешће убиством тог лица. Прикривени иследник се под шифром или псеудонимом може изузетно испитати у кривичном поступку као сведок. Испитивање ће се обавити тако да се странкама и браниоцу не открије идентитет прикривеног иследника. Прикривени иследник се позива преко старешине који непосредно пре испитивања својом изјавом пред судом потврђује истоветност прикривеног иследника. Подаци о истоветности прикривеног иследника који се испитује као сведок представљају тајне податке.¹⁹⁹

2.6.3 Достављање извештаја о предузетим активностима

Прикривени иследник у току ангажовања подноси периодичне извештаје свом непосредном старешини. По завршетку ангажовања прикривеног иследника старешина доставља судији за претходни поступак фотографије, оптичке, тонске или електронске снимке, прикупљену документацију и све прибављене доказе и извештај који садржи: време почетка и завршетка ангажовања прикривеног иследника; шифру или псеудоним прикривеног иследника; опис примењених поступака и техничких средстава; податке о лицима обухваћеним посебном доказном радњом и опис постигнутих резултата. Судија за претходни поступак ће материјал и извештај доставити јавном тужиоцу.²⁰⁰

2.6.4 Одговорност прикривеног иследника за кривична дела која настану у току вршења радње

У теорији се узима да прикривени иследник не може да одговара за кривична дела за која би иначе одговарао да није од стране судије послат у ту организацију. Али прикривени иследник не сме да подстрекава лица у тој организацији на извршење кривичних дела нити да оно буде налогодавац. Поставља се питање, како процесуирати прикривеног иследника ако му од стране организоване криминалне групе буде наложено да изврши неко тешко кривично дело као што је убиство, разбојништво,

¹⁹⁹ ЗКП2011, члан 187

²⁰⁰ ЗКП2011, члан 186

кривична дела у вези трговине људима или недозвољеног промета наркотика и слично. Постоји могућност да прикривени иследник за пријем у организовану криминалну групу буде условљен извршењем одређеног кривичног дела као што је на пример убиство одређене особе противничке организоване криминалне групе, или убиство одређеног припадника државне службе, да изврши неко разбојништво. Сматрамо да би он тада требао да одустане од тог ангажовања и да се нађе други начин уласка у ту организовану криминалну групу, и да не би требало да се прикривени иследник ако пристане на такве услове и исте изврши не процесуира касније у кривичном поступку према тој организованој криминалној групи.

2.6.4 Спровођење радње

Посебну доказну радњу ангажовања прикривеног иследника одређује судија за претходни поступак образложеном наредбом. Наредба садржи податке о лицима и групи према којима се примењује, опис могућих кривичних дела, начин, обим, место и трајање посебне доказне радње. У наредби може бити одређено да прикривени иследник може употребити техничка средства за фотографисање или тонско, оптичко или електронско снимање. Ангажовање прикривеног иследника траје колико је потребно да се прикупе докази, а најдуже годину дана. На образложен предлог јавног тужиоца судија за претходни поступак може продужити трајање посебне доказне радње за најдуже шест месеци. Ангажовање прикривеног иследника се прекида чим престану разлози за његову примену.²⁰¹ Проблем који се може јавити код спровођења ове посебне радње су непоуздани подаци и погрешно постављана питања као и проблеми примене ових радњи од стране свих наведених субјеката као и проблем обуке истих.²⁰²

2.6.5 Однос прикривеног иследника и агента провокатора

Агент провокатор је термин под којим се подразумева да је то службено лице припадник полиције који поступа службено. У неким законодавствима носи назив

²⁰¹ ЗКП2011, члан 184

²⁰² Ивановић, З., (2007). Прикривени иследник у супростављању организованом криминалитету, Ревизија за безбедност, Центар за безбедосне студије, Београд, бр.2/07, стр. 22-23

подстрекач јер он жели да наведе одређено лице или да га изазове да донесе одређену одлуку, ради извршења кривичног дела како би га ухватио на делу.²⁰³

Потреба за агентом провокатором се јавља због тога што се нека дела много тешко доказују као што су на пример, давање и примање мита и нека друга коруптивна кривична дела. Сходно радњи подстрекавања радње провокатора треба да буду предузете умишљајно, да је створена одлука код другог, и да су те радње допринеле извршењу кривичног дела. Код овог почетног става да се ради о радњи подстрекавања и да су допринос извршењу дела, јављају се различите тезе па све до оспоравања у погледу умишљаја, намере и циља и коначно криминалног резултата.

Тако, одређени теоретичари сматрају да овде нема дела јер недостаје умишљај агента на довршено дело, јер је умишљај усмерен на покушано дело, други сматрају да агент повокатор није кажњив јер поступа у оквиру овлашћења и по службеној дужности, док трећи сматрају да мотиви и циљ код агента провокатора нису да наведу другог на извршење кривичног дела већ изазивање потенцијалног извршиоца да би био ухваћен при самом извршењу дела.²⁰⁴

Као што се може видети постоје велика спорења о самом институту агента провокатора. Баш због тог спорења у важећем ЗКП2011 тај институт није употребљен, већ се користи прикривени иследник. Њему је строго забрањено да врши подстрекавање на извршење кривичног дела. Ако је прикривени иследник дошао до доказа на недозвољен начин исти се не смеју узети у разматрање.

2.6.6 Подстрекавање прикривеног иследника

У кривичном праву под појмом подстрекавања се подразумева предузимање такве радње којом се код другог лица са умишљајем изазива или учвршћује одлука да предузме противправну радњу којом ће остварити обележја неког бића кривичног дела. "Под пострекавањем се подразумева умишљајно навођење једног лица на извршење одређеног кривичног дела."²⁰⁵ Једно лице је подстрекнуто на извршења дела ако код њега у време подстрекавања није постојала чврста одлука на извршење дела. Значи

²⁰³ Јованчевић, Н. (2006). Агент провокатор, Правни живот, Удружење правника Србије, Београд, стр 1051

²⁰⁴ Јованчевић, Н. нав. дело, стр. 1052

²⁰⁵ Чејовић, Б. Кулић, М. (2014). Кривично право, Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, стр. 265-266

подстрекавање постоји ако је код лица постојала недовољно учвршћена одлука или ако је то лице само дало идеју или изразило спремност да учини кривично дело. Подстрекавање не постоји ако је код тог лица постојала чврста одлука да изврши кривично дело. Радња подстрекавања је свака она радња којом се може утицати на вољу другог лица.²⁰⁶ Чини се да не треба користити институт агента провокатора већ је сасвим исправно користити институт прикривеног иследника, зато што функција прикривеног иследника јесте у прикупљању доказа против тих одређених лица а не у њиховом навођењу или утицају на њихову вољу јер онда би подстрекач био у суштини налогодавац и саучесник у извршењу тих кривичних дела. То би значило да правосудни органи би морали да гоне и агента провокатора по истом основу и за исто извршење кривичног дела као и остале саучеснике. Како би се онда могло веровати његовом исказу и на њему засновати одлуку ако је он један од налогодаваца или у најгорем случају организатор. Прикривени иследник јесте доказна радња коју предузима овлашћено службено лице које може бити припадник органа унутрашњих послова, припадник безбедносно информативне агенције, као и припадник Војно безбедносне агенције. Законик оставља могућност ангажовања прикривеног иследника, у предкривичном поступку ради прикупљања доказа, а не ради навођење и подстекавање на извршење. У том циљу ове полицијске операције у себи садрже један облик навођења на кривично дело па у њиховој примени морају се врло пажљиво доzirати и њима се ни у ком случају не сме задирати у аутономност одлуке потенцијалног лица да изврши кривично дело. То значи оне могу представљати само начин за сазнање илегалних намера али ни на који начин се не смеју налазити елементи подстрекавања схваћеног у кривичноправном смислу.²⁰⁷

3. Окривљени сарадник или тзв "сведок сарадник"

Претходни ЗКП2001 је регулисао термин сведока сарадника. То је лице које је било припадник организоване криминалне групе својевољно, које је обављало послове за ту групу, које је касније закључило споразум са тужилаштвом да ће бити сведок против организоване криминалне групе, а заузврат добити бољи третман од стране правосуђа. За разлику од статуса сведока сарадника који се могао стећи само у

²⁰⁶ Срзентић, Н. , Стајић, А. (1968) Кривично право, општи и посебни део Завод за издавање уџбеника, Сарајево, стр. 177 - 178

²⁰⁷ Маринковић, Д. (2004), Прикривене операције навођења на кривично дело, Наука безбедност полиција, Београд, год.9, број 2-3, стр. 159

поступцима који се воде против учинилаца кривичних дела организованог криминала или ратних злочина споразум о сведочењу окривљеног јавни тужилац може закључити не само у случајевима када се он терети за неко од ових кривичних дела већ и за било које кривична дела. Неопходно је да је окривљени у потпуности признао да је учинио кривично дело и да је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање кривичног дела код којих се могу одредити посебне доказне радње претежнији од последица кривичног дела које је учинио.²⁰⁸ Окривљени сарадник је дужан да говори истину и да не прећути ништа што му је о предмету суђења познато. Окривљени сарадник се испитује након саслушања оптужених и након испитивања се удаљава из суднице.²⁰⁹ Дужности сведока сарадника су исте као и код сваког другог сведока. Он мора да говори истину и не сме ништа да прећути и да положи заклетву. Међутим, сведок сарадник нема права која имају остали сведоци, а то су да буде ослобођен дужности сведочења према окривљеном који му је сродник или друго блиско лице, нити да буде ослобођен дужности да буде ослобођен да одговара на поједина питања кад је вероватно да би себе или одређена блиска лица тиме изложио тешкој срамоти, знатној материјалној штети или кривичном гоњењу.²¹⁰

4. Посебна доказна радња полиције - Циљана потрага

Полиција може предузимати у току свог оперативног рада истражне радње. У члану 47 Закона о полицији²¹¹, нормирано је да припадници унутрашњих послова могу приликом обављања полицијских послова да примењују полицијске мере и радње. Полицијске мере и радње су: заштита оштећених кривичним делом и друга лица, заштита података о идентитету, полицијско опажање и опсервирање, посебне мере за обезбеђење јавног реда, снимање на јавним местима, полицијска помоћ у извршењима и поступцима вансудског намирења, полиграфско испитивање, пријем пријава о учињеном кривичном делу и прекршају, трагање за лицима и предметима, мере циљане

²⁰⁸ Бејатовић, С., (2012). Реформа кривичног процесног законодавства Србије и институт споразумевања јавног тужиоца и окривљеног, Анали Правног факултета, Универзитета у Зеници, година 5, број 10, стр.217-218

²⁰⁹ ЗКП2011, члан 325

²¹⁰ Грубач, М., (2008). Анализа одредаба о кривичном поступку за дела организованог криминала у законодавству Србије и проблеми у њиховој примени, у Борба против организованог криминала у Србији - од постојећег законодавства до свеобухватног предлога реформе, Институт за упоредно право, Београд, стр.141

²¹¹ Закон о полицији, ("Сл. Гласник РС"), бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, члан 47 и члан 60

потраге, мере за отклањање непосредне опасности, криминалистичко форензичка регистрација, узимање других узорака и криминалистичко форензичка вештачења и анализе, као и јавно расписиве награде.

У погледу посебне доказне радње - мере циљане потраге, која је нормирана у члану 60, наведено је да ради хапшења и спровођења надлежном органу лица за које се основано сумња да је учинило кривично дело за које је по закону прописана казна затвора од четири или више година и за којим је расписана потерница, а у случају кад полицијски службеници другим мерама и радњама то лице не могу ухапсити, односно када би то било повезано са несразмерним тешкоћама, могу се према том лицу као и другим лицима за које постоје основи сумње да помажу у прикривању тог лица предузети мере циљане потраге применом посебних доказних радњи у складу са ЗКП2011.

Ове мере одобрава председник Врховног касационог суда, односно судија тог суда који је одређен да по овим предлозима одлучује у случају одсуства председника, на предлог директора полиције, у року од 24 часа од момента подношења предлога. Предлог за одређивање ове посебне доказне радње, као и одлука Врховног касационог суда Србије се сачињава у писаном облику.

Предлог садржи податке и чињенице које су од значаја за одлучивање о примени мера циљане потраге. Одобрене мере могу се примењивати најдуже шест месеци, а на основу новог предлога могу се продужити још једанпут најдуже шест месеци.

У случају неприхватања предлога, председник Врховног касационог суда, односно овлашћени судија у том поступку, у образложењу одлуке наводи разлоге одбијања.

Кад разлози хитности то захтевају, мере циљане потраге може својим решењем наложити директор полиције, уз претходно прибављену усмену сагласност за почетак примене одговарајућих мера председника Врховног касационог суда, односно овлашћеног судије. У овом случају, писани предлог доставља се у року од 24 часа од добијања усмене сагласности.

Одлука о наставку примене одговарајућих мера, односно о њиховој обустави доноси се у року од 24 часа од подношења предлога. Одлука о обустави одговарајућих мера мора бити писано образложена.

Подаци прикупљени овим мерама циљане потраге не могу се користити као доказ у кривичном поступку. Подаци се по окончању циљане потраге достављају председнику Врховног касационог суда, односно овлашћеном судији, који је дужан да их уништи и о томе сачини записник. Министар одређује ближи начин примене мере циљане потраге.

5. Посебне доказне радње које примењује Безбедносно-информативна агенција

Примена посебних доказних радњи је дефинисана Законом о безбедносно-информативној агенцији²¹². У члану 13 овог закона, посебе мере којима се одступа од неповредивости тајне писама и других средстава општења су:

1. тајни надзор и снимање комуникација без обзира на облик и техничка средства преко којих се обавља или надзор електронске или друге адресе,
2. тајни надзор и снимање комуникације на јавним местима и местима којима је приступ ограничен или у просторијама,
3. статистички електронски надзор комуникације и информационих система у циљу прибављања података о комуникацији или локацији коришћене мобилне терминалне опреме,
4. рачунарско претраживање већ обрађених личних и других података и њихово упоређивање са подацима који су прикупљени применом овде наведених мера.

Уз тајни надзор и снимање комуникација може се одобрити тајни надзор и снимање места, просторија и предмета, укључујући и уређаје за аутоматску обрду података и опреме на којој се чувају или се могу чувати електронски записи.

Посебне мере се могу одредити према лицу, групи или организацији за коју постоје основи сумње да предузима или припрема радње усмерене против безбедности Републике Србије, а околности случаја указују да се на други начин те радње не би

²¹² Више: Закон о безбедносно-информативној агенцији, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 36/2018)

могле открити спречити или доказати или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност. Приликом одлучивања о одређивању и трајању посебних мера посебно ће се ценити да ли би се исти резултат могао постићи на начин којим се мање ограничавају права грађана у обиму неопходном да се сврха ограничавања задовољи у демократском друштву²¹³

У члану 15, члану 15а, члану 15б , члану 15в и члану 15г се обрађује само спровођење посебних мера. Ако постоје основи сумње да одређено лице, група или организација предузима или припрема радње усмерене против безбедности Републике Србије, суд може одредити примену посебне мере. Предлог садржи назив посебне мере, расположиве податке о лицу, групи или организацији којој ће бити примењивана, постојање услова за њено одређивање и рок трајања. О предлогу одлучује председник Вишег суда у Београду, односно судија којег он одреди ,међу судијама који су распоређени у Посебно одељење тог суда за које је законом одређено да поступа у предметима кривичних дела организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела. Одлуку о поднетом предлогу доносе у року од 48 часова од момента подношења. Ако усвоји предлог, суд доноси наредбу. Наредба садржи назив посебне мере, расположиве податке о лицу, групи или организацији према којој ће бити примењивана, разлоге испуњености услова за тражење мере, начин примене, обим и трајање посебне мере. Посебна мера може трајати три месеца, а највише се може продужити за још три пута три месеца (укупно годину дана).

Ако не усвоји предлог за одређивање мере, суд доноси решење. Директор Агенције може изјавити жалбу Апелационом суду у Београду који доноси одлуку у року од 48 сати од добијања жалбе.²¹⁴

Ако у току примене посебне мере, дође до сазнања да лице, група или организација користи друго средство комуникације, електронску или друго адресу или да се комуникација обавља на другим местима којима је приступ ограничен или другим просторијама обавестиће о томе директора Агенције, који може наредити проширење посебне мере. Директор Агенције у року од 48 часова подноси предлог за накнадно одобрење проширење примене посебне мере. Судија одлучује у року од 48 часова од момента подношења предлога. Ако усвоји предлог судија ће одобрити

²¹³ *ibid.* чл.14

²¹⁴ *ibid.* чл. 15а

проширење примене посебне мере, а ако не усвоји материјал који је до тада прикупљен ће се уништити у присуству судије који о томе сачињава записник. Ако је применом посебних мера прикупљен материјал о кривичном делу у односу на које се могу одредити посебне доказне радње, такав материјал се доставља надлежном јавном тужилаштву.²¹⁵

6. Посебне доказне радње које примењује Војно-безбедносна агенција

ВБА такође може да примењује посебне мере и користи посебне поступке.²¹⁶ ВБА је овлашћена да прикупља податке применом посебних поступака и мера када се подаци не могу прикупити на други начин или је њихово прикупљање у вези са несразмерним ризиком по живот и здравље људи и имовину, односно са несразмерним трошковима. ВБА прикупљање података применом посебних поступака и мера врши преваходно у превентивне сврхе, односно са циљем да се предупредe претње које су усмерене према Министарству одбране и Војсци Србије. Подаци који су прикупљени применом посебних поступака и мера у превентивне сврхе не могу се користити као доказ у кривичном поступку. У случају да постоји могућност избора између више посебних поступака и мера, примениће се мера којом се мање задире у Уставом зајемчена људска права и слободе.²¹⁷

Посебни поступци и мере тајног прикупљања података из надлежности ВБА (у даљем тексту: посебни поступци и мере) су²¹⁸:

- 1) оперативни продор у организације, групе и институције;
- 2) тајно прибављање и откуп докумената и предмета;
- 3) тајни увид у евиденције података, у складу са законом;
- 4) тајно праћење и надзор лица на отвореном простору и јавним местима уз коришћење техничких средстава;

²¹⁵ *ibid.* чл. 156 и 15в

²¹⁶ Закон о војнобезбедносној агенцији и војнообавештајној агенцији, ("Сл. гласник РС", бр.88/2009, 55/2012 - одлука УС и 17/2013), члан 10

²¹⁷ *ibid.* члан 11

²¹⁸ Закон о безбедносно-информативној агенцији, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 36/2018), члан 12

- 5) тајни електронски надзор телекомуникација и информационих система ради прикупљања задржаних података о телекомуникационом саобраћају, без увида у њихов садржај;
- 6) тајно снимање и документовање разговора на отвореном и у затвореном простору уз коришћење техничких средстава;
- 7) тајни надзор садржине писама и других средстава комуницирања, укључујући и тајни електронски надзор садржаја телекомуникација и информационих система;
- 8) тајни надзор и снимање унутрашњости објеката, затворених простора и предмета.

Примену посебних поступака и мера уређује министар одбране, на предлог директора ВБА, уз мишљење Савета за националну безбедност. Ако се мишљење не достави у року од 30 дана од дана пријема поднетог захтева, сматраће се да је мишљење позитивно.

Посебни поступци и мере се предузимају²¹⁹ на основу писаног и образложеног налога директора ВБА или овлашћеног службеног лица ВБА које он овласти. О издатим налозима води се евиденција. У члану 13а, посебан поступак и мера предузима се на основу образложене одлуке надлежног вишег суда. За доношење одлуке надлежан је виши суд у седишту апелационог суда за подручје апелационог суда на чијем подручју се припрема или је предузета радња чије је откривање, праћење и онемогућавање у надлежности ВБА. Председник вишег суда одређује судије овлашћене за доношење одлуке. Писани предлог за примену посебног поступка и мере директор ВБА или овлашћено службено лице ВБА које он овласти подноси надлежном Вишем суду. Судија без одлагања, а најкасније у року од осам сати, доноси одлуку за примену посебног поступка и мере и доставља је ВБА. Предлог, односно одлука садржи назив посебног поступка и мере, податке о лицу, групи и организацији према којима ће се примењивати посебан поступак и мера, разлоге због којих се посебан поступак и мера спроводи, као и место и рок трајања примене. Након добијања одлуке суда, директор ВБА или овлашћено службено лице ВБА које он овласти издаје налог за примену посебног поступка и мере. Предлог, одлука и налог за примену посебног поступка и мере представљају тајну. Службена и друга лица која учествују у поступку одлучивања и предузимања посебног поступка и мере дужна су да чувају као тајну све податке које су при томе сазнала.

²¹⁹ Закон о безбедносно-информативној агенцији, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 36/2018), члан 13

Посебни поступци и мере као што су тајно снимање и документовање разговора на отвореном и у затвореном простору уз коришћење техничких средстава; тајни надзор садржине писама и других средстава комуницирања, укључујући и тајни електронски надзор садржаја телекомуникација и информационих система и тајни надзор и снимање унутрашњости објеката, затворених простора и предмета предузимају се на основу писане и образложене одлуке Врховног касационог суда. Председник Врховног касационог суда одређује судије овлашћене за доношење одлуке²²⁰. Писани предлог за примену посебних поступака и мера директор ВБА подноси Врховном касационом суду. Судија без одлагања, а најкасније у року од 24 сата од пријема писаног предлога, доноси одлуку поводом предлога за примену посебних поступака и мера и доставља је ВБА. Након добијања одлуке суда о примени посебног поступка и мере, директор ВБА издаје налог за примену посебног поступка и мере. Одлука и налог, садрже назив посебног поступка и мере које ће се примењивати, податке о лицу, групи и организацији према којима ће се примењивати посебан поступак и мера, разлоге због којих се посебан поступак и мера спроводе, као и место и рок трајања примене. Предлог, одлука и налог за примену посебног поступка представљају тајну. Службена и друга лица која учествују у поступку одлучивања и предузимања посебног поступка и мере дужна су да чувају као тајну све податке које су при томе сазнала.

Директор ВБА може да наложи примену посебни доказних радњи када разлози хитности то захтевају, а посебно у случајевима унутрашњег и међународног тероризма, уз претходно прибављену сагласност надлежног судије и посебних поступака и мера уз претходно прибављену сагласност надлежног судије. Ако надлежни судија не одобри примену посебних поступака и мера у року од 24 сата, директор ВБА је дужан да одмах прекине њихову примену и наложи комисијско уништавање прикупљених података, а записник о томе достави надлежном суду²²¹.

Поштанска, телеграфска и друга јавна предузећа, привредна друштва и лица регистрована за послове телекомуникационих оператора, друге начине преношења информација и послове доставе поштанских пошиљки дужни су да обезбеде услове и

²²⁰ Закон о безбедносно-информативној агенцији, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 36/2018), члан 14

²²¹ Закон о безбедносно-информативној агенцији, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 36/2018), члан 15

да омогуће ВБА примену мера тајног прикупљања података и извршења посебних поступака и мера.²²²

Посебни поступци и мере тајног прикупљања података примењиваће се све док постоје разлози за њихову примену. Посебни поступци и мере тајног прикупљања података, могу се примењивати шест месеци, а на основу новог предлога могу се продужити још једанпут, најдуже на шест месеци.

Ако подаци прикупљени применом посебних поступака и мера указују на припремање или извршење кривичног дела за које се гони по службеној дужности, ВБА о основама сумње обавештава надлежно јавно тужилаштво. ВБА, на основу резултата примене посебних поступака и мера, надлежном тужилаштву може да предложи примену надзора и снимања телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима и оптичка снимања лица и примену других мера за кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела, под условима и на начин прописан законом којим се уређује кривични поступак. Приликом примене посебних поступака и мера, ВБА је овлашћена да користи податке, документа и средства која служе за прикривање идентитета ВБА, идентитета њених припадника и физичких лица са којима је успостављена тајна сарадња. За намене не могу се користити легитимације посланика Народне скупштине, чланова Владе, Генералног секретаријата Владе, Генералног секретаријата председника Републике и службене легитимације судија, јавних тужилаца, припадника других служби безбедности Републике Србије, полиције и других овлашћених службених лица. Ако безбедносни разлози то захтевају, ВБА може да користи пословне и стамбене просторије, као и друге непокретности у својини Републике Србије.²²³

Према Закону о безбедносној информативној агенцији посебне мере се могу одредити према лицу, групи или организацији за коју постоје осниву сумње да предузима или припрема радње усмерене против безбедности Републике Србије. Закон

²²² Закон о безбедносно-информативној агенцији, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 36/2018), члан 16

²²³ *ibid.* члан 18-22

о ВБА и ВОА не прописује основне сумње поводом којих се предузимају посебни поступци и мере.²²⁴

²²⁴ Мирковић, В., (2017). Судска контрола специјалних истражних мера служби безбедности у Републици Србији, Наука Безбедност Полиција, Криминалистичко полицијска академија. Београд, број 3, стр.96

ТРЕЋИ ДЕО

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ЗАКОНА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ У ДЕЛУ О ПОСЕБНИМ ДОКАЗНИМ РАДЊАМА У ОДРЕЂЕНИМ ДРЖАВАМА

1. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ ХРВАТСКЕ

У Законику о кривичном поступку Републике Хрватске ²²⁵ посебне доказне радње су нормиране од 332 до 339 члана ЗКПРХ. Због заштите уставних начела о приватности и овај законик предвиђа да се посебне доказне радње могу применити само када на други начин то не би било могуће уз несразмерне тешкоће, на писани образложени захтев јавног тужиоца, истражни судија може против особе за коју постоје осниве сумње да је сама починила или заједно са другим особама учествовала у извршењу кривичног дела, писаним, образложебим налогом одредити посебне доказне радње којима се привремено ограничавају уставна права грађана.

1.1 Врсте посебних доказних радњи

Њихова примена је сходно одређена као што је то уређено у нашем законодавству у члану 161 ЗКПРС.

Посебне доказне радње коју су нормиране су:

- надзор и техничко снимање телефонских разговора и других комуникација на даљину
- пресретање, прикупљање и снимање рачунарских података
- улазак у просторије ради спровођења надзора и техничко снимање просторија
- тајно праћење и техничко снимање особа и предмета
- употреба прикривених истражитеља и сарадника
- симулована продаја и откуп предмета као и симуловано давање мита и примање мита
- пружање симулованих пословних услуга или склапање симулованих правних послова
- надзор превоза и испорука.

²²⁵ Законик о казненем поступку Републике Хрватске, ("Народне новине" бр. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17 (у даљем раду ЗКПХР)

1.2 Кривична дела за која се могу одредити посебне доказне радње

У члану 334 ЗКПХР је таксативно наведено за која све дела се могу одредити посебне доказне радње. То су следећа кривична дела: ратни злочини, кривична дела тероризма, обуке за тероризам, терористичког удруживања, ропства, трговине људима, трговине деловима људских тела и људским заменама, противправним преузимањем слободе, отмице, полне злоупотребе детета млађег од петнаест година, подвођење детета, искоришћавање деце за порнографију, тешких кривични дела полно злостављање и искоришћавање детета, прања новца, злоупотреба положаја и овлашћења, примања мита, трговина утицајем, злочиначка лица и удружења, чињење кривичних дела у саставу злочиначког удружења, убиство особа под међународном заштитом, отмица особе под међународном заштитом, за кривично дело против Републике Хрватске и против оружаних снага Републике Хрватске, геноцид, злочиначка агресија, припремања кривичних дела против вредности заштићених међународних правом, мучења и другог окрутног, нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања, противправног преузимања слободе, отмице, проституције, полна злоупотреба детета старијег доба од петнаесте године, мамљења деце за задовољавање полних потреба, подвођења детета, искоришћавања деце за порнографију, искоришћавање деце за порнографску представу, преузимања детета, неовлашћена производња и промет дрогама, тешких кривичних дела против опште сигурности, напада на авион, брод или непокретну платформу, разбојништво, изнуда, примања мита у привредним пословима, злоупотребе у јавним набавкама, избегавање царинског надзора, субвенционирање преговора, прања новца, фалсификовања новца, злоупотребе положаја и овлашћења, незаконитог погодовања, примања мита, давања мита, трговина утицајем, противзаконитог улажења, кретања и боравка у Републици Хрватској, чињење кривичних дела у саставу злочиначког удружења, јавно позивање на тероризам, противправно преузимање слободе, силовања, тешка кривична дела против полне слободе, проституције, повреде дететових права, фалсификовања лекова или медицинских производа, подржавање трошења дрога, неовлашћена производња и промет стварима забрањеним у спорту, изнуда, примања и давања мита у току рада, израда, набавка, посета, продаја или давање за коришћење средстава за фалсификовање, одавања службених тајни, давање лажног исказа, ширење података,

повреда тајности поступка, принуде према правосудном службенику, ради кривичних дела против рачунарских система, програма и података.

1.3 Издавање налога (наредбе) од стране судије

У погледу издавања налога, ако прети опасност да се исти неће прибавити на време од стране истражног судије њу издаје јавни тужилац, која може бити на снази 24 сата. Међутим у члану 332 ст.2 и ст.3 законодавац је решио да ускрати право на угрожавање приватности дома, осим ако налог потиче искључиво од истражног судије. Јавни тужилац не може издати налог за примену посебних доказних радњи ако начин извршења те радње захтева улазак у дом или удаљени улазак у рачунар осумњичених који се налази у дому или ако је потребно ради спровођења надзора и техничког снимања ући у дом. Ове мере, уласка у стан лица може одредити искључиво суд.

Налог с ознаком времена издавања и допис у којем ће се образложити разлози за његово издавање јавни тужилац мора у року од 8 сати доставити истражном судији. Уједно ако се сматра да треба наставити са спровођењем посебне доказне радње поднети суду истраге писани образложени захтев за њено продужење. Истражни судија одмах по пријему налога и дописа испитује да ли су постојали услови за издавање налога и да ли је постојала опасност од пропуштања, тј. да је јавни тужилац оправдано морао сам издати налог. Истражни судија одлучује решењем о законитости налога јавног тужиоца, ако одобри налог јавног тужиоца, а јавни тужилац је поднео захтев за даље спровођење доказне радње. Ако се истражни судија не сложи са налогом јавног тужиоца затражиће да о томе одлуку донесе веће, које у року од 12 сати одлучује од пријема захтева. Ако је веће потврдило налог јавног тужиоца, а јавни тужилац је тражио продужење трајања посебне доказне радње, веће ће донети налог о продужењу те мере. Ако веће не одобри налог, у решењу ће наложити да се одмах обуставе радње, а подаци прикупљени на основу налога јавног тужиоца ће се предати истражном судији који ће их уништити, који о томе сачињава записник²²⁶.

Може се приметити да се и у хрватском законодавству снимци, исправе, и предмети прибављени спроведеним посебним доказним радњама, могу употребити као доказ на суду. Прикривени иследник и сарадник се могу испитати као сведоци о садржају разговора који су водили са особама према којима је одређена мера као и са

²²⁶ ЗКПХР, члан 332 ст. 4

свим учесницима кривичног дела ради чијег откривања и доказивања је та радња била одређена а њихови искази се могу употребити као доказ у поступку.²²⁷

У налог о предузимању посебних доказних радњи се наводе сви расположиви подаци о особи против које се оне предузимају, чињенице из којих произилази потреба предузимања те радње, рок трајања који мора бити примерен остварењу тог циља, као и начин, опсег и место провођења радње. Ове радње извршава полиција. Све особе које учествују у овом поступку су дужне да чувају све информације до којих буду дошле као службену тајну. Оператери телекомуникација су дужни да у потпуности сарађују са полицијом, да јој осигурају сву потребну техничку помоћ. Све посебне радње се одређују на време трајања од три месеца. На предлог јавног тужиоца се могу продужити за период од још три месеца, ако има потребе за тим. Након протеча времена, радње се могу продужити за још шест месеци. Изузетно, за одређена кривична се могу продужити за још шест месеци. То би износило 3+3+6+6 =18 месеци. Против решења истражног судије којим се одбија предлог јавног тужиоца за продужење радње јавни тужилац може изјавити жалбу у року од 8 сати, а веће суда расправља о њој у року од 12 сати. Чим престану претпоставке за примену мера, истражни судија од кривичног гоњења односно ако подаци и обавштења прибављени применом предузетих радњи нису потребни за кривични поступак, уништавају се под надзором истражног судије који о томе саставља посебни записник. Налог се чува у посебном омоту списка. Може се након окончања примене посебних доказних радњи доставити особи против које је радња била одређена. Ако је у току прикупљања доказа, уочено неко друго лице у извршењу неког другог кривичног дела, ти прибављени докази се могу употребити у том поступку против тог лица. Ако су радње предузете противно одредбама закона, докази до којих се дошло у поступку не могу се употребити као доказ на суду.²²⁸

²²⁷ ЗКПХР, члан 333 ст. 1 и ст.2

²²⁸ ЗКПХР, члан 335

1.4 Спровођење посебних доказних радњи

У погледу извршења радњи, које спроводи полиција, на дневном нивоу саставља дневне извештаје и доставља их јавном тужиоцу на његов захтев. Истражни судија може од јавног тужиоца захтевати да му достави извештај о току спровођењем посебних доказних радњи. Истражни судија може и од полиције да захтева достављање извештаја о току спровођења посебних доказних радњи ради оцене целисходности даљег спровођења. По истеку посебних доказних радњи, полиција саставља посебне извештаје за јавно тужилаштво и за истражног судију у ком наводи временски почетак и завршетак радње као и број и идентитет особа обухваћених овим радњама. Документацију техничких записа израђује у два примерка од којих се један чува у полицији. Други се доставља јавном тужиоцу уз прикупљене снимке и документацију.²²⁹ Прикривени иследници могу улазити у станове ако су испуњени услови што их предвиђају законски прописи о уласку полиције у стан без судског налога. Примена радњи престаје чим престану разлози за њено одређивање. Јавни тужилац и суд по службеној дужности пазе на постојање разлога због којих је радња одређена.²³⁰

Истражни судија може на предлог јавног тужиоца наложити да поштанске и друге организације задрже и њему уз потврду пријема предају писма, телеграме и друге пошиљке које су упућене окривљеном или које он шаље ако постоје околности због којих се са основом може очекивати да ће те пошиљке послужити као доказ у поступку. Таксативно су одређена дела за које се може применити ова радња. Привремено одузимање може трајати најдуже четири месеца, а на образложени захтев се може продужити за још два месеца. Ако су употребљена рачунарска системи или мрежа, одузимање може трајати најдуже годину дана.

Јавни тужилац може наложити само задржавање писмена и других пошиљки, ако у року од 3 дана не стигне налог истражног судије, онда су те организације слободне да наставе редовно саобраћање. Отварање пошиљки врши јавни тужилац у присуству два сведока. При отварању пази се да се не оштете печати, а омоти и адресе се чувају. О отварању се сачињава записник. Може се делимично или у целости пошта

²²⁹ ЗКПХР, члан 337

²³⁰ ЗКПХР, члан 337

и пошиљке доставити окривљеном, ако не утичу на истрагу. Не смеју се отварати пошиљке између браниоца и окривљеног²³¹.

1.5 Успостављање телекомуникационог контакта као посебна доказна радња

Провера успостављања телекомуникационог контакта је мера која се одређује ако постоји сумња да је регистровани власник или корисник телекомуникацијског средства починио кривично дело из члана 334 или неко друго кривично дело где је запређена казна тежа од 5 година, полиција може на основу налога истражног судије да затражи проверу истоветности, трајања и учесталости комуникације са одређеним електронским адресама, утврђивање положаја комуникацијског уређаја као и утврђивање места на ком се налазе особе које успостављају електронску комуникацију као и идентификационе ознаке тих уређаја²³².

2. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ ЦРНЕ ГОРЕ

У Законику о кривичном поступку Републике Црне Горе посебне доказне радње су нормиране од 157 до 162 члана ЗКПЦГ. Налазе се у глави деветој под називом мере тајног надзора. У члану 157 је нормирана њихова примена која је врло слична члану 161 ЗКПРС.

2.1 Врсте посебних доказних радњи

Те мере тајног надзора су таксативно наведене и то су²³³:

- тајни надзор и снимање телефонских разговора и других комуникација на даљину
- пресретање, прикупљање и снимање рачунарских података,
- улазак у просторије ради тајног фотографисања и видео и аудио снимања у просторијама

²³¹ ЗКПХР, члан 339

²³² ЗКПХР, 339а

²³³ Законик о кривичном поступку, ("Сл. лист ЦГ" бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - одлука УС, 2/2015 - одлука УС, 35/2015, 58/2015 - др.закон и 28/2018 - одлука УС) - (у даљем раду ЗКПЦГ)

- тајно праћење и видео и аудио снимање лица и предмета.

Код постојања основа сумње да је неко лице само или у саучесништву са другим извршило, врши или се припрема за вршење кривичних дела КЗЦГ а околности случаја показују да ће се са најмање повреда права на приватност прикупити докази према тим лицима се могу одредити мере тајног надзора и то²³⁴:

- симулирана куповина предмета или лица и симулирано давање и примање мита
- пружање симулованих пословних услуга или склапање симулованих правних послова,
- оснивање фиктивног привредног друштва,
- праћење превоза и испоруке предмета кривичног дела,
- снимање разговора уз претходно информисање и сагласност једног од учесника разговора
- ангажовање прикривеног иследника и сарадника.

2.2 Кривична дела за која се посебне доказне радње могу одредити

И у црногорском законнику у члану 158 КЗЦГ су таксативно наведена кривична дела за која се могу одредити посебне доказне радње: за она дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од десет година или тежа казна, са елементима организованог криминала, ако проузроковањем лажног стечаја, злоупотребом процене, примање мита, давање мита, противзаконити утицај, злоупотреба службеног положаја, као и злоупотреба овлашћења у привреди и превара у служби . За кривична дела отмице, изнуде, уцене, посредовање у вршењу проституције, приказивање порнографског материјала, зеленаштво, утаја пореза и доприноса, кријумчарење, недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја, напад на службено лице у вршењу службене дужности, спречавање доказивања, криминално удруживање, одавање тајних података, повреда тајности података, прање новца, фалсификовање новца, фалсификовање исправе, фалсификовање службене исправе, прављење, набављање и давање другом средстава и материјала за фалсификовање,

²³⁴ КЗЦГ, члан 158

учествовање у страним оружаним формацијама, договарање исхода такмичења, недозвољено држање оружја и експлозивних материја, недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи, као и против безбедности рачунарских података.

Мере се могу наредити и према лицу за које постоје основи сумње да извршиоцу или од извршиоца кривичних дела преноси поруке у вези са кривичним делом, односно да се извршилац служи њиховим прикључцима на телефон или другим средствима за електронску комуникацију.²³⁵

2.3 Лица према којима се не предузимају посебне доказне радње

Против лица која извршавају мере, неће се предузети кривично гоњење за радње које представљају помагање у вршењу кривичног дела, ако се то чини ради обезбеђивања података и доказа за успешно вођење кривичног поступка. Извршење мера, не сме да представља подстрекавање на извршење кривичног дела. Мере се могу наредити и према лицу за којим је расписана међународна потерница или према трећем лицу за које постоји основ сумње да је у директном контакту са лицем за којим је расписана међународна потерница.²³⁶

2.4 Спровођење посебних доказних радњи

Мере, на образложени предлог државног тужиоца, писаном наредбом одређује судија за истрагу. Предлог и наредба садрже: врсту мере, податке о лицу према коме се мера спроводи, ако је то лице познато, разлоге за основе сумње, начин извршења мере, њен циљ, обим и трајање. Ако се ради о мери ангажовања прикривеног иследника и сарадника, предлог и наредба садрже и употребу лажних исправа и техничких уређаја за пренос и снимање звука, слике и видео записа, учешће у закључивању правних послова, као и разлоге који оправдавају да се за иследника и сарадника ангажује лица које није овлашћени полицијски службеник. Предлог и наредба за одређивање мера постају саставни део кривичног списка и треба да садрже расположиве податке о лицу према коме се одређују, кривично дело због којег се одређују, чињенице из којих

²³⁵ ЗКПЦГ, члан 157

²³⁶ ЗКПЦГ, члан 157

проистиче потреба њиховог предузимања, рок трајања који мора бити примерен остварењу циља мере, начин, обим и место спровођења мера²³⁷.

Изузетно, ако се писана наредба не може издати на време, а постоји опасност од одлагања, предузимање мере може започети на основу усмене наредбе судије за истрагу, односно државног тужиоца. У том случају писана наредба мора да буде прибављена у року од 12 сати од издавања усмене наредбе.

2.5 Временско трајање посебних доказних радњи

На основу наредбе судије за истрагу односно државног тужиоца мере, могу трајати до четири месеца. Из оправданих разлога, наведене мере се могу продужавати према истом лицу и за исто кривично дело најдуже до 18 месеци од доношења прве наредбе за одређивање мера тајног надзора. Извршење мера ће се наредбом прекинути кад престану разлози за њихову примену. Мере чије је извршење прекинуто могу се из оправданих разлога наставити према истом лицу и за исто кривично дело на основу наредбе. У максимални рок трајања мере рачуна се и време прекида извршења мере. Након протеча рокова, не може се наставити извршење, нити нова мера одредити за исто кривично дело и према истом извршиоцу. Предлог за предузимање мере може се односити само на један симулирани акт, а сваки наредни предлог за предузимање ове мере против истог лица мора садржати разлоге који оправдавају поновно предузимање ове мере. Ако се у току извршења мере покаже да се том мером не може постићи сврха, она се може заменити другом мером. У максимални рок трајања новоодређене мере рачуна се и време трајања претходно одређене мере.

2.6 Одређивање посебних доказних радњи

Одређивање мера тајног надзора према истом лицу и за исто кривично дело не утиче на одређивање мере тајног надзора према лицу за којим је расписана међународна потерница или према трећем лицу за које постоји основ сумње да је у директном контакту са лицем за којим је расписана међународна потерница. Уз наредбу за извршење мере, судија за истрагу ће издати посебан налог у којем ће навести само телефонски број или е-маил адресу или интернационални идентификациони број корисника (ИМСИ број), интернационални идентификациони

²³⁷ ЗКПЦГ, члан 159

број мобилног уређаја (ИМЕИ број) и адресу интернет протокола (ИП адреса) и трајање мере, а налог ће овлашћени полицијски службеник предати привредним субјектима у поступку извршења мере. Поштанска, друга привредна друштва и правна лица регистрована за преношење информација дужна су да овлашћеном полицијском службенику омогуће извршење мере. Службена и одговорна лица која учествују у поступку доношења наредбе и извршењу мере дужна су да као тајне податке чувају све податке које су сазнали у овом поступку. Ако се приликом примене мера тајног надзора забележе подаци и обавештења који упућују и на неко друго лице за које постоје основи сумње да је извршило кривично дело за које је одређена мера тајног надзора или неко друго кривично дело, тај део материјала ће се издвојити и доставити државном тужиоцу и може се користити као доказ само за кривична дела. Државни тужилац и судија за истрагу ће, на одговарајући начин (преписом записника или службених забелешки без личних података, издвајањем службене забелешке из списка и сл.), спречити да неовлашћено лице, осумњичени или његов бранилац утврде идентитет лица која су извршила мере као и прикривеног иследника и сарадника.²³⁸

2.7 Спровођење посебних доказних радњи

Мере извршава овлашћени полицијски службеник, водећи рачуна да се у што мањој мери нарушава приватност лица на која се мера не односи. Прикривени иследник и сарадник може бити овлашћени полицијски службеник, запослени у другом државном органу, овлашћени полицијски службеник друге државе или, изузетно, ако се мера не може спровести на други начин, неко друго лице. Прикривеног иследника одређује старшина органа који је надлежан за извршење мера тајног надзора или лице које он овласти. Прикривени иследник и сарадник не може бити лице за које постоји основана сумња да је био или је сада припадник криминалне организације, односно криминалне групе или лице које је осуђивано за кривична дела организованог криминала. Прикривени иследник и сарадник могу да учествују у правном саобраћају користећи исправе за прикривање идентитета, а приликом прикупљања обавештења могу да користе техничка средства за пренос и снимање звука, слике и видео записа. Орган надлежан за издавање исправа на основу којих се може утврдити идентитет лица, на захтев старешине органа надлежног за извршење мера тајног надзора, издаће исправе за прикривање идентитета полицијског службеника или другог лица и у базу

²³⁸ ЗКПЦГ, члан 159, ст.3-11

података унети податке из тих исправа. Овлашћени полицијски службеник који извршава меру води евиденцију о свакој предузетој мери, о чему државном тужиоцу, односно судији за истрагу доставља периодичне извештаје о извршењу мере. Ако државни тужилац, односно судија за истрагу оцени да више не постоји потреба за предузимањем наређених мера доноси наредбу о њиховом обустављању. По извршењу мера, овлашћени полицијски службеник ће доставити државном тужиоцу коначан извештај и остали материјал прибављен предузимањем мера. Ако државни тужилац одлучи да не покрене кривични поступак односно ако подаци и информације прикупљени применом мера тајног надзора нису потребни за кривични поступак, доставиће материјал у затвореном омоту са посебном ознаком МТН судији за истрагу, који ће наредити да се материјал уништи у присуству државног тужиоца и судије за истрагу, о чему ће судија за истрагу сачинити записник. Судија за истрагу ће поступити и ако државни тужилац донесе наредбу о спровођењу истраге против осумњиченог према коме су предузете мере тајног надзора, али добијени резултати или део њих нису потребни за вођење кривичног поступка или кад је лице за којим је расписана међународна потерница пронађено. Подаци се сматрају тајним подацима у смислу прописа којим се уређује тајност података. Начин израде, употребе, чувања и уништавања исправа за утврђивање идентитета уређује се актом министарства надлежног за унутрашње послове.²³⁹

2.9 Незаконити докази

Ако је приликом предузимања мера поступљено супротно одредбама законика или наредби судије за истрагу, односно државног тужиоца, судска одлука се не може заснивати на прикупљеним подацима. Пре него што се уништи материјал добијен извршењем мера тајног надзора, судија за истрагу ће обавестити лице према коме је мера предузета, а то лице има право увида у прикупљени материјал. Ако постоји основана бојазан да би обавештавање лица или увид у добијени материјал могло да представља озбиљну опасност по живот и здравље људи или би могло угрозити неку од истрага које су у току или из других оправданих разлога, судија за истрагу, по прибављеном мишљењу државног тужиоца, може одлучити да не обавештава лице према коме је предузета мера и да му не дозволи увид у добијени материјал.²⁴⁰

²³⁹ ЗКПЦГ, члан 160

²⁴⁰ ЗКПЦГ, члан 161-162

3. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

У погледу посебних истражних радњи Босне и Херцеговине треба направити разлику између њих и мера тајног прикупљања информација зато што мере тајног прикупљања информација одобрава председник суда Босне и Херцеговине, или судија суда Босне и Херцеговине којег је одредио председник суда БиХ, посебне истражне радње одобрава судија за претходни поступак, а на основу образложеног предлога тужиоца. То значи да мере тајног прикупљања информација нису у функцији кривичног поступка већ заштите безбедности државе.²⁴¹ У Закону о кривичном поступку Босне и Херцеговине²⁴² посебне истражне радње су нормиране у деветој глави од 116 до 122 члана. У члану 116 је нормирана њихова примена да се оне одређују против лица за које постоје основи сумње да је само или с другим лицима учествовало или учествује у извршењу кривичног дела, ако се на други начин не могу прибавити докази или би њихово прибављање било повезано са несразмерним тешкоћама. Посебне истражне радње представљају новину у кривичнопроцесном законодавству у Босни и Херцеговини. Потребу за увођењем ових истражних радњи у кривичнопроцесно законодавство наметнула је растућа појава организованог криминала, те специфичног и софистицираног начина вршења кривичних дела, услед чега је откривање и гоњење учинилаца ових кривичних дела класичним истражним радњама постало знатно отежано. Експанзија техничко-технолошког развоја у сфери електронике и телекомуникација, те уређаја за аутоматску обраду података, довела је до тога да се електронски уређаји, те средства телекомуникација по правилу користе приликом организовања и координисања криминалних група које за циљ имају вршење кривичних дела, услед чијег коришћења извршење кривичних дела добија један софистицирани карактер, а што за последицу повлачи знатно отежано прикупљање доказа класичним истражним радњама доказивања.²⁴³ Како је Босна и Херцеговина

²⁴¹ Ђукић, С., (2015). Корелација, сличности и разлике између посебних истражних радњи и мера тајног прикупљања информација, Часопис безбједност- полиција-грађани, година XI, број 1-2/15, стр. 118

²⁴² Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине ("Сл. гласник БиХ" бр. 3/2003, 32/2003 - испр, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - др.закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018) (у даљем раду ЗКПБиХ)

²⁴³ Марковић, М., Савић, З.,(2012), Посебне истражне радње у законодавству Босне и Херцеговине и упоредним законодавствима, Зборник радова са међународне научно-стручне конференције "Криминалистичко-кривично процесне карактеристике истраге према Закону о кривичном поступку у

земља која има више закона на снази, у раду обрађујемо Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, а остали Закони о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине, Републике Српске и Брчко дистрикта су идентични па се не користе да не би додатно оптерећивали рад.

3.1 Врсте посебних истражних радњи

Посебне истражне радње су²⁴⁴:

- надзор и техничко снимање телекомуникација
- приступ компјутерским системима и компјутерско претраживање података
- надзор и техничко снимање просторија,
- тајно праћење и техничко снимање лица, транспортних средстава и предмета који стоје у вези са њим,
- коришћење прикривених истражитеља и коришћење информатора,
- симуловани и контролисани откуп предмета и симуловано давање откупнине
- надзор превоза и испорука предмета кривичног дела

3.2 Кривична дела за која се могу одредити посебне истражне радње

У члану 117 ЗКПБиХ је таксативно наведено да се посебне истражне радње могу одредити за следећа кривична дела: за кривична дела против интегритета Босне и Херцеговине, против човечности и вредности заштићених међународним правом, кривична дела тероризма, за кривична дела изазивања националне, расне и верске мржње, неслагања и нетрпељивости; противправно лишавање слободе; неовлашћено прислушкивање и звучно или оптичко снимање; кршење слободе избора бирача; фалсификовање новца; фалсификовање хартија од вредности; праће новца; утаја

протеклој деценији (теоријско практични аспекти)", Интернационална асоцијација криминалиста Бања Лука, вол 5, број 1, стр 147

²⁴⁴ Детаљније у: Бајић, М., (2017). Посебне радње доказивања и организовани криминал, докторска дисертација, Правни факултет, Универзитет у Бања Луци, стр.155, Види у ЗКПБиХ, члан 116

пореза или превара; кријумчарење; организовање групе људи или удружења за кријумчарење или расипање нечисте робе; царинска превара; примање поклона и других облика користи; давање поклона и других погодности; примање награде или другог облика користи за трговање утицајем; давање награде или другог облика; злоупотреба положаја или овлаштења; незаконито пуштање лишених слободе; помоћ починиоцу након извршеног злочина; помоћ оптуженом од међународног кривичног суда; спречавање доказа; откривање идентитета заштићеног сведока; опструкција правде; удруживање ради вршења кривичних дела; организовани криминал. Овде закон оставља могућност да се посебне истражне радње могу изрећи и за она дела за која се може изрећи казна затвора од пет година или тежа.

3.3 Надлежност и временско трајање посебних истражних радњи

Надлежност за одређивање и трајање истражних радњи су нормиране у члану 118, и наредбом судије за претходни поступак, на образложени предлог тужиоца који садржи: податке о лицу против кога се радња предузима, основе сумње, разлоге за њено предузимање и остале битне околности које захтевају предузимање радњи, навођење радње која се захтева и начин њеног извођења, обим и трајање радње. Наредба садржи исте податке као и предлог Тужиоца, као и утврђивање трајања наређене радње. Изузетно, ако се писмена наредба не може добити на време и ако постоји опасност од одлагања, може се започети с извршавањем мере и на основу усмене наредбе судије за претходни поступак. Писмена наредба судије за претходни поступак мора бити прибављена у року од 24 часа од издавања усмене наредбе. Истражне радње могу трајати најдуже до месец дана, а ако оне дају резултате и постоји разлог да се настави са њиховим спровођењем ради прикупљања доказа, могу се на образложен предлог тужиоца продужити за још месец дана, с тим да мере могу трајати укупно најдуже шест месеци за кривична дела за која се може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, а за остала кривична дела најдуже четири месеца. Мере могу трајати укупно најдуже три месеца за кривична дела за која се може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, а за остала кривична дела најдуже два месеца. Изузетно у односу на кривично дело организованог криминала и кривична дела тероризма, истражне радње, могу се на образложен предлог тужиоца продужити још до три месеца. Предлог за радњу може се односити само на један акт, а захтев за сваку наредну радњу против истог лица мора садржавати разлоге који оправдавају њену употребу. Наредба судије за претходни поступак као и предлог тужиоца чувају се у

посебном омоту. Тужилац и судија за претходни поступак ће састављањем или преписом записника без навођења личних података прикривеног истражиоца и информатора или на други одговарајући начин, спречити да неовлашћена лица, осумњичени и његов бранилац открију идентитет прикривеног истражиоца и информатора. Судија за претходни поступак мора писменом наредбом, без одлагања, обуставити извршење предузетих радњи ако су престали разлози због којих су радње одређене. Наредбу извршава полицијски орган. Предузећа која врше пренос информација дужна су тужиоцу и полицијским органима омогућити спровођење мера.²⁴⁵

3.4 Достављање материјала прикупљеног коришћењем посебних истражних радњи

Материјал добијен предузимањем радњи и обавештавање о предузетим радњама је нормиран у члану 119. По престанку радњи полицијски органи морају све информације, податке и предмете добијене предузетим радњама, као и извештај о томе предати тужиоцу. Тужилац је дужан доставити судији за претходни поступак писмени извештај о предузетим радњама. На основу поднесеног извештаја судија за претходни поступак проверава да ли је поступљено по његовој наредби. Ако тужилац одустане од кривичног гоњења, односно ако информације и подаци прибављени наређеним радњама нису потребни за кривични поступак, уништиће се под надзором судије за претходни поступак, који ће о томе саставити посебни записник. О предузимању радњи, разлозима за њихово предузимање, информацији да добијени материјал није био основ за кривично гоњење и да је уништен, писмено се обавештава лице против кога је нека од радњи била предузета. Судија за претходни поступак ће, без одлагања, а након предузимања радњи, обавестити лице против којег је радња била предузета. Лице против кога је мера била предузета може од суда затражити испитивање законитости наредбе и начина на који је проведена мера. Подаци и информације добијени предузимањем мера чувају се док се чува судски спис²⁴⁶.

²⁴⁵ ЗКПЦГ, члан 118

²⁴⁶ ЗКПЦГ, члан 119

3.5 Незаконити докази

Не могу се користити као доказ информације и подаци добијени предузимањем радњи ако се не односе на кривично дело.²⁴⁷ Ако су радње предузете без наредбе судије за претходни поступак или у супротности с њом, суд на прибављеним подацима или доказима не може заснивати своју одлуку.²⁴⁸ Технички снимци, исправе и предмети прибављени под условима и на начин прописан законом могу се користити као докази у кривичном поступку. Прикривени истражилац и информатор, као и лица која су провела истражне радње могу се саслушати као сведоци, или као заштићени сведоци о току провођења радњи или о другим важним околностима.²⁴⁹

4. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ НЕМАЧКЕ

4.1 Тајне операције

Тајне операције у складу са немачким Законом о кривичном поступку, „тајни агенти“ могу се користити за истраживање тешких кривичних дела, укључујући између осталих кривична дела (попут трговине оружјем) која представљају дела против националне безбедности - укључујући терористичке активности. "Тајни агент" је полицајац који истражује по претпостављеном идентитету који му је додељен током дужег периода. За распоређивање "агената у тајности" потребна је сагласност јавног тужилаштва. Ако распоређивање циља одређену оптужену особу - што је правило у правилу - или ако треба предвидети да ће "агент под тајном заштитом" ући у приватни стан, потребна је сагласност судије. Немачки Закон не предвиђа изричите одредбе за "пословање у продавницама". У појединачним случајевима, овакве се операције могу догодити у контексту распоређивања „тајног агента“. Закон стога предвиђа да "тајни агенти" могу учествовати у правним трансакцијама користећи покриће које им је дато, и могу им бити достављени одговарајући документи које могу користити.²⁵⁰

²⁴⁷ ЗКПЦГ, члан 120

²⁴⁸ ЗКПЦГ, члан 121

²⁴⁹ ЗКПЦГ, члан 122

²⁵⁰ De Koster, P. (2005). *Terrorism: special investigation techniques*, Strasbourg Cedex, Council of Europe Publishing, pg.163

4.2 Информатор

У погледу информатора, немачки закон разликује "сведоке који сарађују" и "доушнике". "Информатор" је особа која је у појединачном случају спремна да пружи информације органима кривичног гоњења у замену за сигурност да ће они бити поверљиви. „Сведок који сарађује“ је особа која је без припадности органу кривичног гоњења спремна да је подржи током дужег периода у решавању кривичних дела и чији се идентитет у принципу чува као тајна. Немачки Закон о кривичном поступку не укључује посебна правила за поступање са „сведоцима / информаторима који сарађују“ у кривичном поступку. Они се сматрају сведоцима. Будући да "обавештачи" и "сведоци који сарађују" могу бити изложени ризику ако се открије њихова сарадња са органима кривичног гоњења, може им се обезбедити "поверљивост". Ову поверљивост осигурава шеф одговарајућег јавног тужилаштва које спроводи истрагу. Последица уверења је да се име „информатора“ или „сведока који сарађује“ не појављује у досијеима, а њихове информације се у судски поступак преко полицијског службеника уводе као „сведочење из других рокова“ и друго, такође као и сваки истражни службеник који се бави овом материјом, може и заиста мора да одбије да га открије ако, на пример, на суду затражи порекло информација.²⁵¹

4.3 Контролисана испорука

Посебна доказна радња, контролисана достава се врши са нелегалним превозом надгледаним од стране органа за кривично гоњење преко државних граница. Немачки Закон разликује контролисани увоз, контролисани извоз и контролисани транзит. У принципу, примена посебне радње контролисане доставе захтева сагласност јавног тужиоца, као и у нашем законодавству, док уз контролисани увоз и контролисани извоз, државе које учествују морају се сложити и дати своју сагласност за стално надгледање превоза и истраживање достављача носилаца превоза и прималаца те доставе. Циљ је да их казне одузимањем забрањених предмета и да континуирано обавештавају немачке власти о оваквим случајевима.²⁵²

²⁵¹ *De Koster, P.*, нав.дело, стр. 163-164

²⁵² *ibid.*

4.4 Надзор комуникација

Немачки Закон разликује дугорочни и краткотрајни надзор. Надзор је дефинисан као "планирано праћење". Док краткотрајни надзор могу наредити и спровести истражни полицајци, дугорочни надзор извршен непрекидно дуже од 24 сата или дуже од два дана мора да наложи јавно тужилаштво. Ова доказна радња мора да буде временски ограничена на максимално месец дана. Истражни судија мора наредити свако продужење преко једног месеца. У случају кривичних дела од великог значаја, у надзору се могу користити „посебна техничка помагала намењена за посматрање“. Они укључују, на пример, опрему за ноћно осматрање, системе за праћење и сателитски вођени систем за позиционирање (ГПС). Поред тога, могу се правити фотографије и видео снимци направљени у контексту посматрања, али само изван станова. Пошто су станови посебно заштићени законом, није дозвољено спољашно ни фотографисање и снимање куће. Употребу ових средстава наређује јавни тужилац или истражни полицајци. Прекогранични надзор је могућ у члану 40 конвенције која примењује Шенгенски споразум. Сходно томе, начелно је потребно да се захтев за помоћ претходно поднесе и одобри. Из посебно хитних разлога, ако постоји специфична сумња да је у току извршење тешких кривичних дела (укључујући атентат, убиство, подметање чланова терористичког удружења), посматрање се може наставити преласком преко границе без претходног одобрења државе у коју се улази. Међутим, друга држава мора бити обавештена без одлагања, а посматрање треба престати чим друга држава то затражи или када одобрење није добијено пет сати након преласка границе.²⁵³

4.5 Електронски надзор

Електронски надзор употребом електронских средстава одвија се или као подршка посматрању или у оквиру акустичког надзора. Оптички надзор (фотографије или видео снимци) унутар станова нису дозвољени у складу са немачким Законом о кривичном поступку.²⁵⁴

²⁵³ *ibid.*

²⁵⁴ *ibid.*

4.6 Прислушкивање

Немачки закон разликује прислушкивање унутар и изван станова, и прислушкивање канцеларија и пословних простора који нису доступни и ако ти простори нису моторна возила. У оба случаја, прислушкивање је дозвољено само у случају оних посебно тешких кривичних дела наведених у Закону, укључујући чланство у терористичком удружењу и подршку њему, као и „типична“ терористичка кривична дела попут убистава, експлозива и пожара, трговина оружјем и отмица. Прислушкивање наређује истражни судија, али када би одлагање могло угрозити успех истраге, наредбу може да изда државни тужилац или полиција, у ком случају ово наређење мора да потврди судија у року од три дана. Унутар станова прислушкивање мора наредити веће одговорно за кривична дела против националне безбедности које чине три судије регионалног суда. Прислушкивање станова и канцеларијских просторија свештенства, лекара и правника није начелно дозвољено ако се не сумња да су учествовали у наведеном кривичном делу. Унутар станова, прислушкивање је временски ограничено на максимално четири недеље, мада се може продужити на не више од четири недеље истовремено. Прислушкивање изван станова мора бити ограничено на највише три месеца. Продужеци су могући истовремено не дуже од три месеца.²⁵⁵

4.7 Пресретање комуникација

Пресретање комуникација је надгледање места оптужених, као и надзор телекомуникација. Телекомуникациона предузећа такође могу надгледати пријем и пренос информација од или за оптужене ако оптужени користе њихове телекомуникационе услуге. Лоцирање положаја оптужених одредиће судија или јавни тужилац, без одлагања, јер би одлагање вероватно угрозило успех истраге. У погледу отварања поштанских пошиљка, само судија има право да их отварања и врши надзор над њима. Међутим, судија може пренети право на отварање заплеењених поштанских пошиљки државном тужиоцу у оној мери у којој је то потребно ако би одлагање угрозило успех истраге. Пресретање комуникација (укључујући мобилну

²⁵⁵ De Koster, P., нав.дело, стр 165

комуникацију, факс и е-маил) допуштено је одређеним тешким кривичним делима које је закон изричито одредио (укључујући учешће у терористичкој организацији и горе поменута „типична“ терористичка кривична дела). Наредба којом се омогућава надгледање и снимање садржаја телекомуникација обавезује операторе мреже да обезбеде везу. Податке у вези са телекомуникацијама доноси судија, у хитним случајевима јавно тужилаштво. Налог мора потврдити судија у року од три дана. Налог и потврда од стране судије примењује се највише три месеца и може се продужити.²⁵⁶

Остале специјалне методе испитивања су:

1. ДНК анализа дозвољава молекуларно генетичко испитивање трагова пронађених на месту злочина и њихово упоређивање са ДНК материјалом осумњиченог. Молекуларно генетске тестове може одредити само судија.

2. Претрага скринингом, у решавању специфичних тешких кривичних дела, укључујући терористичка кривична дела, дозвољена је аутоматско поређење података између карактеристика које се директно односе на починиоца са подацима који су на другом месту похрањени. Као пример: Пошто је познато да терористи нису прописно регистровани у полицији и да се комуналне услуге за станове у којима бораве не плаћају електронским платним картицама, већ у готовини, дозвољено је да се прегледају из фајлова за наплату електроенергетских услуга оне особе које не плаћају рачуне преносом или директним задужењем, и филтрирају се од идентификованих особа које су званично регистроване. Што се тиче преосталих особа, наведени критеријуми су испуњени и потребно их је помније истражити. Претрагу путем скрининга може наложити само судија, мада ако би одлагање могло угрозити успех истраге и од стране јавног тужиоца, чије наређење мора судија потврдити у року од три дана. Једном када је мера закључена, о томе се обавештава надлежни орган за заштиту података.²⁵⁷

²⁵⁶ De Koster, P., нав.дело, стр. 165-166

²⁵⁷ нав.дело, стр.167-168

5. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ ИТАЛИЈЕ

Италијански правни систем који је тренутно на снази углавном омогућава полицајцима који истражују, пре или после покретања кривичног поступка, да се укључе у низ активности прикупљања обавештајних података које, широко речено, могу бити класификоване као типичне или атипичне. Овде ће бити поменути истражни алати који се могу користити у борби против тероризма. Сви типични напори морају бити изричито прописани и регулисани законом о кривичном поступку или другим законима. Није дозвољена употреба посебних доказних средстава без одобрења правосудног система. Нарочито, дозвољене су следеће мере које су прописане одговарајућим законодавством²⁵⁸:

1. пресретање комуникација
2. прикривене активности
3. прекогранични надзор
4. информатори
5. контролисана испорука
6. надзор
7. претраге
8. симуловани послови

5.1 Пресретање комуникација

Пресретање комуникација обухвата праћење комуникација путем телефона, факса, е-поште и разговоре између особа физички присутних на неком месту. Састоји се од електронског надзора који се спроводи у току кривичног поступка кад год је то неопходно у истражне сврхе и расположиви докази су довољни за кривично гоњење. Садржај наведених комуникација може се користити на суду.²⁵⁹

Пресретање комуникација може се вршити у превентивне сврхе. Могућност телефонских разговора, рачунарских разговора и разговора између особа које су физички присутне на месту које је пресретнуто у контексту истраге тероризма - као што је случај са истрагама организованог криминала - предвиђено је у члану 5 Закона

²⁵⁸ De Koster, P., нав.дело, стр.189

²⁵⁹ ibidem

бр. 438/2001 , кад год је ова мера неопходна за добијање информација које се односе на спречавање кривичних дела у терористичке сврхе. Служи сврси прибављања информација (које се, међутим, не могу користити у кривичном поступку) ради појачавања истражних и обавештајних активности.²⁶⁰

5.2 Прикривене активности

Одељак 4 Закона бр. 438/2001 предвиђа некажњивост службеника за спровођење Закона који током конкретних и претходно овлашћених полицијских операција и са искључивим циљем прибављања доказа у вези са терористичким злочинима које истражују - укључујући дела међународног тероризма - директно или индиректно набављају, примају, мењају или крију новац, оружје, документа или други материјал који представља предмет, резултат, имовинску корист од кривичног дела или средства за његово почињење да се утврди порекло поменутих предмета или који дозвољавају да се користе. У основи, ово је случај прибегавања агенту провокатору. Прикривене активности дозвољене су и за кривична дела која се тичу сексуалне експлоатације деце и трговине људима.²⁶¹

5.2 Прекогранични надзор

Одељак 40 Шенгенске конвенције уводи одредбу према којој особље за спровођење закона из државе потписнице Шенгенског споразума може да настави / прати особу коју је надгледао у својој земљи у оквиру кривичне истраге у вези са кривичним истрагама које се налази на територији друге шенгенске државе. Обезбеђене су рутинске и хитне процедуре - са и без претходног одобрења надлежних органа стране државе о којој је реч. Штавише, правосудни органи могу дозволити агенцијама за спровођење закона да спроведу низ других активности, попут прикупљања информација и докумената који се односе на текуће рачуне, финансијске трансакције и токове новца од банака и финансијских кућа, као и снимање телефонских рачуна са јавног телефона компаније. Службеници за спровођење закона могу прикупљати информације из јавних записа (регистрација некретнина, аутомобила,

²⁶⁰ ibidem

²⁶¹ ibidem

бродова или авиона) на властиту иницијативу и без претходног одобрења правосудних органа.²⁶²

За разлику од горе поменутих мера прикупљања обавештајних података, ниједна посебна законска одредба не уређује атипичне истражне алате као што су кретање надзорних операција користећи аудио-визуелна помагала или електронско или сателитско праћење.

5.3 Информатори

Иако се доушници углавном користе у полицијској пракси, не постоји изричит пропис о њиховом статусу или директној заштити. Међутим, према Законику о кривичном поступку (члан 203 ЗКП)²⁶³ улога испитаника признаје се као привилеговани однос са полицијом и безбедносним службама, док се информације које су пружиле не могу користити током истраге или на суђењу, осим ако нису саслушане као сведоци :

- сведоке полицијских снага или безбедносних служби не могу натерати откривају имена њихових информатора;
- информације које пружају доушници не могу се прибавити нити користити у поступку, осим ако информатори не постану сведоци;
- ако полиција или тужилац нису испитивали или информисали информаторе, информације које су им пружене пре суђења не могу се користити на суђењу.

5.4 Контролисана испорука

У случају испоруке новца и друге имовине или имовине у случају отмице или узимања талаца, исплата било које откупнине је забрањена, а имовина и новац који се могу користити у ту сврху одузети. Међутим, по налогу суда, на захтев тужиоца, може да се дозволи контролисана испорука откупнине.²⁶⁴

²⁶² *ibidem*

²⁶³ Italian Code of criminal procedure, члан 203 "Суд не обавезује службенике криминалистичке полиције или особље запослено у обавештајним службама за војну и демократску безбедност да откривају имена својих доушника. Ако се они не испитају као сведоци, информације које дају не смеју се прикупљати нити користити. Искључење се примењује и у фази преткривичног поступка ако се информатори формално или неформално не испитају ." доступан на (<https://www.legal-tools.org/doc/aee4e8/pdf/>) приступила дана 15.08.2019.год

²⁶⁴ *ibidem*

5.5 Надзор

Надзор се широко користи у полицијској и истражној пракси. Његова прихватљивост се заснива на непредвиђеној моћи полиције да утврђује кривична дела и тражи доказе (укључујући видео и аудио касету особа), када тужилац не може у одговарајуће време да спроведе истрагу (члан 354 ЗКП).²⁶⁵

5.6 Претраге

У италијанском законодавству су регулисане различите врсте претрага које се могу користити у доказне сврхе. За спровођење ове радње, потребна је образложена одлука тужиоца, док се радња извршава преко полицијских службеника. Судска потврда није потребна за претходно одобрење коришћења ове радње (члан 247-252 ЗКП)²⁶⁶.

5.7 Симуловани послови

У италијанском закону, могућа је примена симулованог давања мита, симулованог откупа предмета и то само за оне који се односе на кријумчарње дрога, оружја и експлозива, симуловано прање новца и улагање опраног новца у легалне токове и екстензивна контролисана испорука.²⁶⁷

²⁶⁵ *ibidem*

²⁶⁶ De Koster, P, (2005). *Terrorism: special investigation techniques*, Strasbourg, Council of Europe, pg.189-193

²⁶⁷ Ницевић, М., Манојловић, Д., (2013). Осврт на кривичнопроцесни и криминалистички институт посебне доказне радње, Правне теме, Интернационални Универзитет у Новом Пазару, Депарتمان за Правне науке, Нови Пазар, год. 1, број.1, стр.8

6. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ

6.1 Врсте посебних доказних радњи

Следеће посебне технике испитивања користи се у Руској Федерацији:²⁶⁸

- тајне операције (укључујући прикривене истраге),
- рад лажне продавнице (нпр. оснивање фиктивних компанија),
- информатори,
- контролисана испорука,
- посматрање (укључујући прекогранично посматрање),
- електронски надзор,
- прислушкивање (приватни или јавни простори),
- пресретање комуникација (телефон, факс, е-маил, пошта, јавност и приватне мреже),
- претраге (укључујући просторије, предмете, нпр. рачунаре, аутомобиле, на различите начине, укључујући скенирање),
- прекогранична потрага и
- псеудо-куповине или друге „псеудо-преступе“.

Руско законодавство нема законску основу за активности агената-провокаatora.

6.2 Правни оквир

Правни оквир којим се регулише употреба посебних техника истраге (оперативно-претражне мере) је Савезни закон о оперативно-потражној делатности усвојен 12. августа 1995., Законик о кривичном поступку Руске Федерације и други законодавни акти. Према руском законодавству, током обављања оперативно-претражних активности, могу се спровести следеће посебне истражне технике:²⁶⁹

- разговор са грађанима,
- испитивање,
- прикупљање узорака за упоредну студију,
- контролисана куповина,
- преглед предмета и докумената,

²⁶⁸ De Koster, P, (2005). Terrorism: special investigation techniques, Strasbourg, Council of Europe, pg.343

²⁶⁹ ibidem

- надзор,
- идентификација особа,
- преглед просторија, зграда, објеката и локација и превозних средстава,
- вршење контроле над поштанским услугама, телеграфом и другим врстама комуникација,
- прислушкивање телефонских разговора (прислушкивање),
- уклањање информација са техничких комуникационих канала,
- оперативна имплантација,
- контролисана испорука, и
- оперативни експеримент.

6.3 Спровођење посебних доказних радњи

У току спровођења оперативно-претражних мера користиће се информациони системи, аудио и видео снимци, биоскопски филмови и фотографије, као и друге врсте техничких и сличних средстава која не штете животу и здрављу. Оперативно-претраживачке мере, укључене у контролу поште, телеграфа и других врста комуникација, прислушкивање телефонских разговора са повезивањем са станичним апаратима предузећа, институција и организација, без обзира на њихов облик власништва, као и природних и правних лица која пружају услуге и пружају средства комуникације, уз скидање информација са техничких комуникационих канала, вршиће се употребом оперативно-техничких снага и средстава савезних тела безбедности и органа унутрашњих послова у складу са поступком утврђеним интерресорним нормативним актима или споразумима потписаним између тела која су ангажована у оперативно-трагачкој активности. Службеници органа који су ангажовани у оперативно-трагачкој делатности извршаваће његове задатке лично учествовањем у организовању и спровођењу оперативно-претражних мера, уз помоћ службених лица и стручњака који поседују научне, техничке и друге врсте специфичног знања, као и одређених грађана уз њихов пристанак, и на отвореном и на тајном принципу.²⁷⁰

²⁷⁰ De Koster, P, (2005). Terrorism: special investigation techniques, Strasbourg, Council of Europe, pg.344

7. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СЛОВЕНИЈЕ

Република Словенија је у Закону о кривичном поступку уређивала посебне доказне радње. Оне су биле нормиране од члана 150 до члана 156. То су следеће доказне радње: телекомуникациони надзор прислушкивањем и снимањем (члан 150. став 1. ЗКП), контрола писама и других пошиљака (члан 150. тачка 2. став 1 ЗКП); контрола рачунарског система банке или другог правног лица које се бави финансијском или другом привредном делатношћу (члан 150 тачка 3 став 1 ЗКП), прислушкивање и снимање разговора уз сагласност најмање једне особе укључене у разговор (тачка 4. став 1. члана 150. ЗКП); контролу порука које се преносе електронском поштом или другим облицима информационе технологије (тачка 5. став 150. ЗПП); прислушкивање и посматрање у иностраном стану или другим страним просторијама техничким средствима документације, ако је потребно тајним уласком у поменуте просторије (члан 151 став 1 ЗКП)²⁷¹.

Одлука Уставног суда Републике Словеније бр. У-И-25/95 У 1997. години дошло је до уставног преиспитивања чланака 150 до 156 ЗКП-а. Уставни суд је у својој одлуци о прикривеним истражним мерама и условима њихове примене утврдио бројне недостатке, укључујући и то што услови за њихову употребу нису добро дефинисани. Стога је одлучила да укине те чланке. У овом случају Уставни суд је поставио основне услове за уставно допуштено уплитање у приватност појединца и то:

- специфична дефиниција и одређеност у закону;
- одлука суда;
- временско ограничење посебне истражне мере;

У Републици Словенији се такве прикривене истражне мере, у складу са важећим Законом о полицији и Законом о кривичном поступку, деле у три групе, и то оне које су одредили:

- истражни судија;

²⁷¹ Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kazenskem postopku, Uradni list RS, št. 49/98, 72/98 in 111/01, 43/04, 77/09

- државни тужилац;
- директор полиције или његов заменик²⁷².

7.1 Посебне мере које је наложио истражни судија

Специфичне мере које је наложио истражни судија су следеће:

1. телекомуникациони надзор прислушкивањем и снимањем (члан 150. став 1. ЗКП),
2. контрола писама и других поштиљака (2 35. став 1. члана 150. ЗКП);
3. контрола рачунарског система банке или другог правног лица које се бави финансијском или другом привредном делатношћу (члан 150 тачка 3 став 1 ЗКП)
4. прислушкивање и снимање разговора уз сагласност најмање једне особе укључене у разговор (тачка 4. став 1. члана 150. ЗКП);
5. контролу порука које се преносе електронском поштом или другим облицима информационе технологије (тачка 5. став 150. ЗПП);
6. прислушкивање и посматрање у иностраном стану или другим страним просторијама техничким средствима документације, ако је потребно тајним уласком у поменуте просторије (члан 151 став 1 ЗКП).²⁷³

Међутим, новелама Закона о кривичном поступку ови горе наведени чланови су реорганизовани и сада су нормирани од члана 149а²⁷⁴ до члана 156а.

7.1.1 Тајни надзор

Тајни надзор у члану 149а се одређује ако постоје оправдани разлози за сумњу да је одређено лице учинило, извршило или припремило или уговорило извршење било ког дела за која се могу одредити посебне истражне мере. Тада се може оправдано закључити да полицијски службеници применом других мера закона не могу да прикупе доказе, већ само применом посебних доказних радњи, па се против те особе може се наложити тајни надзор. Изузетно, прикривени надзор може се одредити и

²⁷² Острошко, Р.,(2014). Прикрити преисковални укрепи у Републици Словенији и у туђини, Дипломско дело, Универзитет у Марибору, Правни Факултет, Птуј, стр. 22

²⁷³ Острошко, Р.,(2014). Прикрити преисковални укрепи у Републици Словенији и у туђини, Дипломско дело, Универзитет у Марибору, Правни Факултет, Птуј, стр. 22-23

²⁷⁴ Zakon o kazenskem postopku (ZKP-UPB8), Uradni list RS, št. 32/2012

против особе која није осумњичена, ако се оправдано може закључити да би посматрање те особе водило ка идентификацији осумњиченог, чији лични подаци нису познати, до места пребивалишта или локације.

Тајни надзор врши се континуираним или оперативним посматрањем или праћењем помоћу техничких уређаја за позиционирање и кретање и техничких уређаја за пренос и снимање гласа, фотографисања и видео снимања и усмерен на надгледање положаја, кретања и активности особе. Класификовани надзор може се обављати у јавним и јавно доступним отвореним и затвореним просторима и местима и просторима видљивим са јавно доступног места или простора. Под условима утврђеним у овом члану, тајни надзор се може обавити и у приватним просторијама, ако се са тим сложи власник тих просторија. Тајни надзор се слично као и у нашем законодавству не може одредити за снимање у приватним просторијама као што су станови или куће. Овде је законодавац оставио могућност да ако се са овом мером сложи власник поседа онда је могуће ставити уређаје. Мериу тајног надзора писменом наредбом одобрава државни тужилац на писани предлог полиције, осим у случајевима, када се захтева налог истражног судије. Мериу тајног посматрања писменим налогом одреди истражни судија на писани предлог државног тужиоца у следећим случајевима: 1) ако је применом мере предвиђена употреба техничких уређаја за пренос и снимање гласа; ако примена мере захтева постављање техничких уређаја за утврђивање положаја и кретања осумњиченог тајним уласком у возило или другим заштићеним или затвореним простором или предметом; да користи меру у приватним просторијама, ако се власник простора сагласио са тим; да предузме мере против лица која нису осумњичена.

Садржина наредбе мора да садржи: податке који омогућавају да се одреди лице против кога се предлаже или наређује мера; потврђивање или утврђивање основане сумње; информације које омогућавају идентификацију осумњиченог и оправдање вероватноће да би примена мере довела до идентификације осумњиченог, његове локације или пребивалишта. У случају спровођења мере у приватним просторијама, ако се власник простора сагласи писмено; начин на који се мера спроводи, њен обим и трајање и друге релевантне околности које диктирају примену мере; оправдање или налаз неизбежне потребе примене мере у вези са прикупљањем доказа на други начин.

Изузетно, ако се писмено наређење не може добити правовремено и постоји опасност од одлагања, државни тужилац може усмено дозволити примену мера уместо истражног судије. Усмену белешку доноси орган који је издао усмено наређење. Писмено наређење, у коме се морају навести разлози за рано извршење, мора се издати најкасније дванаест сати након издавања усменог налога.

Ако се особа против које се врши мера контактира са другом неидентификованом особом за коју постоје оправдани разлози за сумњу да је умешана у криминалне радње у вези са кривичним делима за која се мера спроводи, полиција може такође ће тајно поштовати без наредбе. Ако је строго потребно утврдити идентитет те особе или прибавити друге информације од значаја за кривични поступак. Полиција мора добити претходно усмено одобрење државног тужиоца за такво посматрање, осим ако се то не може добити правовремено и ако постоји ризик одлагања. У том случају полиција ће обавестити државног тужиоца што је пре могуће и у року од шест сати од почетка примене мере, што може забранити даљу примену мере ако сматра да за то не постоје ваљани разлози. Ова мера не може бити дужа од дванаест сати од контакта са особом против које се предузима радња. При спровођењу мере из овог става полиција не сме да користи техничке уређаје и средства, нити врши мере у приватним просторијама. Чим такво посматрање престане, полиција ће службену белешку, која се без одлагања, прослеђује тужиоцу који је издао дозволу из овог става, и органу који је издао оригиналну наредбу за тајни надзор. Званична потврда постаје део кривичне пријаве.

Трајање мере надзора може трајати највише два месеца, а из уверљивих разлога може се продужити њено писмено наређење два месеца свака два месеца. Мера може укупно да предузме:

- 1) у случају за дела која гони државни тужилац не дуже од шест месеци;
- 2) у случајевима из за дела за које је потребна наредба судије за претходни поступак не више од двадесет четири месеца и најдуже тридесет шест месеци у случају тежих кривичних дела одређених у члану 151, други став овог закона.

Полиција престаје да спроводи меру чим престану да постоје разлози због којих је наређена. Она без одлагања о томе обавештава орган који је одредио меру. Полиција шаље органу који наређује месечне извештаје о напретку примене мере и добијеним информацијама. Тело које је наложило меру може у било које време на основу овог

извештаја или по службеној дужности, ако сматра да више нема разлога за примену мере или да се она проводи супротно њеном налогу, писаним налогом којим се наређује спровођење мере заустави акцију.

Ако се мера врши против исте особе дуже од шест месеци, законитост и валидност примене мере при првом продужењу дуже од шест месеци и након тога сваких шест месеци, Сенат преиспитује (члан 25. став 6.ЗКП). Надлежни орган који је издао налог за обнову целокупан материјал шаље Сенату, који одлучује у року од три дана. Ако Сенат утврди да нема основа за спровођење мере или да нису испуњени сви законски услови, донеће решење којим се наређује прекид мере. Против ове одлуке нема жалбе. Полиција би требало да врши тајни надзор на такав начин да се права особа које нису сумњиве ометају што је више могуће.

7.1.2 Добијање података о обављеним електронским комуникацијама

Друга мера је одређена у члану 149б. Ако постоје разлози за сумњу да је почињено, почињено или припремљено или организовано кривично дело и потребне су информације о саобраћају ради откривања, спречавања или доказивања кривичног дела или проналаска починиоца у вези са комуникацијом осумњиченог, оштећеног или особа, истражни судија може, на образложени предлог државног тужиоца, наложити оператору или пружаоцу услуге информационог друштва да надлежном органу достави релевантне информације у вези са поменутом комуникацијом која је постојала у време издавања налога. У налогу истражни судија идентификује категорије информација које су му потребне. Налог се доставља оператору или пружаоцу услуга информационог друштва у оној мери у којој се односи на њега. Предлог и налог морају бити у писаном облику и морају садржавати податке који омогућавају јединствену идентификацију комуникацијског медија или корисника, образложење разлога, релевантно временско раздобље за које се подаци траже, друге релевантне околности које захтевају употребу мере и одговарајући рок за извршење. Идентификација средстава комуникације мора бити довољно прецизна да ограничи захтев на унапред ограничен и препознатљив списак особа. Изузетно, ако се писмено наређење не може добити правовремено и постоји ризик да може доћи до угрожавања кашњења или ризика по живот или здравље људи, истражни судија може на усмени захтев јавног тужиоца наредити извршење

мере усменим налогом директно оператеру или добављачу услуга информационог друштва. Истражни судија ће службено забележити усмени предлог јавног тужиоца. Писмено наређење мора бити издато најкасније 12 сати од издавања усменог налога. Оператер или пружалац услуга информационог друштва свом кориснику, претплатнику или трећим лицима не сме открити да јесте или ће пружити одређене информације у складу са овим чланом. Ово се не може открити 24 месеца након краја месеца у коме је извршење налога окончано. Истражни судија може, наредбом да постави другачији временски рок, продужити рок за највише 12 месеци, али не више од два пута, скратити рок или укинути забрану упознавања. У складу са овим чланом није могуће затражити или добити податке који се односе на садржај комуникације.

У члану 149ц је наведено ако постоје разлози да се сумња да је почињено, извршено је или се припрема или организује кривично дело за које се починилац кривично гони по службеној дужности и за које је прописана једна или више година затвора и затворске казне, спречавање или доказивање овог кривичног дела или откривање починиоца морају прибавити податке о саобраћају у вези са комуникацијом осумњиченог, оштећеног, или ако се сагласи правни корисник комуникационих средстава, истражни судија може, на образложени предлог тужиоца да изда наредбу. Тужилац наређује оператеру информационог друштва или пружаоцу услуге да започне обезбеђивање потребних података о саобраћају у вези са комуникацијом и достави их надлежном органу. Истражни судија мора у налогу одредити категорије података које му је потребно и период за који је мера одређена и који не може бити дужи од три месеца. Истражни судија може новом наредбом наредити продужење мере за три месеца. Налог се доставља оператору или пружаоцу услуга информационог друштва у оној мери у којој се односи на њега. Предлог и наредба морају бити у писаном облику и морају садржавати податке који омогућавају јединствену идентификацију комуникацијског медија или корисника, образложење разлога, релевантни временски период за који је мера одређена, учесталост достављања података надлежном органу и друге релевантне околности које диктирају употребу мере, укључујући оправдање за пропорционалност. Идентификација средстава комуникације мора бити довољно прецизна да ограничи захтев на унапред ограничен и препознатљив списак особа. Наредбом се не може тражити пренос података који се односе на локацију комуникационог медија или корисника, или уз сагласност законског корисника

комуникационог медија. Оператор или пружалац услуга информационог друштва свом кориснику, претплатнику или трећим лицима не сме открити да јесте или ће пружити одређене информације у складу са овим чланом. Ово се не може открити 24 месеца након краја месеца у коме је извршење налога окончано. Истражни судија може, наредбом да постави другачији временски рок, продужити рок за највише 12 месеци, али не више од два пута, скратити рок или укинути забрану упознавања. Без обзира на одредбе овог става, у случају пружања информација о сагласности законског корисника, оператор или пружалац услуге информационог друштва ће у року од осам дана од преноса података обавестити правног корисника о извршењу налога. У складу са овим чланом није могуће затражити или добити податке који се односе на садржај комуникације.

Члан 149ч такође регулише одређивање следеће мере. Ако постоје разлози за сумњу да је дело почињено или се припрема, за које се преступник кривично гони по службеној дужности и за који су потребни претплатнички подаци о власнику да би стекли, спречили или доказали ово кривично дело или открили починиоца; кориснику одређеног комуникационог медија или услуге информационог друштва или постојању и садржају његовог уговорног односа са оператором или пружатељем услуга информационог друштва у вези са пружањем комуникационе активности или услуга информационог друштва, суд, државни тужилац или полиција могу у писменој форми од оператора или пружаоца услуга информационог друштва захтева да се, чак и без пристанка субјекта података, подаци доставе. Писмени захтев мора да садржи правно упутство из другог става овог члана и назнаку надлежног суда. Државни тужилац или полиција морају, у писменом захтеву, навести категорије претплатничких података које траже. Оператор или пружалац услуга информационог друштва може из оправданих разлога и о свом трошку доставити тражене податке заједно са копијом захтева уместо полицији или јавном тужиоцу надлежном суду. По пријему суд ће проверити законитост категорија информација које се налазе у захтеву. У случају да захтев садржи и информације које нису информације о претплатницима или податке који се не могу дати, примљене информације се уништавају, у противном се прослеђују јавном тужиоцу или полицији. У случају уништења, истражни судија ће службену белешку о томе проследити оператору или пружаоцу услуга информационог друштва, шефу надлежног окружног државног тужилаштва или јавном тужиоцу, министарству надлежном за надзор над радом полиције и полицији. Оператор или пружалац услуга

информационог друштва не смије открити кориснику, претплатнику или трећим лицима, да је или ће пружити одређене информације у складу са овим чланом. Ово се не може открити 24 месеца након краја месеца у коме су информације достављене. У случају да оператор или пружалац услуга информационог друштва у том року прими судски налог који се односи на информације добијене захтевом из овог члана, период неоткривања тог захтева продужава се до истека било ког периода од примљеног налога. Истражни судија или суд може, наредбом да постави другачије временско ограничење, продужити рок за највише 12 месеци, али не више од два пута, скратити рок или укинути забрану упознавања. У складу са овим чланом, није могуће затражити или добити податке о саобраћају који се односе на било какву препознатљиву комуникацију или податке који захтевају обраду података који се могу добити само на основу чланака 149б и 149ц. овог закона. На основу овог члана такође није могуће тражити или добити информације које се односе на садржај комуникације.

У члану 149е, ако постоје разлози за сумњу да је почињено, извршено или се припрема или организује кривично дело за које се гоњи по службеној дужности и потребно је открити, спречити или доказати ово кривично дело или пронаћи починиоца. Подаци се могу добити у електронском облику и који, у складу са законом, захтевају судски налог, ако постоји вероватноћа да се подаци могу избрисати или модификовати до тренутка достављања налога, захтева од власника, корисника или оператора или пружаоца услуга информацијског друштва да задржи информације без непотребног одгађања док не стигне судски налог, али најкасније у року од тридесет дана након уручивања захтева. Државни тужилац или полиција могу додатним захтевом продужити рок за највише тридесет дана. Ако се власнику, кориснику или оператору или пружаоцу услуга информационог друштва у року задржавања не уручи судски налог, задржавање података се отказује. Задржавање података о саобраћају или података о садржају комуникације са оператором или пружаоцем услуга информационог друштва може се тражити само у сврху откривања, спречавања или доказивања кривичног дела из члана 149а или 150. овог закона или због откриће починиоца таквог злочина. Захтев из првог става мора бити у писаном облику и мора садржати:

1) подаци који омогућавају идентификацију података за које се тражи задржавање: навођење корисника или комуникационог медија за електронске комуникације на које се подаци односе електронским путем. Идентификација мора

бити довољно прецизна да ограничи захтев на унапред ограничену и препознатљиву листу особа;

2) категорије података за које се захтева чување и временски период на који се подаци односе;

3) назнаку дела које захтева задржавање;

4) одговарајући рок за извршење.

Изузетно, ако се писани захтев не може издати правовремено и постоји ризик да се подаци могу уништити до тренутка издавања, државни тужилац или полиција могу наложити чување усменим захтевом. Писмени захтев мора бити издат најкасније 12 сати након уручења усменог захтева. Ако писани захтев није издат благовремено, задржавање података се отказује. Примерак захтева прилаже се предлогу истражном судији за издавање налога за прибављање задржаних података у складу с одредбама овог закона. Носилац, корисник или оператор или пружалац услуга информационог друштва не сме открити појединцу или другом субјекту података чије је задржавање затражено да је примио захтев за задржавање у складу с овим чланом или је извршио задржавање његових података. Неће се саопштити 12 месеци од пријема захтева за чување. У случају да носилац, корисник или оператор или пружалац услуга информационог друштва у том року прими судски налог који се односи на податке чије је задржавање захтевано, период забране откривања тог захтева или задржавање података продужава се до истека било којег периода од примљеног налога.

7.1.3 Надзор електронских комуникација са прислушкивањем и снимањем

У члану 150 је нормирано да ако постоје оправдани разлози за сумњу да је одређено лице починило, извршило или припремило или уговорило извршење било којег дела из дела за које се могу одредити ове мере, и ако постоји основана сумња да се користи за комуникацију у вези с тим кривичним делом одређени комуникациони медиј или рачунарски систем или да ли ће се то средство или систем користити и може се разумно закључити да друге мере не дозвољавају прикупљање доказа или би њихово прикупљање могло угрозити живот или здравље људи, може се наредити следећа мера:

1) контрола електронских комуникација прислушкивањем и снимањем и

контрола и обезбеђење доказа о свим облицима комуникације који се преносе на мрежи електронских комуникација;

- 2) контрола писма и других пошиљки;
- 3) контролу рачунарског система банке или другог правног лица које се бави финансијском или другом привредном делатношћу;
- 4) прислушкивање и снимање разговора уз пристанак најмање једне особе која је укључена у разговор.

Кривична дела за која се могу одредити ове мере су:

1) злочини против сигурности Републике Словеније и њеног уставног уређења и злочини против човечности и међународног права, за које је законом прописан затворски затвор од пет година или више;

2) кривично дело отмице из члана 134, прибављање особа млађих од петнаест година у сексуалне сврхе из члана 173а, злоупотреба проституције према члану 175, приказивање, поседовање, израда и дистрибуција порнографског материјала према члану 176, неоправдана производња и трговина незаконитим дрогама, недозвољеним супстанцама у спорту и прекурсорима за производњу недозвољених дрога на основу члана 186, омогућавање употребе недозвољених дрога или недозвољених супстанци у спорту према члану 187, изнуђивање на основу члана 213, злоупотреба унутрашњих информација из члана 238, недозвољено примање поклона у складу са чланом 241, неоправдано давање поклона по члану 242, прање новца према члану 245, шверцовање према члану 250, оштећење јавних средстава према члану 257а, примање мита из члана 261, давање мита по члану 262 примање погодности за незаконито посредовање према члану 264, давање поклона за незаконито посредовање према члану 264, злочиначко удруживање под 294. Лено, незаконите производње и промета оружја или експлозивних материја из члана 307 и незаконито поступање са нуклеарним или других опасних радиоактивних материја у складу са чланом 334 Кривичног законика;

3) друга дела за која је законом прописана казна затвора од осам или више година.

У члану 150а, Полиција може помоћу посебних техничких средстава за контролу сигнала мобилне телефоније да прибави податке потребне за идентификацију броја комуникационог медија и бројева за електронску комуникацију ради припреме

мере из члана 149б овог закона, члана 149ц овог закона или мере из члана 150 као и локацију комуникационог медија.

Мера се може одредити ако постоје оправдани разлози за сумњу да је одређено лице учинило или се припрема да учини неко од дела из члана 150 и ако постоје оправдани разлози за сумњу да за комуникацију са овим кривичним делом користи се комуникациони медиј или ће се користити, а може се оправдано закључити да је примена мере из става члана 149б, члана 149ц и из члана 150 не би била могућа или би била повезана с несразмерним проблемима без идентификовања података потребних за идентификацију броја комуникацијског медија и бројева за електронску комуникацију.

О спровођењу мера и инспекцији техничког уређаја из овог члана и налазима саставља се записник, који укључује:

- навођење идентификованих бројева средстава комуникације, бројева за електронску комуникацију или локација средстава комуникације;
- датум и време почетка и краја примене мера из првог става овог члана;
- информације које омогућавају идентификацију носилаца активности;
- број налога и суд који га је издао;
- начин на који се мера спроводи;
- налаз спровођења мере и друге релевантне околности.

Лични подаци особа осим осумњичених или оптужених лица добијени мерама из овог члана могу се обрађивати само ако је из техничких разлога неминовно потребно остварити циљ из овог члана и на најмањи могући начин. у права тих лица. Ове информације, осим у сврху поређења података у идентификацији идентитета идентификационог броја комуникацијског медија, не би се требале користити и треба их избрисати одмах по прекиду акције. О брисању се саставља записник, који мора садржавати и број избрисаних података. Техничка средства из првог става овог члана, која омогућавају или могу омогућити прислушкивање и снимање електронских комуникација, не смију се користити, нити се користе за утврђивање локације средстава за комуникацију особа осим осумњичених или оптужених. Ако су мере из првог става овог члана изведене у супротности са претходним ставом, суд не може своју одлуку засновати на тако добијеним информацијама.

7.1.4 Контрола писама и других пошиљки

У члану 223, истражни судија може наложити пошти, телеграфима и другим поштанским организацијама да сву пошту задрже без знања пошиљаоца уз потврду пријема, приме писма, телеграме и друге пошиљке упућене оптуженом или ако их је он слао, ако околности оправдано указују да ове пошиљке могу бити доказ у поступку. Испоруку пошиљака отвара истражни судија у присуству два сведока. Приликом отварања треба водити рачуна да не оштете печати и знаци, али и да се сачувају коверте. О отварању се води записник. Дозвољено је, ако користи поступку дасе садржај пошиљке може у потпуности или делимично пренети окривљеном или лицу коме је упућена, а пошиљка му се такође може доставити. Ако је окривљени одсутан, пошиљка се или предаје неком од његових рођака или враћа пошиљаоцу ако то користи поступку.

7.1.5 Контрола рачунарског система банке или друге финансијске институције која обавља привредну делатност

У члану 156, истражни судија може, на образложени предлог државног тужиоца, наложити банци, штедионици, платној институцији, компанији или филијали за издавање електронског новца или представнику који пружа услуге плаћања или дистрибуцији електронског новца за њих, или компанији за издавање, управљање или управљање виртуелном валутом да он, као и надлежни орган, могу да му дају поверљиве информације и пошаљу документацију о стању депозита и депозита, као и о стању и промету на рачунима или другим трансакцијама осумњичених, оптужених и других особа за које се претпоставља да су укључени у финансијске трансакције или трансакције осумњичене или оптужене особе, ако би такве информације могле бити доказ у кривичном поступку или ако су то потребне у сврху одузимања предмета или обезбеђења захтева за одузимање имовине или имовине у вредности имовинске користи. Банка, штедионица, платна институција, компанија за издавање електронског новца или филијала или агент који пружа платне услуге или дистрибуира електронски новац или компанија за издавање, управљање или руковођење виртуелном валутом доставља потребне податке и документацију из претходног става истражном судији и надлежном органу наведеном у налогу без одлагања. Истражни судија може, на образложени предлог јавног тужиоца, наложити банци, штедионици, платној

институцији, компанији за електронски новац или филијалу или представнику који пружа услуге плаћања или дистрибуцију електронског новца њима, или издаваоцу, управљање или управљање виртуелном валутом, да би био у току са финансијским трансакцијама осумњиченог, окривљеног и других особа за које се претпоставља да су умешане у финансијске трансакције или трансакције осумњиченог или окривљеног и да пружа поверљиве информације о трансакцијама. Наредбом истражни судија одређује временски рок у коме банка, штедионица, платна институција, компанија за електронски новац или филијала или агент који пружа услуге плаћања или дистрибуира електронски новац за њих обавештава компанију која је издала, управљање или виртуелну валуту података. Примена мере из претходног става може трајати највише три месеца, а из ваљаних разлога, на предлог јавног тужиоца, његово трајање може се продужити на највише шест месеци. Ако постоје основа сумње да је дело почињено или се припрема за које се извршилац кривично гони по службеној дужности, а ради спречавања или откривања овог кривичног дела или извршиоца, потребно је прибавити податке о носиоцу или пуномоћнику одређеног или одредивог рачун за плаћање, штедни рачун, новчаник за чување виртуалне валуте или готовински депозит, закупац или прималац сефа и време током ког су били или се користе, или информације о постојању уговорног или пословног односа са осумњиченом особом, који не укључују податке о имовини стање осумњиченог или стање депозита и депозита, и стање и оптицај рачуна или новчаника виртуалне валуте, државни тужилац или полиција могу бити из банке, штедионице, платне институције, компаније за електронски новац или филијале или агента који пружа услуге плаћања или их дистрибуира електронски новац или компаније за издавање, издавање или пословање са виртуелном валутом, писмено тражи да без пристанка особе на коју се подаци односе без одлагања ће доставити ове информације или пружити документацију која садржи ове информације, уколико не садрже и податке о имовини осумњиченог или статусу депозита, и депозити и стања на рачунима и трансакције. Банка, штедионица, платна институција, компанија за издавање електронског новца или филијала или агент који пружа платне услуге или дистрибуира електронски новац за њих, или компанија за издавање, управљање или управљање виртуелном валутом не може открити свом купцу или трећој особи, да ће послати податке и документацију истражном судији, јавном тужиоцу или полицији. Ово се не може открити 24 месеца након извршења налога истражног судије или преношења информација тужилаштву или полицији. Истражни судија може, наредбом да постави другачији временски рок, продужити рок

за највише 12 месеци, али не више од два пута, скратити рок или укинути забрану упознавања.

7.1.6 Прислушкивање и снимање прислушкивање и снимање разговора уз пристанак најмање једне особе укључене у разговор

Ово је посебна мера из члана 150. ЗКП-а, чија је главна карактеристика прислушкивање и снимање разговора који се воде између једне или више особа и наводног починиоца кривичног дела, а ова посебна мера може се извршити само ако је сагласност дата од стране најмање једне особе у разговору, тако да се разговор може прислушкивати и снимити. Посебна мера прислушкивања и снимања разговора основа је за откривање кривичног дела и тражење његовог починиоца. Ова метода укључује учешће тајног агента у спровођењу ове мере, који је истовремено пристао на прислушкивање и снимање разговора који се воде између њега и наводног починиоца. Способност и мотивација особе која је укључена у спровођење ове мере је од пресудног значаја за ефикасно спровођење ове посебне мере. Њен посао је да ступи у контакт са наводним починиоцем, укључити се у злочиначку организацију ради прибављања корисних информација и других информација од наводног починиоца на основу комуникације и с тим у вези повезаних питања. Криминолози спроводе меру тако што су огласили тајног полицајца тајно инсталирајући уређај за прислушкивање или га причврстили на било које друге предмете у близини самог разговора, који га прислушкују и снимају из непосредне близине у било којој соби или возилу.²⁷⁵

7.1.7 Контрола порука које се преносе путем е-поште или других облика информационе технологије

Суштинска карактеристика ове конкретне мере, коју може одредити истражни судија, јесте контрола е-поште и других облика информационе технологије. Ова мера уведена је амандманом ЗКП-Д-а 2001. године.⁵⁵ Ова посебна мера дефинисана је чланом 150 став 5, али је 2004. амандман ЗКП-Ф избрисао ту тачку²⁷⁶.

²⁷⁵ Више: Острошко, Р. нав.дело, стр.30-31

²⁷⁶ Више: Острошко, Р. нав.дело, стр.31

7.1.8 Прислушкивање и посматрање у страном стану или другим страним просторијама коришћењем техничких средстава документације и, по потреби, тајним уласком у поменуте просторије

Основа за примену ове посебне мере је члан 151 ЗКП-а. Истражни судија може издати налог којим се одређује ова мера само у случају кривичних дела против безбедности Републике Словеније и њених уставних прописа, као и кривичних дела против човечности и међународног права, за која закон прописује затворску казну од пет или више година. Поред тога, могуће је одредити и ову меру за кривична дела из дела члана 150. став 2. ЗКП, с изузетком кривичних дела која обухватају дела отмице, олакшавајући употребу недозвољене дроге или недозвољених супстанци у спорту, изнуђивање, прање новца и кријумчарење и за кривична дела која је законом прописано затвор осам или више година, само ако је истовремено дата озбиљна опасност по живот људи.²⁷⁷

Као и друге прикривене истражне мере, наведена мера представља дубоко уплитање у људска права и основне слободе, посебно у право на приватност. Спровођење ове мере наређује истражни судија, а полицајци који ту меру стварно спроводе, на основу налога истражног судије, доносе даље одлуке у вези са постављањем прислушкивача и снимача и уређаја за посматрање. Најчешће се ови технички уређаји постављају на подручјима где се обично срећу криминалци, јер представљају добро изоловане и сигурне просторе, где осећају да могу слободно и опуштено разговарати о новим злочинима, доносити даље одлуке о почињеним злочинима, где они одлучују о подели онога што су примили и слично. На овај начин полиција добија важне информације о почињеним или планираним злочинима, а самим тим и самим починиоцима, њиховим помагачима и другим сарадницима. Међутим, за успешну примену ове конкретне мере важна је и улога инсталатора опреме за прислушкивање и снимање и уређаја за посматрање, јер их морају поставити на погодно место изван просторије у којој ће се разговор одвијати или, тајним уласком, сместити их у простор. Но, обављајући свој посао, ове особе су изложене опасности, јер их свако може приметити приликом инсталирања, и дужни су да ове техничке

²⁷⁷ ЗКПСЛО, члан 151 ст.2

уређаје инсталирају на одговарајућем месту, где учесници истовремено неће приметити разговор и моћи да успешно прислушкују (или посматрају) сам разговор.²⁷⁸

7.1.9 Тајно (прикривено) деловање

У члану 155а је нормирано тајно (прикривено) деловање. Ако постоје оправдани разлози за сумњу да је одређено лице учинило неко од дела из за које се могу одредити ове мере, или ако се може разумно закључити да је одређено лице уплетено у криминалне активности у вези са тим кривичним делима и може се оправдано закључити да друге мере не би могле прикупити доказе или бити повезане са непропорционалним проблемима, тада се против те особе може применити прикривено деловање. Тајна операција врши се укључивањем тајних радника и непрекидним или оперативним прикупљањем података о особи и њеној криминалној активности. Прикривена акција коју води полиција и надзире један или више сарадника који могу бити смештени уз помоћ неовлаштених података, фалсификованих података у базама података и употребе неовлаштених докумената ради спречавања таквог прикупљања или укључивања података. Идентитет ће бити састављен у складу са условима утврђеним законом којим се уређује полиција. Тајни агент може бити полицајац, полицајац стране државе или, изузетно, ако другачије није могуће извести тајну акцију, друга особа. Под условима утврђеним у овом члану, тајни агент може бити укључен у правне трансакције са измењеним документима и може користити техничке уређаје за пренос и снимање гласа, фотографисања и видео снимања под условима утврђеним у овом члану.

Меру прикривеног поступка писменом наредбом одобрава јавни тужилац на писани предлог полиције, осим у случајевима када се захтева наредба истражног судије. Налог такође може да садржи дозволу за израду, добијање и коришћење прилагођених података и докумената. Мера прикривене радње којом ће тајни агент користити техничке уређаје за пренос гласа и снимање, фотографирање и снимање видео записа, може се одредити само у вези с кривичним делима из другог става члана 150 овог закона. Мера се одређује истражним списом на писмени захтев јавног тужиоца. Предлог и наредба, који ће постати саставни део кривичног списка, морају садржати:

1) податке који омогућавају да се одреди лице против кога се предлаже или наређује

²⁷⁸ Острошко, Р., нав.дело, стр.32

мера;

- 2) потврђивање или утврђивање основане сумње;
- 3) начин на који се мера спроводи, њен обим и трајање и друге релевантне околности које диктирају примену мере;
- 4) природу, сврху и опсег употребе појединачних модификованих података и докумената;
- 5) у случају да је тајни запослени такође укључен у правне трансакције, дозвољен је обим таквог учешћа;
- 6) у случају да тајни радник није полицајац или полицајац стране државе, већ неко друго лице, оправдање зашто се таква особа треба користити;
- 7) у случају из претходног става, дефинисање врсте и начина употребе техничких уређаја за пренос и снимање гласа, фотографирање и снимање видео записа;
- 8) оправдање или налаз неизбежне потребе да се појединачна мера користи у вези са прикупљањем доказа на други начин.

Извршење мере не може бити дуже од два месеца, а из ваљаних разлога његово трајање може се продужити писменом наредбом свака два месеца, али укупно не више од двадесет четири месеца, а у случају примене кривичног дела из другог става члана 151 овог закона, највише тридесет шест месеци. При вршењу мере тајни агент не сме да изазива криминалну активност.

7.1.10 Претрага електронских уређаја и са њим повезаних уређаја као носилаца електронских података(електронски уређај)

Нова посебна доказна радња у ЗКП-у, у члану 219а, коју може одредити и истражни судија. Истрага електронских и сродних уређаја и електронских медија (електронски уређај) укључује телефон, факс, рачунар, дискету, оптичке медије и меморијске картице, од којих се последња могу спровести у циљу добијања информација у електронском облику ако постоје оправдани разлози за сумњу да је почињено кривично дело и вероватно ће указивати да електронски уређај садржи следеће електронске податке

- који омогућавају идентификацију, откривање или привођење осумњичене или оптужене особе или који представљају основу за откривање трагова кривичног дела релевантног за кривични поступак; или

- који се могу користити као доказ у кривичном поступку.

Основа за истрагу је претходна писмена сагласност власника и полиције познатих и доступних корисника електронског уређаја. Суд може, међутим, наредити истрагу уз образложено писмено наређење издато на предлог државног тужиоца, а у том случају закон захтева од власника или корисника електронског уређаја на који се истрага односи да достави копију овог налога. Постоје, међутим, изузеци, на основу усменог захтева државног тужиоца, истражни судија може усмено наложити истрагу електронског уређаја, полиција која је извршила наредбу или уништава или брише податке прикупљене на снимку. Дужан је да о томе обавести истражног судију, државног тужиоца и познатог власника или корисника електронског уређаја у року од осам дана. Истрагу је овлашћено да спроводи стручно квалификовано лице и о самој истрази се води записник. У случају истраге електронског уређаја, закон ипак прописује санкцију, наиме да суд своју одлуку не може засновати на записнику истраге и на тако добијеним информацијама. Примењује се у следећим случајевима:

- ако је истрага електронског уређаја извршена без или против кршења судског налога; или
- ако је претрага електронског уређаја извршена без писменог пристанка власника и познатих и доступних корисника електронског уређаја полицији.²⁷⁹

7.1.12 Заплена електронских уређаја

Амандманом ЗКП-Ј уведен је још један нови члан, додавши члан 223а, који регулише нову посебну меру, односно одузимање електронског уређаја, такође наређен од стране суда. У случају заплене електронског уређаја због детаљне истраге, неопходно је да се подаци обезбеде у електронском облику. Према овој сврси, овде постоје две могућности. Те се информације могу пренети и чувати на другом медијуму, истовремено осигуравајући да се идентитет и интегритет података чувају и одржавају и да се могу и даље користити. Алтернативно, може се направити копија медија за податке, где је такође потребно да се обезбеди интегритет копије тих података. У

²⁷⁹ Острошко, Р., нав.дело,стр.35

супротно, дозвољено је запечаћење електронског уређаја или само дела електронског уређаја који показује садржај релевантних података²⁸⁰.

Ако је оправдано закључити да је одређено лице уплетено у криминалне радње у вези са кривичним делима из 150 члана овог закона, државни тужилац може писменим налогом одобрити меру виртуелне куповине, виртуелног прихватања или давање поклона или наводно узимање или подмићивање. Захтев и наредба постају саставни дио кривичне пријаве. Налог државног тужиоца може се односити само на једнократну меру. Предлог за свако даље поступање против исте особе мора садржавати разлоге који оправдавају његову употребу. При извршавању мера полиција и њени сарадници не смеју да подстрекавају на извршење кривичних дела. У одређивању да ли је почињена криминална активност, потребно је пре свега размотрити да ли би мера на начин на који је спроведена довела до извршења кривичног дела особа која иначе не би била спремна да почини такво дело²⁸¹.

7.2 Посебне доказне радње које прописује државни тужилац

У складу са ст. Члан 155. ЗКП-а државни тужилац може да нареди спровођење следећих посебних мера на основу образложеног предлога полиције:

- мера виртуелне куповине предмета;
- мера виртуелног прихватања поклона;
- мера виртуалног давања поклона;
- мера наводног давања мита;
- мера наводног примања мита.

7.3 Посебне доказне радње које прописује директор полиције

Класификоване полицијске мере могу се дефинисати као радње које полицијски службеници спроводе када су испуњени законски услови, у циљу откривања кривичних дела и њихових починилаца. Дакле, полицијски службеници могу да спроводе мере: прикривени надзор и праћење помоћу техничких средстава документације, тајне полицијске операције, прикривену полицијску сарадњу и

²⁸⁰ Острошко, Р., нав.дело, стр.35

²⁸¹ ЗКПСЛО, члан 155.

документе и идентификационе ознаке. Дакле, у складу са чланом 49 ЗКП-а, генерални директор полиције или његов заменик могу да одобре спровођење следећих мера:

- тајни надзор и праћење техничким средствима

- прикривена полицијска активност (прикривени агент)

ИСТРАЖИВАЊЕ

У овом делу рада приказани су резултати два емпиријска истраживања. Једно истраживање се базира на студији случаја, због приказа како и на који начин се борити против организованог криминалитета. За извор ће се узети пресуде Европског суда за људска права, у којима можемо видети које се све посене доказне радње користе. Како суд реагује када дође до повреде члана 8 Конвенције Европске Конвенције о људским правима (у даљем тексту ЕКЉП). Приказаће се и које врсте организованог криминала су најзаступљеније као и које посебне доказне радње се користе у сузбијању организованог криминала.

Друго истраживање је спроведено путем анкетног упитника, из разлога општег схватања о свести испитаника у вези са организованим криминалом. Анкетни упитник садржи питања на која се одговара у блиц форми. Питања су типска и заокружује се један од понуђених одговора.

ИСТРАЖИВАЊЕ НА СТУДИЈИ СЛУЧАЈА О ПРИМЕНИ ПОСЕБНИХ ДОКАЗНИХ РАДЊИ

У првом делу ћемо приказати одлуке Европског суда за људска права у Стразбуру. Пред овим судом су подношене тужбе из различитих делова Европе у погледу примене посебних доказних радњи. Највише тужби а логично и одлука има у погледу недозвољеног надзора телекомуникација, у погледу коришћења е-поште и других видова дописивања. У погледу тајног надзора комуникација најпознатије одлуке су:

- Краслин против Француске
- Хувиг против Француске
- Роман Закхаров против Русије
- Драгојевић против Хрватске
- Малоне против Уједињеног Краљевства
- Ламберт против Француске
- Цобан против Шпаније
- Матановић против Хрватске
- Башић против Хрватске

Краслин против Француске (App.No.11801/85) од 24.04.1990²⁸²

Овај предмет је један од карактеристичних предмета пред Европским судом за људска права где су се користиле посебне доказне радње тајног надзора комуникације. Ради се о Жан Краслину који је био незапослен, који није имао пријављено пребивалиште и који се налазио притвору у граду Фреснесу. Дана 8. и 14 јуна 1982 године, истражни судија Гароне који је истраживао убиство банкара Жана Барона у Монтрејеу у ноћи између 7. и 8 јуна издао је две наредбе инспектору истражног одељења жандармерије у Тулузу. У другој наредби инспектор је упућен да прислушкује телефон осумњиченог Териеука који је живео у Тулузу. Од 15. до 17 јуна пресрели су 17 телефонских позива. Жан Краслин који је у то време боравио са

282

Пресуда Краслин против Француске
https://www.legislationline.org/download/id/4548/file/ECHR_CASE%20OF%20KRUSLIN%20v.%20FRANCE_24.04.1990_en.pdf (приступила дана 02.03.2020.године)

Териеуком и повремено користио његов телефон а посебно у једном разговору између 21 и 23 часа 17. јуна са неким кога је звао са јавне телефонске говорнице. Током тог кратког разговора двојица мушкараца су прикривено говорила о другом случају а не о овом који се прати и то о убиству Переа радника драгуљара од маја 1982 године у Тулузу. Инспектори су то сутра пријавили колегама из граничне полиције. Истражни судија у Тулузу издао је налог да истраже и овај случај те су они одмах преслушали снимак тог разговора, преписали га и додали извештају. Оригинална трака је остала запечаћена у жандармерији. У зору жандарми су ухапсили Жана Краслина и одвели га у притвор повезујући га са случајем Барон. У току тог дана, полиција га је испитивала у вези са случајем убиства Переа и сутрадан је оптужен са Териеуком и Антоином за убиство, тешка крађа и покушај тешке крађе. У октобру 1982 године истражни судија у Тулузу одржао суочење ове тројице и онда им је пуштен снимак разговора од 17 јуна. Краслин је заузео исти став, протествовао је и негирао да се његов глас налази у снимљеном разговору. Одбио је да потпише извештај и поднео је захтев за вештачење разговора који је истражни судија и дозволио фебруара 1983. Тројица вештака су са 80% сигурности изјавили да је глас који су анализирали од Жана Краслина. Пре подизања оптужнице против Краслина, Краслин је тражио да се снимак спорног разговора искључи као доказ и исти не прихватити зато што је настао у другом поступку случаја Барон. Међутим, тадашњи Законик о кривичном поступку је дозвољавао примену доказа који су стечени у другим поступцима а који могу помоћи утврђивању истине, уз услов да странке касније сазнају за њих. Чланови у Законнику о кривичном поступку омогућавају истражним судијама да издају наредбе прислушкивањ телефона. Прислушкивање телефона је истражна мера која може бити корисна за утврђивање истине, исто као што је одузимање писама и телеграма и њиме се не крше одредбе Законика о кривичном поступку и принцип да су било какве врсте доказа прихватљиве. Истражни судија може да изда наредбу где постоји претпоставка, тачније да постоје основи сумње да је учињено одређено кривично дело. Жан Краслин изјавио је да је дошло до повреде члана 8 ЕКЉП. У овој одредби се наводи да свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота своје куће и преписке. Не може доћи до мешања од стране јавне власти осим оног који је у складу са законом и неопходан у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље за спречавање нереда или криминала за заштиту здравља или за заштиту права и слобода других. У тужби је тражио компензацију у износу од милион француских франака због петнаестогодишњег затвора

који је добио као директни резултат кршења члана 8 ЕКЉП телефонски прислушкивањем разговора. Такође је тражио 70 хиљада франака на име трошкова адвоката. Суд је закључио и донео одлуку да је дошло до повреде члана 8 ЕКЉП. Став суда био је да Краслину ова пресуда сама по себи представља довољно праведног задовољства те је сматрао да му исплата од милион франака није оправдана, а у вези са наводном штетом налажио је држави да му исплати 20 хиљада франака на име трошкова, а у осталом делу му је све захтеве одбила.

Хувиг против Француске (App. No. 11105/84 24.4.1990)

У овом предмету се ради о Жаку Хувигу и његовој жени Жанин. Пре него што се пензионизао Хувиг заједно са женином помоћницом водио продавницу воћа и поврћа. У децембру 1973. начелник пореске управе у овом граду је добио притужбу Хувига и још двоје других због избегавања плаћање пореза, неуспешним прављењем улазних рачуна и лажним рачуноводством. Покренута је истрага наредбом истражног судије и Хувигова кућа је претражена као и пословне просторије. Касније истражни судија је издао налог инспекторима да прате и снимају Хувигове телефонске разговоре и са пословног и са приватног телефона, тај дан и следећи дан. Снимање је почело 4. априла, а завршило се 6. априла. На основу тих доказа Хувиг је оптужен за утају пореза, фалсификовање приватних и пословних докумената, неодржавање одговарајућих рачуна као и за злоупотребу имовине предузећа и примање средстава проистеклих из злоупотребе имовине предузећа. Пред истражним судијом се појавио 9. априла који му је одредио притвор, а на слободу је пуштен 11. јуна. Хувиг се жалио да му није омогућено да да исказ пред истражним судијом, а већ је био осуђен. Навео је да је сама операција трајала 28 сати али да они нису пронашли ништа корисно и ништа што би служило као основа за пресуђење. Упркос томе он је осуђен на две године затвора, од којих је две провео у притвору, а 22 месеца условно и на казну од 10 хиљаде франака, а његова жена 6 месеци условно. На основу свега горе наведеног суд је нашао да је дошло до повреде члана 8 ЕКЉП, али како су странке предложиле да им

суд одреди правичну компензацију штете, он то није урадио јер странке у поступцима пред својим редовним судовима нису ни једном тражиле.²⁸³

Драгојевић против Хрватске (App. No. 68955/11) од 15.01.2015

У овом поступку се ради о незаконитим мерама тајног надзора које су коришћене против Драгојевића у поступку пред Хрватским судом. Цео случај је почео 2007 године када је полиција и служба за борбу против организованог криминалитета (СБПОК) истраживала наводе о могућој трговини дрогом бродовима између Латинске Америке и Европе а која је укључивала неколико особа из Хрватске. У марту 2007. године на основу полицијског извештаја СБПОК је од истражног судије суда у Загребу тражио да му одобри коришћење мера тајног надзора у облику прислушкивања и праћења тужиочевог телефона, који је истражни судија прихватио, о чему је донео наредбу. Истражни судија је у међувремену донео наредбу да се прислушкују и прате и други Драгојевићи, а затим је донео и нову наредбу да се примена тајног надзора продужи за још три месеца. У јануару 2009 године Драгојевић је ухапшен и притворен због сумње да је трговао дрогом. Сутрадан полицијска управа је поднела кривичну пријаву јавном тужилаштву против Драгојевића и још једне особе на основу оптужби за трговину дрогом. Тог дана Драгојевића је испитао истражни судија и он је негирао било какву умешаност у трговину дрогом. Након овог испитивања истражни судија га је задржао у притвору и покренуо истрагу у односу на Драгојевића и неколико других особа због основане сумње на трговину дрогом. У марту 2009 године јавно тужилаштво је подигло оптужницу против Драгојевића и друге две особе на основу оптужбе за трговину дрогом, а Драгојевић је био оптужен и за праће новца.

Суд је Драгојевића прогласио кривим у децембру 2009 године на основу оптужбе за трговину дрогом и праће новца и осудио га на девет година затвора. Пресуда је имала упориште у анализи одбране тужиоца и изјавама његових саучесника као и изјавама сведока, доказима добијених у бројним претрагама и запленама као и коришћење мера тајног надзора. Тужилац је 2010 године поднео Врховном суду жалбу на првостепену пресуду. Тврдио је да наредбе за тајни надзор нису правилно

²⁸³ Пресуда Хувиг против Француске http://www.hrcr.org/safrica/privacy/huvig_france.html (приступила дана 02.03.2020.године)

састављене како је то прописано Законом о кривичном поступку да нису садржале правилну процену степена вероватноће да су кривична дела у питању била почињена или процену околности који указују на то да се истрага није могла спровести на другачији начин. Према тужиоцевом мишљењу то је довело до незаконитог надзора над њим па се сви докази добијени на тај начин нису могли користити у кривичном поступку против њега. Даље он је оспорио и основ образложења пресуде првостепеног суда првенствено доказе добијене тајним надзором. Врховни суд је одбио жалбу тужиоца као неосновану и потврдио првостепену пресуду.

Све време тужилац је наводио како су докази који су прикупљени тајним надзором комуникација против њега стечени на незаконит начин у свакој жалби је наводио како се истражни судија није придржавао основних постулата за посебних доказних радњи и то да постоје основи сумње да се тужилац бави трговином наркотицима као и да ови докази нису могли на неки други начин да се прибаве. Такође његов првобитни захтев се односио на незаконит састав расправног већа и да суд није правично испитао његов случај.

Након свега наведеног суд је утврдио да је захтев тужиоца допуштен. Такође утврдио је да је дошло до повреде члана 8 ЕКЉП, пресудио је да није дошло до повреде члана 6, става 1 ЕКЉП, у погледу мањка непристрасности судије, као и да није дошло до повреде члана 6, става 1 ЕКЉП, у погледу употребе доказа добијених тајним надзором у кривичном поступку против тужиоца. Пресудио је да тужена држава треба да исплати тужиоцу у року од три месеца од датума када пресуда постане правоснажна, следеће износе које је потребно прерачунати у хрватске куне по тренутној стопи важећој на дан намирења:

- 7.500,00 евра на име накнаде нематеријалне штете уз све порезе који би могли бити урачунати
- 2.160,00 евра на име накнаде трошкова и издатака уз све порезе који би могли бити обрачунати тужиоцу

Да се од протеча претходно наведена три месеца до намирења плаћа обична камата која је једнака најнижој кредитној стопи Европске средишње банке током

периода неплаћања. У преосталом делу захтева суд је одбио тужбени захтев тужиоца за правичном накнадом.²⁸⁴

Малоне против Уједињеног Краљевства (App. No. 8691/79) од 02.08.1984

У овом предмету се ради о недозвољеном коришћењу надзора комуникација, тачније прислушкивању телефонских линија. Џејмс Малоне је рођен у Енглеској и био је трговац антиквитетима. Малоне је 1977 године оптужен да је трговао украденим добрима. Његово суђење које се одиграло у јуну и августу 1978 године резултирало је његовим ослобађањем у одређеним тачкама оптужнице док се порота није сложила са осталим тачкама оптужнице. Поступак против њега је поново покренут за онај део оптужнице за који није осуђен између априла и маја 1979 године. Након што се порота опет није сложила а тужилаштво није понудило нове доказе он је ослобођен и у овом делу оптужнице. Током првог суђења као доказ је приказан телефонски разговор у коме је Малоне био странка. То је приказано преко белешке полицијскиг службеника за истрагу, а који је поступао по наредби државног секретара унутрашњих послова. Малоне је 1978 године покренуо пранични поступак против начелника полиције тражећи између осталог да се утврди да је пресретање, праћење и снимање разговора на његовим телефонским линијама противзаконито чак и ако се ради по налогу државног секретара. Малоне је сматрао да су поштанске преписке и телефонски разговори пресретани дужи низ година. Своје тврдње је засновао на честом кашњењу поштанских преписки и разним оштећењима на њима. Конкретно показао је омоте коверти које су му биле испоручене или запечаћене лепљивом траком и приказао исте такве у незапечаћеном стању. Што се тиче телефонских разговора изјавио је да је чуо необичне звукове на свом телефону и тврдио је да је полиција понекад имала информације које добити само телефонским прислушкивањем. Сматрао је да су се такве мере наставиле и након његовог судског ослобађања. Држава није оспорила да је све разговоре које има против тужиоца у складу са налогом издатим од стране државног секретара унутрашњих послова. Према њима ово пресретање извршено је у потпуности у складу са законом и одговарајућим процедурама. Нису хтели на суђењу да признају да ли су прислушкивали искључиво само број тужиоца или су

²⁸⁴ Пресуда Драгојевић против Хрватска <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Dragojevic-protiv-Hrvatske.pdf> (приступила дана 04.03.2020.године)

прислушкивали и друге телефонске бројеве. Држава се правдала да би обелодањивање могло нарушити сврху телефонских пресретања као и за индетификацију другим извора полицијских информација посебно полицијских доушника и тако довести у опасност дотични извор. Такође су одбили да признају у којој мери и колико дуго су вршили пресретање телефонских разговора и поштанских преписки тужиоца. Демантовали су да су поново затварали лепком или лепљивом траком коверте тужиоца. Држава је признала да је у Малонеа сумњала да тргује украденом стварима, а посебно украденим антиквитетима, па је он био једна од оних особа према којој су се могле мере пресретања извршити. Поред тога, Малоне је веровао да му је у телефон стављен уређај који аутоматски снима све бројеве који су звани са тог уређаја. Као доказ за ту своју тврдњу он је навео да још када је оптужен 1977 године, полиција је претресала просторије двадесетак људи са којима је он недавно телефонирао. Држава је негирала да је вршила било каква претресања или да је вршила било каква снимања телефонских позива. Тужилац је затражио од поште да му уклони уређаје за које он сматра да му снимају телефон. Пошта је одговорила да нема надлежност у том случају.

Став суда је да је дошло до повреде члана 8 ЕКЉП, да ли је то пресретање било у сагласности са законом? Европски суд је сматрао да је непотребно испитивати тренутно важећи британски систем за који се сматало да је крив због недостатка закона и да се утврди да ли су постојале одређене гаранције или не. Опасност која је претила 80-их и 90-их произилази из искушења којим се суочавају државе. Да би одговорила на потребе планирања и социјалне политике држава је дужна да појача обим својих мешања. У својим административним системима држава се прво административно шири, а затим прелази на компјутеризацију свих података о личним подацима грађана. Јер телефонски прислушкивањем држава је имала користи али исто тако је повећала опасност од мешања у приватни живот својих грађана. Производ пресретања се може чувати на магнетним тракама и обрађивати у поштанским или другим центрима опремљеним најсавременијим материјалом. Кодирање програма и касета њихово декодирање и рачунарска обрада омогућавају да се пресретања стотину пута умноже и да се анализирају у све краћим и краћим временским размацима ако је потребно помоћу рачунара. Коришћење ове технике мозаика може се саставити комплетна слика о начину живота чак и узорних грађана. Полицијско пресретање ради спречавања криминала само је једна од коришћених пракси, овоме треба додати и политичка пресретања, пресретања комуникација новинара и водећих личности а да не

спомињемо пресретања која захтевају национална одбрана и државна безбедност. Већина држава чланица Савета Европе осетила је потребу да се донесе законодавство у вези са тим питањем како би се зауставиле злоупотребе које су се шириле.

То се може постићи путем законодавних техника кривичног поступка где пресретање комуникација подлеже одлуци и контроли судије у оквиру кривичне истраге. Наредба судије мора навести околности које оправдавају меру.

У овом случају, суд је нашао да наредба за пресретање комуникација није у складу са законом јер је издата од стране директора полиције који је под контролом министра унутрашњих послова, а то је извршна власт, такође ни сам материјал није обелодањен правосудним органима у облику доказа који немају сазнања о пресретању.

На крају можемо закључити да је овај случај преседан у англосаксонском праву и да су на основу њега касније, усвојене разне законске одредбе које гарантују да ће технике надзора комуникација бити у складу са законом и да ће надзор над њима вршити суд.²⁸⁵

Ламберт против Француске (App.No. 88/1997/872/1084) од 24.08.1998.године

У овом случају пред Европским судом за људска права се ради о Алберту француском држављанину који је тражио заштиту због повреде члана 8 ЕКЉП. Радња овог случаја се дешава када је током судске истраге кривичних дела крађе, провале, руковања украденом имовином и незаконитим поседовањем оружја и муниције истражни судија издао наредбу жандармерији да изврши прислушкивање телефонске линије одређеног човека. Писменим упуством наложио је да прислушкивање траје до 31 јануара које је затим продужио до 28.фебруара, 30.марта па све до 31.маја 1992 године. Као резултат овог прислушкивања и пресретања неких разговора тужилац је оптужен да је управљао приходима из тешке крађе па је одведен у притвор 15.маја у коме је био све до 30.новембра 1992.године. Тужилац је навео да наредбе судије о продужетку коришћења мере тајног надзора комуникација након 31.јануара и 28.фебруара су незаконите зато што су исте наређене на обичном поднеску без икаквог позивања на кривична дела која оправдавају прислушкивању телефона и то у трајању од 4 месеца који је могао бити одобрен искључиво по потерници која је издата

²⁸⁵ Пресуда Малоне против Уједињеног Краљевства
<https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57533%22%5D%7D> (приступила дана 5.марта 2020.године)

11.децембра 1991.године и којој је рок истекао 11.априла 1992.године. У Апелационом суду су потврдили наводе тужиоца да нису имали правног основа да продуже праћење телефонских комуникација према тужиоцу. Европски суд је након спроведеног доказног поступка утврдио да је ипак дошло до повреде члана 8 ЕКЉП. Тужилац је тражио да му држава Француска исплати 500.000 франака на име накнаде штете а суд му је досудио 10.000 франака, такође је тражио и 15.000 франака које је и добио на име судских трошкова.²⁸⁶

Цобан против Шпаније (App.No.17060/02) од 25.09.2006.године

У овом предмету се ради о прислушкивању телефонских линија током криминалистичке истраге и недопустивог њиховог коришћења на суду. Тужилац Цобан био је осумњичен у великој истрази поводом трговине дрогом коју је спровела шпанска полиција. Инспектори су добили дозволу за прислушкивање више телефонских линија укључујући и неке које користи тужилац. Дана 19 октобра 1996 године, након интензивних полицијских истрага полиција је ухапсила тужиоца и неколико његових колега којима су запленили неколико килограма хероина скривеног у аутомобилу који су користили чланови банде заједно са великом количином новца. Дана 21 октобра 1996 године, тужилац је саслушан у полицији уз присуство службеног браниоца. Пред истражним судијом се појавио сутрадан, са браниоцем и судским тумачем. Тужилац је потписао записник са садржајем записника. Дана 10.децембра 1998.године, тужилац је проглашен кривим за трговину дрогом и фалсификовање службених докумената и осуђен на 19 година затвора и наложено му је плаћање више новчаних казни. Суд је своје уверење засновао на одломцима са снимака које је доставила полиција, на изјавама тужиоца и осталих осумњичених, извештаја вештака и другим доказима прикупљеним током истраге. Суд је такође закључио да је телефонско прислушкивање спроведено у свим фазама поступка у складу са условима утврђеним судском праксом Врховног суда и Уставног суда. Тужилац је уложио жалбу Врховном суду тврдећи да му је повређено више уставних начела нарочито претпоставка невиности и његово право да користи релевантне доказе у својој одбрани. У жалби је навео да му је прислушкивањем телефона током судске и

²⁸⁶ Пресуда Ламберт против Француске <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58219%22%7D> (притупила дана 6.марта 2020.године)

полицijske истраге повређенодило његово право на поверљивост телефонске комуникације. Врховни суд је потврдио првостепену пресуду.

Европски суд за људска права је дошао до закључка да је неприхватљиво пресретање телефонских разговора директно утицало на остваривање права прописаног чланом 8 ЕКЉП. Иако је то пресретање позива имало у некој мери законску потпору у шпанском Закону о кривичном поступку, ипак је потребно да се дефинишу и поставе одређени услови и опсег вршења мере тајног надзора комуникација. Потреба за телефонским прислушкивањем је представљена као једна од главних мера која је помогла да се у доказивању умешаности разних појединаца укључујући и тужиоца у велику трговину дрогом. Тужилац је имао и корист од ефективне контроле пресретања његових телефонских позива у виду изјављених жалби где су и Врховни суд и Уставни суд приметили да је телефонско прислушкивање било примењено у складу са законом. Суд је преслушао оригиналне снимке а разговори који су достављени на рочишту као доказ за тужилаштво и били су предмет расправе у току суђења. Ти разговори су били на шпанском. Пресретнути разговори потврђени су верификацијом у односу на транскрипте самих разговора. У списима предмета није било ничега што би указивало на кршење права шпанског суда на поштовање приватног живота загарантовано чланом 8 ЕКЉП.²⁸⁷

Матановић против Хрватске (App.No. 2742/12) од 04.04.2017.године

У овом поступку, пред Европским судом се ради о хрватском држављанину, Јосипу Матановићу, који је поднео тужбу због примене посебних доказних радњи, тачније тајног надзора над њим од стране домаћих органа и дошло до повреде члана 8 ЕКЉП. Такође, изјавио је да му је онемогућен увид у доказе који су добијени применом посебних доказних радњи у кривичном поступку који се водио против њега. Тужилац је био потпредседник Хрватског фонда за приватизацију. Случај почиње када се један предузетник из Русије, обратио Јавном тужилаштву за сузбијање корупције и организованог криминала наводећи да је хтео да изврши разна пословна улагања у Хрватској и да се упознао са одређеним службеником фонда који му је понудио помоћ

²⁸⁷ Пресуда Цобан против Шпаније: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22002-3171%22%7D> (приступила 06.03.2020)

у спровођењу пројекта у држави, а овај му је заузврат тражио да уплати 2.250.000 евра на разне банковне рачуне. У марту 2007. истражни судија је одобрио тајни надзор над одређеним бројем појединаца укључујући и тог службеника Фонда, у вези са сумњом да су учинили кривично дело примање мита и злоупотребу положаја. Предузетник је добио статус сарадника. Током даље истраге, употребом тајног надзора, снимљено је неколико састанака на којима је предузетник из Русије уз помоћ консултанта разговарао са адвокатицом службеника Фонда о мерама које је потребно предузети како би се спровео пословни пројекат у задарској регији. Том приликом, адвокатица је споменула Матановића као своју везу у самом Фонду. Такође је изјавила како би свако имао користи од овог пословног подухвата. Консултант је изјавио како познаје Матановића и да ће се ускоро одржати састанак о предметном улагању. Консултант се априла 2007. године јавио Јавном тужилаштву тврдећи да је био представник предузетника из Русије и да је већ остварио одређене контакте са разним службеницима у односу на улагање предузетника из Русије. Дан пре тога контактирао је Матановића који је био у својству потпредседника Фонда који му је наводно тражио провизију у висини од 5% од укупне вредности улагања које је износило отприлике око 23.000.000,00 и 25.000.000,00 евра као помоћ у реализацији пројекта. Матановић је објаснио консултанту да би тај износ требао распоредити на банковне рачуне тројице од пет потпредседника Фонда који би учествовали у самом процесу доношења одлука. Консултант је пристао да буде сарадник у даљем току поступка.

Јавно тужилаштво је 11. априла 2007 тражило од истражног судије да дозволи примену посебних доказних радњи у односу на Матановића, нарочито надзор и снимање телефонских разговора, тајно праћење и коришћење сарадника консултанта и спровођење посебне доказне радње – симуловано давање мита. Захтев је истог дана прихваћен и истражни судија је наложио примену посебних доказних радњи у односу на Матановића. У току истраге, истражни судија је издао неколико наредби са истим основом. Одржано је неколико састанака између Матановића и консултанта. На састанку, консултант је Матановићу дао 50.000 евра у вези са његовим пројектом. Истражни судија је 16. јуна 2007. године наложио укидање посебних доказних радњи наводећи да је њихова примена дала резултате.

Матановић је 16. јуна 2007. године ухапшен и притворен због сумње да је примао мито и злоупотребио свој положај у неколико приватизацијских афера. Јавно тужилаштво је 18. јуна истражном судији проследило 288 ЦД снимака добијених

тајним надзором, 19. јуна 2007. године још 36 ЦДа и 20 ДВД снимака. Јавно тужилаштво је 19. јуна затражило од истражног судије да отвори истрагу у односу на Матановића и још седам других особа због сумње да су узимали мито у вези са неколико инвестицијских пројеката у задарској регији. У свом захтеву за истрагу, Јавно тужилаштво се позвало на резултате посебних доказних радњи који указују да је Матановић, у својству потпредседника Фонда тражио мито како би подржао инвестициони подухват предузетника из Русије. Тврдило се да је тражио мито у износу од 220.000 евра и 5% од укупне инвестиције што је износило 1.700.000,00 евра. Снимци тајног надзора су показали да је овај уговор први пут закључен 11 априла 2007. године када је консултант у својству представника предузетника из Русије платио Матановићу 50.000 евра, а затим 24. априла када је консултант положио још 150.000 евра у корист Матановића у сеф јавног бележника. Јавно тужилаштво је навело да је Матановић организовао подмићивање председника Фонда у односу на улагање па је договорио даље примање мита од стране консултанта у вези са још једним инвестиционим подухватом који се односи на одређене хотеле.

Када је испитан у вези са оптужбама, Матановић се бранио ћутањем и одбио је исказ. Истражни судија је на захтев Јавног тужилаштва отворио истрагу. У међувремену, 20. јуна 2007 године јавно тужилаштво је проследило 191 ЦД снимака истражном судији, а затим и додатних 98 ЦДа који садрже тајни надзор над појединцима у односу на које је у то време није отворена истрага. Истражни судија је наредио да се изврши вештачење снимака од стране вештака телекомуникационе струке. Предузетник из Русије приликом испитивања код истражног судије је изјавио да се са консултантом упознао када је дошао у Хрватску те да му је овај понудио услуге око пословне инвестиције у Хрватској. Такође је изјавио да му је консултант рекао да има контакте у надлежним институцијама и како се то може учинити на законит начин, навео је да је једини који је имао контакт са Матановићем његов консултант. Консултант није дао исказ јер је у то време био у болници. У фебруару 2008 године, јавно тужилаштво је подигло оптужницу против Матановића и девет других особа, због оптужби за примање мита, давање мита и злоупотребу службеног положаја. Матановић је оптужен по основу две оптужнице и то за примање мита и давање мита председнику фонда у вези са овим инвестицијским пројектом, затим за по основу још две оптужнице за примање мита за приватизацију хотела и једног привредног друштва и за злоупотребу службеног положаја у вези са приватизацијом привредног друштва.

Оптужница се темељила на опсежним доказима који су добијени применом мера тајног надзора комуникација. Матановић је уложио приговор на оптужницу тврдећи да је непотпуна и конфузна. Истакао је да његов положај у фонду не спада у опис јавног службеника, такође је нагласио да консултант није испитан у току поступка, и да је повређено његово право на одбрану јер одбрана није ни видела, ни чула аудио и видео снимке на којима се темељи оптужница. Такође је Матановић изјавио да га је консултат подстрекивао на извршење кривичног дела. Суд је донео 15 маја 2009 године, пресуду којом је утврдио да је Матановић у својству примао мито, посредовао у давању мита, злоупотребио службени положај и осудио га на казну затвора у трајању од 11 година. Матановић је изјавио жалбу Врховном суду Хрватске. Врховни суд Хрватске је укинио првостепену пресуду и наложио понављање поступка. Поступак је и даље у току.

На крају Еврпски суд је дошао до закључка да су приговору који се односе на примену посебних доказних радњи подстрекавање од стране сарадника, као и немогућност увида у доказе добијене тим наведеним посебним доказним радњама у кривичном поступку против Матановића основани. Суд је једногласно пресудио да је дошло до повреде члана 8 ЕКЉП. Такође суд је једногласно пресудио да није дошло до повреде члана 6 става 1 ЕКЉП с обзиром на приговор Матановића о подстрекавању на извршење кривичних дела. Такође једногласно је пресудио да је дошло до повреде члана 6 става 1 ЕКЉП с обзиром на немогућавање увида у доказе у кривичном поступку против Матановића. Пресудио је са четири гласа према три гласа да држава треба да исплати Матановићу у року од 3 месеца од дана правноснажности пресуде 1.500,00 евра на име неимовинске штете и 2.500,00 евра на име трошкова поступка. Једногласно је одбио захтев за правичном накнадом у преосталом траженом износу.²⁸⁸

Башић против Хрватске (App.No. 22251/13) од 25.10.2016. године

У овом предмету, се ради о Дамиру Башићу хрватском држављанину који је поднео тужбу Европском суду за људска права. Тужио је Републику Хрватску зато што сматра да је био подвргнут незаконитим посебним доказним радњама тајног надзора и

²⁸⁸ Пресуда Матановић против Хрватске
[https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Presude%20i%20odluke/Matanovi%C4%87%20protiv%20Hrvatske,%20presuda.pdf\(09.03.2020.godine\)](https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Presude%20i%20odluke/Matanovi%C4%87%20protiv%20Hrvatske,%20presuda.pdf(09.03.2020.godine))

да су тако стечени докази употребљени у кривичном поступку против њега супротно члану 6 ставу 1 и члану 8 ЕКЈП. Специјална служба за сузбијање организованог криминала је 26 новембра 2007 године поднела захтев истражном судији да одобри примену посебних доказних радњи и то, радњу надзора и техничког снимања телефонских разговора Башића и неколико других појединаца због сумње да су учествовали у организованој трговини наркотицима, избегавању царинског надзора и злоупотреби службеног положаја. Истражни судија је одобрио ове радње и издао наредбу којом се одређује примена тих мера. У току спровођења ових радњи истражни судија је извршио још неколико допуна наредби за њихово спровођење. На основу доказа прибављених применом посебних доказних радњи 2 јула 2008 године, полиција је поднела кривичну пријаву против Башића и пет других особа због сумње да су учествовали у трговини наркотицима и избегавању царинског надзора. Истог дана Башић је доведен пред истражног судију који га је испитао у односу на оптужбе које су му се стављале на терет. Башић се бранио ћутањем и одбио је да да било какав исказ. Истражни судија је 4. јула 2008 године, одредио спровођење истраге против Башића и других осумњичених због постојања основане сумње да су починили кривично дело недозвољени промет и трговина наркотицима. Башићу је одређен и притвор. Након завршетка истраге 25. новембра 2008 године јавно тужилаштво је подигло оптужницу против Башића и четворице саучесника.

Башић је 12. јуна 2009 године, тражио од суда да се докази који су прикупљени посебним доказним радњама издвоје као незаконити. Тврдио је да су те посебне доказне радње спроведене на основу налога који је издат у супротности са домаћим правом и праксом Уставног суда Републике Хрватске зато што нису задржали образложење којим се оправдава примена тајног надзора. Суд је одбио Башићев приговор као неоснован. На истом рочишту Башић се изјаснио да се не сматра кривим за оптужбе које су му стављене на терет, док су се остали саучесници изјаснили да се сматрају кривим. Башић је тражио да се прибави попис долазних и одлазних позива за мобилне телефоне који су оптужени наводно користили како би се разјасниле све околности случаја. Његови захтеви су одбијени. Суд је донео пресуду 1. марта 2010 године којом је огласио кривим Башића и осудио га на казну затвора у трајању од пет година. Што се тиче приговора Башића који су се односила на незаконитост наредби за одређивање посебних доказних радњи, суд је утврдио да су налози садржали образложење о постојању сумње да је Башић учествовао у извршењу предметног

кривичног дела и да се докази нису могли спровести на други начин. Башић је 21. априла и 6. јула 2010 године поднео жалбу Врховном суду Републике Хрватске позивајући се на судску праксу Уставног суда Републике Хрватске према којој наредбе за тајни надзор требају бити прикладно образложене како би задовољили захтев законитости према меродавном домаћем праву. Врховну суд Републике Хрватске 21. септембра 2010. године, одбио жалбу Башића и потврдио првостепену пресуду. Посебно је нагласио како наводно недостатак образложења којим се оправдавају наредбе и којима се одређују посебне доказне радње не може довести до незаконитости доказа прибављених тим радњама. Такође је поднео жалбу Уставном суду Републике Хрватске приговарајући да је његово право на поштовање приватног живота повређено незаконитим и оправданим тајним надзором па је његово право на поштено суђење повређено употребом таквих доказа у кривичном поступку који се водио против њега. Уставни суд је одбио жалбу Башића као неосновану.

Башић је поднео тужбу Европском суду за људска права где је навео да су му тајним надзором и техничким снимањем повређена људска права из члана 8 ЕКЉП. Суд налази да је и овде дошло до повреде члана 8 ЕКЉП јер слично поступку Драгојевић против Хрватске, нису дата објашњења због чега је суд допустио спровођење посебних доказних радњи већ само преписао члан да исти докази нису могли бити прибављени на други начин без додатог појашњења. И због тога суд сматра да у пракси нису осигуране одговарајуће гаранције против разних могућих злоупотреба.

У погледу тужбе да су докази прикупљени тајним надзором употребљени у кривичном поступку Башић се позвао и на члан 6 став 1 који наводи да свако има право да суд правично испита његов случај. Суд заузима став и поставља питање да ли је Башићу пружена прилика да оспори веродостојност доказа. Суд је такође приметно да је Башић употребио такву могућност током првостепеног поступка, а затим и у жалбама Врховним судом Хрватске и Уставним судом Хрватске. Чињеница да је Башић био неуспешан у сваком кораку не мења чињеницу да је имао прилику да оспори доказе и да се противи њиховој употреби. И у погледу доказа суд је закључио да је Башић приговор износио искључиво на начин прибављања доказа, а не у њихову аутентичност.

На основу свега напред наведеног, суд је закључио да је дошло до повреде члана 8 ЕКЉП, а да није дошло до повреде члана 6 става 1 ЕКЉП, те је наложио исплату Башићу од стране државе на име неимовинске штете износ од 7.500,00 евра.

Башић је истакао захтев у износу од 20.000,00 евра на име неимовинске штете и тражио износ од 1700,00 евра на име трошкова поступка, а држава је истакла захтев да Башићу не треба доделити износ који је тражио, јер никада у току првостепеном поступку није истакао спецификацију трошкова и издатака, иако је био позван да то учини. Суд је овај део захтева одбио.²⁸⁹

ИСТРАЖИВАЊЕ НА СТУДИЈИ СЛУЧАЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Примена посебних доказних радњи неспорно повлачи и одређене последице које се огледају у нарушавању права на приватност и тајност писама лица над којима се те радње спроводе. Међутим, као што смо видели у претходном истраживању пред Европским судом за људска права, најчешће тужбе се огледају у повреди члана 8 Конвенције о људским правима или у повреди члана 7 став 1 и члана 6 става 1 Конвенције о људским правима.

У Србији, пратећи тренд пред Европским судом за људска права, користе се приближно исти разлози за побијање доказа који су прибављени коришћењем посебних доказних радњи.

Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 152/2016 од 03.03.2016.год

Пред Врховним касационим судом Србије поднет је ванредни правни лек – захтев за заштиту законитости против правноснажних пресуда Апелационог суда у Београду Кж1 818/14 и Кж3 24/15.

Овај поступак почиње пресудом Вишег суда у Београду, који пресудом К.170/14 окривљеног ослобађа од оптужбе да је извршио кривично дело примање мита и ослободио га дужности плаћања трошкова кривичног поступка који падају на терет буџетских средстава суда. Међутим, пресудом Апелационог суда у Београду, Кж1 818/14 усвајањем жалбе Вишег јавног тужилаштва у Београду пресуда је преиначена и

²⁸⁹ Пресуда Башић против Хрватске
<https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Presude%20i%20odluke/Ba%C5%A1i%C4%87%20presuda.pdf> (приступила дана 09.03.2020.године)

окривљени се оглашава кривим за кривично дело примање мита и осуђује на казну затвора у трајању од 6 месеци, условно на две године. Истом пресудом му је одузета имовинска корист прибављена кривичним делом примања мита и то 5 новчаница у апоенима од 100 евра. Апелациони суд у Београду као суд трећег степена, пресудом КжЗ 24/15 одбио је као неосновану жалбу браниоца окривљеног и потврдио пресуду Апелационог суда Кж1 818/14. Бранилац окривљеног је поднео захтев за заштиту законитости против наведених правноснажних пресуда Апелационог суда у Београду због битне повреде одредаба кривичног поступка из члана 438 ст. 2 тч.1 ЗКП2011, са предлогом да Врховни касациони суд усвоји захтев за заштиту законитости и да пресуда Кж1 818/14 и КжЗ 24/15 укине и предмете врати на поновно одлучивање или да побијане пресуде преиначи и окривљеног ослободи од оптужбе.

Бранилац у захтеву за заштиту законитости истиче да су побијане пресуде Апелационог суда засноване на доказима који су прибављени на незаконит начин, на којима се по одредбама ЗКП2011 не могу заснивати и које је суд морао издвојити из списка. Навео је да је према окривљеном примењена посебна доказна радња симуловано давање или примање мита у смислу члана 174 ст.1 тч.2 ЗКП2011 али која није спроведена у складу са чланом 175 ЗКП2011 јер није постојао образложени предлог јавног тужиоца ни наредба судије за претходни поступак о одређивању ове посебне доказне радње. Из начина на који је покренут читав механизам организовања симулованог посла и поступања полицијских службеника као и оштећеног који је припадник БИАе и трећи полицајац извршилац симулованог посла произилази да постоје елементи подстрекавања на кривично дело што је чланом 176 ЗКП2011 изричито забрањено и кажњиво па се поменути полицајци и оштећени припаник БИАе нису могли саслушати у својству сведока и на њиховим исказима се не може заснивати судска одлука.

Врховни касациони суд Србије је наводе браниоца окривљеног оценио као неосноване. Став је суда да у овом случају није одређена нити је било потребе а ни услова за одређивање посебне доказне радње симуловани послови која се одређује само када се на други начин не могу прикупити докази за кривично гоњење учиниоца кривичног дела, а у овом случају постојао је исказ оштећеног као кључни доказ извршења кривичног дела од стране окривљеног. Поступање полицијских службеника, на које је бранилац окривљеног указала у захтеву за заштиту законитости, а то је да су исти прибавили новац из наменских средстава Полицијске управе и предаје претходно

обележених новчаница оштећеном ради предаје тих новчаница окривљеном, чекање испред канцеларије окривљеног да би ушли на знак оштећеног нема карактер посебне доказне радње симуловани послова већ уобичајену техничку радњу обезбеђења доказа коју су припадници органа унутрашњих послова овлашћени да самостално предузимају, без претходног одобрења јавног тужиоца или суда. Оштећени кога бранилац окривљеног представља као припадника БИАе исти то није, већ је лице које се обратило Министарству унутрашњих послова када му је окривљени тражио поклон у виду давања мита и пристао да ради обезбеђења доказа који поткрепљују његову пријаву и исказ преузме и преда обележене новчанице.²⁹⁰

Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз ОК 13/2019 од 25.06.2019.год

Пред Врховним касационим судом Србије поднет је ванредни правни лек – захтев за заштиту законитости због кривичног дела удруживање ради вршења кривичних дела из члана 346 ст.5 у вези ст.2 КЗ и др, окривљених Р.П., Р.М. и Р.Г. поднетим против правноснажних пресуда Вишег суда у Београду - Посебно одељење К По1 103/15 и Апелационог суда у Београду - Посебно одељење Кж1 По1 14/18.

Пресудом Вишег суда у Београду - Посебно одељење К По1 103/15 изреком под један окривљени Р.П. оглашен је кривим због кривичног дела удруживање ради вршења горе поменутих кривичних дела, за које му је утврђена казна затвора у трајању од 8 година, окривљеном Р.М., Р.Г., и П.Ђ. због кривичног дела удруживање ради вршења горе наведених кривичних дела утврђене казне затвора и то Р.М. и Р.Г у трајању од 3 године и 6 месеци док је П.Ђ. утврђена казна у трајању од 2 године. Изреком под два окривљени Р.П., Р.М. и Р.Г. су криви због кривичног дела тешко убиство у покушају у саизвршилаштву, па је окривљеном Р.П. утврђена казна затвора у трајању од 10. година, окривљеном Р.Г. и окривљеном Р.М. казна затвора у трајању од 8 година, а изреком под три окривљени Р.М. је оглашен кривим због кривичног дела недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја за које му је утврђена казна у трајању од 1 године и 6 месеци, а за исто дело окривљеном Р. П. утврђена казна у трајању од 1 године и новчана казна у износу од 100.000 динара па тако јединствене казне затворе износе за окривљеног Р.П јединствена казна затвора у трајању од 11 година и 6 месеци, окривљени Р.Г на

²⁹⁰ Пресуда ВКСС, Кзз 152/16 од 03.03.2016. године на сајту <https://vk.sud.rs/sr/kzz-1522016>

јединствену казну затвора у трајању од 10 година и окривљени 9 година и 6 месеци и новчану казну у износу од 100.000 динара.

У захтеву за заштиту законитости браниоца окривљеног Р.П. се истиче да је суд у правноснажним пресудама користио тонске снимке и транскрипте прислушкиваних телефонских разговора и пресретаних смс порука по наредбама за предузимање посебних доказних радњи које нису сачињене у складу са одредбама ЗКП2011 јер је изостало било какво образложење нужности примене посебних доказних радњи. Наредбом По1 86/12 допуњена је претходна наредба и наведено је да се надзор и снимање спроводи због основане сумње да је окривљени Р.П. вршио кривично дело отмице и недозвољена производња, ношење, држање и промет оружја и експлозивних материја али се не наводи ст.3 наведеног кривичног дела због чега су једино могуће предузети ове посебне доказне радње. Такође се наводи да је наредбом Поб По1 86/12 продужен надзор али иста не садржи ни реч о неопходности даљег прикупљања доказа, што је услов за продужење мере.

Према налажењу Врховног касационог суда, изнети наводи захтева за заштиту законитости по основу ове повреде закона су неосновани.

Наиме, супротно наводима захтева за заштиту законитости окривљеног Р.П. из наредбе о предузимању посебних доказних радњи Пов По1 86/12 произилази да су наведени разлози нужности примене те посебне доказне радње, тј. наведене су околности које указују да Р.П. припрема убиство председника ББ због чега је прикупљање доказа на други начин немогуће или знатно отежано. То што у наредби Пов По1 86/12 којом је продужена наредба наведено је да је реч о бившем председнику ББ није од утицаја на законитост наредбе јер обзиром да је у претходним наредбама мера надзора одређена и због других кривичних дела, отмица, недозвољена трговина, ношење, држање, промет оружја и експлозивних материја, тако да примена ових посебних доказних радњи била дозвољена у односу на лица за која постоји основана сумња да припремају извршење кривичног дела организованог криминала па су и конкретне доказне радње примењиване, тј. примењиване посебне одредбе о поступку за кривична дела организованог криминала. Па су стога супротни наводи у захтеву за заштиту законитости бранилаца окривљених оцењени као неосновани.²⁹¹

²⁹¹ Пресуда ВКСС Кзз ОК 13/2019 од 25.06.2019. године на сајту <https://vk.sud.rs/sr/kzz-ok-132019-недозвољени-разлози-прекорачење-оптужбе-погрешна-примена-закона> (приступила дана 15.03.2020.год)

Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 1333/2018 од 12.12.2018.године

Пред Врховним касационим судом Србије поднет је ванредни правни лек – захтев за заштиту законитости због кривичног дела злоупотреба службеног положаја из члана 359. став 1. Кривичног законика, поднет против правноснажних пресуда Вишег суда у Лесковцу 1К бр.22/17 од 20.04.2018. године и Апелационог суда у Нишу Кж1 бр.656/2018 од 28.08.2018. године. Пресудом Вишег суда у Лесковцу 1К бр.22/17 од 20.04.2018. године окривљени АА оглашен је кривим због извршења кривичног дела злоупотреба службеног положаја из члана 359. став 1. Кривичног законика, за које дело је осуђен на казну затвора у трајању од једне године. У ову казну, окривљеном је урачунато време проведено у притвору од 06.12.2016. до 30.12.2016. године, те одређено да ће се изречена казна затвора извршити са применом електронског надзора, тако што ће је окривљени издржавати у просторијама у којима станује, које не сме напуштати, осим у случајевима предвиђеним законом који уређује извршење кривичних санкција. Истом пресудом, према окривљеном је изречена мера безбедности забране вршења позива ветеринарског инспектора за здравствену заштиту и заштиту добробити животиња у трајању од једне године, рачунајући од дана правноснажности пресуде, с тим да се време проведено у затвору не урачунава у време трајања изречене мере.

Пресудом Апелационог суда у Нишу Кж1 бр.656/2018 од 28.08.2018. године, усвајањем жалбе Вишег јавног тужиоца у Лесковцу, пресуда Вишег суда у Лесковцу 1К бр.22/17 од 20.04.2018. године преиначена је у погледу одлуке о кривичној санкцији, тако што је на основу члана 45. став 1. и 2. КЗ одређено да ће се казна затвора у трајању од једне године, извршити у Заводу за извршење казне затвора и забрана вршења позива ветеринарског инспектора за здравствену заштиту и заштиту добробити животиња у трајању од две године.

Против наведених правноснажних пресуда, захтев за заштиту законитости поднео је бранилац окривљеног АА због битних повреда одредаба кривичног поступка, те због повреде кривичног закона из члана 439. тачка 2) ЗКП, са предлогом да Врховни касациони суд преиначи побијане пресуде, тако што ће окривљеног АА ослободити од оптужбе, уз истовремени захтев да окривљени и његов бранилац буду обавештени о седници већа.

Побијаним пресудама, по оцени овога суда, није учињена ни битна повреда одредаба кривичног поступка, која се према наводима захтева састоји у томе што се пресуда заснива на доказу на коме се по одредбама ЗКП не може заснивати – на наредби Кпп-Пов.бр.148/16 од 05.12.2016. године, којом је наређено предузимање доказне радње вршење симулованог посла према осумњиченом АА предајом новчаног износа од 200 евра у обележеним новчаницама. Према наводима захтева, наредбу за спровођење симулованих послова извршава по правилу овлашћено лице полиције, БИЕ или ВБА, а ако то захтевају посебне околности случаја и друго овлашћено лице, а из списка предмета видљиво је да је две новчанице од по 100 еура окривљеном АА предао оштећени ББ, који према ставу браниоца у смислу члана 176. став 1. ЗКП не представља овлашћено лице за спровођење ове наредбе.

Према стању у списима, у наредби судије за претходни поступак Вишег суда у Лесковцу Кпп-Пов.бр.148/16 од 05.12.2016. године, наређено је предузимање доказне радње – вршење симулованог посла према осумњиченом АА у вези извршења кривичног дела примање мита, и то предаје новчаног износа од 200 еура у обележеним новчаницама, односно две новчанице у апоенима од по 100 евра, које обележаваће ће извршити овлашћена службена лица ПУ ОКП Лесковац, а новац ће осумњиченом предати ББ. Имајући у виду одредбу члана 176. став 1. ЗКП, којом је прописано да наредбу за спровођење симулованих послова, ако то захтевају посебне околности случаја, извршава и друго овлашћено лице, те да је наредбом Кпп-Пов.бр.148/16 од 05.12.2016. године, одређено да ће обележене новчанице у износу од 200 евра, односно две новчанице од по 100 евра, окривљеном АА предати оштећени ББ, то су неосновани наводи захтева да овај доказ представља доказ на коме се правноснажна пресуда не може заснивати, те да је побијаним правноснажним пресудама учињена битна повреда одредаба кривичног поступка. Те се из горе наведеног, одбија као неоснован, захтев за заштиту законитости браниоца окривљеног АА.²⁹²

Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 1122/2018 од 17.10.2018.године

Пред Врховним касационим судом Србије поднет је ванредни правни лек – захтев за заштиту законитости због кривичног дела злоупотреба службеног положаја из

²⁹² Пресуда ВКСС, Кзз 1333/18 од 12.12.2018. године на сајту <https://vk.sud.rs/sr/kzz-13332018-2418117-simulovani-poslovi-2123-vreme-i-mesto-izvrseња-krivичног-дела> (приступила дана 18.03.2020)

члана 359. став 1. Кривичног законика, поднет против правноснажних пресуда Основног суда у Сурдулици К.бр.142/16 од 14.12.2017. године и Вишег суда у Врању ЗКЖ1 111/18 од 05.07.2018. године.

Пресудом Основног суда у Сурдулици К.бр.142/16 од 14.12.2017. године окривљени АА је оглашен кривим због извршења кривичног дела злоупотреба службеног положаја из члана 359 став 1 КЗ и изречена му је условна осуда тако што му је утврђена казна затвора у трајању од 5 (пет) месеци и истовремено одређено да се иста неће извршити уколико окривљени у року од 2 (две) године по правноснажности пресуде не изврши ново кривично дело, с тим што ће се у случају опозивања условне осуде окривљеном у утврђену казну затвора урачунати време проведено у полицијском задржавању од 16.11.2015. године до 18.11.2015. године.

Пресудом Вишег суда у Врању ЗКЖ1 111/18 од 05.07.2018. године одбијене су као неосноване жалбе Основног јавног тужиоца у Владичином Хану и браниоца окривљеног АА, па је потврђена пресуда Основног суда у Сурдулици К.бр.142/16 од 14.12.2017. године.

Против наведених правноснажних пресуда захтев за заштиту законитости поднео је бранилац окривљеног АА, због повреда закона из члана 438. став 2. тачка 1) и члана 439. ЗКП, са предлогом да Врховни касациони суд преиначи побијане пресуде Основног суда у Сурдулици К.бр.142/16 од 14.12.2017. године и Вишег суда у Врању ЗКЖ1 111/18 од 05.07.2018. године тако што ће окривљеног АА ослободити од оптужбе за кривично дело злоупотреба службеног положаја из члана 359. став 1. КЗ или да укине наведене пресуде и предмет врати првостепену суду на поновно одлучивање.

Суд је става да су неосновани наводи захтева за заштиту законитости браниоца окривљеног у делу у којем истиче да незаконит доказ представљају и 51 транскрипт разговора окривљеног са другим лицима, из разлога јер је суд у доказном поступку само прочитао наведене транскрипте, при чему није на главном претресу сходно одредби члана 405. став 2. ЗКП репродуковао тонске записе снимљених разговора окривљеног са другим лицима који по ставу браниоца једино могу представљати доказ у кривичном поступку, а како би се присутна лица, између осталог и окривљени, упознали са садржајем истих и имали могућност да о њима расправљају, при чему је нејасно ко је вршио транскриптовање тонских записа.

Изнети наводи захтева за заштиту законитости браниоца окривљеног су неосновани из разлога јер транскрипти снимљених телефонских разговора окривљеног и тонски записи истих, а који су достављени судији за претходни поступак Основног суда у Сурдулици, Судска јединица у Владичином Хану од стране Безбедносно-информативне агенције дописима од 18.02.2016. године и 23.02.2016. године, заједно са извештајима о резултатима примене посебне доказне радње тајни надзор комуникације и са 4 ЦД-а и 3 ДВД-а са целокупним аудио материјалом и мониторинг листинзима, а што је у складу са одредбама члана 170. став 1. и 3. ЗКП, по налажењу Врховног касационог суда представљају законит доказ и по начину прибављања и по својој садржини и на истима се може заснивати пресуда. Наиме, исти су настали као резултат законито спроведене посебне доказне радње тајни надзор комуникације окривљеног АА са другим лицима, која је извршена на основу образложених наредби судије за претходни поступак Основног суда у Сурдулици, Судска јединица у Владичином Хану Кппр.бр.169/15 од 21.09.2015. године и Кппр.бр.169/15 од 09.11.2015. године о тајном надзору комуникације, донетих на предлог јавног тужиоца, а све у складу са одредбама чланова 166. до 170. Законика о кривичном поступку који је био на снази у време доношења наредби и у време спровођења према окривљеном мере одређене тим наредбама.

При овоме, из списка предмета и то записника са главног претреса одржаног дана 14.12.2017. године, на коме су били присутни и окривљени АА и његов бранилац, произилази да су, поред читања наведених транскрипата и извештаја БИА о резултатима примене посебне доказне радње тајни надзор комуникације, и репродуковани - прегледани 4 ЦД-а и 3 ДВД-а са целокупним аудио материјалом и мониторингом листинга, који су судији за претходни поступак достављени од стране Безбедносно-информативне агенције дописима од 18.02.2016. године и 23.02.2016. године. Дакле, супротно наводима браниоца окривљеног, нису само прочитани наведени транскрипти, већ су у доказном поступку на главном претресу, сходно одредби члана 405. став 2. ЗКП, као доказ непосредно изведени - репродуковани и тонски записи, тако да су окривљени и његов бранилац имали могућност да се упознају са њиховим садржајем и да о истима расправљају и износе своје примедбе, при чему из наведеног записника произилази да се странке нису противиле извођењу овог доказа.

Дакле, како, по оцени Врховног касационог суда, искази сведока миграната ББ, ВВ, малолетног ГГ и малолетног ДД, дати на записницима састављеним пред Основним јавним тужиоцем у Владичином Хану дана 16.11.2015. године под бројем КТР.бр.413/15, као и наведени транскрипти снимљених телефонских разговора окривљеног и тонски записи истих представљају законите доказе на којима се пресуда може заснивати, то су из наведених разлога неосновани наводи браниоца окривљеног којима се указује да је извођењем ових доказа и заснивањем пресуде на истима учињена битна повреда одредаба кривичног поступка из члана 438. став 2. тачка 1) ЗКП.²⁹³

Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 1306/2017 од 19.12.2017. године

Пред Врховним касационим судом Србије поднет је ванредни правни лек – захтев за заштиту законитости због кривичног дела недозвољено ношење оружја и експлозивних материја из члана 348. став 4. у вези става 1. Кривичног законика и др, поднет против правноснажних пресуда Вишег суда у Новом Саду К 188/16 од 02.06.2017. године и Апелационог суда у Новом Саду Кж1 904/17 од 11.09.2017. године.

Пресудом Вишег суда у Новом Саду К 188/16 од 02.06.2017. године, окр. М.В. оглашен је кривим због кривичног дела недозвољено ношење оружја и експлозивних материја из члана 348 став 4 у вези става 1. КЗ, за које дело му је утврђена казна затвора у трајању од две године и због кривичног дела убиство из члана 113 КЗ, за које дело му је утврђена казна затвора у трајању од 13 година и шест месеци, опозвана је условна осуда изречена пресудом Основног суда у Новом Саду Спк 98/15 од 27.05.2015. године и казна затвора у трајању од четири месеца узета као утврђена, па је осуђен на јединствену казну затвора у трајању од 15 година.

Истом пресудом окр. Ј. П. оглашен је кривим због кривичног дела недозвољено ношење оружја и експлозивних материја из члана 348 став 4 у вези става 1. КЗ, за које дело му је утврђена казна затвора у трајању од две године и због кривичног дела тешко убиство у покушају из члана 114 тачка 3 у вези члана 30 КЗ, за које дело му је утврђена

²⁹³ Пресуда Врховног касационог суда Кзз 1122/2018 на сајту: <https://vk.sud.rs/sr/kzz-11222018-незаконити-докази-испитивање-сведока-тајни-надзор-комуникације> (приступила дана 18.03.2020)

казна затвора у трајању од 12 година и шест месеци, па је осуђен на јединствену казну затвора у трајању од 14 година.

Одлучујући о жалбама Вишег јавног тужиоца у Новом Саду и бранилаца окривљених, Апелациони суд у Новом Саду је пресудом Кж1 904/17 од 11.09.2017. године, одбио жалбе као неосноване и потврдио првостепену пресуду.

Против наведених правноснажних пресуда захтев за заштиту законитости поднео је бранилац окривљеног, због повреде закона из члана 438 став 2 тачка 1 ЗКП, са предлогом да Врховни касациони суд обе пресуде укине и предмет врати првостепеном суду на поновно одлучивање или да исте преиначи и окривљеног ослободи од оптужбе.

Бранилац окривљеног у поднетом захтеву указује да је првостепеном и другостепеном пресудом повређен закон на штету окривљеног и то одредба члана 438 став 2 тачка 1 ЗКП, јер су пресуде засноване на доказу на коме се по одредбама Законика о кривичном поступку не могу заснивати. Као незаконит доказ бранилац означава доказ који је произашао из посебне доказне радње тајни надзор комуникације која је предузета на основу наредбе суда према окр. Ј.П. а не према окр. М. В., а који доказ су судови третирали као „случајни налаз“. Како у односу на окр. М.В. није постојала наредба судије за предузимање посебне доказне радње тајни надзор комуникације, да би се случајни налаз користио против њега у овом поступку, он је морао бити оптужен за кривично дело обухваћено чланом 162 ЗКП, а окр. М. В. је стављено на терет кривично дело из члана 113 КЗ, које том одредбом није обухваћено. Осим тога, бранилац у захтеву указује да су наредбе за предузимање посебне доказне радње према окр. Ј.П. незаконите у смислу ненавођења образложења у делу који се тиче основа сумње, а осим тога мере су наређиване према броју телефонског апарата (имеи број) а не према телефонском броју како Законик о кривичном поступку налаже.

Изнете наводе захтева Врховни касациони суд оцењује неоснованим. Посебна доказна радња тајни надзор комуникације у односу на окр. Ј.П., предузета је на основу наредбе Вишег суда у Новом Саду Кпп.пов. 52/15 од 22.09.2015. године и наредби о проширењу исте од 06.10.2015., 03.11.2015, 05.11.2015, 13.11.2015. и 07.12.2015. године, као и наредбе о продужењу основне наредбе од 17.12.2015. године у којој је одређено да ова мера може трајати најдуже до 22.03.2016. године.

Основна наредба донета је у свему у складу са одредбама члана 167 и 172 ЗКП, при чему Законик о кривичном поступку не искључује могућност примене мере надзора и у односу на број, који представља јединствени број додељен сваком мобилном телефону понаособ и увек је видљив приликом праћења телефонске комуникације. Стога, насупротив наводима захтева за заштиту законитости, докази прикупљени на основу законитих наредби суда представљају доказе на којима се могу заснивати правноснажне пресуде. Одредбом члана 164 ЗКП прописано је да ако је предузимањем посебних доказних радњи прикупљен материјал о кривичном делу или учиниоцу који није био обухваћен одлуком о одређивању посебних доказних радњи, такав материјал се у поступку може користити ако се односи на кривично дело из члана 162 ЗКП. У конкретном случају, применом посебне доказне радње тајни надзор комуникације обављене на основу законите наредбе суда у односу на окр. Ј.П., због постојања основа сумње да је извршио кривично дело тешко убиство из члана 114 КЗ, прикупљени су подаци да је телефоне у односу на које је издата наредба, у критичном периоду користио и окр. М.В., који није био обухваћен одлуком о одређивању посебних доказних радњи. Како је окр. М.В., у време доношења наредбе о предузимању посебне доказне радње и за све време трајања исте било стављено на терет извршење кривичног дела из члана 114 КЗ, то је материјал прикупљен у поступку примене мере надзора према окр. Ј.П. могао да се користи као доказ у поступку као тзв. случајни налаз, у смислу члана 164 ЗКП. При томе је чињеница да је јавни тужилац, поднеском Кт 115/16 од 23.05.2017. године изменио правну квалификацију кривичног дела и окр. М.В., уместо кривичног дела из члана 114 КЗ, ставио на терет извршење кривичног дела из члана 113 КЗ, без утицаја је на законитост прибављања доказа у односу на овог окривљеног. Уосталом, преквалификација радњи окр. М.В. на блаже кривично дело управо и јесте последица оцене доказа од стране јавног тужиоца, па и оних прикупљених у смислу члана 164 ЗКП.²⁹⁴

Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 1516/2016 од 25.01.2017. године

Пред Врховним касационим судом Србије поднет је ванредни правни лек захтев за заштиту законитости због кривичног дела примање мита из члана 367 став 1 Кривичног законика, поднет против правноснажних пресуда Вишег суда у Врању

²⁹⁴ Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 1306//2017 од 19.12.2017.године на сајту: <https://vk.sud.rs/sr/kzz-13062017-одбијен-захтев-незаконит-доказ-прислушкивани-разговори> (приступила дана 18.03.2020.год)

ЗК.64/15 од 11.03.2016. године и Апелационог суда у Нишу 17Кж1.бр.609/16 од 21.09.2016. године, у седници већа одржаној дана 25.01.2017. године.

Пресудом Вишег суда у Врању ЗК.64/15 од 11.03.2016. године окривљени је оглашен кривим због извршења кривичног дела примање мита из члана 367 став 1 КЗ и осуђен је на казну затвора у трајању од 3 (три) године и 6 (шест) месеци у коју му се урачунава време проведено у притвору од 10.09.2015. године до 04.11.2015. године.

Истом пресудом од окривљеног је одузет примљени поклон у износу од 150 евра и то три новчанице у апоенима од по 50 евра, са серијским бројевима као у изреци пресуде, а који девизни новац ће се по правноснажности пресуде вратити оштећеном АА.

Пресудом Апелационог суда у Нишу 17Кж1.бр.609/16 од 21.09.2016. године одбијена је као неоснована жалба браниоца окривљеног и потврђена је пресуда Вишег суда у Врању ЗК.64/15 од 11.03.2016. године.

Против наведених правноснажних пресуда захтев за заштиту законитости поднео је бранилац окривљеног, због повреде закона из члана 439 ЗКП и битне повреде одредаба кривичног поступка из члана 368 став 1 тачка 10 раније важећег ЗКП (пресуда се заснива на доказима на којима се по закону не може заснивати), с тим што је очигледно да се питање битне повреде одредаба кривичног поступка тиче сада важећег ЗКП, односно члана 438 став 2 тачка 1) ЗКП, имајући у виду време извршења кривичног дела и време предузимања посебних доказних радњи чија се законитост оспорава, а из образложења захтева произилази да се првостепена пресуда побија и због повреде закона из члана 438 став 1 тачка 11) ЗКП, са предлогом да Врховни касациони суд преиначи правноснажне пресуде Вишег суда у Врању ЗК.64/15 од 11.03.2016. године и Апелационог суда у Нишу 17Кж1.бр.609/16 од 21.09.2016. године тако што ће окривљеног ослободити од оптужбе за предметно кривично дело или да наведене пресуде укине и предмет врати првостепеном суду на поновно одлучивање.

Указујући на битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 438. став 2. тачка 1) ЗКП, бранилац окривљеног у захтеву истиче да се побијане пресуде заснивају на незаконитим доказима и то на наредби судије за претходни поступак Вишег суда у Врању о тајном праћењу и снимању окривљеног Кпп.бр.243/15 од 03.09.2015. године,

наредби судије за претходни поступак Вишег суда у Врању за вршење симулованог давања мита према окривљеном Кпп.бр.239/15 од 28.08.2015. године, извештају о тајном праћењу и снимању и извештају о садржају комуникације МУП-а РС Служба за специјалне истражне методе Одељење за експлоатацију и презентацију 03/4-8 стр.пов.бр.428/15 од 22.09.2015. године, обзиром да су ови докази произашли из незаконитог поступања Службе унутрашње контроле полиције и судије за претходни поступак, као и оштећеног. Наиме, наредба судије за претходни поступак за тајно праћење и снимање окривљеног је незаконита из разлога јер је иста супротна одредби члана 173 ЗКП, јер тајно аудио снимање није могао да врши оштећени АА, а посебно не на начин који није ни одређен.

Поред тога, по оцени овога суда, неосновани су наводи захтева за заштиту законитости браниоца окривљеног у делу у којем се истиче да незаконит доказ представља и наредба судије за претходни поступак Вишег суда у Врању за вршење симулованог давања мита према окривљеном Кпп.пов.бр.239/15 од 28.08.2015. године, из разлога јер је иста донета супротно одредбама чланова 175 и 176 ЗКП, као и посебне доказне радње обзиром да је исту извршавао АА који по мишљењу одбране не може представљати овлашћено лице полиције и других органа наведених у закону, те да у наредби није наведено за коју конкретно радњу оштећени даје новац и да иста не садржи износ новца који ће се обележити.

Имајући у виду да, по оцени Врховног касационог суда, наредбе судије за претходни поступак Вишег суда у Врању о тајном праћењу и снимању окривљеног Кпп.пов.бр.243/15 од 03.09.2015. године и за вршење симулованог давања мита према окривљеном Кпп.пов.бр.239/15 од 28.08.2015. године, као и посебне доказне радње спроведене на основу тих наредби, те извештај о примени посебне доказне радње тајно праћење и снимање окривљеног МУП-а РС СУКП Одељење за криминалистичко-оперативне послове 05/2 бр.6405/С15 од 28.09.2015. године и извештај о садржају комуникације МУП-а РС Служба за специјалне истражне методе Одељење за експлоатацију и презентацију 03/4-8 стр.пов.бр.428/15 од 22.09.2015. године, представљају законите доказе на којима се пресуда може заснивати, то су из наведених разлога неосновани наводи браниоца окривљеног којима се указује да је извођењем

ових доказа учињена битна повреда одредаба кривичног поступка из члана 438 став 2 тачка 1 ЗКП.²⁹⁵

Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 315/2019 од 03.04.2019. године

Пред Врховним касационим судом Србије поднет је ванредни правни лек - захтев за заштиту законитости због кривичног дела примање мита из члана 367 став 1 Кривичног законика и др, поднет против правноснажних пресуда Вишег суда у Јагодини К.35/18 од 24.09.2018. године и Апелационог суда у Крагујевцу Кж1- 1128/18 од 21.01.2019. године.

Пресудом Вишег суда у Јагодини К.35/18 од 24.09.2018. године, између осталих, окривљена АА је оглашена кривом због извршења кривичног дела примање мита из члана 367 став 1 КЗ и осуђена је на казну затвора у трајању од 6 (шест) месеци и време трајања мере забрана напуштања стана без електронског надзора почев од 16.04.2016. године до 12.07.2016. године, те је одређено да ће се казна затвора извршити тако што ће је окривљена издржавати у просторијама у којима станује уз примену електронског надзора.

Пресудом Апелационог суда у Крагујевцу Кж1-1128/18 од 21.01.2019. године усвојена је жалба Вишег јавног тужиоца у Јагодини, па је преиначена пресуда Вишег суда у Јагодини К.35/18 од 24.09.2018. године тако што је, између осталих, окривљена АА осуђена на казну затвора у трајању од 1 (једне) године у коју јој се урачунава задржавање до 48 сати по решењу ПУ Јагодина ПС Параћин КУ.бр.519/16, Р.З.бр.41/16 од 15.04.2016. године и време трајања мере забрана напуштања стана без електронског надзора и то од 16.04.2016. године до 12.07.2016. године, а казна затвора ће се извршити тако што ће је окривљена издржавати у просторијама у којима станује уз примену електронског надзора.

Против наведених правноснажних пресуда захтев за заштиту законитости поднео је бранилац окривљене АА, због повреде закона и због повреде људског права и слободе окривљене зајемченог Уставом и Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода и додатним протоколима, конкретно повреде одредбе члана 6 став 1 Европске конвенције о заштити људских права и основних

²⁹⁵ Пресуда Врховног касационог суда Србије Кзз 1516/2016 од 25.01.2017.године на сајту: <https://vk.sud.rs/sr/kzz-15162016-недозвољен-доказ-0> (приступила дана 18.03.2020.год)

слобода, са предлогом да Врховни касациони суд усвоји као основан поднети захтев, те укине правноснажне пресуде Вишег суда у Јагодини К.35/18 од 24.09.2018. године и Апелационог суда у Крагујевцу Кж1-1128/18 од 21.01.2019. године.

Бранилац окривљене АА у поднетом захтеву истиче да се побијана правноснажна пресуда заснива на транскриптима разговора окривљене са другим лицима, а који доказ није прибављен у складу са законом, јер су неки од разговора окривљене са другим лицима вођени пре датума доношења наредбе судије за претходни поступак о тајном надзору комуникације окривљене. Ово са разлога јер, иако се у списима предмета налазе транскрипти снимљених телефонских разговора и „смс“ порука окривљене АА са другим лицима пре датума 19.05.2015. године, из побијаних пресуда, као и из списка предмета, произилази да суд на истима није засновао правноснажну пресуду, већ је суд у конкретном случају у току доказног поступка извршио увид и побијану правноснажну пресуду засновао само на транскриптима снимљених телефонских разговора и „смс“ порука окривљене АА и тонским записима истих по наредби судије за претходни поступак Вишег суда у Јагодини Кпп.пов.2.број 15/15 од 19.05.2015. године о тајном надзору комуникације, тачније на разговорима вођеним дана 10.06.2015. године и дана 23.06.2015. године, а који транскрипти и по начину прибављања и по својој садржини представљају законит доказ на којем се пресуда може заснивати. Имајући у виду да су наведени транскрипти, које је суд извео као доказ, настали као резултат законито спроведене посебне доказне радње тајни надзор комуникације окривљене АА са другим лицима, која је извршена на основу образложене наредбе судије за претходни поступак Вишег суда у Јагодини Кпп.пов.2.број 15/15 од 19.05.2015. године о тајном надзору комуникације, донете на предлог Вишег јавног тужиоца у Јагодини Стр.пов.бр.59/15 од 18.05.2015. године, а све у складу са одредбама чланова 166 до 170 Законика о кривичном поступку који је био на снази у време доношења наведене наредбе и у време спровођења према окривљеној мере одређене том наредбом.

По оцени Врховног касационог суда, наведени транскрипти снимљених телефонских разговора и „смс“ порука окривљене АА и тонски записи истих представљају законит доказ на којем се пресуда може заснивати, то су из наведених разлога неосновани наводи браниоца окривљене којима се указује да је извођењем овог

доказа и заснивањем пресуде на истом учињена битна повреда одредаба кривичног поступка.²⁹⁶

Пресуда Врховног касационог суда Србије - Кзз 176/2016 од 16.03.2016.год

Пред Врховним касационим судом Србије поднет је ванредни правни лек – захтев за заштиту законитости због кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246 став 1 Кривичног законика, поднет против правноснажних пресуда Вишег суда у Сомбору К бр. 30/15 од 24.08.2015. године и Апелационог суда у Новом Саду Кж1 1207/15 од 02.12.2015. године.

Пресудом Вишег суда у Сомбору К бр. 30/15 од 24.08.2015. године окривљени Т.С. и У.Е. оглашени су кривим због по једног кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246 став 1 Кривичног законика и осуђени сваки понаособ на казне затвора и то окривљени Т.С. у трајању од четири године, а окривљени У.Е. у трајању од три године у које им је урачунато и време проведено у притвору. Истом пресудом према окривљеном У.Е. изречена је и мера безбедности одузимања смеше у количини од 947,96 грама кофеина, креатина са 2,08% или 19,71 грам опојне дроге амфетамин сулфата, званог „спид“ и једна вага за прецизно електронско мерење „...“ као предмет извршења кривичног дела и одлучено да ће се исти комисијски уништити након правноснажног окончања поступка.

Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж1 1207/15 од 02.12.2015. године, одбијене су као неосноване жалбе бранилаца окривљених а првостепена пресуда потврђена.

Против правноснажних пресуда Вишег суда у Сомбору К бр. 30/15 од 24.08.2015. године и Апелационог суда у Новом Саду Кж1 1207/15 од 02.12.2015. године, захтев за заштиту законитости поднео је бранилац окривљеног Т.С., због битне повреде одредаба кривичног поступка с`предлогом да Врховни касациони суд усвоји захтев, укине другостепену пресуду и предмет врати том суду на поновно одлучивање, да одложи извршење казне све до коначне одлуке Врховног касационог суда по захтеву

²⁹⁶ Пресуда Врховног касационог суда Србије, Кзз 315/2019 од 03.04.2019.године на сајту: <https://vk.sud.rs/sr/kzz-3152019-незаконит-доказ> (приступила дана 20.03.2020.године)

за заштиту законитости, и да браниоца окривљеног обавести о седници већа Врховног касационог суда.

По оцени Суда, захтев за заштиту законитости браниоца окривљеног Т.С. је неоснован. Бранилац окривљеног у поднетом захтеву за заштиту законитости као разлог подношења захтева истиче битну повреду одредаба кривичног поступка наводима да је правноснажна пресуда заснована на доказу на коме се по одредбама Законика о кривичном поступку пресуда не може заснивати. Као недозвољен доказ бранилац окривљеног означава исказе сведока полицијских службеника М.Г., С.М., А.Ш., В.Г. и Р.М., дате на главном претресу у доказном поступку, у односу на околности њихових сазнања до којих су дошли предузимањем, по браниоцу, посебне доказне радње тајног праћења окривљеног Т.С., које је како то бранилац посебно истиче у потпуности прихватио првостепени суд и на њима у односу на кривицу окривљеног Т.С. засновао своју пресуду. Бранилац окривљеног у поднетом захтеву за заштиту законитости посебно истиче и чињеницу да су полицијски службеници сада сведоци критичном приликом поступали супротно наредби судије за претходни поступак Кппр-5/14 од 23.01.2014. године, према којој су могли да врше само посебну доказну радњу тајног надзора и снимања комуникације и то тачно са наведених бројева телефона окривљеног Т.С. (члан 166 - члан 170 ЗКП), а не и посебну доказну радњу тајног праћења окривљеног (члан 171 - члан 173 ЗКП) што значи да нису имали одобрење за преузимање такве доказне радње.

По оцени Врховног касационог суда искази полицијских службеника датих у доказном поступку на главном претресу, у својству сведока на околности њихових сазнања до којих су дошли оперативним радом - опсервацијом окривљеног Т.С. а све у циљу откривања и хватања извршиоца кривичног дела, не могу се сматрати незаконитим доказом. Ово с`тога што према члану 1. став 2. Закона о полицији, полиција обавља законом утврђене полицијске и друге послове а у полицијске послове спада и откривање и хватање извршилаца кривичних дела и прекршаја и других лица за којима се трага и њихово привођење надлежним органима. Из списка предмета се утврђује да су сведоци - полицијски службеници М.Г., С.М., А.Ш., Р.М. критичном приликом обављали свој радни задатак - праћење окривљеног Т.С. и то по наредби свог претпостављеног, при том не знајући за наредбу Вишег суда у Сомбору за вршење посебне доказне радње тајног надзора и снимања комуникације и то тачно наведених

бројева мобилних телефона окривљеног Т.С., о којој наредби је сазнање имао само њихов претпостављени - полицијски службеник В.Г., па се с`тога у конкретном случају по оцени Врховног касационог суда не може говорити да су полицијски службеници критичном приликом вршили посебну доказну радњу „праћење“ већ опсервацију и праћење окривљеног као свој радни задатак у оквиру редовних радних задатака по овлашћењима која имају у оквиру члана 10. Закона о полицији.²⁹⁷

ИСТРАЖИВАЊЕ О ПОСЕБНИМ ДОКАЗНИМ РАДЊАМА У ПРАКСИ СПРОВЕДЕНО ПУТЕМ АНКЕТЕ

Да би се спровело истраживање, било је потребно да се уради анонимно, путем анкетног упитника. Истраживање је обухватило јавност односно студенте разних година студија права па су тиме квалификовани да дају одговоре следећа питања. Имајући у виду да су одређена питања постављена у анкетном упитнику била уско стручна, анкетањем шире јавности не би се постигла сврха истраживања.

Циљ овог истраживања било је долажење до мишљења и перцепције стручне јавности - студената правног факултета када је реч о познавању инситута посебних доказних радњи, врстама, као и примени посебних доказних радњи.

Истраживање је спроведено путем попуњавања електронског упитника ком су испитаници могли да приступе путем линка који им је послат на емејл. Анкетни упитник се налазио на <https://docs.google.com/forms/d/1pI-WpoViiiK44Xt7iP8OvgARTm-w8sJJAfmp6oEYJvY/edit#responses> . Инсистирањем на давању само једног одговора на постављено питање покушано је да се дође до јаснијег става анкетираних лица. Анкета је спроведена анонимно у периоду 01. – 20. априла 2020. године.

Истраживање је обухватило 71 испитаника - студената.

Резултати анкете са графичким приказима и анализом се налазе на графиконима, са процентуалним одговором сваког студента. Како је студент могао да да одговор само на једно од понуђена четири одговора по питању, долази до реалног процента учешћа и схватања студената о посебним доказним радњама.

На анкетном упитнику су постављена следећа питања:

²⁹⁷ Пресуда Врховног суда Србије, Кзз 176/2016 од 16.03.2016. године на сајту: <https://vk.sud.rs/sr/kzz-1762016> (приступила дана 20.03.2020. године)

1. Да ли сте упознати са постојањем и условима примене посебних доказних радњи у Републици Србији?

- Да, упознат/упозната сам
- Не, нисам упознат/упозната
- Делимично сам упознат/упозната
- Јесам упознат/упозната али не знам под којим се условима могу применити

2. Да ли по Вашем мишљењу висок степен друштвене опасности појединих кривичних дела оправдава примену посебних доказних радњи?

- Да, оправдава у потпуности
- Не, сматрам да не оправдава
- Делимично оправдава, јер превише задиру у људска права
- Требало би их примењивати још ригорозније и за сва кривична дела

3. Када је реч о сузбијању организованог криминалитета, највише Вас забрињава...?

- Начин сузбијања, сматрам да није ефикасан
- Брзина којом се шири и како је захватио све поре друштва
- Правосуђе и примена закона за сузбијање организованог криминала
- Не забрињава ме, јер га је одувек било и тешко ће се искоренити

4. Примена које посебне доказне радње по Вашем мишљењу даје најбоље резултате у пракси?

- Тајни надзор комуникација
- Прикривени иследник
- Симуловани послови
- Контролисана испорука

5. Да ли бисте проширили круг кривичних дела у односу на која се могу применити посебне доказне радње?

- Да,обавезно, на сва кривична дела
- Не, сузио бих на још мање кривичних дела због велике злоупотребе
- Проширио бих на још нека одређена дела која нису обухваћена овим радњама
- Пооштрио бих примену радњи због Европске конвенције о људским правима

6. Када је реч о условима примене посебних доказних радњи, да ли бисте их прописали рестриктивније у односу на актуелан законски третман, или бисте прошили могућност њихове примене?

- Не, задовољан сам како је уређена примена
- Да, прописао бих рестриктивнију примену
- Можда би требало од случаја до случаја ценити примену посебних доказних радњи
- Потребно је проширити их на сва кривична дела

7. Посебна доказна радња "прикривени иследник" сматра се најкомплекснијом мером зато што...?

- Зато што је то "тајни агент" па је само по себи комплексно?
- Зато што највише угрожава лице које је прикривени иследник?
- Зато што је потребно уредити услове за њену примену ?
- Због прикупљања доказног материјала и времена које је могуће радњу спровести

Одговори су приказани у дијаграмима са процентима у укупном питању испитаника.

1. Да ли сте упознати са постојањем и условима примене посебних доказних радњи у Републици Србији?

Прво питање на анкетном упитнику се базирало на генералном познавању самог појма посебних доказних радњи, њихово познавање и услови за примену ових мера. Од укупног броја студената, 64 студента су упозната са овим појмом посебних доказних радњи, од тога 40 студената или 56.3% испитаника је у потпуности упознато са овим термином. Десет студената или 14.1% је делимично упознато, док је 14 студената или 19.7% упознато али не знају под којим се условима мере могу применити.

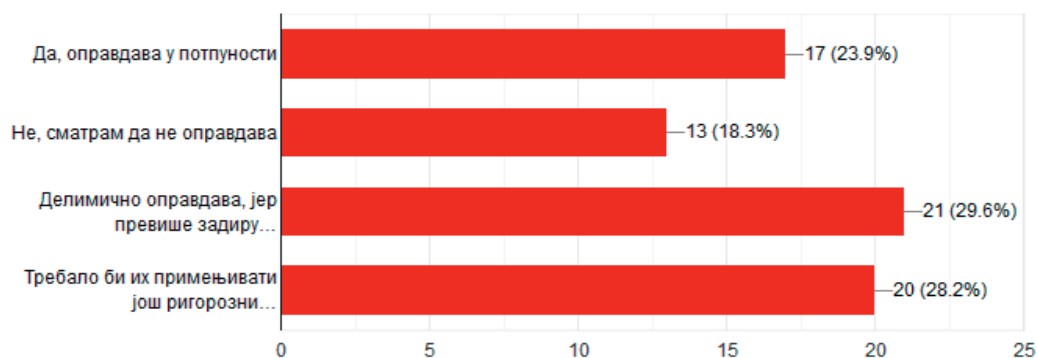
Овај нам податак указује да је потребно извршити још већу едукацију и обратити већу пажњу на саме посебне доказне радње у смислу да је потребно да схвате важност посебних доказних радњи јер исте су од изузетног значаја за сузбијање свих видова организованог криминала. Без њих, борба против организованог криминала би била изузетно тешка и готово немогуће доказива због саме структуре и хијерархије организованих криминалних група.

2. Да ли по Вашем мишљењу висок степен друштвене опасности појединих кривичних дела оправдава примену посебних доказних радњи?

Да ли по Вашем мишљењу висок степен друштвене опасности појединих кривичних дела оправдава примену посебних доказних радњи?

71 responses

Друго питање се бави мишљењем ког степена друштвене опасности поједина кривична дела оправдавају примену посебних доказних радњи? Од укупног броја студената, 58 студента оправдавају примену посебних доказних радњи као начин борбе против организованог криминала, од тога 17 студената или 23.9% испитаника у потпуности оправдавају промену ових мера безусловно, 21 студент или 26.9% укупног удела испитаника делимично оправдава примену посебних доказних радњи јер по њиховом мишљењу оне превише задиру у приватност лица, тиме угрожавајући уставом загарантована права грађана. Специфично је да 20 испитаника 20.2% укупног учешћа

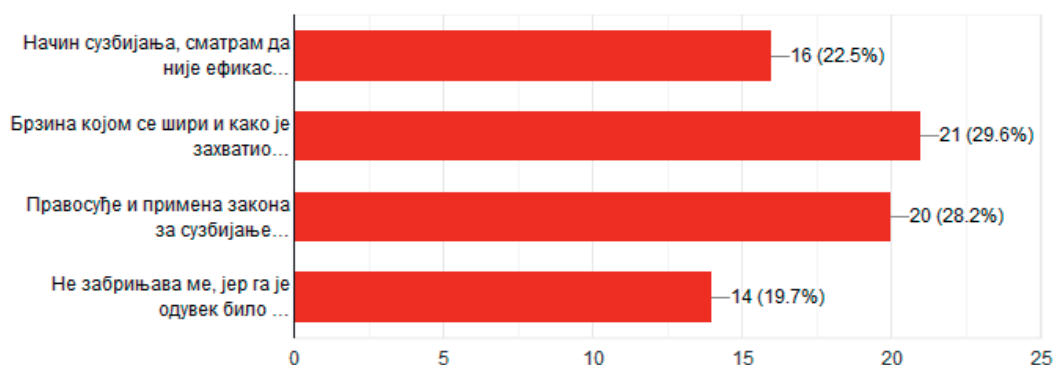
је за још ригорознију примену посебних доказних радњи са циљем да се исте прошире на сва кривична дела.

Да се примена посебних доказних радњи не оправдава заузело је став 13 испитаника или 18.3% учешћа у овој анкети. Претпостављени разлог због оваквог приступа је сигурно злоупотреба ових посебних доказних радњи или начин на који задиру у приватност.

3. Када је реч о сузбијању организованог криминалитета, највише Вас забрињава...?

Када је реч о сузбијању организованог криминалитета, највише Вас забрињава ?

71 responses

У погледу трећег питања са анкетног упитника, када је реч о сузбијању организованог криминала, највише забрињава брзина којом се организовани криминал шири и како је захватио све поре друштва, 21 испитаник је заокружио одговор на ово питање или 29.6% учешћа у овом питању. Када је тако организован, представља систематски проблем за цело друштво. Долази до пада поверења у сам систем правних норми, до неповерења државног апарата да је исти у могућности да се избори са њим. Грађани сами предузимају иницијативу самоодбране и тада долази до урушавања демократског поретка и постоји тенденција ка аутократији или самовлашћу најјачих који се изборе у тој борби.

У погледу начина на који се врши сузбијање, 16 испитаника или 22.5% сматра да се то не предузима на адекватан начин. Сматрају да се посебне доказне радње доста злоупотребљавају, да се предузимају на сопствену руку органа унутрашњих послова, који касније траже од истражног судије да изда наредбу за њихово спровођење.

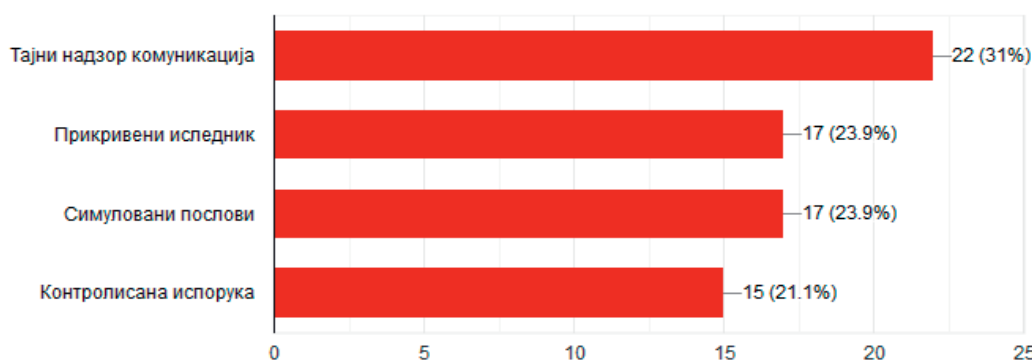
У погледу трећег понуђеног одговора на треће анкетно питање, правосуђе и примена закона за сузбијање организованог криминала 20 испитаника или 28,2% учешћа у овом питању је одговорило да их брине сама примена сета закона који служе за борбу против организованог криминала.

На четврти понуђени одговор, шта највише забрињава у погледу борбе против организованог криминала, 14 испитника или 19.7% је одговорило да их не забрињава, јер га је одувек било и тешко ће се искоренити организовани криминал.

4. Примена које посебне доказне радње по Вашем мишљењу даје најбоље резултате у пракси?

Примена које посебне доказне радње по Вашем мишљењу даје најбоље резултате у пракси?

71 responses

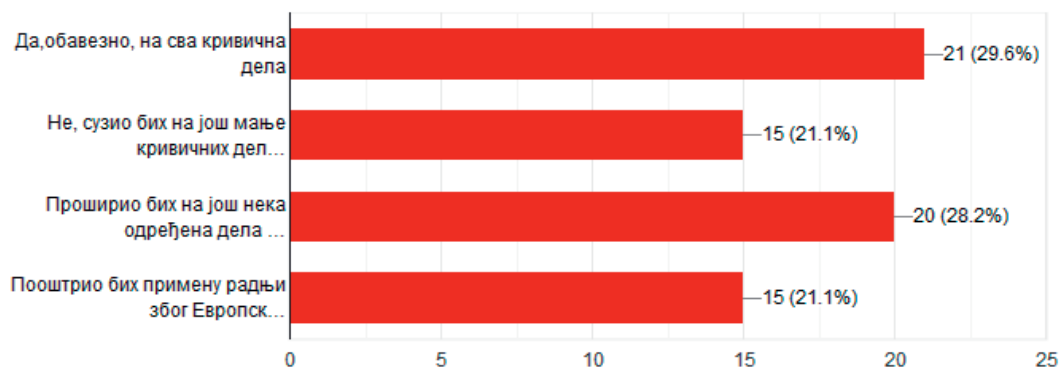

Код четвртог питања, примена које посебне доказне радње по Вашем мишљењу даје најбоље резултате у пракси, тајни надзор комуникација је заокружило 22 испитаника, или 31% укупног учешћа у питању, за прикривеног иследника као најадекватнију меру заокружили су 17 испитаника или са учешћем од 23.9% исто колико и за симуловане послове. Контролисана испорука је као посебна доказна радња која даје најбоље резултате у пракси имала 15 одговора или учешће у питању са 21.1%. Тајни надзор комуникација и јесте најважнија посебна доказна радња јер тек након што се дође до основа сумње да је одређено лице припрема или је учинило одређено кривично дело из групе кривичних дела за које се могу користити посебне доказне радње, полази се од тајног надзора комуникација, снимање и праћење. Тек се након коришћења ове мере, и добијених резултата могу примењивати остале мере које су у уској вези са њом.

5. Да ли бисте проширили круг кривичних дела у односу на која се могу применити посебне доказне радње?

Да ли бисте проширили круг кривичних дела у односу на која се могу применити посебне доказне радње?

71 responses

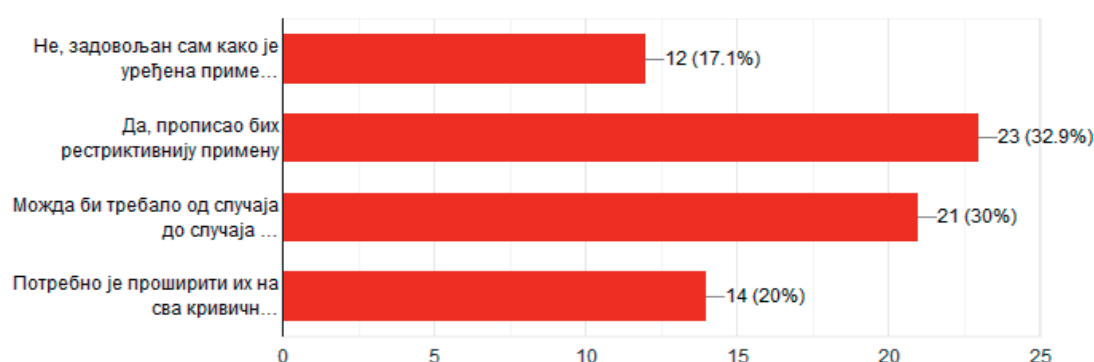
На петом питању анкетног упитника, да ли би требало проширити круг кривичних дела у односу на која се могу применити посебне доказне радње, имали смо опречне одговоре. Да би требало проширити на сва кривична дела је дао одговор 21 испитаник или 29.6% од укупног учешћа испитаника у овом питању. Да би требало смањити на још мање кривичних дела због велике злоупотребе приликом коришћења ових посебних доказних радњи дало је одговор 15 испитаника или 21.1%. Да би требало проширити на још нека одређена кривична дела која нису обухваћена у таксативном набрајању дозвољене примене одговор је дало 20 испитаника или 28.2% учешћа у питању. Да би требало поштрили примену радњи због Европске конвенције о људским правима зато што примена истих задире у људска права као што је право на приватност дома и преписке је дало одговор 15 испитаника или 21.1% укупног учешћа испитаника у овом питању. Можемо закључити да ове посебне доказне радње према одговорима од стране испитаника, требало или проширити на сва кривична дела, што је изузетно неприхватљиво баш у вези са одговором под одговором на број четири овог питања, а то је да би исте требало сузити јер превише задире у основна људска права и слободе. То би значило да ако неко изврши кривично дело крађе из члана 203 КЗ или из члана 297 КЗ против безбедности јавног саобраћаја, да би ми могли да спроведемо тајни надзор комуникација, праћење и снимање или ангажовање прикривеног иследника ради прикупљања доказа или би требало проширити на одређена кривична

која нису обухваћена таксативним набрајањем у делу где су дозвољене примене посебних доказних радњи.

6. Када је реч о условима примене посебних доказних радњи, да ли бисте их прописали рестриктивније у односу на актуелан законски третман, или бисте прошили могућност њихове примене?

Када је реч о условима примене посебних доказних радњи, да ли бисте их прописали рестриктивније у односу на актуелан законски третман, или бисте прошили могућност њихове примене?

70 responses

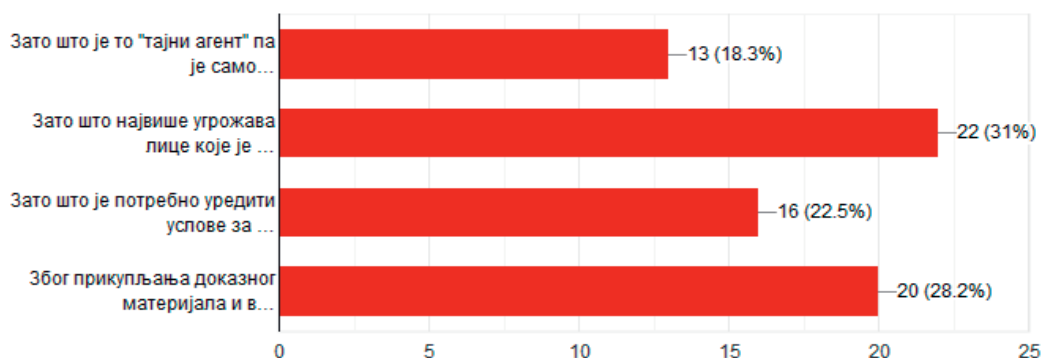
Шесто анкетно питање је у вези са претходним петим питањем, само се у овом случају задире још дубље у проблематику примене посебних доказних радњи. Када је реч о условима примене посебних доказних радњи, да ли би прописивање рестриктивнијих посебних доказних радњи у односу на актуелан законски третман, или би дошло до проширења и увођења нових посебних доказних радњи како би прошили могућност њихове примене. Највише заокружених одговора смо имали на другом понуђеном одговору и тај одговор је заокружило 23 испитаника или укупно 32.9% од укупног броја испитаника. Задовољни са тренутним законским решењем је 12 испитаника или 17.1% од укупног броја. Да је потребно проширити их за сва кривична дела одговор је дало 14 испитаника или 20% од укупног учешћа испитаника у овом питању. У погледу прописивања примене мера од случаја до случаја, тј. да судија за претходни поступак цени примену ових мера, одговор је дало 21 испитаник или 30% од укупног броја испитаника који су учествовали у овом питању. Дефинитивно се мора прићи овом проблему у погледу приближавања ових мера људима и да оне нису ништа лоше већ

служе сврси и корисне су за сузбијање кривичних дела од стране организоване криминалне групе.

7. Посебна доказна радња "прикривени иследник" сматра се најкомплекснијом мером зато што...?

Посебна доказна радња "прикривени иследник" сматра се најкомплекснијом мером зато што...?

71 responses

Ово задње питање на анкетном упитнику је остављено ради тумачења познавања овог института и шта испитаници мисле о овој посебној доказној радњи. На питање зашто се прикривени иследник сматра најкомплекснијом посебном доказном радњом, испитаници су дали различите одговоре. Па тако, да је то "тајни агент" па је само по себи комплексно, одговор је дало 13 испитаника или 18.3% укупног учешћа испитаника. Да је то због тога што највише угрожава лице које је прикривени иследник је дало 22 испитаника или 31% од укупног броја испитаника у овом питању. Зато што је потребно уредити услове за њену примену 16 испитаника или 22.5% од укупног броја учесника и да због прикупљања доказног материјала и времена које је могуће радњу спровести одговор заокружило 20 кандидата или 28.2% од укупног броја испитаника. Најразумнији одговор да је то због тога што највише угрожава кандидата који је у улози прикривеног иследника јесте и најприхватљивији зато што прикривени иследник приликом обављања те улоге може имати изузетно велики број проблема који се могу манифестовати одмах или касније након окончања ангажовања било у породичној, психичкој или физичкој ситуацији.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У свету се развила свест о опасности од организованог криминала. Прихваћено је на међународном (транснационалном) нивоу да даљи развој организованог криминала представља пошаст која, ако се на време не сузбије, урушиће све позитивне вредности друштва. Организовани криминал представља глобални проблем. Зашао је у све поре друштва, инкорпорирао у темеље државе тако да су потребне опсежне и делотворне мере које га могу сузбијати и које се могу на истом нивоу борити са њим. Проблеми који се јављају, а који су другачији него што су код обичних форми кривичних дела је та организованост, која неретко представља повезане групе у више држава па чак и континената, као и то што су то често врло затворене групе па се ни на један други начин не могу прикупити докази који би указали пред судом да одређена организована криминална група бави баш тим делатностима као и који су све њени припадници. Зато је било потребно да се на неки начин примене другачије доказне радње или истражне технике које ће моћи на тај начин да се боре са таквим видом криминала. Немогуће је класичним оперативним доказним техникама прикупити доказе који могу уништити целу организовану криминалну групу. Често сами чланови знају само за себи надређеног члана који је њихов шеф и не знају ко је изнад тог шефа. Тиме се онемогућава да се сазна ко је у ствари издао наређење за одређену организовану криминалну активност. Из тих разлога, потребно је да се у ту организовану криминалну групу уведу лица која ће прикупити доказе који ће у довољној мери омогућити правосудним органима да се законским путем обрачунају са том криминалном групом. Као што се да видети, увођење лица у организовану криминалну организацију представља велики ризик како за правосудни систем тако и за само лице које ту операцију спроводи. Велика опасност од разоткривања тог лица од стране чланова организоване криминалне организације би довело до ликвидације тог лица на изузетно бруталан начин. Друго, таква операција захтева координацију више људи јер је потребно изменити податке о том лицу, прикрити његов стварни живот и представити га другачије. Ово је само једна од радњи која се може користити у погледу сузбијања организованог криминала.

Приказано је, да када се мисли на организовани криминал, најчешће мисли на мафију. Међутим, то нису синоними. Зато је држава донела прописе којим жели да стане на пут организованом криминалу и осталим облицима организованог бављења

кривичним делима (организоване криминалне групе које се баве крађом дијаманата, скупих уметнина итд, али нису припадници није мафијашке структуре).

Реакција државних органа се огледа у сету прописа које је донела, а све на основу препорука и Конвенције Уједињених нација за борбу против организованог криминала. То су разни закони којима се уређује само кривично гоњење тих лица, начинима борбе и прикупљања доказног материјала, поступање са сведоцима и њиховом заштитом, као и поступање са нелегално стеченом имовином тих лица и њеним одузимањем. Овај сет прописа је у вези са корупцијом и трговином људима као неизоставним облицима организованог криминала. Формирање посебних одељења у судовима, обучавање судија за рад у тим одељењима, формирање посебних специјалних јавних тужилаштава за борбу против организованог криминала је јасан показатељ решености државе да стане на пут организованом криминалу.

Опште или редовне доказне радње које се користе у редовном кривичном поступку су изузетно непрактичне без примене посебних доказних радњи у борби против организованог криминала. Примена општих доказних радњи није сама по себи довољна да се избори са организованим криминалом, због немогућности примене у другим државама, примене на форму организованог криминала где је потребно инфилтрирати се или симуловати одређену радњу или у погледу кривичних дела које се посебне доказне радње примењују. Зато је у ЗКП2011 и прописано за која кривична дела је дозвољено користити посебне доказне радње.

Посебне доказне радње као институти доказног поступка су врло индискретне природе. Приказано је у раду како се могу применити и користити. Потребно је да буду испуњени прописани услови приликом сваке примене посебних доказних радњи. У супротном, долази до повреде члана 8 Европске Конвенције о људским правима. Ове радње представљају активности државних органа, њихову реакцију да дођу до конкретних доказа како би се учиниоци организоване криминалне групе довели пред лице правде. Употреба посебних доказних радњи се строго контролише и дозвољава се од стране судије само када су испуњена три услова која су предвиђена законом. У овим условима се огледа примена посебних доказних радњи и они представљају једну врсту контроле од саме злоупотребе ових посебних доказних радњи. Саме посебне доказне радње својим деловањем и применом утичу на основна људска права и задиру у приватност. Због тога је под сталном контролом њихова примена, начин примене и

временско трајање примене посебне доказне радње. Ако би doшло до прекорачења временског трајања посебних доказних радњи, злоупотребе начина примене посебних доказних радњи или коришћење других посебних радњи а судија за претходни поступак је одобрио искључиво одређене посебне доказне радње прибављени докази тим радњама се могу искључити од примене пред судом и уништити. Називају се незаконити докази и судска одлука се не сме заснивати на њима. Иста је ситуација и са Подстрекавањем и навођењем лица која су касније осумњичена да су учиниоци кривичног дела а наведена су на та дела од стране службених лица. Изазов је развити уравнотежени систем за употребу прикупљања доказа путем примене посебних доказних радњи. Треба успоставити равнотежу између ефикасне употребе прикупљања доказа путем примене посебних доказних радњи и заштите права грађана.

Првенствено, да би се посебне доказне радње могле применити, морало би да постоје основи сумње према одређеном лицу или групи лица. Постојање тих основа сумње полиција у захтеву образлаже јавном тужиоцу, који после образложени захтев шаље судији за претходни поступак да исти донесе наредбу за спровођење посебних доказних радњи. Није дозвољено користити посебне доказне радње а да притом не постоје основи сумње да одређено лице припрема или је учинило одређено кривично дело.

Друго, неопходно је искључење могућности прикупљања доказа на други начин или би њихово прикупљање без примене посебних доказних радњи било знатно отежано. Ово је уведено из разлога превенције злоупотребе, да се не би посебне доказне радње захтевале за свако кривично дело и користиле пречесто јер саме задиру у приватност лица према коме се примењују. Чак је велики број тужби пред Европским судом за људска права у Стразбуру управо садржавао као један од тужбених захтева и утврђење да су коришћене посебне доказне радње примењиване иако су могле бити коришћене адекватније доказне радње ради прикупљања доказног материјала.

Трећи услов је неопходност доношења одлуке надлежног органа да се примени нека од ових посебних доказних радњи. Ово је и најбитнији услов, јер он представља границу између примене доказног материјала пред судом стеченог приликом коришћења посебних доказних радњи или забране коришћења тог доказног материјала. Наиме, суд неће прихватити доказни материјал који је стечен коришћењем посебних доказних радњи ако претходно судија за претходни поступак образложеном наредбом

није омогућио примену посебних доказних радњи. Само тада, у том временском периоду и применом наведених посебних доказних радњи у самој наредби је могуће користити их пред судом.

Највише недоумица око примене посебних доказних радњи управо представља задирање у загарантована људска права као и њихово ограничавање. Међутим, наше законодавство иде у корак са европским законодавством, па се слободно може закључити да у нашем Законнику о кривичном поступку постоје механизми који спречавају злоупотребу посебних доказних радњи за разлику од неких држава које смо користили у упоредноправном приказу у овом раду. Као што смо видели из пресуда пред Европским судом за људска права, суд је у већини случајева пресудио да је дошло до угрожавања члана 8 Европске Конвенције о људским правима у погледу угрожавања приватности. Али када смо видели пресуде Врховног касационог суда Србије, видели смо да суд мало екстензивније тумачи посебне доказне радње и штити законодавни поредак и не досуђује повреду права приватности због примене посебних доказних радњи.

Видели смо да скоро све државе у основи имају исте или махом сличне посебне доказне радње због исте основе у себи, а то је Препорука Rec(2005)10 Савета Европе, Комитета Министара у којој је јасно и недвосмислено прецизирано шта се све сматра посебним доказним радњама или специјалним истражним техникама. Ова препорука је била нужна јер нису биле дефинисане које се то посебне доказне радње смеју и могу користити у борби против организованог криминала.

Несумњиво је да домаће законодавство прати европски развој кривичне процесне легислативе и да је у корак са светским тековинама у погледу борбе против организованог криминала. То се може видети на усвојеним конвенцијама, препорукама и осталим пратећим актима које доносе Уједињене нације.

ЛИТЕРАТУРА

МОНОГРАФИЈЕ, УЧБЕНИЦИ И НАУЧНИ ЧЛАНЦИ

1. Алексић, Ж., Шкулић, М., (2000). Криминалистика, Досије, Београд,
2. Бајић, М., (2017). Посебне радње доказивања и организовани криминал, докторска дисертација, Правни факултет, Универзитет у Бања Луци,
3. Балтич, А., Добовшек, Б., (2012), Кријумчарење дрога и нарко - тероризам , Зборник организовани криминалитет - изазов XXI века, уредници Бјелајац, Ж., и Зиројевић, М., Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад,
4. Бејатовић, С., (2012). Реформа кривичног процесног законодавства Србије и институт споразумевања јавног тужиоца и окривљеног, Анали Правног факултета, Универзитета у Зеници, година 5, број 10,
5. Бејатовић, С., (2014), Кривично процесно право, Службени гласник, Београд,
6. Бјелајац, Ж., (2013). Организовани криминалитет - Империја зла, Нови Сад, Правни факултет за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија Нови Сад
7. Бјелајац, Ж., (2014), Трговина људима, Злочин против човечности, Нови Сад, Правни факултет за привреду и правосуђе
8. Бошковић, М. (2004). *Организовани криминалитет и корупција*, „Висока школа унутрашњих послова”, Бања Лука,
9. Бошковић, Г., Мијалковић, С. (2008), Специфичности организационе структуре криминалних организација, Наука Безбедност Полиција, Београд Год. 13, број 1,
10. Бугарски, Т. (2014). Доказне радње у кривичном поступку, друго измењено издање, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад,
11. Васиљевић, Т., Грубач, М., (2010). Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, Службени Гласник.
12. Вучковић. Б., Вучковић. В., (2012), Појам, карактеристике и облици испољавања феномена прања новца, Зборник организовани криминалитет - изазов XXI века, уредници Бјелајац, Ж., и Зиројевић, М., Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад,
13. Глушчић, С., (2012). Посебне доказне радње, Полиција и сигурност, Загреб година 21, број 3,
14. Грубач, М., (2008). Анализа одредаба о кривичном поступку за дела организованог криминала у законодавству Србије и проблеми у њиховој

- примени, у Борба против организованог криминала у Србији - од постојећег законодавства до свеобухватног предлога реформе, Институт за упоредно право, Београд,
15. Делибашић, В., (2016). Прикривени иследник, Наука Безбедност Полиција, Криминалистичко полицијска академија, Београд, број 1
 16. Димитријевић, О., (2016). Тајно праћење и снимање, Мастер Рад, Правни факултет Универзитета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици,
 17. Достих, С., (2012). Безбедност граница као део савременог система супростављања организованом криминалу, Универзитет у Београду, Факултет Безбедности, Београд, докторска дисертација,
 18. Ђукић, С., (2015). Корелација, сличности и разлике између посебних истражних радњи и мера тајног прикупљања информација, Часопис безбедност-полиција-грађани, година XI, број 1-2/15,
 19. Живановић, К., (2018). Посебна доказна радња тајног надзора комуникације - пракса Европског суда за људска права у случају необразложене наредбе суда, Наука Безбедност Полиција, Криминалистичко полицијска академија, Београд, број 3,
 20. Зиројевић, М., et al (2012), Традиционална схватања о криминалу, организованом криминалу и транснационалном организованом криминалу, Зборник организовани криминалитет - изазов XXI века, уредници Бјелајац, Ж., и Зиројевић, М., Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад,
 21. Ивановић, З., (2007). Прикривени иследник у супростављању организованом криминалитету, Ревиија за безбедност, Центар за безбедосне студије, Београд, бр.2/07,
 22. Игњатовић Ђ.,(1998). *Организовани криминалитет, Други део – криминолошка анализа стања у свету*, „Полицијска академија”, Београд,
 23. Илић, Г., Матић Бошковић, М., (2015). Посебне мере тајног надзора прикупљања података у кривичном поступку: поглед из правосуђа, Београдски центар за безбедносну политику, Београд,
 24. Јанковић, М., Јанковић, Б., (2014). Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности, Наука Безбедност Полиција, Београд, број 3,

25. Јанковић. М, Јанковић. Б, (2014). Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности, НБП Журнал за криминалистику и право, Криминалистичко – Полицијска академија, Београд, бр. 3/2014
26. Јованчевић, Н. (2006). Агент провокатор, Правни живот, Удружење правника Србије, Београд
27. Лечић, Б., (2017). Улога и значај посебне доказне радње тајног надзора комуникација у истрази кривичног дела тероризма, Civitas, Београд, број 7/2 - 2017,
28. Лукић, Т., (2005). Откривање и доказивање кривичних дела организованог криминала у Србији - контролисан превоз и испорука предмета кривичног дела као посебна мера откривања и доказивања кривичних дела организованог криминала, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, број 3,
29. Манојловић, Д., Ђорђевић, Д., (2017), Организовани криминал - криминолошки и криминалистички аспекти, Универзитет Цон Незбит, Београд,
30. Маринковић, Д. (2004), Прикривене операције навођења на кривично дело, Наука безбедност полиција, Криминалистичко полицијска академија, Београд, год.9, број 2-3,
31. Маринковић, Д., Ђурђевић, З., (2006). Симуловани послови и услуге као доказна радња и облик навођења на кривична дела, Правни живот, Удружење правника Србије, Београд, број 9/2006
32. Марковић, М., Глушчевић, Ј.,(2016) Специјалне истражне технике и оправданост њиховог задирања у људска права, Зборник радова са XIII традиционалног научног скупа "Правнички дани проф. др Славко Царић", Нови Сад,
33. Марковић, П. (2006), Праће новца, Правни живот, Удружење правника Србије број 9/2006
34. Матијашевић Обрадовић, Ј., (2017). Симуловани послови - посебна доказна радња у актуелном кривичном процесном законодавству и пракси, Гласник адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, број 9-12/2017,
35. Матијашевић, Ј., Ђукановић, Д., (2012), Појам мафије и њена битна обележја, Зборник организовани криминалитет - изазов XXI века, уредници Бјелајац, Ж., и Зиројевић, М., Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад,
36. Матић, Г., (2006). Упоредноправни приказ специјалне истражне технике аутоматског рачунарског претраживања личних и других података

- (компјутерске растер претраге) са освртомна стање у Србији, Научно стручно саветовање Зитех 2006, Тара, Србија,
37. Мијалковић, С. (2006) Трговина људима као облик организованог криминала - основна феноменолошка обележја, Наука Безбедност Полиција, Криминалистичко полицијска академија, Београд, Год 12, број 1
 38. Мијалковић, С., (2012), Карактеристике и доминантна обележја савременог организованог криминалитета, Зборник организовани криминалитет - изазов XXI века, уредници Бјелајац, Ж., и Зиројевић, М., Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад,
 39. Милошевић М., Матић Д., (2007). *Посебне доказне радње у којима се задире у право на приватност – позитивноправни и упоредноправни аспекти*, „Безбедност”, бр. 1/07
 40. Мирковић, В., (2017). Судска контрола специјалних истражних мера службе безбедности у Републици Србији, Наука Безбедност Полиција, Криминалистичко полицијска академија. Београд, број 3,
 41. Младеновић, Н., (2016). Тајни надзор и праћење, Мастер рад, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш,
 42. Ницевић, М., Манојловић, Д., (2013). Осврт на кривичнопроцесни и криминалистички институт посебне доказне радње, Правне теме, Интернационални Универзитет у Новом Пазару, Департман за Правне науке, Нови Пазар, год. 1, број.1,
 43. Плазинић, М., Стојковић, М., (2015). Примена посебних доказних радњи и механизми њихове контроле, Тужилачка реч, Гласило Удружења тужилаца Србије, број 28,
 44. Радисављевић, М., Ђетковић, П., (2014). Посебне доказне радње у тужилачкој истрази у Србији, Тужилачка истрага - регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБСа у Србији, Београд,
 45. Радосављевић-Милинковић, А., (2015), Реконструкција кривичног догађаја у кривичном процесном праву Републике Србије, Правне теме, год 3, број 6,
 46. Симоновић, Б., (2004). Криминалистика, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац,
 47. Синђелић, Ж., (2012). Право на приватност - кривичноправни, кривичнопроцесни и криминалистички аспекти, Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду,

48. Скакавац, З., Скакавац, Т.,(2017). Кривичнопроцесна регулација посебних доказних радњи у Републици Србији и њихова примена у савременој пракси, Civitas, Београд, бр.7/2 - 2017 године,
49. Станковић, М, Бореновић, Д, (2019), О посебним доказним радњама у кривичном законодавству Републике Србије и у неким државама југоисточне Европе, Зборник радова са међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава југоисточне Европе", Нови Сад, 14.новембар 2019.године,
50. Тужилаштво за организовани криминал, (2019). Информатор о раду Тужилаштва за организовани криминал Републике Србије
51. Чејовић, Б. Кулић, М. (2014). Кривично право, Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад,
52. Чејовић, Б., (2008), Кривично право у судској пракси, посебни део, Лион Марк, Крагујевац,
53. Чејовић, Б., (2008). Принципи кривичног права, Досије, Београд стр. 280
54. Шкулић М.,(2003). *Организовани криминалитет-појам и кривичнопроцесни аспекти*, „Досије”, Београд, 2003, стр. 38-39.; Извор: Н. Abadinsky, *Organized Crime*, Third Edition, „Nelson-Hall“ Chicago, 1990,
55. Шкулић, М. (2010), Кривично процесно право, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд,
56. Шкулић, М., (2011). Коментар Законика о кривичном поступку, Службени гласник, Београд
57. Шкулић, М., (2014). Кривично процесно право, седмо измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Службени Гласник, Београд
58. Шкулић, М., (2014). Однос организованог криминалитета у кривичноправном смислу и саучесништва, НБП, Журнал за криминалистику и право, Криминалистичко полицијска академија, Београд
59. Шкулић, М., (2016). Посебне доказне радње у функцији сузбијања тероризма и основни правни аспекти противтерористичког деловања војних снага, Војно дело, бр.6/2016
60. Шкулић, М., (2016). Посебне доказне радње у функцији сузбијања тероризма, Мађународни научни скуп "Кривичноправни инструменти супростављања тероризму и другим кривичним дјелима насилничког карактера", Министарство правде Републике Српске, Српско удружење за кривичноправну теорију и

праксу, Интернационална асоцијација криминалиста Бања Лука, Теслић 22-23 април 2016,

61. Шкулић, М., (2018). Организовани криминалитет, појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, друго измењено и допуњено издање, Београд, Сл. гласник,
62. Шупут, Д., (2005). Однос тероризма и организованог криминала, Наука Безбедност Полиција, Криминалистичко полицијска академија, Београд, Год 11, број 2,

СТРАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Benson, Michael, (2008). Criminal Investigations - Organized Crime, New York, Infobase Publishing,
2. De Koster, P. (2005). Terrorism:special investigation techniques, Strasbourg Cedex, Council of Europe Publishing,
3. Острошко, Р.,(2014). Прикрити преисковални укрепи у Републици Словенији и у туђини, Дипломско дело, Универзитет у Марибору, Правни Факултет, Птуј,
4. Raab, Selwyn, (2006), Five families – The Rise, Decline, and Resurgence od America’s Mast Powerful Mafia Empires, St. Martins press, New York
5. Shanty, F., (2008). Organized Crime from trafficking to terrorism, volume one, ABC Clio, Oxford, England
6. Wang, Peng, (2017). The Chinese Mafia - Organized Crime, Corruption and Extra-legal protection, Oxford, Oxford University Press
7. Ивичевић Карас, Е.,(2008). Радње и мјере процесне присиле ради прибављања предмета за потребе казненог поступка (Новине у приједлогу Закона о казненом поступку из липња 2008.), Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, вол.15, бр.2/2008,
8. Кршић, Ж., (2017). Криминалистички и кривично процесни аспекти тајног надзора и снимања комункација у Босни и Херцеговини Зборник, радова XVII Дани криминалистичких наука, Међународна научна конвенција, Crimen, Forensis, Securitas, Сарајево 5-6 октобар, 2017,

9. Лукач, Д., и др. (2015). Посебне истражне радње - законска регулатива и критички освр, Безбједност - Полиција- Грађани, Бања Лука, година IX, број 1-2/15,
10. Марковић, М., Савић, З.,(2012), Посебне истражне радње у законодавству Босне и Херцеговине и упоредним законодавствима, Зборник радова са међународне научно-стручне конференције "Криминалистичко-кривично процесне карактеристике истраге према Закону о кривичном поступку у протеклој деценији (теоријско практични аспекти)", Интернационална асоцијација криминалиста Бања Лука, вол 5, број 1,
11. Пиповић, Н.,(2013). Методи тајног надзора у сузбијању организованог криминала, Годишњак студената, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, год. I, бр. 2/2013
12. Срзентић, Н., Стајић, А., (1968). Кривично право, општи и посебни део,Завод за издавање уџбеника, Сарајево

КОНВЕНЦИЈЕ, ЗАКОНИ И ДРУГИ ПРОПИСИ

1. Italian Code of criminal procedure, доступан на (<https://www.legal-tools.org/doc/aee4e8/pdf/>) приступила дана 15.08.2019.год.
2. United Nations Convention against illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substances, Vienna 20.12.1988
3. United Nations Convention on psychotropic substances, 1971
4. United Nations Office on Drugs and Crime, (2009). Current practices in electronic surveillance in the investigation of serious and organized crime, Vienna
5. *United Nations, Department of Economic and Social affairs, Fifth United Nations Congress of the preventions of crime and the treatment of offenders, Geneva, September 1-12, 1975. United Nations New York, 1976, Chapter II, Deliberation of the Congress, Report on Agenda item 5. Changes in forms and dimensions of criminality - transnational and national*
6. United Nations, Single Convention on narcotic drugs, 1961 As amended by the 1972 Protocol amending the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961
7. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kazenskem postopku, Uradni list RS, št. 49/98, 72/98 in 111/01,43/04, 77/09
8. Закон о безбедносно-информативној агенцији, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 36/2018)

9. Закон о војнобезбедносној агенцији и војнообавештајној агенцији, ("Сл. гласник РС", бр.88/2009, 55/2012 - одлука УС и 17/2013)
10. Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела ("Сл. гласник РС", бр. 32/2013, 94/2016 и 35/2019)
11. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, ("Сл. гласник РС" бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004-др.закон, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011-др.закон и 101/2011-др.закон.)
12. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције ("Сл. гласник РС", бр. 94/2016 и 87/2018 - др. закон)
13. Закон о полицији, ("Сл. Гласник РС"), бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018 , члан 47 и члан 60,
14. Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 6/2001)
15. Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку ("Сл. гласник РС" бр. 85/2005)
16. Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, ("Службени гласник РС", бр. 113 /17 и 91 /19.
17. Законик о казненем поступку Републике Хрватске, ("Народне новине" бр. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17
18. Законик о кривичном поступку Босне и Херцеговине ("Сл. гласник БИХ" бр. 3/2003, 32/2003 - испр, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - др.закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018)
19. Законик о кривичном поступку из 2001.године, ("Сл. лист СР Југославије"), бр. 70/2001,68/2002 и " Службени гласник Републике Србије" бр.58/2004, 85/2005 и 115/2005.
20. Законик о кривичном поступку Републике Србије,("Сл.Гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019)
21. Законик о кривичном поступку, ("Сл. лист СРЈ"), бр. 70/2001,68/2002 и " Службени гласник Републике Србије" бр.58/2004, 85/2005 и 115/2005, 85/2005 - др. закон, 49/2007, 20/2009-др.закон и 72/2009

22. Законик о кривичном поступку, ("Сл. лист ЦГ" бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - одлука УС, 2/2015 - одлука УС, 35/2015, 58/2015 - др.закон и 28/2018 - одлука УС)
23. Кривични Законик ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019),
24. Кривични Законик ("Сл. Гласник РС", бр.85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009,111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 96/2016.)
25. Национална стратегија за борбу против организованог криминала 05 број 02-1806/2009-1 „Службени гласник РС“, број 23/09
26. Стратегија за борбу против прања новца и финансирања тероризма за период од 2020-2024. <http://www.apml.gov.rs/srp/file/?conid=2894>, (приступила 01.04.2020.)

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

1. http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/UKP.nsf/sbpok.h (приступила дана 03.04.2020.)
2. http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/UKP.nsf/SBPOK_istorijat%20razvoja%20sluzbe.h (приступила дана 03.04.2020.)
3. http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/UKP.nsf/SBPOK_metodologija%20rada.h (приступила дана 03.04.2020.)
4. Више на: <https://www.mpravde.gov.rs/vest/26237/ilic-za-godinu-i-po-dana-1007-ortuzenih-za-koruptivna-krivicna-dela-.php> (приступила дана 02.02.2020. године)
5. Више о јакузама на: <https://www.japanvisitor.com/japanese-culture/yamaguchi-gumi>. (приступила дана 25.03.2020.године)
6. Више о Националној стратегији и Акционом плану на: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/22534/-nacionalna-strategija-za-borbu-protiv-korupcije-arhiva.php>, (приступила 03.02.2020. године).
7. Више о самом Протоколу на сајту: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/protocoltraffickinginpersons.aspx> (приступила дана 04.02.2020.год)
8. Више о трговини људима на: <http://mup.gov.rs/wps/portal/sr/gradjani/saveti/Trgovina+ljudima> (приступила дана 06.02.2020. год)
9. Више о трговини људима на: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/17551/sta-je-trgovina-ljudima.php>. (приступила дана 04.02.2020.год)

10. Више: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/22568/nacrt-revidiranog-akcionog-plana-zapoglavlje-23-analize.php>, (приступила дана 02.02.2020. године)
11. Више: О бугарском законодавству и посебним доказним радњама <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/2790505.pdf>
12. О врстама организованог криминалитета више на: http://ipf.rs/organizovani-kriminal/#_Тoc444110298 (приступила дана 30.03.2020.)
13. <http://www.organized-crime.de/OCDEF1.htm#albanese>, Извор: J. Albanese, *The Causes of Organized Crime*, Journal of Contemporary Criminal Justice, Thousand Oaks, 2000,

СУДСКА ПРАКСА

1. Пресуда Башић против Хрватске
<https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Presude%20i%20odluke/Ва%С5%A1и%С4%87%20presuda.pdf> (приступила дана 09.03.2020.године)
2. Пресуда ВКСС Кзз ОК 13/2019 од 25.06.2019. године на сајту <https://vk.sud.rs/sr/кзз-ок-132019-недозвољени-разлози-прекорачење-оптужбе-погрешна-примена-закона> (приступила дана 15.03.2020.год)
3. Пресуда ВКСС, Кзз 1333/18 од 12.12.2018. године на сајту <https://vk.sud.rs/sr/кзз-13332018-2418117-симуловани-послови-2123-време-и-место-извршења-кривичног-дела> (приступила дана 18.03.2020)
4. Пресуда ВКСС, Кзз 152/16 од 03.03.2016. године на сајту <https://vk.sud.rs/sr/кзз-1522016> (приступила дана 15.03.2020.год)
5. Пресуда Врховног касационог суда Кзз 1122/2018 на сајту: <https://vk.sud.rs/sr/кзз-11222018-незаконити-докази-испитивање-сведока-тајни-надзор-комуникације> (приступила дана 18.03.2020)
6. Пресуда Врховног касационог суда Србије Кзз 1516/2016 од 25.01.2017.године на сајту: <https://vk.sud.rs/sr/кзз-15162016-недозвољен-доказ-0> (приступила дана 18.03.2020.год)
7. Пресуда Врховног касационог суда Србије, Кзз 315/2019 од 03.04.2019.године на сајту: <https://vk.sud.rs/sr/кзз-3152019-незаконит-доказ> (приступила дана 20.03.2020.године)
8. Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 1306//2017 од 19.12.2017.године на сајту: <https://vk.sud.rs/sr/кзз-13062017-одбијен-захтев-незаконит-доказ-прислушкивани-разговори> (приступила дана 18.03.2020.год)

9. Пресуда Врховног суда Србије, Кзз 176/2016 од 16.03.2016. године на сајту:
<https://vk.sud.rs/sr/kzz-1762016> (приступила дана 20.03.2020. године)
10. Пресуда Драгојевић против Хрватска <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Dragojevic-protiv-Hrvatske.pdf> (приступила дана 04.03.2020.године)
11. Пресуда Краслин против Француске
https://www.legislationline.org/download/id/4548/file/ECHR_CASE%20OF%20KRUSLIN%20v.%20FRANCE_24.04.1990_en.pdf (приступила дана 02.03.2020.године)
12. Пресуда Ламберт против Фрнцуске
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58219%22%5D%7D> (притупила дана 6.марта 2020.године)
13. Пресуда Малоне против Уједињеног Краљевства
<https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57533%22%5D%7D> (приступила дана 5.марта 2020.године)
14. Пресуда Матановић против Хрватске
[https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Presude%20i%20odluke/Matanovi%20C4%87%20protiv%20Hrvatske,%20presuda.pdf\(09.03.2020.године\)](https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Presude%20i%20odluke/Matanovi%20C4%87%20protiv%20Hrvatske,%20presuda.pdf(09.03.2020.године))
15. Пресуда Роман Закхаров против Русије
<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-159324%22%5D%7D> (приступила дана 04.03.2020.године)
16. Пресуда Хувиг против Француске
http://www.hrcr.org/safrica/privacy/huwig_france.html (приступила дана 02.03.2020.године)
17. Пресуда Цобан против Шпаније:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22002-3171%22%5D%7D> (приступила 06.03.2020)